„Puține cărți sunt minunat scrise; și mai puține sunt cu adevărat importante; acest roman întrunește ambele calități."

THE WASHINGTON POST

Printre tonuri cenușii

Glasul unei fete rupe tăcerea istoriei.

BESTSELLER *NEW YORK TIMES*

RUTA SEPETYS

EPICA

Născută și crescută în Michigan, Ruta Sepetys este fata unui refugiat lituanian. Țările baltice (Lituania, Letonia și Estonia) au dispărut de pe harta Europei în 1941, și nu au reapărut decât în anul 1990. Și cum povestea asta a tot auzit-o de mic copil, Ruta s-a hotărât să fie glasul sutelor de mii de oameni care și-au pierdut viețile în timpul politicii de epurare a regiunii baltice duse de Stalin. Ruta locuiește cu familia ei în Tennesse, Statele Unite.

O puteți vizita la www.rutasepetys.com

„O carte sfâșietoare... scrisă cu grație și din inimă."

– THE LOS ANGELES TIMES

„În același timp, o carte plină de suspans, o poveste despre supraviețuire, un *romance* și un foarte bine documentat *historical fiction*."

– THE WALL STREET JOURNAL

„Un roman foarte frumos scris și profund... Este o carte importantă care merită cei mai inteligenți cititori posibili. "

– BOOKLIST

„O poveste extraordinară despre iubire și supraviețuire."

– LAURIE HALSE ANDERSON,
autoarea bestsellerurilor
Speak și *Wintergirls*

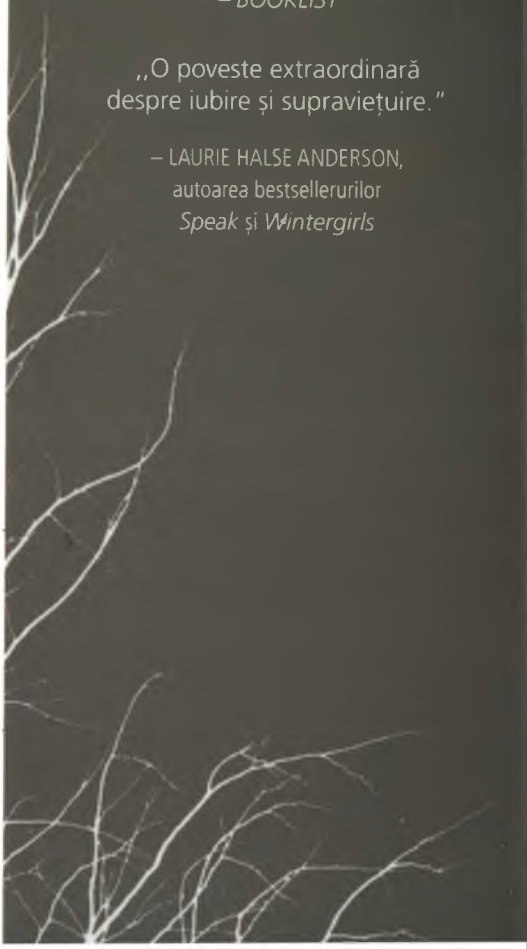

V-ați întrebat vreodată cât valorează o viață de om? În dimineața aceea, viața fratelui meu a valorat cât un ceas de buzunar.

Lituania, iunie 1941: Lina, o adolescentă de cincisprezece ani, fiică de rector universitar, se pregătește să urmeze din toamnă cursurile Școlii de Arte din Vilnius și așteaptă cu nerăbdare vacanța de vară de dinainte. Dar, într-o noapte, bubuituri amenințătoare se aud la ușă, iar din acel moment viața ei și a familiei ei se schimbă pentru totdeauna. Poliția secretă sovietică, NKVD, îi arestează pe Lina, pe mama ei și pe frățiorul ei mai mic. Cei trei sunt evacuați din căminul lor și târâți în vagoane de transportat vite, descoperind curând că destinația lor era Siberia. Despărțită de tată, Lina încearcă să strecoare indicii în desenele ei, pe care reușește să le expedieze în secret, sperând să ajungă în lagărul unde este el încarcerat. În această sfâșietoare și tragică poveste, Lina se luptă cu disperare pentru viața ei și a celor apropiați, cu singura armă de care dispune: iubirea. Dar oare iubirea este de ajuns ca s-o țină în viață?

ROMAN NOMINALIZAT LA
CARNEGIE MEDAL

BESTSELLER INTERNAȚIONAL
BESTSELLER *NEW YORK TIMES*
TRADUS ÎN 24 DE LIMBI

ÎN CURÂND PE MARILE ECRANE

Ficțiune pentru adolescenți și tineri
TEENS LOVE BOOKS TEENS LOVE
www.edituraepica.ro

ISBN: 978-606-93565-4-8
9 786069 356548

RUTA SEPETYS

Printre tonuri cenușii

Traducere din limba engleză de
GABRIELA STOICA

Editor: ANCA EFTIME
Tehnoredactare computerizată: EPICA DTP

Between Shades of Gray, Ruta Sepetys
Text copyright © 2011 by Ruta Sepetys
Map illustrations copyright © 2011 by Katrina Damkoehler
Cover design by Natalie C. Sousa
All rights reserved
Toate drepturile asupra acestei ediţii în limba română
sunt rezervate Editurii EPICA

ISBN: 978-606-93565-4-8

Bucureşti, 2014

La preţul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România
cont nr. RO44 RNCB 5101 0000 0171 0001,
BCR Unirea, Bucureşti

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SEPETYS, RUTA
Printre tonuri cenuşii / Ruta Sepetys; trad.: Gabriela Stoica. — Bucureşti : Epica, 2014
ISBN 978-606-93565-4-8
I. Stoica, Gabriela (trad.)
821.111(73)-31 = 135.1

În memoria lui Jonas Šepetys

OCEANUL ARCTIC
IRLANDA
ANGLIA
OLANDA
NORVEGIA
SUEDIA
FRANȚA
GERMANIA
MAREA BALTICĂ
FINLANDA
AUSTRIA
POLONIA
LIT.
LET.
EST.
ITALIA
BELARUS
ROMÂNIA
UCRAINA
RUSIA
GRECIA
MAREA NEAGRĂ
MAREA MEDITERANĂ
TURCIA
KAZAHSTAN
SIRIA
MAREA CASPICĂ
IRAQ
IRAN
INDIA

Această hartă este menită să arate distanța imensă pe care Lina și familia ei au fost nevoiți să o parcurgă, fiind deportați. Nu redă cu acuratețe granițele țărilor.

Ziua 1	Kaunas, Lituania	Ziua 6	Smolensk, Rusia
Ziua 2	Vilnius, Lituania	Ziua 21	Traversarea Munților Ural
Ziua 3	Minsk, Belarus	Ziua 30	Omsk, Siberia
Ziua 4	Orša, Belarus	Ziua 42	Colhozul din Altai

CRONOLOGIE

Ziua 306	Colhozul din Altai	Ziua 350	Ust-Kut, Siberia
Ziua 313	Biisk, Siberia	Ziua 380	Iakuțk, Siberia
Ziua 319	Tabăra de la Makarov	Ziua 410	Traversarea Cercului Polar Arctic
Ziua 320	Staționarea pe malurile râului Angara	Ziua 440	Trofimovsk, Polul Nord

Această hartă este menită să arate distanța enormă pe care Lina și familia ei au fost nevoiți s-o parcurgă, fiind deportați. Nu redă cu acuratețe toate elementele.

HOȚI ȘI PROSTITUATE

1

M-AU SĂLTAT ÎN CĂMAȘĂ DE NOAPTE.

Uitându-mă în urmă, semnele prevestitoare de rău se arătaseră — fotografii de familie arse în șemineu, mama cosând în toiul nopții bijuteriile și argintăria cea mai de preț în căptușeala hainei, papa nemaiîntorcându-se de la muncă. Fratele meu mai mic, Jonas, punea întrebări. Și eu puneam întrebări, dar probabil că refuzam să dau crezare semnelor. De-abia mai târziu mi-am dat seama că mama și papa intenționau să fugim împreună. Dar nu am fugit.

Am fost săltați.

14 iunie, 1941. Mă schimbasem în cămașă de noapte și mă așezasem la birou să îi scriu o scrisoare verișoarei mele, Joana. Am deschis o mapă de scris sidefie nou-nouță și o trusă de creioane și stilouri, un cadou de la mătușa mea la aniversarea de cincisprezece ani.

Briza nocturnă adia prin fereastra deschisă pe deasupra biroului meu, făcând perdeaua să valseze ușor dintr-o parte într-alta. Simțeam parfumul lăcrămioarelor pe care mama le plantase cu doi ani în urmă. *Dragă Joana.*

Nu a fost o simplă bătaie în ușă. Au fost niște bubuituri insistente care m-au făcut să sar ca arsă de pe scaun. O ploaie de pumni se abătea asupra ușii de la intrarea principală. În casă nicio mișcare.

HOȚI ȘI PROSTITUATE

1

M-AU SĂLTAT ÎN CĂMAȘĂ DE NOAPTE.

Uitându-mă în urmă, semnele prevestitoare de rău se arătaseră — fotografii de familie arse în șemineu, mama cosând în toiul nopții bijuteriile și argintăria cea mai de preț în căptușeala hainei, papa nemaiîntorcându-se de la muncă. Fratele meu mai mic, Jonas, punea întrebări. Și eu puneam întrebări, dar probabil că refuzam să dau crezare semnelor. De-abia mai târziu mi-am dat seama că mama și papa intenționau să fugim împreună. Dar nu am fugit.

Am fost săltați.

14 iunie, 1941. Mă schimbasem în cămașă de noapte și mă așezasem la birou să îi scriu o scrisoare verișoarei mele, Joana. Am deschis o mapă de scris sidefie nou-nouță și o trusă de creioane și stilouri, un cadou de la mătușa mea la aniversarea de cincisprezece ani.

Briza nocturnă adia prin fereastra deschisă pe deasupra biroului meu, făcând perdeaua să valseze ușor dintr-o parte într-alta. Simțeam parfumul lăcrămioarelor pe care mama le plantase cu doi ani în urmă. *Dragă Joana.*

Nu a fost o simplă bătaie în ușă. Au fost niște bubuituri insistente care m-au făcut să sar ca arsă de pe scaun. O ploaie de pumni se abătea asupra ușii de la intrarea principală. În casă nicio mișcare.

M-am ridicat de la birou și am iscodit holul din priviri. Mama era lipită de perete, cu fața la harta noastră înrămată a Lituaniei, cu ochii închiși și cu chipul răvășit de o îngrijorare cum nu mai văzusem la ea până atunci. Se ruga.

— Mama, i s-a adresat Jonas, din care se vedea doar un ochi prin crăpătura ușii de la camera lui, ai de gând să deschizi? După cum se aude, s-ar putea să o spargă.

Mama și-a întors capul ca să ne vadă pe mine și pe Jonas aruncând priviri cercetătoare din pragul camerelor noastre. S-a sforțat să schițeze un zâmbet.

— Da, dragule. Voi deschide ușa. N-o să permit nimănui să ne spargă ușa de la intrare.

Țăcănitul tocurilor îi reverbera în ecou pe dușumeaua din lemn a holului, iar fusta lungă și subțire i se legăna în jurul gleznelor. Mama era elegantă și frumoasă, splendidă, mai bine zis, cu zâmbetul ei neobișnuit de larg care lumina totul în jur. Eram norocoasă că aveam părul de culoarea mierii și ochii de un albastru strălucitor ai mamei mele. Jonas avea zâmbetul ei.

Voci răsunătoare se revărsau amenințător dinspre salon.

— NKVD-iști! a spus Jonas în șoaptă, pălind. Tadas mi-a spus că i-au luat vecinii și i-au urcat într-un camion. Arestează oameni.

— Nu. Nu aici, i-am răspuns eu.

Poliția secretă sovietică nu avea ce căuta în casa noastră. M-am îndreptat spre capătul holului să ascult mai bine și să trag cu ochiul pe după colț. Jonas avea dreptate. Trei ofițeri NKVD o încercuiseră pe mama. Purtau șepci albastre cu banderolă roșie și aveau o stea aurie deasupra cozorocului. Un ofițer înalt avea pașapoartele noastre în mână.

— Mai avem nevoie de timp. Vom fi gata mâine-dimineață, își pleda mama cauza.

— Douăzeci de minute — sau nu mai apucați dimineața, i-a retezat-o ofițerul.

— Vă rog, vorbiți mai încet. Am copii, a rostit mama în șoaptă.

— Douăzeci de minute, a lătrat ofițerul. Și-a azvârlit țigara aprinsă pe podeaua curată a camerei noastre de zi și a strivit-o cu cizma.

Eram pe cale de a ne transforma și noi în țigări.

2

Eram arestați? Unde era papa? Am fugit în camera mea. Pe pervazul meu apăruse o pâine proaspătă, cu un teanc gros de ruble îndesat sub ea. Mama s-a ivit în cadrul ușii, cu Jonas ținându-se ca scaiul după ea.

— Dar unde mergem, mamă? Ce am făcut? a întrebat-o el.

— E o confuzie la mijloc. Lina, mă asculți? Trebuie să ne mișcăm rapid și să împachetăm tot ceea ce ne este folositor, dar nu neapărat și drag nouă. Înțelegi? Lina? Hainele și pantofii trebuie să fie prioritatea noastră. Încearcă să înghesui tot ce poți într-o valiză.

Mama s-a uitat înspre fereastră. A pus pe furiș pâinea și banii pe birou după care a tras perdeaua dintr-o mișcare.

— Promiteți-mi că, în cazul în care se oferă cineva să vă ajute, îl ignorați. Trebuie să rezolvăm problema asta singuri. Nu trebuie să băgăm familia sau prietenii în încurcătura asta, înțelegeți? Chiar dacă vă strigă cineva pe nume, nu trebuie să răspundeți.

— Suntem arestați? a început Jonas.

— Promite-mi!

— Promit, a rostit Jonas încetișor. Dar unde e papa?

Mama a făcut o pauză, clipind des.

— Va veni în întâmpinarea noastră. Avem douăzeci de minute. Strângeți-vă lucrurile. Acum!

Dormitorul a început să se învârtă în jurul meu. Vocea mamei răsuna în ecou în capul meu.

— Acum. Acum!

Ce se întâmpla? Zgomotul făcut de fratele meu de zece ani care alerga de colo-colo prin camera lui m-a trezit la realitate. Mi-am înșfăcat valiza din debara și am deschis-o pe pat.

Exact cu un an înainte, sovieticii începuseră să își mute trupele dincolo de graniță, în țara noastră. Apoi, în august, Lituania a fost în mod oficial anexată Uniunii Sovietice. Când mi-am exprimat nemulțumirea în timpul mesei de prânz, papa a țipat la mine și mi-a spus că niciodată, dar niciodată, să nu mai spun ceva denigrator la adresa sovieticilor. M-a trimis la mine în cameră. Nu am mai zis nimic cu voce tare după aceea. Dar m-am gândit mult la treaba asta.

— Pantofi, Jonas, șosete de schimb, un palton! o auzeam pe mama strigând de jos, din hol. Am luat fotografia noastră de familie de pe raft și am pus-o cu rama aurie în sus pe fundul valizei goale. Chipurile din fotografie mă priveau fericite, neștiutoare. Fusese făcută cu doi ani în urmă, de Paște. Bunica încă mai era în viață. Dacă ne duceam, într-adevăr, la închisoare, voiam să o iau cu mine. Dar nu se putea să mergem la închisoare. Nu greșisem cu nimic.

Toată casa răsuna de uși și sertare trântite, de lucruri adunate în grabă.

— Lina, a strigat mama dând buzna în cameră, cu brațele încărcate. Grăbește-te!

S-a repezit să deschidă debaraua și sertarele, sortând lucrurile într-o grabă nebună și înghesuindu-le în valiza mea.

— Mama, nu îmi găsesc caietul de schițe. Unde este? am întrebat-o eu cuprinsă de panică.

— Nu știu. O să cumpărăm altul. Împachetează-ți lucrurile. Grăbește-te!

Jonas a intrat în fugă în camera mea. Era îmbrăcat de școală, cu uniforma și cravata lui micuță, cu ghiozdanul în mâini. Părul lui blond era pieptănat cu grijă într-o parte.

— Sunt gata, mama, i-a spus el cu glas tremurat.

— N-nu! a bolborosit mama, înghițindu-și cuvintele la vederea lui Jonas îmbrăcat de școală.

A tras precipitat aer în piept, apoi și-a coborât vocea.

— Nu, dragule, valiza ta. Vino cu mine.

L-a înhățat de brat și au luat-o amândoi la fugă spre camera lui.

— Lina, puneți pantofii și șosetele. Fuga!

Mi-a aruncat pelerina de ploaie de vară. Am tras-o pe mine.

Mi-am pus sandalele și am înșfăcat în grabă două cărți, funde de prins părul și peria de păr. Unde era caietul meu de schițe? Am luat mapa de scris, trusa de stilouri și creioane, teancul de ruble de pe biroul meu și le-am pus printre vrafurile de lucruri pe care le aruncasem în valiza mea. Am zăvorât încuietorile, am ieșit în mare grabă din cameră, iar în urma mea a rămas perdeaua fâlfâind peste pâinea proaspătă care încă se mai afla pe biroul meu.

~

Am zărit imaginea mea reflectată în ușa de sticlă a brutăriei și m-am oprit o clipă. Aveam un strop de vopsea verde pe bărbie. L-am șters și am împins ușa. Un clopoțel a sunat deasupra capului meu. În magazin era cald și mirosea a drojdie.

— Lina, ce bine îmi pare că te văd.

Femeia a venit degrabă la tejghea.

— Cu ce pot să te servesc?

O cunoșteam?

— Îmi pare rău, dar nu...

— Soțul meu este profesor la universitate. Lucrează pentru tatăl tău, m-a lămurit ea. Te-am văzut în oraș împreună cu părinții tăi.

Am dat din cap.

— Mama m-a trimis să iau o pâine, i-am zis eu.

— Desigur, a zis femeia, căutând în dosul tejghelei. A împachetat o pâine bine crescută în hârtie maronie și mi-a dat-o. Când am scos banii, a clătinat din cap.

— Te rog, mi-a șoptit femeia. Nu ne vom putea revanșa niciodată față de voi, de fapt.

— Nu înțeleg.

I-am întins monezile, dar ea m-a ignorat.

Clopoțelul a sunat. A intrat cineva în magazin.

— Transmite-le părinților tăi complimente din partea noastră, mi s-a adresat femeia, îndreptându-și apoi atenția spre celălalt client.

Mai târziu în acea seară l-am întrebat pe tata de pâine.

— Foarte frumos din partea ei, însă nu era necesar, a comentat el.

— Dar ce ai făcut? l-am întrebat eu.

— Nimic, Lina. Ți-ai terminat temele?

— Dar trebuie să fi făcut ceva ca să meriți pâine gratis, am insistat eu.

— Nu merit nimic. Când sprijini o cauză dreaptă, Lina, nu te aștepți la recunoștință sau la recompensă. Și acum, la lecții cu tine!

3

Mama a împachetat o valiză la fel de mare pentru Jonas. Pe lângă ea, trupul lui părea și mai mic și mai fragil. Trebuia să o care cu amândouă mâinile, lăsându-se pe spate ca să o poată ridica de jos. Nu se plângea de greutatea ei și nici nu cerea ajutor.

Zgomotul sinistru al cristalelor și bibelourilor sparte în rafale răsuna în toată casa. Am găsit-o pe mama în sufragerie, dând de pământ cu cele mai bune cristaluri și bibelouri ale ei. Fața îi lucea de transpirație și zulufii aurii îi cădeau peste ochi.

— Mama, nu! a strigat Jonas, alergând spre cioburile care umpleau podeaua.

L-am tras lângă mine, înainte să apuce să le atingă.

— Mama, de ce îți spargi lucrurile tale frumoase? am întrebat eu.

S-a oprit, uitându-se lung la ceașca de porțelan din mâna ei.

— Pentru că le iubesc atât de mult.

A aruncat ceașca pe podea și nici măcar nu a avut răbdare să o vadă spărgându-se, căci a și întins mâna după o alta.

Jonas a început să plângă.

— Nu mai plânge, dragule. Ne vom lua altele, și mai frumoase.

Ușa s-a izbit de perete și cei trei ofițeri NKVD au pătruns în casa noastră înarmați cu puști dotate cu baionete.

— Ce s-a întâmplat aici? a întrebat cu glas poruncitor un ofițer înalt, privind dezastrul.

— A fost un accident, a replicat mama calm.

— Ai distrus proprietatea sovietică, a răcnit el.

Jonas și-a tras valiza mai aproape de el, temându-se că, în orice clipă, ar putea deveni și ea proprietate sovietică.

Mama s-a privit în oglinda salonului ca să își aranjeze buclele căzute pe față, apoi și-a pus pălăria. Ofițerul NKVD a împuns-o în umăr cu vârful baionetei, izbind-o cu fața de oglindă.

— Porci burghezi, puși mereu pe tânjală. Nu o să ai nevoie de pălăria aia, i-a spus el în bătaie de joc.

Mama s-a îndreptat de spate și s-a proptit bine pe picioare, netezindu-și fusta și potrivindu-și pălăria.

— Scuzați-mă, i-a spus ea ofițerului pe un ton sec, înainte de a își aranja buclele și fixa acul de pălărie cu perlă în vârf la locul lui.

Scuzați-mă? Chiar așa a spus? Oamenii ăștia au dat buzna peste noi în toiul nopții, au trântit-o de oglindă — și *ea* le-a cerut scuze? După aceea, când a întins mâna după haina lungă gri, am înțeles dintr-odată. Se purta cu ofițerii sovietici de parcă ar fi fost la o partidă de poker, nefiind sigură însă ce carte să joace. Am văzut-o cu ochii minții cosând bijuterii, acte, argintărie și alte lucruri valoroase de haină, pe sub căptușeală.

— Trebuie să mă duc la baie, am anunțat eu, încercând să le distrag atenția de la mama și de la haină.

— Ai treizeci de secunde.

Am închis ușa băii și mi-am surprins chipul în oglindă. Nu aveam idee cât de repede avea să se schimbe, să se veștejească. Dacă aș fi știut, l-aș fi privit îndelung ca să mi-l întipăresc în memorie. Era pentru ultima oară când aveam să mă uit într-o oglindă adevărată preț de mai bine de un deceniu.

4

FELINARELE DE PE STRADĂ fuseseră stinse. Era aproape beznă pe drum. Ofițerii mărșăluiau în urma noastră, forțându-ne să ținem pasul cu ei. Am surprins-o pe doamna Raskunas privindu-ne pe furiș pe după perdea. În clipa în care și-a dat seama că am dat cu ochii de ea, s-a făcut nevăzută. Mama mi-a dat un ghiont în braț, semn că trebuia să îmi țin capul plecat. Jonas avea de furcă cu valiza lui, care îl tot lovea peste fluierele picioarelor.

— *Davai!* a comandat un ofițer.

Grăbește-te, grăbește-te.

Am mărșăluit printr-o intersecție, îndreptându-ne spre ceva mare și întunecat. Era un camion, înconjurat de alți NKVD-iști. Pe când ne apropiam de spatele vehiculului, am zărit oameni stând înăuntru, călare pe bagajele lor.

— Ajută-mă să mă urc înainte să o facă ei, mi-a șoptit mama în grabă, nedorind ca vreun ofițer să se atingă de haina ei. Am făcut așa cum mi-a cerut. Ofițerii l-au împins pe Jonas sus. El a căzut cu fața în jos și s-a pomenit cu bagajul aruncat peste el. Am reușit să mă urc fără să mă împiedic, dar când m-am ridicat în picioare, o femeie s-a uitat la mine și și-a dus mâna la gură.

— Lina, dragă. Încheie-te la haină, m-a instruit mama.

Mi-am aruncat o privire în jos și am dat cu ochii de cămașa mea de noapte înflorată. Cum fusesem luată pe sus, nemaivorbind de căutarea febrilă a caietului de schițe, uitasem să mă schimb. Am văzut apoi o femeie înaltă și sfrijită, cu nasul ascuțit, uitându-se la

Jonas. Domnișoara Grybas. Era o profesoară de la școală, domnișoară bătrână, din acelea foarte exigente. Am mai recunoscut câteva persoane: bibliotecara, proprietarul unui hotel din apropiere și niște bărbați pe care îi văzusem vorbind cu papa pe stradă.

Eram toți pe listă. Nu știam despre ce fel de listă era vorba, doar că eram pe ea. După toate aparențele, și ceilalți cincisprezece oameni care stăteau acolo cu noi erau pe listă. Oblonul camionului s-a trântit cu putere. Am auzit un geamăt înăbușit venind dinspre bărbatul cu chelie din fața mea.

— Vom muri cu toții, a rostit el cu glas scăzut. Vom muri cu siguranță.

— Prostii! s-a repezit să spună mama.

— Ba așa va fi, a insistat el. Acesta ne este sfârșitul.

Camionul s-a pus în mișcare, icnind brusc și azvârlind oamenii de pe locurile lor. Pe neașteptate, bărbatul cu chelie s-a adunat cu greutate de pe jos, s-a cățărat pe peretele interior al camionului și s-a aruncat afară. S-a izbit de asfalt scoțând un urlet de animal prins în capcană. Oamenii din camion au țipat. Cauciucurile au scrâșnit, camionul s-a oprit și ofițerii au sărit afară. Au deschis ușa din spate și l-am văzut pe bărbat chircindu-se de durere pe jos. L-au ridicat și i-au azvârlit trupul făcut covrig înapoi în camion. Avea un picior sfârtecat. Jonas și-a îngropat fața în mâneca mamei. Mi-am strecurat o mână într-a lui. Tremura. Privirea mi s-a încețoșat. Am strâns din pleoape, apoi am deschis din nou ochii. Camionul a icnit, punându-se din nou în mișcare.

— NU! s-a lamentat bărbatul, ținându-se de picior.

Camionul a oprit în fața spitalului. Toată lumea părea să răsufle ușurată la gândul că ofițerii se vor îngriji de rănile bărbatului cu chelie. Dar nu au făcut-o. Stăteau în așteptare. O femeie, care era și ea pe listă, dădea naștere unui copil. De îndată ce cordonul ombilical era tăiat, urmau să fie azvârliți amândoi în camion.

5

Au trecut aproape patru ore. Stăteam pe întuneric în fața spitalului, fără să putem părăsi vehiculul. Alte camioane treceau pe lângă noi, unele cu oameni acoperiți de niște plase mari care le împiedicau mișcările.

Străzile au început să se trezească la viață.

— Am ajuns devreme, a comentat unul dintre oameni, adresându-se mamei mele.

S-a uitat la ceas.

— E aproape trei dimineața acum.

Bărbatul cu chelie zăcea pe spate, cu fața întoarsă spre Jonas.

— Băiete, pune-ți mâinile peste gura mea și strânge-mă de nas. Nu-mi da drumul.

— Nu va face nicidecum așa ceva, a intervenit mama, trăgându-l pe Jonas lângă ea.

— Femeie fără minte. Nu-ți dai seama că acesta e de-abia începutul? Acum avem o șansă să murim cu demnitate.

— Elena!

O voce a șuierat dinspre stradă. Am văzut-o pe verișoara mamei, Regina, adăpostindu-se în umbrele nopții.

— Te simți mai bine acum, dacă stai pe spate? l-a întrebat mama pe bărbatul cu chelie.

— Elena.

Vocea s-a auzit din nou, ceva mai tare.

— Mama, cred că pe tine te strigă, i-am spus eu în șoaptă, trăgând cu ochiul la NKVD-istul care fuma de cealaltă parte a camionului.

— Nu mă strigă pe mine — e o femeie nebună, a susținut mama cu glas ridicat. Vezi-ți de drumul tău și lasă-ne în pace, a strigat ea.

— Dar Elena, eu...

Mama a întors capul, pretinzând că este absorbită într-o conversație cu mine și ignorând-o total pe verișoara ei. O bocceluță a aterizat pe platforma camionului, lângă bărbatul cu chelie. Acesta a înșfăcat-o cu lăcomie.

— Și mai vorbești de demnitate, domnule? l-a apostrofat mama.

I-a smuls legăturica din mâini și a pus-o sub picioarele ei. Mă întrebam ce era în pachet. Cum de putuse mama să o facă pe propria ei verișoara „nebună" ? Regina își asumase un risc enorm pornind în căutarea ei.

— Sunteți soția lui Kostas Vilkas, rectorul universității? a întrebat un bărbat îmbrăcat în costum, care stătea ceva mai încolo de noi.

Mama a încuviințat din cap, frângându-și mâinile în același timp.

~

Am privit-o pe mama cum își frământa mâinile.

Murmurul vocilor din sufragerie răzbătea în valuri. Bărbații stăteau în jurul mesei de ore întregi.

— Draga mea, du-le cafea proaspătă, m-a rugat mama.

M-am dus până în pragul sufrageriei. Un nor de fum de țigări plutea deasupra mesei, ținut captiv de ferestrele închise și de draperiile trase.

— Se repatriază, dacă reușesc să scape, a sugerat tata, curmându-și brusc vorbele la vederea mea în cadrul ușii.

— Mai dorește cineva cafea? am întrebat eu, ridicând la vedere cafetiera de argint.

Câțiva dintre bărbați și-au plecat capetele. Alții au tușit.

— Ia te uită! Lina, ești o adevărată domnișoară, m-a complimentat un prieten de-al tatei de la universitate. Am auzit că ești și o artistă talentată.

— Într-adevăr, așa este, i-a întărit papa spusele. Are un stil unic. Și este teribil de isteață, a adăugat el făcând cu ochiul.

— Seamănă cu mama ei, în cazul ăsta, a glumit unul dintre bărbați.

Au izbucnit cu toții în râs.

— Spune-mi, Lina, mi s-a adresat bărbatul care scria la ziar, care este părerea ta despre această nouă Lituanie?

— Ei, bine, s-a grăbit tatăl meu să îl întrerupă. Nu e chiar genul de conversație pentru o tânără domnișoară, nu-i așa?

— Ar trebui să fie un subiect de conversație pentru toți, Kostas, fie tineri, fie bătrâni, l-a contrazis jurnalistul. Pe de altă parte, a adăugat el zâmbind, nu e vorba acum de un interviu pentru ziar.

Papa s-a foit pe scaun.

— Ce cred eu despre anexarea sovietică?

Am făcut o pauză, evitând contactul vizual cu tatăl meu.

— Cred că Iosif Stalin este un tiran. Cred că ar trebui să alungăm trupele lui din Lituania. Nu ar trebui să li se permită să vină aici, să ia tot ce le poftește inima și...

— Ajunge, Lina. Lasă cafetiera pe masă și du-te la mama în bucătărie.

— Dar așa este! am insistat eu. Nu e drept.

— Destul! m-a apostrofat tata.

M-am întors în bucătărie, dar nu înainte de a mai trage puțin cu urechea.

— Nu o mai încuraja, Vladas. Fata este atât de îndărătnică încât mă sperie de moarte, i-a spus papa.

— Și uite cum ajungem noi la concluzia că seamănă cu tatăl ei, nu-i așa? a replicat jurnalistul. Ai crescut o partizană în toată puterea cuvântului, Kostas.

Papa a păstrat tăcerea. Întrunirea a luat sfârșit și bărbații au plecat pe rând, unii pe ușa principală, alții pe ușa de la intrarea din spate.

~

— La universitate? a repetat bărbatul cu chelie, încă schimonosindu-se de durere. Oh, asta înseamnă că e dus de mult.

Am simțit cum mi se strângea stomacul de parcă cineva mi-ar fi tras un pumn. Jonas s-a uitat cu disperare la mama.

— Dacă tot a venit vorba, eu lucrez la bancă și l-am văzut pe tatăl tău chiar ieri după-amiază, a declarat un bărbat, zâmbindu-i lui Jonas.

Știam că minţea. Mama a dat din cap spre el, recunoscătoare.

— Vrei să zici că l-ai văzut în drum spre cimitir, a spus bărbatul cu chelie pe un ton morocănos.

I-am aruncat o privire ucigătoare, întrebându-mă de cât clei ar fi nevoie ca să-i închid gura.

— Eu sunt colecţionar de timbre. Un simplu colecţionar de timbre și mă trimit la moarte pentru că am purtat corespondenţă internaţională cu alți colecţionari. Un universitar trebuie să fie în mod cert în capul listei de...

— Tăceţi din gură! i-am trântit-o eu.

— Lina! m-a dojenit mama. Cere-ţi scuze imediat. Acest biet domn suferă cumplit din cauza durerii; nu mai știe ce spune.

— Ba știu exact ce spun, a ripostat omul, ţintuindu-mă cu privirea.

Ușile spitalului s-au deschis și dinăuntru s-a revărsat un strigăt sfâșietor. Un ofiţer NKVD târa după el, în jos pe trepte, o femeie desculţă îmbrăcată într-o cămașă de spital însângerată.

— Copilașul meu! Vă rog, nu-i faceţi rău copilașului meu! zbiera ea.

Un alt ofiţer și-a făcut apariţia purtând în braţe un ghemotoc înfășat. Un doctor a venit în fugă și s-a agăţat de mâneca ofiţerului.

— Vă rog, nu puteţi să luaţi nou-născutul. Nu va supravieţui! a spus doctorul pe un ton ridicat. Domnule, vă implor. Vă rog!

Ofiţerul s-a întors cu faţa spre doctor şi l-a lovit cu călcâiul în rotulă.

Au urcat femeia în camion. Mama şi domnişoara Grybas s-au înghesuit ca să-i facă loc să stea întinsă lângă bărbatul cu chelie. A fost urcat şi bebeluşul în camion.

— Lina, te rog, mi-a spus mama, pasându-mi bebeluşul rozaliu.

Am luat în braţe ghemotocul înfăşat şi am simţit instantaneu căldura corpului său mititel pătrunzându-mi prin haină.

— Oh, Doamne, te rog, copilaşul meu! a strigat femeia ridicându-şi privirea spre mine.

Copilaşul a lăsat să îi scape un ţipăt uşor, iar pumnii săi micuţi au început să bată aerul. Îşi începuse lupta pentru supravieţuire.

6

Bărbatul care lucra la bancă i-a dat mamei haina lui. Ea a pus haina în jurul umerilor femeii și i-a dat la o parte părul de pe față.

— Totul este în regulă, draga mea, a încurajat-o mama pe femeie.

— Vitas. L-au luat pe soțul meu, Vitas, a rostit femeia cu respirația întretăiată.

Mi-am îndreptat privirea în jos, spre fețișoara rozalie din fașă. Un nou-născut. Copilul abia venise pe lume de câteva minute, dar sovieticii îl considerau deja un criminal. Am strâns copilul la piept și mi-am lipit buzele de fruntea lui. Jonas s-a sprijinit de mine. Dacă erau în stare să facă una ca asta unui copil, ce puteau să ne facă nouă?

— Cum te cheamă, draga mea? a întrebat-o mama.

— Ona.

Femeia și-a întins gâtul.

— Unde e copilașul meu?

Mama mi-a luat copilul din brațe și a pus ghemotocul înfășat pe pieptul femeii.

— Oh, copilașul meu. Dragul meu copilaș, se văicărea femeia, sărutând nou-născutul.

Camionul avansa clătinându-se ca o corabie. Femeia se uită la mama cu ochi rugători.

— Piciorul meu! s-a plâns bărbatul cu chelie.

— Are cineva dintre voi pregătire medicală? a întrebat mama, cercetând din priviri fețele din camion. Oamenii au clătinat din cap. Unii dintre ei nici măcar nu și-au ridicat privirile.

— Voi încerca să încropesc o atelă, s-a oferit bărbatul de la bancă. Are cineva un obiect drept care poate fi folosit? Vă rog, haideți să ne ajutăm unii pe alții.

Oamenii s-au foit stingheri în camion, gândindu-se la ce ar putea avea în bagajele lor.

— Domnule, a spus Jonas, aplecându-se spre el prin spatele meu și întinzându-i rigla pe care o folosea la școală.

Femeia în vârstă care se holbase la cămașa mea de noapte a început să plângă.

— Ei bine, da, e foarte bună. Mulțumesc, a rostit bărbatul acceptând rigla.

— Mulțumesc, dragule, a spus mama, zâmbindu-i lui Jonas.

— O riglă? O să îmi îndrepți piciorul cu o biată riglă? Ați înnebunit cu toții? a cârâit bărbatul cu chelie.

— Este cel mai bun lucru pe care îl putem face în momentul de față, a precizat bărbatul de la bancă. Are cineva ceva cu care să o putem lega?

— Tot ce vreau e să mă împușteze careva, vă rog! a zbierat bărbatul cu chelie.

Mama și-a scos eșarfa de mătase de la gât și i-a dat-o bărbatului de la bancă. Bibliotecara și-a desfăcut și ea nodul de la eșarfă, iar domnișoara Grybas a scotocit prin geantă. Cămașa de spital a Onei se îmbiba cu sânge în partea din față.

Mi s-a făcut greață. Am închis ochii și am încercat să mă gândesc la ceva, la orice, ca să mă calmez. Mi-am imaginat caietul de schițe. Mi-am simțit mâna mișcându-se pe hârtie. Imaginile mi se derulau în minte asemenea unui film pe celuloid. Casa noastră, mama potrivindu-i cravata lui papa în bucătărie, lăcrămioarele, bunica... Chipul ei m-a calmat oarecum. M-am gândit la fotografia înghesuită în valiză. *Bunico*, mi-am spus eu în gând. *Ajută-ne.*

Am ajuns la un mic depou de vagoane, undeva în provincie. Camioanele sovietice umpleau curtea depoului, înțesate fiind cu oameni, exact ca al nostru. Am mers de-a lungul unui camion din care un bărbat și o femeie stăteau aplecați în afară. Chipul femeii era brăzdat de lacrimi.

— Paulina! a răcnit bărbatul. Fata noastră, Paulina, este la voi?

Am clătinat din cap pe când treceam prin dreptul lor.

— De ce suntem într-un depou de provincie și nu în gara Kaunas? a întrebat o femeie în vârstă.

— Probabil că e mai ușor să ne aducă aici laolaltă cu familiile noastre. Gara principală este foarte aglomerată, după cum știți, i-a explicat mama.

Vocea mamei trăda nesiguranța. Încerca să se autoconvingă. M-am uitat în jur. Gara era înghesuită într-o zonă pustie, înconjurată de păduri întunecoase. Cu ochii minții i-am văzut pe sovietici ridicând un covor uriaș și măturându-ne pe noi sub el.

7

— *Davai!* a răcnit un ofițer NKVD în timp ce deschidea ușa din spate a camionului. Curtea depoului era un furnicar de vehicule, ofițeri și oameni cu bagaje. Nivelul zgomotului creștea de la o clipă la alta.

Mama s-a aplecat ca să își pună mâinile pe umerii noștri.

— Stați aproape de mine. Țineți-vă de haina mea dacă e nevoie. Nu trebuie să îi lăsăm să ne despartă.

Jonas s-a agățat de haina mamei.

— *Davai!* a răcnit ofițerul, înhățând un om din camion și împingându-l jos cu forța. Mama și bărbatul de la bancă au început să îi ajute pe ceilalți. Eu am ținut bebelușul în brațe în vreme ce o dădeau jos pe Ona.

Bărbatul cu chelie s-a schimonosit de durere când a fost dat jos din camion.

Bărbatul de la bancă s-a apropiat de un ofițer NKVD.

— Avem oameni care au nevoie de asistență medicală. Vă rugăm să aduceți un doctor.

Ofițerul nu l-a băgat în seamă.

— Doctor! Soră! Avem nevoie de asistență medicală! a strigat bărbatul, adresându-se mulțimii de oameni.

Ofițerul l-a înșfăcat pe bărbatul de la bancă, i-a înfipt o pușcă în spate și a plecat cu el în pas de marș.

— Bagajul meu! a zbierat el.

Bibliotecara s-a repezit să ia valiza bărbatului, dar înainte de a apuca să o ia la fugă după el, acesta dispăruse deja în mulțime.

O femeie lituaniană s-a oprit din drum spunându-ne că era asistentă medicală. A început să dea îngrijirile necesare Onei și bărbatului cu chelie în vreme ce noi toți stăteam în cerc, în jurul lor. Curtea depoului era plină de praf. Picioarele desculțe ale Onei erau deja mânjite cu mizerie. Grupuri întregi de oameni cu fețe disperate treceau pe lângă noi, croindu-și drum cu greu unii pe lângă alții. Am văzut o fată de la școală trecând pe lângă noi, împreună cu mama ei. Ea a dat să îmi facă cu mâna, dar mama ei i-a acoperit ochii pe când se apropiau de grupul nostru.

— *Davai!* a lătrat un ofițer.

— Nu putem să îi lăsăm aici pe acești oameni, s-a împotrivit mama. Trebuie să le aduceți tărgi.

Ofițerul a izbucnit în râs.

— N-aveți decât să-i cărați voi.

Așa am și făcut. Doi bărbați din camion îl cărau pe bărbatul cu chelie care se văicărea tot timpul. Eu duceam bebelușul într-o mână și o valiză într-alta, iar mama o ajuta pe Ona să meargă. Jonas se lupta cu restul bagajelor, iar domnișoara Grybas și bibliotecara dădeau și ele câte o mână de ajutor.

Am ajuns pe peron. Haosul era evident. Familiile erau separate. Copiii urlau, iar mamele implorau milă ofițerilor. Doi ofițeri au tras un bărbat deoparte. Soția lui nu voia să îi dea drumul și a fost târâtă câțiva metri până când a fost smulsă de lângă el.

Bibliotecara mi-a luat copilul din brațe.

— Mama, papa este aici? a întrebat Jonas, încă ținându-se strâns de haina ei.

Mă întrebam același lucru. Când și unde îl ridicaseră sovieticii cu forța pe tatăl meu? Se afla în drum spre universitate? Sau poate era în timpul pauzei de prânz, la chioșcul de ziare? Mă uitam la mulțimile de oameni de pe peron. Lituania îi venera pe bătrâni, dar iată cum aici erau mânați precum vitele.

— *Davai!*

Un ofițer NKVD l-a înșfăcat pe Jonas de umăr și a început să îl tragă după el.

— NU! a răcnit mama.

Îl luau pe Jonas. Pe frățiorul meu dulce și chipeș care gonea gângăniile din casă în loc să calce pe ele, care își dăduse rigla în chip de atelă pentru piciorul unui bătrân capricios.

— Mama! Lina! a strigat el fâlfâind din mâini.

— Opriți-vă! am urlat eu, rupând-o la fugă după ei.

Mama l-a prins pe ofițer de mânecă și a început să-i vorbească în limba rusă — corect și fluent. El s-a oprit să o asculte. Ea și-a coborât glasul și a vorbit calm. Nu înțelegeam nicio iotă. Ofițerul l-a smucit pe Jonas, trăgându-l spre el. Eu l-am înhățat de celălalt braț. A început să tremure din tot trupul, iar umerii i se zguduiau din pricina hohotelor de plâns întretăiate de suspine. O pată de umezeală a început să i se întindă pe partea din față a pantalonilor. Și-a lăsat capul să atârne în jos și a scos un țipăt de spaimă.

Mama a scos din buzunar un teanc de ruble și l-a îndreptat pe furiș spre ofițer. Acesta a întins mâna după bani, apoi i-a spus ceva mamei, făcându-i un semn din cap. Ea și-a dus mâna la gât cu o iuțeală fulgerătoare ca să își smulgă pandantivul de chihlimbar și să-l îndese în mâna ofițerului NKVD. Nu părea mulțumit. Mama a continuat să vorbească rusește în timp ce scotea din haină un ceas de buzunar. Știam ceasul acela. Fusese al tatălui ei și avea numele său gravat pe capacul din aur. Ofițerul i-a smuls ceasul din mâini, i-a dat drumul lui Jonas, apoi a început să zbiere la oamenii de lângă noi.

V-ați întrebat vreodată cât valorează o viață omenească? În dimineața aceea viața fratelui meu valora cât un ceas de buzunar.

8

— Este în regulă, dragule. Suntem cu toții în regulă, ne-a asigurat mama, strângându-l pe Jonas în brațe, sărutându-l pe obraji și pe lacrimi. Nu-i așa, Lina? Suntem cu toții în regulă.

— Așa e, am răspuns eu încetișor.

Jonas, încă plângând, și-a acoperit partea din față a pantalonilor cu mânuțele, umilit de pata umedă.

— Nu-ți face griji din pricina asta, dragostea mea. O să îți dăm haine de schimb, a adăugat mama, mergând în fața lui ca să îl apere de rușine.

— Lina, dă-i mantaua ta de ploaie.

Mi-am scos pelerina și i-am dat-o mamei.

— Așa, o să porți haina asta pentru o scurtă perioadă de timp.

— Mama, de ce a vrut să mă ia cu el? a întrebat Jonas.

— Nu știu, dragule. Dar suntem împreună acum.

Împreună. Stăteam acolo pe platformă, în mijlocul haosului, eu în cămașa mea de noapte înflorată și fratele meu într-o pelerină de vară bleu, atât de lungă încât aproape că mătura cu ea pe jos. Oricât de ridicoli am fi părut, nimeni nu catadicsea să ne arunce măcar o privire.

— Doamnă Vilkas, grăbiți-vă.

Am auzit vocea nazală a domnișoarei Grybas, profesoara de la școală. Ne îndemna să ne apropiem de ea.

— Suntem aici. Haideți mai repede, că încep acum să-i despartă pe oameni.

Mama l-a strâns pe Jonas de mână.

— Haideți, copii.

Ne-am croit drum prin mulțime, precum o bărcuță surprinsă de furtună, fără să știm dacă aveam să ne scufundăm sau să plutim. Vagoane roșii din lemn erau aliniate de-a lungul peronului cât vedeai cu ochii. Erau mătăhăloase și murdare; păreau a fi genul de vagoane în care se transportau vitele. Mulțimi de lituanieni se îmbulzeau spre ele cu bagaje cu tot.

Mama ne dirija prin aglomerație, împingându-ne și trăgându-ne de umeri. Am văzut oameni care își strângeau atât de tare valizele în mâini încât li se albiseră încheieturile degetelor. Alți oameni stăteau în genunchi plângând, legând cu sfoară bagajele care cedaseră în vreme ce ofițerii călcau în picioare lucrurile împrăștiate pe jos. Fermieri înstăriți, împreună cu familiile lor, cărau găleți din care se revărsau laptele și roți de brânză. Un băiețel a trecut pe lângă noi cărând un cârnat aproape cât el de mare. L-a scăpat pe jos și aproape imediat a dispărut sub picioarele mulțimii. O femeie m-a împuns în braț cu un sfeșnic de argint, iar un bărbat fugea cu un acordeon în mână. M-a dus gândul la lucrurile noastre frumoase făcute zob pe dușumeaua de acasă.

— Grăbiți-vă! ne-a strigat domnișoara Grybas făcându-ne semn cu mâna.

— Aceasta e familia Vilkas, i-a spus ea unui ofițer cu un registru în mână. Sunt în acest vagon.

Mama s-a oprit în fața vagonului cercetând mulțimea cu luare aminte. *Te rog*, spuneau ochii ei care îl căutau pe tata.

— Mama, a șuierat Jonas, vagoanele astea sunt pentru porci și vaci.

— Da, știu. Va fi mica noastră aventură, nu-i așa?

L-a urcat pe Jonas în vagon, apoi am auzit zgomotele acelea — copilul plângând și bărbatul văicărindu-se.

— Nu, mamă, am zis eu, nu vreau să stau cu oamenii aceia.

— Potolește-te, Lina. Au nevoie de ajutorul nostru.

— Nu se poate să-i ajute altcineva? Și noi avem nevoie de ajutor.

— Mama, strigă Jonas, îngrijorat că trenul s-ar putea pune în mișcare. Urcați și voi, nu-i așa?

— Da, dragule, venim acum. Poți să ții geanta asta? m-a rugat mama întorcându-se spre mine. Lina, nu avem de ales. Te rog să te străduiești din răsputeri să nu îl sperii pe fratele tău.

Domnișoara Grybas s-a aplecat și i-a întins o mână mamei. Dar cu mine cum rămânea? Și eu eram speriată. Nu conta oare? *Papa, unde ești?* M-am uitat de jur împrejur pe peron, care se transformase într-un adevărat infern. Mi-a dat prin gând să fug, să fug cât mă țineau picioarele. Să fug la universitate să îl caut pe papa. Să fug la noi acasă. Să fug, atâta tot.

— Lina.

Mama stătea în fața mea. Mi-a ridicat bărbia.

— Știu. Este îngrozitor, a murmurat ea. Trebuie să rămânem împreună. Este foarte important acest lucru.

M-a sărutat pe frunte și m-a îndreptat spre vagonul de tren.

— Unde mergem? am întrebat eu.

— Deocamdată nu știu.

— Trebuie neapărat să stăm în vagoanele astea pentru vite?

— Da, dar sunt sigură că nu pentru multă vreme, m-a consolat mama.

9

În interiorul vagonului aerul era înăbuşitor şi îmbâcsit de mirosurile amestecate ale oamenilor, chiar şi cu uşa deschisă. Oamenii stăteau claie peste grămadă, aşezaţi pe bagajele lor. La capătul vagonului, fuseseră fixate nişte scânduri de lemn în chip de poliţe, de vreo doi metri adâncime. Ona stătea cocoţată pe una dintre ele, cu copilul care plângea pe pieptul ei.

— AU!

Bărbatul cu chelie m-a plesnit peste picior.

— Ai grijă fetiţo! Mai aveai puţin şi mă călcai.

— Unde sunt bărbaţii? a întrebat-o mama pe domnişoara Grybas.

— I-au luat de lângă noi, a replicat aceasta.

— Avem nevoie de bărbaţi în vagonul ăsta ca să-i ajutăm pe răniţi, i-a explicat mama.

— Nu e niciunul pe aici. Am fost grupaţi într-un fel anume. Tot aduc oameni şi îi îmbulzesc înăuntru. Sunt şi câţiva bărbaţi în vârstă, dar n-au pic de vlagă în ei, i-a relatat domnişoara Grybas.

Mama a cercetat vagonul din priviri.

— Haideţi să punem copilaşii pe poliţa de sus. Lina, mut-o mai încolo pe Ona, pe scândura aceea de jos, ca să mai încapă câţiva copii.

— Nu eşti zdravănă, femeie! a lătrat bărbatul cu chelie. Dacă faci loc, vor înghesui şi mai mulţi oameni aici.

Bibliotecara era mai scundă decât mine şi îndesată. Fiind şi puternică de felul ei, a ajutat-o pe Ona să se mişte într-o parte.

— Eu sunt doamna Rimas, s-a prezentat ea Onei.

Doamnă... Și ea era măritată. Unde era soțul ei? Poate că împreună cu papa. Copilașul a scos un urlet de durere.

— Ce e bebelușul: fată sau băiat? a întrebat-o doamna Rimas.

— Fetiță, a răspuns Ona cu un firicel de glas.

Și-a mutat picioarele mai încolo pe poliță. Erau pline de tăieturi și de mizerie.

— Va trebui să mănânce în curând, a remarcat doamna Rimas.

Mi-am rotit privirea prin vagon. Parcă aveam capul detașat de trunchi. Și mai mulți oameni se înghesuiau într-un spațiu strâmt, inclusiv o femeie cu un băiat de vârsta mea. Am simțit cum mă trage cineva de mânecă.

— Ai de gând să te duci la culcare? m-a întrebat o fetiță cu părul de culoarea perlelor.

— Poftim?

— Ești în cămașă de noapte. Te duci la culcare?

Mi-a vârât sub nas o păpușă zdrențăroasă.

— Aceasta e păpușa mea.

Cămașa mea de noapte. Încă mai eram îmbrăcată cu cămașa de noapte. Jonas încă mai era îmbrăcat cu pelerina mea bleu deschis. Uitasem complet. Mi-am făcut loc cu coatele să ajung la mama și la Jonas.

— Trebuie să ne schimbăm de haine, am spus eu.

— Nu avem loc să ne deschidem valizele, mi-a răspuns mama. Și nici nu aveți unde să vă schimbați.

— Te rog, a pledat Jonas, strângându-și haina mea în jurul lui.

Mama a încercat să se îndrepte spre colțul vagonului, în zadar însă. S-a aplecat și a întredeschis valiza mea. A început să caute ceva, tot băgând și scoțând mâna din valiză. Am zărit puloverul meu roz și un combinezon. În cele din urmă, a tras afară rochia mea bleumarin de bumbac. Apoi a început să caute pantaloni pentru Jonas.

— Scuzați-mă doamnă, s-a adresat ea unei femei care stătea în colțul vagonului. Vreți să facem schimb de locuri ca să se poată schimba copiii mei de haine?

— Acesta este locul nostru, a înștiințat-o femeia. Nu ne mutăm de aici.

Cele două fete ale ei și-au ridicat privirile spre noi.

— Îmi dau seama că este locul vostru. E vorba să ne lăsați doar câteva clipe, astfel încât copiii mei să beneficieze de puțină intimitate.

Femeia și-a încrucișat brațele pe piept, fără să mai spună nimic.

Mama ne-a împins mai aproape de colț și nu mai aveam mult până să dărâmăm femeia cu totul.

— Hei! a strigat femeia ridicând mâinile în aer să se apere.

— Oh, da, ce rău îmi pare. Vrem și noi un pic de intimitate, atâta tot.

Mama a scos haina mea de pe Jonas și a ținut-o ridicată drept pavăză. M-am schimbat rapid, apoi am făcut din cămașa mea de noapte încă un paravan pentru cabina improvizată a lui Jonas.

— A făcut pe el, a constatat una dintre fete, arătând cu degetul spre fratele meu.

Jonas a încremenit.

— Ai făcut pe tine, fetițo? i-am întors eu vorba în gura mare. Oh, biata de tine!

Temperatura din vagon crescuse în mod constant de când ne urcasem în el. Duhoarea jilavă a unui subrat îmi trăsnea în nas. Am înaintat cu greu până aproape de ușă, în speranța unei guri de aer curat. Ne-am pus valizele una peste alta, iar, deasupra lor, l-am cocoțat pe Jonas, care ținea în brațe bocceaua de la verișoara Regina. Mama stătea pe vârfuri, rotindu-și privirile pe peron în căutarea lui papa.

— Poftim, i-a spus un domn cu părul cărunt, punând o valijoară pe jos. Urcă-te pe asta.

— Sunteți foarte amabil, a rostit mama, acceptând.

— De cât timp lipsește? a vrut el să știe.

— De ieri, i-a relatat ea.
— Cu ce se ocupă? a mai întrebat bărbatul.
— E rector la universitate. Kostas Vilkas.
— Ah, da. Vilkas.
Bărbatul a dat din cap. S-a uitat la noi. Avea ochi blânzi.
— Frumoși copii.
— Da. Seamănă perfect cu tatăl lor, a precizat ea.

~

Stăteam împreună pe canapeaua micuță de catifea, cu Jonas în poala tatei. Mama purta rochia ei verde de mătase strânsă pe talie și cu fustă amplă. Chipul ei era încadrat de bucle aurii unduitoare, iar cerceii de smarald îi scăpărau în lumină. Papa purta unul din costumele lui noi, de culoare neagră. Eu îmi alesesem o rochie crem cu o eșarfă înnodată în jurul taliei, din satin maro, și fundă asortată în păr.

— Ce familie frumoasă, a remarcat fotograful, poziționându-și aparatul mare de fotografiat.

— Kostas, Lina seamănă leit cu tine.

— Biata fată, m-a tachinat papa. Să sperăm că o sa-i treacă și, în cele din urmă, o să ajungă să semene cu mama ei.

— Nu putem decât să sperăm, i-am răspuns eu pe același ton glumeț.

Toată lumea a izbucnit în râs. Blițul aparatului s-a declanșat.

10

Am numărat oamenii — patruzeci și șase înghesuiți ca sardelele într-o cușcă pe roți, poate chiar un coșciug pe roți. M-am folosit de degete să schițez imaginea pe un strat de țărână aflat pe podea, lângă partea din față a vagonului, ștergând desenele și luând-o de la capăt, iar și iar.

Oamenii trăncăneau vrute și nevrute despre posibila noastră destinație. Unii erau de părere că ne duceau la sediul NKVD, alții se gândeau la Moscova. I-am cercetat din priviri. Pe fețele lor se citea viitorul. Pe unele chipuri am văzut curajul, mânia, teama și confuzia. Pe altele am citit deznădejdea. Renunțaseră deja la luptă. Eu din care categorie făceam parte?

Jonas se pocnea peste față și peste cap ca să alunge muștele. Mama vorbea în șoaptă cu femeia care avea un băiat de vârsta mea.

— De unde ești? l-a întrebat băiatul pe Jonas.

Avea păr ondulat șaten și ochi albaștri. Părea a fi genul de băiat popular la școală.

— Din Kaunas, a răspuns Jonas. Dar tu?

— Din Šančiai.

Ne-am uitat unii la alții, tăcuți și stingheri.

— Unde e tatăl tău?

Jonas nu se putuse abține să nu întrebe.

— În armata lituaniană.

Băiatul a făcut o pauză.

— E plecat de ceva vreme.

Se vedea că mama lui era nevastă de ofițer: elegantă și neobișnuită cu mizeria. Jonas a continuat să vorbească precum o moară stricată, înainte ca eu să apuc să îl opresc.

— Tatăl nostru lucrează la universitate. Eu sunt Jonas. Ea e sora mea, Lina.

Băiatul a dat din cap spre mine.

— Numele meu este Andrius Arvydas.

Am dat și eu din cap la rândul meu, apoi mi-am ferit privirea.

— Crezi că ne vor lăsa să coborâm, chiar și pentru câteva minute? a întrebat Jonas. Astfel, dacă papa este aici, în gară, ne va vedea. Acum nu are cum să ne găsească.

— NKVD-iștii nu ne vor lăsa să facem mai nimic, i-a explicat Andrius. Am văzut cum îi băteau pe oamenii care încercau să fugă.

— Ne fac porci, a zis fratele meu.

— Nu-i asculta, Jonas. Ei sunt porci. Sunt niște porci idioți, am intervenit eu.

— Sst. Eu nu aș spune așa ceva, a obiectat Andrius.

— Ce ești tu, polițist? l-am luat eu peste picior.

Andrius a ridicat din sprâncene.

— Nu, tot ceea ce vreau este ca tu să nu intri în bucluc.

— Nu ne băga în bucluc, Lina, s-a rugat Jonas de mine.

M-am uitat spre mama.

— Le-am dat tot ce am avut. Am mințit și le-am spus că e debil mintal. Nu am avut încotro, spunea în șoaptă mama lui Andrius. Voiau să ne separe. Acum nu mai am nimic, nici măcar o fărâmitură.

— Știu, a spus mama, întinzând femeii o mână în chip de consolare. La fel au făcut și cu noi, iar băiețelul meu nu are decât zece anișori.

Bebelușul Onei a scâncit. Doamna Rimas și-a croit cu greu drum spre mama lui.

— Încearcă să îl hrănească, dar ceva nu e în regulă, a afirmat doamna Rimas. Copilașul nu poate să sugă cum trebuie.

Orele abia se târau, de parcă erau zile interminabile. Oamenii se văitau de căldură și de foame. Bărbatul cu chelie gemea de durere, în vreme ce ceilalți încercau să își organizeze cât mai bine spațiul și bagajele. Eu am fost nevoită să cedez canavaua de țărână de pe podea și, în schimb, să zgârii cu degetul desene pe perete.

Andrius a sărit jos din vagon să meargă la toaletă, dar un NKVD i-a ars un pumn și l-a azvârlit înapoi. Ne treceau fiorii ori de câte ori auzeam un foc de armă sau un țipăt. Nimeni nu a mai îndrăznit să părăsească vagonul.

Cineva a descoperit o gaură, de mărimea unei farfurii, în colțul în care ședea femeia afurisită împreună cu fetele ei. Ascunseseră gaura ca să aibă parte de aerul proaspăt care venea prin ea. Oamenii au tăbărât asupra ei, obligând-o să se mute. După ce a fost târâtă cu forța de pe locul cu pricina, am putut folosi cu toții, pe rând, gaura în chip de latrină. Unii nu reușeau însă cu nici un chip să o facă. Îmi vâjâia capul din pricina zgomotelor și mirosurilor. Un băiat și-a aplecat capul în afara vagonului și a vomitat.

Doamna Rimas a adunat copiii și a început să le spună povești. Copilașii mai mici și-au făcut și ei loc cu greu printre ceilalți ca să ajungă până la bibliotecară. Până și cele două fete plecaseră de lângă mama lor morocănoasă și ascultau vrăjite povestirile fantastice. Fetița cu păpușa ședea rezemată de doamna Rimas, sugându-și degetul mare.

~

Stăteam în cerc pe podeaua bibliotecii. Unul dintre băieții mai mici stătea întins pe spate, sugându-și degetul mare. Bibliotecara întorcea filele cărții ilustrate una după alta, citind cu intonație. Eu ascultam și schițam personajele în caietul meu de notițe. Am desenat dragonul și bătăile inimii au început să mi se accelereze. Prinsese viață. Am simțit valul de căldură, provenit din respirația lui incandescentă, care îmi bătea drept în față, fluturându-mi

părul. Apoi am desenat-o pe prinţesă fugind, rostogolindu-se pe costişă cu părul ei auriu cu tot...

— Lina, eşti gata de plecare?

Mi-am ridicat privirea. Bibliotecara stătea aplecată asupra mea. Toţi ceilalţi copii plecaseră.

— Lina, nu te simţi bine? Eşti îmbujorată la faţă. Nu eşti bolnavă, nu?

Am clătinat din cap şi am ridicat caietul la vedere.

— Oh, ia te uită! Lina, tu ai desenat asta?

Bibliotecara a întins repede mâna după caietul meu de schiţe.

Am confirmat cu o aplecare a capului, zâmbind.

11

Soarele a început să apună. Mama mi-a împletit părul ondulat și transpirat în codițe. Am încercat să număr orele pe care le petrecusem încarcerați și m-am întrebat cât timp aveam să mai rămânem acolo. Oamenii mâncau din merindele pe care și le aduseseră cu ei. Cei mai mulți le împărțeau între ei. Dar nu chiar toți.

— Lina, pâinea aceea, a dat mama să întrebe.

Am clătinat din cap. Oare pâinea mai era încă acolo, pe biroul meu?

— Nu am luat-o, am mărturisit eu.

— În regulă, s-a mulțumit mama să spună, ducându-i niște mâncare lui Ona. Strângea din buze, semn că era dezamăgită.

Andrius stătea cu genunchii la gură, fumând o țigară. Mă țintuia din priviri.

— Câți ani ai? l-am întrebat eu.

— Șaptesprezece.

Continua să se holbeze la mine.

— De când fumezi?

— Ce ești tu, polițist? mi-a trântit-o el, ferindu-și privirile.

S-a lăsat noaptea. Era întuneric în cutia noastră de lemn. Mama a spus că trebuia să fim recunoscători pentru faptul că ne lăsaseră cu ușa deschisă. Eu nu aveam de gând să fiu recunoscătoare cu nimic ofițerilor NKVD. Auzeam cizmele lor mărșăluind la intervale de câteva minute. Nu puteam să dorm. Mă întrebam dacă era o noapte cu lună și, dacă era așa, cum trebuia să arate.

Papa a afirmat odată că, după spusele oamenilor de știință, pământul se vedea albastru de pe Lună. În noaptea aceea chiar credeam că era așa. Aș fi desenat pământul albastru înecat în lacrimi. Unde era papa? Am închis ochii.

Am simțit o împunsătură în umăr. Am deschis ochii. Aerul era mai respirabil în vagon. Andrius trona asupra mea, înghiontindu-mă cu vârful pantofului. Și-a dus degetul la gură și mi-a făcut semn din cap. M-am uitat înspre mama. Dormea, ținându-și haina strânsă în jurul ei. Jonas dispăruse. Mi-am răsucit repede capul într-o parte și-n alta, în căutarea fratelui meu. Andrius m-a atins din nou cu piciorul și mi-a făcut semn să mergem.

M-am ridicat și am pășit printre trupurile adormite îndreptându-mă spre ușa vagonului. Jonas stătea în dreptul deschizăturii, ținându-se cu toată puterea de marginea ei.

— Andrius a spus că acum o oră a sosit un tren lung. Cineva i-a spus că era plin de bărbați, mi s-a destăinuit Jonas în șoaptă. Poate că este și papa în el.

— Cine ți-a spus asta? l-am interogat eu pe Andrius.

— Nu-ți face tu griji în privința asta, a răspuns el. Haideți să ne căutăm tații.

M-am uitat afară. Soarele tocmai ieșise de sub linia orizontului. Dacă papa *era* în gară, voiam să dau de el.

— Mă duc eu și vă spun ce găsesc, m-am oferit. Unde e tras trenul acela?

— În spatele nostru. Dar nu te duci tu, a precizat Andrius. Eu mă duc.

— Și cum o să-l găsești pe tatăl meu? Nu știi cum arată, l-am înfruntat eu.

— Ești tot timpul la fel de drăgălașă ca acum? a ripostat Andrius.

— Poate că ar trebui să mergeți amândoi, a sugerat Jonas.

— Pot să mă duc de una singură, m-am încăpățânat eu. O să îl găsesc pe papa și o să-l aduc la vagonul nostru.

— E de-a dreptul ridicol. Pierdem timpul de pomană. Nu trebuia să te fi trezit, a remarcat Andrius.

Am scos capul afară din vagon. Gardianul era la vreo treizeci de metri distanță, cu spatele la mine. M-am lăsat peste margine și mi-am dat drumul jos, pe pământ, fără zgomot, și m-am târât în patru labe sub vagon. Andrius s-a descurcat mai bine decât mine. Pe neașteptate, am auzit un țipăt și l-am văzut pe Jonas aterizând din vagon. Andrius l-a înșfăcat și am încercat să îl ascundem după o roată, aruncând priviri iscoditoare pe sub tren. Ofițerul NKVD s-a oprit din drum și s-a întors.

I-am pus lui Jonas mâna la gură. Ne-am ghemuit lângă roată, fiindu-ne teamă să și respirăm. Ofițerul și-a reluat rondul.

Andrius a tras cu ochiul de cealaltă parte a trenului și ne-a făcut semn cu mâna. M-am târât afară. Pe spatele vagonului nostru era ceva scris în rusește.

— Hoți și prostituate, a rostit Andrius în șoaptă. Asta scrie.

Hoți și prostituate. În vagonul acela erau mamele noastre, împreună cu o profesoară, cu o bibliotecară, cu oameni în vârstă și cu un copil nou-născut — hoți și prostituate. Jonas rămăsese cu ochii la ceea ce era scris pe vagon. L-am apucat în grabă de mână, mulțumită că nu știa să citească în limba rusă. Îmi doream ca el să fi rămas în tren.

Un alt șir de vagoane roșii pentru transportat vite se afla pe șine, în spatele vagonului nostru. Ușile însă erau trase și încuiate cu zăvoare uriașe. Ne-am uitat împrejur, apoi am luat-o la fugă pe sub celălalt tren, ocolind purcoaiele deversate din el. Andrius a ciocănit în fundul vagonului, aproape de gaura latrinei. O umbră și-a făcut apariția.

— Cum îl cheamă pe tatăl tău? m-a întrebat Andrius.

— Kostas Vilkas, am răspuns eu repede.

— Îi căutăm pe Petras Arvydas și pe Kostas Vilkas, a spus el cu glas șoptit.

Capul a dispărut. Am auzit un târșâit de picioare venind dinspre podeaua vagonului. Capul a reapărut.

— Nu sunt în acest vagon. Aveți grijă, copii. Să nu faceți nici cel mai mic zgomot.

Am alergat cu pași mărunți și repezi din vagon în vagon, ocolind excrementele și ciocănind. De fiecare dată când dispărea un cap, simțeam cum mi se pune un nod în stomac.

— Te rog, te rog, te rog, spunea Jonas de fiecare dată.

Apoi plecam mai departe, cu îndemnuri de precauție sau mesaje pentru cei dragi. Am ajuns la cel de-al șaptelea vagon. Capul bărbatului a dispărut. Înăuntru era liniște.

— Te rog, te rog, te rog, spunea Jonas.

— Jonas?

— Papa! am spus noi într-un glas, încercând să nu ne ridicăm vocile.

Un chibrit s-a hârșâit de planșeul din lemn. Chipul lui papa a apărut în dreptul găurii. Părea cenușiu la față și avea un ochi învinețit rău de tot.

— Papa, noi suntem într-un vagon din partea aia, a început Jonas. Vino cu noi.

— Sst, a făcut papa. Nu pot. Nu ar trebui să fiți aici. Unde e mama voastră?

— În vagon, am răspuns eu fericită dar și oripilată la vederea chipului său ciomăgit. Ești bine?

— Sunt bine, a spus el. Voi sunteți bine? Și mama?

— Suntem bine, am zis eu.

— Mama nu știe că suntem aici, l-a informat Jonas. Voiam să te găsim. Papa, au intrat cu forța în casa noastră și...

— Știu. Vor atașa trenul nostru de al vostru.

— Unde ne duc? l-am descusut eu.

— În Siberia, cred.

Siberia? Nu putea fi adevărat. Siberia era aproape de capătul lumii. Nu era nimic în Siberia. L-am auzit pe tata vorbind în interiorul vagonului. Și-a scos mâna prin gaură, întinzându-ne un soi de material mototolit.

— Luați jacheta și șosetele astea. Veți avea nevoie de ele.

Dinăuntru au răzbit alte zgomote. Papa ne-a întins încă o jachetă, două cămăși și mai multe perechi de șosete. Apoi ne-a coborât prin gaură o bucată mare de șuncă.

— Împărțiți-o între voi, copii, și mâncați-o, ne-a îndemnat papa.

Am ezitat, rămânând cu ochii ațintiți asupra șuncii pe care tata o trecuse prin aceeași gaură pe care oamenii o foloseau drept toaletă.

— Mâncați-o imediat! ne-a ordonat el.

Am rupt bucata groasă de șuncă în sferturi și le-am dat câte o bucată lui Jonas și lui Andrius. Am pus ultima bucată în buzunarul rochiei, pentru mama.

— Lina, ia asta și dă-i-o mamei. Spune-i că poate să o vândă, dacă e nevoie.

Mâna lui papa a coborât până la mine, cu verigheta de aur în palmă. Nu îmi puteam lua ochii de la ea.

— Lina, înțelegi? Spune-i că i-o dau în caz că are nevoie de bani.

Aș fi vrut să îi spun că deja dăduse un ceas de buzunar în schimbul lui Jonas. Am dat din cap și am pus verigheta pe degetul mare, incapabilă să înghit șunca din pricina nodului care mi se pusese în gât.

— Domnule, este și Petras Arvydas în acest vagon? s-a interesat Andrius.

— Îmi pare rău, dar nu este, i-a răspuns papa. E foarte periculos ceea ce faceți. Trebuie să vă întoarceți în vagonul vostru.

Am încuviințat din cap.

— Jonas.

— Da, papa? a răspuns Jonas străpungând gaura cu privirea.

— Ai dat dovadă de foarte multă vitejie venind aici. Trebuie să stați cu toții împreună. Știu că vei avea mare grijă de sora și de mama ta cât timp voi fi eu plecat.

— Da tată, voi avea grijă. Promit, a spus Jonas. Când ne vom revedea?

Papa a făcut o pauză.

— Nu știu. Sper că în curând.

Am strâns cu putere teancul de haine. Lacrimile au început să îmi curgă șiroaie pe obraji.

— Nu plânge, Lina. Curaj, m-a îmbărbătat tata. Tu poți să mă ajuți.

Mi-am ridicat ochii spre el.

— Înțelegi?

Tata îl privea pe Andrius, ezitând.

— Tu poți să mă ajuți să te găsesc, a spus el cu glas scăzut. Voi ști că ești tu, te voi recunoaște... așa cum îl recunoști și tu pe Munch. Dar trebuie să fii cu foarte multă băgare de seamă.

— Dar, am început eu, nesigură pe mine.

— Vă iubesc pe amândoi. Spune-i mamei că o iubesc. Spune-i să se gândească la stejar. Rostiți-vă rugăciunile copii, iar eu le voi auzi. Rugați-vă pentru Lituania. Și acum, fuga înapoi. Grăbiți-vă!

Simțeam o durere în piept și ochii îmi ardeau. Am început să merg, dar m-am împiedicat.

Andrius m-a prins.

— Te-ai lovit? m-a întrebat el.

Avea chipul blajin, îngrijorat.

— N-am nimic, am răspuns eu, ștergându-mă repede la ochi și eliberându-mă din strânsoarea lui.

— Hai să îl găsim pe tatăl tău.

— Nu, ai auzit ce-a spus. Fugiți înapoi, repede. Transmite-i mamei tale ce ți-a spus.

— Și cum rămâne cu tatăl tău? am mai zis eu.

— Mai fac câteva încercări. Ne întâlnim în vagonul nostru, a propus el. Du-te Lina, nu mai pierde timpul.

Stăteam în cumpănă.

— Ți-e frică să te întorci singură?

— Nu! Nu mi-e frică, m-am repezit eu să spun. Tatăl meu a spus că ar trebui să stăm împreună, dar ne vom întoarce singuri.

L-am înhățat pe Jonas de mână.

— Ne descurcăm fără el, nu-i așa, Jonas?

Jonas s-a împiedicat în timp ce își sucea gâtul după Andrius.

12

— *Halt!* a ordonat o voce.

Eram atât de aproape, chiar lângă vagonul nostru. O pereche de cizme NKVD-iste au venit în marș spre noi. Mi-am ascuns degetul mare, cel cu verigheta tatei, în palmă.

— *Davai!* a răcnit vocea.

Jonas și cu mine ne-am târât afară de sub tren.

— Lina! Jonas! ne-a strigat mama, aplecându-se afară din vagon.

Ofițerul și-a îndreptat arma spre mama, făcându-i astfel semn să tacă. Apoi a început să se plimbe în cerc în jurul nostru, iar cizmele lui se apropiau din ce în ce mai tare de noi, cu fiecare rotație.

L-am simțit pe Jonas băgându-se în mine. Mi-am încleștat pumnul, sperând ca gardianul să nu dea cu ochii de inelul lui papa.

— Ne-au scăpat niște lucruri prin gaura toaletei, am mințit eu ridicând maldărul de lucruri la vedere.

Mama a tradus în rusește pentru gardian.

Ofițerul s-a uitat la șosetele din vârful mormanului de haine din brațele mele. L-a tras cu brutalitate pe Jonas de lângă mine și a început să îl caute prin buzunare. Îmi stătea gândul la șunca din buzunarul rochiei. Cum puteam să justific bucata de șuncă din buzunar când tuturor le era atât de foame? Gardianul ne-a îmbrâncit pe amândoi pe jos. Și-a fâlfâit pușca în dreptul fețelor noastre, zbierând ceva în rusește. M-am înghesuit în Jonas, holbându-mă la țeava puștii. Am închis ochii. *Te rog, nu.* A lovit cu

cizma pietrișul de la picioarele noastre și a scuipat un *Davai!* indicându-ne vagonul.

Chipul mamei era pământiu. De data asta, nu reușise prea bine să își ascundă spaima. Mâinile îi tremurau și avea respirația întretăiată.

— Putea să vă omoare!

— Suntem teferi și nevătămați, mamă, a anunțat-o Jonas.

Vocea îi vibra de emoție.

— Am fost să îl căutăm pe papa.

— Unde este Andrius?

Doamna Arvydas îl căuta din priviri în spatele nostru.

— A venit cu noi, am început eu.

— Și *unde* este acum? a ridicat ea glasul.

— Voia să îl caute pe tatăl lui, i-am relatat eu.

— Pe tatăl lui?

A oftat adânc.

— De ce nu îmi dă crezare? I-am spus de mii și mii de ori că tatăl lui...

Și-a întors fața de la noi și a început să plângă.

Mi-am dat seama că făcusem o mare greșeală. Nu trebuia să-l fi lăsat pe Andrius în urmă.

— L-am găsit, mamă. L-am găsit pe papa, i-a dat Jonas de știre.

Oamenii s-au îngrămădit în jurul nostru. Voiau să știe câți bărbați erau în tren și dacă îi văzusem pe cei dragi lor.

— Ne-a spus că el crede că ne duc în Siberia, i-a raportat Jonas. Și ne-a dat niște șuncă. Noi trei am mâncat, dar am păstrat o bucată și pentru tine. Lina, dă-i mamei bucata ei de șuncă.

Am băgat mâna în buzunar și i-am pasat mamei bucata de șuncă.

Și atunci a văzut verigheta de pe degetul meu mare.

— În caz că ai nevoie de bani, i-am explicat eu. A spus că poți s-o vinzi.

— Și a mai spus să îți aduci aminte de stejar, a adăugat Jonas.

Mama a scos verigheta de pe degetul meu și a dus-o la buze. A început să plângă.

— Nu plânge, mama, a rugat-o Jonas.

— Fetițo! a strigat bărbatul cu chelie. Ce altceva ai mai adus de mâncare?

— Lina, dă-i bucata de șuncă domnului Stalas, mi-a spus mama, printre suspine. Îi este foame.

Domnul Stalas. Bărbatul cu chelie avea un nume. M-am îndreptat spre el. Brațele lui ofilite erau pline de vânătăi purpurii și verzui. I-am întins bucata de șuncă.

— E a mamei tale, m-a refuzat el. Ce altceva mai ai?

— Asta e tot ce mi-a dat.

— Câte vagoane avea trenul acela?

— Nu știu, am mărturisit eu. Douăzeci, poate.

— A spus că ne ducem în Siberia?

— Da.

— Probabil că are dreptate tatăl tău, a conchis el.

Mama s-a potolit din plâns. I-am întins din nou bucata de șuncă.

— E a mamei tale, a repetat bărbatul. Asigură-te că o mănâncă. Mie, oricum, nu-mi place șunca. Și acum, lăsa-mă în pace.

— Nu a vrut să vină cu noi, îi explica Jonas doamnei Arvydas. El și cu Lina au început să se certe și el a zis că se duce să îl mai caute în câteva vagoane.

— Nu ne certam, l-am întrerupt eu.

— Dacă îl găsesc umblând de colo-colo și se află că este băiat de ofițer... a început doamna Arvydas.

Și-a îngropat fața în mâini.

Bărbatul cu părul cărunt a clătinat din cap și și-a întors ceasul.

Mă simțeam vinovată. De ce nu rămăsesem cu Andrius sau de ce nu insistasem să venim înapoi împreună? M-am aplecat în afara vagonului, sperând să îl văd. Doi soldați târau un preot pe peron. Avea mâinile legate și sutana murdară. De ce un preot? Dar, la urma urmelor... de ce oricare dintre noi?

13

Soarele a răsărit și temperatura din vagon a urcat vertiginos. Mirosul jilav de fecale și urină plutea deasupra noastră precum o pătură jegoasă. Andrius nu se întorsese, iar doamna Arvydas plângea atât de tare încât mă speria. Sentimentul de vinovăție îmi dădea o senzație de greață.

Un gardian s-a apropiat de vagon și ne-a întins o găleată de apă și o găleată de lături.

S-au năpustit cu toții asupra găleților.

— Stați pe loc, a ordonat doamna Grybas, de parcă ar fi fost cu elevii ei, în clasă. Trebuie să luăm fiecare câte o înghițitură doar, ca se ne asigurăm că ajunge pentru toată lumea.

Zoaiele din găleată semănau cu borhotul pentru animale. Câțiva copii au refuzat să mănânce.

Jonas a dat de pachetul primit de la Regina, verișoara mamei. Înăuntru erau: o păturică, un cârnat și un chec cu cacao. Mama a împărțit mâncarea, dând câte o bucățică fiecăruia. Bebelușul continua să scâncească. Ona tresărea și țipa odată cu copilașul, care refuza în continuare să mănânce și era purpuriu la față acum.

Orele treceau. Andrius nu se mai întorcea. Mama s-a așezat pe jos, lângă mine.

— Cum arăta tatăl tău? m-a întrebat ea, netezindu-mi cosițele cu o mână și luându-mă pe după umăr cu cealaltă.

— Nu prea rău, am mințit eu.

Mi-am pus capul pe umărul ei.

— De ce ne-au luat? Doar din cauză că tata lucrează la universitate? Nu are niciun sens.

Bărbatul cu chelie a gemut.

— Uite, el e în aceeași situație, am șușotit eu. Și nu este profesor. Este colecționar de timbre și este deportat.

— Nu este doar un simplu colecționar de timbre, m-a încredințat mama cu glas scăzut. De asta sunt sigură. Știe prea multe.

— Ce știe?

Mama a oftat, clătinând din cap.

— Stalin are un plan, draga mea. Kremlinul va face orice ca să îl ducă la îndeplinire. Știi asta. Vrea ca Lituania să fie a Uniunii Sovietice, așa că pe noi ne mută temporar.

— Dar de ce pe noi? am insistat eu. Ei s-au mutat deja în Lituania, anul trecut. Nu le este îndeajuns?

— Nu este vorba doar de noi, draga mea. Îmi imaginez că face același lucru cu Letonia, Estonia și Finlanda. E complicat, a afirmat mama. Încearcă să te odihnești.

Eram extenuată de oboseală, dar nu puteam să dorm. Mă întrebam dacă și verișoara mea Joana era pe undeva, printr-un tren. Poate că era lângă papa. Papa spunea că puteam să îl ajut, dar cum să îl ajut dacă mergeam, într-adevăr, în Siberia? Am ațipit cu gândul la Andrius, încercând să îi vizualizez chipul.

~

Mă plimbam prin sala muzeului, când, deodată, picioarele mi s-au oprit locului. Chipul acela. Era fascinant, nu semăna cu nimic din ce văzusem până atunci. Era portretul în cărbune al unui tânăr. Avea colțurile buzelor ridicate, dar, în ciuda zâmbetului, chipul îi era brăzdat de durere. Ochii mei au început să joace în lacrimi. Tușele delicate de nuanțe din părul său se îmbinau cu atâta gingășie și, totuși, creau impresia de robustețe. Am înaintat un pas să studiez tabloul mai îndeaproape. Fără cusur. Cum de

reușise să obțină o umbră atât de pură fără nicio urmă de pauză sau de dâră? Cine era artistul și cine era tânărul? M-am uitat la semnătură. Munch.

— Domnișoară, țineți-vă de grup, vă rog. Acest tablou face parte dintr-o expoziție diferită, mi-a explicat ghida noastră.

Unii dintre elevi se plânseseră mai devreme. Cum să te plângi de o excursie la muzeul de artă? Eu o așteptasem cu nerăbdare de luni întregi.

Pantofii ghidei țăcăneau pe podeaua din gresie. Corpul îmi avansa dar ochii îmi rămăseseră lipiți pe desen, de chipul acela. Mi-am frecat vârfurile degetelor. O tentă ușoară, da, dar fermă. Abia așteptam să încerc și eu.

M-am așezat la biroul din dormitorul meu. Simțeam cărbunele vibrând ușor în timp ce îl făceam să alunece pe pagină. Sunetul pe care îl scotea în contact cu hârtia îmi dădea fiori. Mi-am mușcat buza inferioară. Mi-am trecut degetul mijlociu de-a lungul marginii, ca să îndulcesc linia aspră. Nu de tot, dar pe aproape.

~

Am tras cu degetul în țărână, caligrafiind numele lui. Munch. I-aș recunoaște opera oriunde. Și papa ar recunoaște-o pe a mea. Asta îmi dăduse de înțeles. El m-ar putea găsi dacă aș lăsa desenele drept semne în urma mea.

14

CÂND M-AM TREZIT, în vagon era întuneric. M-am dus în partea din față și m-am aplecat peste marginea vagonului să iau o gură de aer curat. Părul îmi atârna peste cap. O pală de aer m-a izbit drept în față și am tras adânc aer în piept. Pietrișul de pe terasament a scrâșnit. Mi-am ridicat repede capul, așteptându-mă să dau cu ochii de un gardian. Nu era nimeni. Pietrișul a scrâșnit din nou. Mi-am lăsat din nou capul în jos ca să mă uit pe sub tren. O siluetă întunecată era ghemuită lângă roată. Mi-am mijit ochii, încercând să o deslușesc mai bine în lumina slabă. O mână însângerată s-a ridicat spre mine, tremurând. M-am tras iute înapoi, aproape fără să îmi dau seama.

Andrius.

M-am întors cu fața la mama. Stătea cu ochii închiși și cu Jonas în brațe. M-am uitat afară pe peron. Ofițerii NKVD mărșăluiau două vagoane mai încolo, cu spatele la mine. Fetița cu păpușa stătea în genunchi lângă ușă. Mi-am dus degetul la buze. Ea mi-a confirmat din cap că a înțeles. Mi-am dat drumul jos din vagon, încercând să nu fac niciun zgomot. Inima îmi zvâcnea în piept căci aveam în fața ochilor imaginea gardianului cu vârful puștii îndreptat spre mine.

Am înaintat câțiva pași, după care m-am oprit. Undeva, afară, se auzea zgomotul făcut de un camion, ale cărui lumini au măturat pentru o clipă partea de dedesubt a vagonului. Andrius se holba la mine cu o față vânătă, bătută măr. În loc de ochi avea niște pungi

umflate. Avea cămașa plină de sânge și buzele crăpate. Am îngenuncheat lângă el.

— Poți să mergi?

— Cât de cât, a consimțit el.

Am tras cu ochiul afară să văd unde erau gardienii. Stăteau în grup și fumau, patru vagoane mai jos. Am ciocănit ușor lângă gaura latrinei. Chipul femeii morocănoase și-a făcut apariția în dreptul deschizăturii. A făcut ochii cât cepele.

— L-am găsit pe Andrius. Trebuie să îl urcăm înapoi în tren.

Ea se uita lung la mine.

— M-ați auzit? am întrebat eu în șoaptă. Trebuie să îl trageți sus. Haideți!

Fața ei a dispărut din dreptul găurii. Am auzit un târșâit de picioare în vagon și am aruncat o privire înspre gardieni. Am atârnat brațul însângerat al lui Andrius de gâtul meu și l-am apucat strâns de talie. Ne-am ridicat și am pornit-o încet de tot spre gaură. Bărbatul cu părul cărunt și-a lăsat capul să atârne prin gaură și ne-a făcut semn să așteptăm. Andrius se lăsa cu toată greutatea pe umărul meu și simțeam cum mi se înmoaie genunchii. Nu știam cât timp mai rezistam să îl ajut să se țină pe picioare.

— ACUM! mi-a semnalat bărbatul cu părul cărunt. L-am împins pe Andrius spre bărbatul care l-a tras în sus, cu ajutorul celorlalți.

Am mai tras odată cu ochiul la gardieni. Chiar în momentul în care m-am mișcat din loc, ei s-au întors și au început să se îndrepte spre mine. M-am uitat în jur, disperată. M-am agățat de fusta vagonului și mi-am ridicat picioarele, ținându-le suspendate sub podea. Tropăitul cizmelor se apropia și se auzea aproape de roată acum. Am închis ochii. Vorbeau rusește. S-a auzit un sfârâit de chibrit și o flăcăruie s-a aprins pe cizma gardianului. Sporovăiau cu glasuri scăzute. Brațele au început să îmi tremure de atâta efort. *Grăbiți-vă odată.*

Stăteam atârnată acolo. Palmele au început să îmi transpire. Mâinile îmi alunecau din strânsoare. *Plecați.* O arsură puternică m-a străbătut din cap până în picioare. Își continuau conversația. *Mișcați-vă.* Un câine a lătrat. Gardienii s-au îndreptat spre sursa zgomotului.

Mama și bărbatul cu părul cărunt m-au tras sus. M-am prăbușit în pragul ușii deschise, trăgând cu nesaț aer în piept. Fetița cu păpușa și-a dus degetul la gură și a dat din cap.

L-am studiat cu atenție la Andrius. Colțurile buzelor și dinții îi erau mânjiți de sânge uscat. Avea falca umflată. Îi uram pe ofițerii NKVD și pe sovietici. Îmi sădisem sămânța urii în inimă. Am jurat că se va transforma într-un copac uriaș ale cărui rădăcini îi vor sugruma pe toți.

— Cum de au putut să facă una ca asta? m-am întrebat eu cu voce tare.

M-am uitat de jur împrejur, prin vagon. Nimeni nu a spus nimic. Cum puteam să ne apărăm drepturile dacă ne făceam mici de frică și refuzam să spunem ce aveam de spus?

Trebuia să vorbesc. Mă gândeam să scriu totul, să desenez totul. Așa îl ajutam pe papa să ne găsească.

Andrius a foit din picioare. Mi-am îndreptat privirile în jos, spre el.

— Mulțumesc, a îngăimat Andrius.

15

Am tresărit în somn și m-am trezit lângă Jonas și Andrius. Ușa vagonului nostru fusese închisă și zăvorâtă. Oamenii au început să intre în panică.

Locomotiva a scos aburi șuierând.

— Vă rog să nu vă mișcați decât dacă este absolută nevoie, ne-a ordonat domnișoara Grybas. Luați măsurile necesare ca zona toaletei să rămână tot timpul liberă.

— Doamna cu cărțile? Ne spuneți o poveste? a întrebat fetița cu păpușa.

— Mami, a rostit o voce de copil pe un ton plângăreț. Mi-e frică. Aprinde lumina.

— Are cineva o lanternă? s-a auzit o altă voce.

— Sigur că da, am și un prânz copios în buzunar, pe deasupra, s-a oțărât bărbatul cu chelie.

— Domnule Stalas, vă rog, l-a temperat mama, facem tot ce ne stă în putință.

— Fetițo, mi-a spus el pe un ton poruncitor, uită-te prin fanta aceea micuță și spune-ne ce vezi.

M-am dus în partea din față a vagonului și m-am cățărat până în dreptul deschizăturii.

— Începe să răsară soarele, i-am relatat eu.

— Scutește-ne de poezie, s-a răstit el la mine. Ce se întâmplă afară?

S-a auzit din nou un şuierat de locomotivă, urmat de un zgomot metalic.

— Ofiţerii NKVD patrulează de-a lungul trenului cu puştile în mâini. Mai sunt şi nişte bărbaţi în costume negre care se uită la vagoane.

Am simţit o zdruncinătură şi trenul s-a pus în mişcare.

— Sunt bagaje peste tot, am mai spus eu. Şi o grămadă de mâncare pe peron.

Oamenii au început să ofteze din rărunchi. Platforma pustiită şi încremenită în timp era de-a dreptul lugubră. Pe jos erau împrăştiate rămăşiţele dezastrului. Pantofi desperecheaţi presăraţi ici-colo, un baston, geanta deschisă a unei femei, un ursuleţ de pluş orfan.

— Ieşim din gară, am raportat eu.

Mi-am lungit gâtul să privesc înainte.

— Se văd oameni, am continuat eu. Şi un preot. Se roagă. Un bărbat ţine în mână un crucifix mare.

Preotul şi-a ridicat privirea, a stropit vagoanele cu apă sfinţită şi a făcut semnul crucii în timp ce trenul nostru ieşea gară.

Ne făcea ultima slujbă religioasă.

16

PE MĂSURĂ CE ÎNAINTAM pe şinele de cale ferată, eu descriam fiecare detaliu de la ferestruică. Râul Nemunas, bisericile mari, clădirile, străzile, chiar şi copacii pe lângă care treceam. Oamenii oftau din greu. Lituania nu arătase niciodată mai frumoasă. Era iunie. O explozie de flori multicolore împodobea natura. Noi călătoream în vagoanele noastre marcate cu inscripţia „hoţi şi prostituate".

După două ore, trenul a început să încetinească.

— Intrăm într-o gară, am anunţat eu.

— Cum se numeşte? a întrebat bărbatul cu chelie.

Am aşteptat ca trenul să se apropie mai mult de gară.

— Vilnius. Suntem în... Vilnius, am spus eu cu glas scăzut.

Vilnius. Capitala Lituaniei. Studiasem despre asta la ora de istorie. Acum şase sute de ani, marele duce Gediminas a avut un vis. A văzut un lup de oţel stând sus, pe culmea dealului. A consultat un preot în legătură cu visul. Acesta i-a spus că lupul simboliza un oraş mare, extraordinar, un oraş al tuturor oportunităţilor.

~

— Lina, putem să stăm de vorbă o clipă?

Ceilalţi colegi au ieşit din clasă. M-am apropiat de catedră.

— Lina, mi-a spus doamna profesoară, împreunându-şi mâinile pe catedră, se pare că preferi mai degrabă să socializezi decât să studiezi.

A deschis un dosar pe care îl avea în fața ei. Am simțit cum mi se pune un nod în gât. Înăuntru erau biletelele pe care le trimisesem fetelor din clasă, împreună cu schițe ilustrative. Deasupra teancului trona un nud grecesc împreună cu un portret al chipeșului nostru profesor de istorie.

— Le-am găsit la gunoi. Am stat de vorbă cu părinții tăi.

Mi s-au umezit palmele.

— Încercam să copiez portretul dintr-o carte de la bibliotecă...

A ridicat o mână în aer ca să mă oprească.

— Pe lângă faptul că ești destul de sociabilă, se pare, totuși, că ești și o artistă talentată. Portretele tale sunt — a făcut o pauză, rotind desenul spre ea — captivante. Dau dovadă de o profunzime emoțională mult mai matură decât vârsta ta.

— Mulțumesc, am respirat eu ușurată.

— Cred că talentul tău este mai presus decât ceea ce îți putem oferi aici. Cu toate acestea, există o școală de vară, în Vilnius.

— În Vilnius? m-am mirat eu.

Vilnius era la câteva ore distanță.

— Da, în Vilnius. La anul, când vei împlini șaisprezece ani, ai putea frecventa cursurile școlii de arte. Dacă vei fi admisă, vei studia împreună cu cei mai talentați artiști din nordul Europei. Te-ar interesa?

Am încercat să îmi înving emoția ca să pot îngăima câteva cuvinte.

— Da, doamnă Pranas. M-ar interesa.

— În cazul acesta, îți voi da o recomandare scrisă. Vei completa un formular și vei trimite și niște mostre de desene, mi-a explicat ea, înmânându-mi dosarul cu notițele și schițele mele. Le vom trimite la Vilnius cât se poate de repede.

— Vă mulțumesc, doamnă Pranas.

Mi-a zâmbit și s-a rezemat de spetează scaunului.

— Cu plăcere, Lina. Ai talent. Te așteaptă un viitor strălucit.

~

Cineva a descoperit o scândură slăbită în dosul unor bagaje, pe peretele din spate al vagonului. Jonas s-a dus târâș până acolo și a tras de ea până a reușit să o dea la o parte.

— Ce vezi?

— Un bărbat într-un copac, a răspuns Jonas.

— Partizani, a afirmat bărbatul cu chelie. Încearcă să ne ajute. Atrage-i atenţia.

Jonas și-a scos mâna prin deschizătură, încercând să le facă semn.

— Vine, ne-a atenționat Jonas. Sst!

— Desprind vagoanele cu bărbaţi, s-a auzit o voce masculină de afară. Despart trenul în două.

Apoi a luat-o la fugă înapoi în pădure.

Focuri de armă intermitente se auziră în depărtare.

— Unde îi duc pe bărbaţi? m-am interesat eu.

— Probabil că bărbaţii se duc în Siberia, a presupus doamna Rimas. Iar noi mergem în altă parte.

Preferam Siberia, dacă acolo avea să fie și tata.

Zăngănituri și scrâșnete metalice. Separau vagoanele. Apoi un alt zgomot.

— Ascultaţi, i-am îndemnat eu. Bărbații. Zgomotul creștea, se intensifica. Cântau, cântau cât îi ţineau bojocii. Andrius li s-a alăturat, apoi și fratele meu și bărbatul cu părul cărunt. Și, în cele din urmă, li s-a alăturat și bărbatul cu chelie, intonând imnul nostru naţional. *Lituania, ţară de eroi...*

Mi-au dat lacrimile.

17

Vocile bărbaților din celelalte vagoane răsunau pline de mândrie, pline de încredere. Tați, frați, fii, soți. Unde mergeau cu toții? Și unde mergeam *noi*, un vagon plin cu femei, copii, vârstnici și infirmi?

Mi-am șters lacrimile cu batista și i-am lăsat și pe ceilalți să facă același lucru. Când batista a ajuns înapoi la mine, am făcut o pauză, uitându-mă cu atenție la ea. Spre deosebire de șervețel, batista putea să treacă din mână în mână fără să se uzeze. Aveam de gând să desenez pe ea pentru papa.

În vreme ce eu îmi încropeam un plan, femeile din vagon erau din ce în ce mai îngrijorate de soarta bebelușului care, după toate aparențele, nu avea putere să sugă.

Doamna Rimas o îndemna pe Ona să insiste în continuare.

— Haide, haide, dragă.

— Ce se întâmplă? s-a auzit vocea mamei în bezna vagonului.

— E vorba de Ona, i-a răspuns doamna Rimas. Are canalele înfundate și e deshidratată. Bebelușul refuză să sugă.

În ciuda eforturilor doamnei Rimas, nu se putea face nimic pentru a le veni în ajutor.

Am mers zile în șir, oprindu-ne în mijlocul pustiului. Ofițerii NKVD voiau să se asigure că nu puteam fi văzuți și că nu aveam unde fugi. Așteptam opririle zilnice. Era singura dată când ușa se deschidea și aveam parte de lumină și de aer curat.

— O persoană! Două găleți! Vreun cadavru înăuntru? întrebau gardienii de fiecare dată.

Căzusem la învoială să luăm gălețile prin rotație.

Astfel, toată lumea avea ocazia să iasă din vagon. În ziua aceea era rândul meu. Îmi imaginasem că voi vedea cerul albastru și voi simți soarele încălzindu-mi fața. Dar începuse să plouă ceva mai devreme. Ne-am înghesuit care mai de care cu căni și diverse recipiente să colectăm apa de ploaie prin mica deschizătură din perete.

~

Mi-am închis umbrela, scuturând excesul de apă pe trotuar. Un domn îmbrăcat în costum a ieșit dintr-un restaurant, ferindu-se instantaneu de picăturile de apă pe care le împroșcam în jurul meu.

— Oh, îmi cer scuze, domnule!

— Nicio problemă, domnișoară, a replicat el, dând din cap și ducându-și o mână la borul pălăriei în chip de salut.

Din restaurant se revărsa o aromă de cartofi copți și carne cu mirodenii. Soarele și-a făcut apariția, împrăștiindu-și aura strălucitoare pe pavaj și încălzindu-mi ceafa. Minunat — concertul de diseară din parc nu va mai fi contramandat. Mama plănuise să împacheteze mâncarea într-un coș din nuiele cu capac pentru un picnic pe iarbă, la lumina lunii.

În timp ce înfășuram și legam umbrela, am tresărit la vederea unui chip care se zgâia la mine drept din băltoaca de la picioarele mele. Am râs de confuzia creată, zâmbindu-i propriului meu chip reflectat în oglinda de apă. Marginile băltoacei scăpărau în razele de soare, încadrându-mi fața într-o splendidă ramă. As fi vrut să o pot fotografia ca să o pot desena mai târziu. Pe neașteptate, o umbră firavă a apărut din spatele meu, alungindu-se până în baltă. M-am întors. Un curcubeu în culori pastelate se arcuia afară din nori.

~

Trenul a încetinit.

— Grăbește-te, Lina. Ai gălețile la tine? m-a întrebat mama.

— Da.

M-am apropiat de ușă. De îndată ce trenul oprea, așteptam semnalul. Bocănit de cizme și zdrăngănit. Ușa s-a deschis dintr-o smucitură.

— O persoană! Două găleți! Vreun cadavru înăuntru? a lătrat NKVD-istul.

Am clătinat din cap, nerăbdătoare să ies la aer. Gardianul s-a dat deoparte și am sărit jos. Picioarele amorțite mi-au cedat și am căzut în noroi.

— Lina, ești teafără? a strigat mama după mine.

— *Davai!* a zbierat gardianul, proferând o serie de invective în rusește, ca apoi să mă scuipe.

M-am ridicat în picioare și am privit de-a lungul trenului. Cerul era plumburiu. Ploaia cădea fără întrerupere. Am auzit un țipăt și am văzut corpul fără vlagă al unui copil azvârlit în noroi. O femeie încerca să sară după cadavru. A fost lovită drept în față cu patul unei puști. Am văzut un alt cadavru aruncat afară. Moartea începuse să își ia tributul.

— Nu târăgăna lucrurile, Lina, m-a povățuit bărbatul cu părul cărunt din vagonul nostru. Mișcă-te rapid cu gălețile.

Parcă pluteam într-un vis provocat de febră delirantă. Aveam senzația că plutesc cu creștetul în nori, iar pașii îmi erau nesiguri. Am încuviințat din cap și mi-am ridicat privirile spre vagonul nostru. Un pâlc de capete stivuite de-a valma, unele peste altele, erau cu ochii pe mine.

Aveau chipurile mânjite de praf și de mizerie. Andrius fuma o țigară cu fața întoarsă de la mine. Încă mai avea vânătăi pe față.

Urina șiroia prin gaura din fundul vagonului. Bebelușul Onei plângea înăuntru. Am văzut câmpul verde și ud. *Vino aici*, mă ademenea el. *Fugi.*

Poate că așa ar trebui, mi-am zis eu în sinea mea. *Fă-o, Lina.*

— Ce-i cu ea?

Un zumzet de voci a început să se facă auzit dinspre vagon.

Fugi, Lina.

Găleţile mi-au zburat din mâini. L-am văzut pe Andrius cum se îndepărta şchiopătând, cu ele cu tot. Eu rămăsesem încremenită acolo, privind câmpul.

— Lina, vino înapoi, dragă, s-a rugat mama de mine.

Am închis ochii. Ploaia mă stropea pe piele şi pe faţă. Am văzut chipul lui papa, privindu-ne prin gaura din vagonul lui, luminată de flăcăruia chibritului. *Voi şti că eşti tu, te voi recunoaşte... aşa cum îl recunoşti şi tu pe Munch.*

— *Davai!*

Un ofiţer NKVD stătea aplecat ameninţător deasupra mea. Respiraţia îi duhnea a lichior. M-a înşfăcat de braţe şi m-a împrâncit spre tren.

Andrius s-a întors cu găleţile cu apă şi borhot pământiu asemenea lăturilor.

— Sper că ţi-a priit baia, mi-a spus el.

— Ce ai văzut afară, fetiţo? m-a chestionat bărbatul cu chelie.

— I-am... i-am văzut pe NKVD-işti aruncând cadavrele din tren, jos, în noroi. Doi copii.

Oamenii au rămas cu gura căscată de mirare.

Uşa vagonului nostru s-a închis trântindu-se.

— Câţi ani aveau copiii morţi? a întrebat Jonas încetişor.

— Nu ştiu. I-am văzut doar de departe.

Mama îmi pieptăna părul ud pe întuneric.

— Am vrut să fug, i-am şuşotit eu.

— Te înţeleg, a încuviinţat ea.

— Da?

— Lina, să vrei să fugi de aici e un lucru lesne de înţeles. Dar, aşa cum a spus tatăl tău, trebuie să rămânem împreună. Este foarte important acest lucru.

— Dar cum pot ei să decidă, pur și simplu, că nu suntem nimic altceva decât niște animale? Nici măcar nu ne cunosc, am protestat eu.

— Noi ne cunoaștem, m-a asigurat mama. Ei greșesc. Și să nu-i lași în veci să te convingă de contrariu. Ai înțeles?

Am aprobat din cap, dar știam că unii oameni fuseseră deja convinși. I-am văzut făcându-se mici de frică în fața gardienilor, cu fețe deznădăjduite. Voiam să îi desenez pe toți.

— Când mi-am ridicat privirea înspre vagonul nostru, păreau cu toții bolnavi, am remarcat eu.

— Ei bine, nu suntem, m-a contrazis mama. Nu suntem bolnavi. În curând ne vom întoarce acasă. Când restul omenirii va afla ce fac sovieticii, ei vor pune capăt acestor lucruri.

Oare așa vor face?

18

Noi nu eram bolnavi, dar alţii erau. În fiecare zi, când trenul se oprea, ne aplecam în afara vagonului şi încercam să numărăm cadavrele aruncate. Numărul lor creştea de la o zi la alta. Am remarcat că Jonas ţinea socoteala copiilor, trăgând linii cu o piatră pe podeaua vagonului. Mă uitam la semnele lui şi, cu ochii minţii, desenam capetele lor micuţe stivuite unele peste altele — cu păr, ochi, nas şi gură.

Oamenii presupuneau că ne îndreptam spre sud. Oricine ar fi fost postat la ferestruică, striga în gura mare indicatoarele rutiere sau alte marcaje pe lângă care treceam. Picioarele îmi erau amorţite din pricina planşeurilor din podea care vibrau continuu. Părul îmi era încleiat de mizerie şi duhnea îngrozitor. Scalpul mă mânca teribil de tare. Păduchii îmi mişunau prin păr, prin spatele urechilor, la subsuori.

Am trecut prin Vilnius, Minsk, Orša, Smolensk. Notam cu cerneală pe batistă ruta, cu numele oraşelor. În fiecare zi, când se deschidea uşa, adăugam mai multe detalii şi indicii pe care să le recunoască papa — zilele noastre de naştere, un desen ce înfăţişa un *vilkas* — un lup. Desenam marcajele doar în centru, înconjurându-le de un cerc de mâini cu degete care indicau direcţia. Am mâzgălit dedesubt cuvintele *trecut pe aci* şi am desenat o monedă lituaniană. După ce am împăturit batista, scrisul nu se mai vedea deloc.

— Desenezi? m-a întrebat în şoaptă bărbatul cu părul cărunt, cu un ton puţin stresat.

Am sărit ca arsă.

— Nu am vrut să te sperii, s-a scuzat el. Nu te spun.

— Trebuie să îi trimit vorbă tatălui meu, i-am explicat eu, cu glas scăzut. Așa ne poate găsi. M-am gândit să fac batista să treacă din mână în mână până când va ajunge, în cele din urmă, la el.

— Deșteaptă idee, a comentat el.

Fusese amabil cu mine pe parcursul călătoriei. Puteam să am încredere în el?

— Trebuie să i-o dau cuiva care să înțeleagă importanța ei și să o dea mai departe.

— Pot să te ajut eu cu treaba asta, s-a oferit el.

Mergeam deja de opt zile când trenul a încetinit hurducându-se din încheieturi.

Jonas era postat la ferestruică.

— Mai este un tren. Ne apropiem de un tren care merge în direcție opusă. E oprit.

Trenul nostru se târa pe șine, încetinind viteza.

— Tragem lângă el. Sunt bărbați înăuntru. Au ferestrele vagoanelor deschise, ne-a relatat Jonas.

— Bărbați? a repetat mama.

Și-a croit repede drum spre ferestruică, a făcut schimb de locuri cu Jonas, și a strigat ceva în rusește. Ei i-au răspuns. Vocea ei a căpătat avânt și a început să vorbească repede, trăgând aer în piept între două întrebări.

— Pentru numele lui Dumnezeu, femeie, s-a stropșit bărbatul cu chelie. Lasă socializarea și spune-ne și nouă ce se întâmplă. Cine sunt ei?

— Sunt soldați, a relatat mama, într-o stare euforică. Se duc pe front. Germania și URSS-ul sunt în război. Nemții au invadat Lituania, a strigat ea. M-ați auzit? Nemții sunt în Lituania!

Ne-a crescut moralul brusc. Andrius și Jonas țopăiau și chiuiau. Domnișoara Grybas a început să cânte *Duceți-mă înapoi pe pământul meu natal.* Oamenii se îmbrățișau și strigau urale.

Doar Ona era tăcută. Bebelușul ei murise.

19

TRENUL CU SOLDAȚI ruși a plecat. Ușile noastre s-au deschis și Jonas a sărit jos cu găleţile.

M-am uitat înspre Ona. Își strângea copilul mort la piept.

— Nu, spunea ea scrâșnind din dinţi și legănându-și copilul. Nu. Nu.

Mama s-a dus la ea.

— Oh, draga mea. Îmi pare atât de rău.

— NU! a urlat Ona, ţinându-și strâns copilul.

Lacrimi fierbinţi au izvorât din ochii mei uscaţi ca pergamentul.

— De ce plângi? a luat-o la rost bărbatul cu chelie. Știai că așa o să se întâmple. Ce era să mănânce copilul, păduchi? Sunteţi cu toţii niște imbecili. Ţâncului ăla îi este mult mai bine așa. Dacă sunteți dezgheţaţi la minte, când o fi să mor, ați face bine să mă mâncaţi dacă tot vreţi să supravieţuiţi cu orice preţ.

Și a continuat să trăncănească cu o voce stridentă, supărătoare la culme. Cuvintele s-au amestecat. Nu mai auzeam decât timbrul vocii lui bubuindu-mi în urechi. Simţeam cum mi se urcă sângele la cap.

— NAIBA SĂ TE IA! a zbierat Andrius repezindu-se spre bărbatul cu chelie cu pași nesiguri. Dacă nu taci din gură, bătrâne, îţi smulg limba din gură. Am s-o fac. Sovieticii o să ţi se pară niște mieluşei pe lângă mine.

Nimeni nu a ripostat, nimeni nu a încercat să îl oprească pe Andrius. Nici măcar mama. M-am simțit ușurată, de parcă cuvintele ieșiseră de pe buzele mele.

— Nu îți pasă decât de tine, a continuat Andrius. Când nemții le vor da un șut sovieticilor afară din Lituania, te vom lăsa aici, pe șine ca să nu mai fim obligați să te suportăm în continuare.

— Băiete, nu înțelegi. Nemții nu vor rezolva problema. Hitler va crea și mai multe probleme de acum încolo, a spus bărbatul cu chelie. Listele alea nenorocite, a mormăit el.

— Nimeni nu mai vrea să te asculte, ai priceput?

— Ona, dragă, a zis mama. Dă-mi mie copilul.

— N-o da lor, s-a rugat Ona de ea. Te rog.

— N-am să o dau gardienilor, îți promit, a consimțit mama.

A examinat bebelușul pentru ultima oară, pipăindu-i pulsul și verificându-i respirația.

— O să o înfășăm în ceva frumos.

Ona plângea cu sughițuri. M-am dus lângă ușa deschisă să iau o gură de aer. Jonas s-a întors cu gălețile.

— De ce plângi? m-a întrebat el, urcându-se în vagon.

Am clătinat din cap.

— Ce s-a întâmplat? a insistat el.

— Bebelușul a murit, i-a spus Andrius.

— Bebelușul nostru? a întrebat el cu un firicel de glas.

Andrius a dat din cap afirmativ.

Jonas a pus gălețile jos. S-a uitat peste mine la mama, care ținea mogâldeața înfășurată în brațe, apoi înapoi la mine. A înghițit cu noncheat, și-a scos pietricica din buzunar și a tras o linie pe podea, lângă celelalte. A rămas nemișcat câteva clipe, apoi a început să lovească cu piatra liniile trasate, din ce în ce mai tare. Bătea în scândurile de pe podea cu atâta forță încât mă temeam că o să-și rupă mâna. M-am îndreptat spre el. Andrius m-a oprit din drum.

— Lasă-l în pace, m-a îndemnat el.

L-am privit nedumerită.

— Ar fi bine să se obișnuiască cu asta, a sugerat el.

Cu ce să se obișnuiască? Cu sentimentul de furie necontrolată? Sau cu o tristeţe atât de profundă, ca și cum tot interiorul tău ar fi fost golit și oferit pe post de hrană, dintr-o găleată murdară?

M-am uitat la Andrius, cu chipul încă diform din cauza vânătăilor.

I-a zvâcnit colţul gurii. A scos un chiștoc de ţigară din pachet și a aprins-o.

— Mda, a rostit el, pufăind din ţigară. Eu m-am obișnuit cu asta.

Oamenii discutau despre război și despre cum ne-ar putea salva nemţii. De data asta, bărbatul cu chelie nu a făcut niciun comentariu. Mă întrebam dacă ceea ce spusese despre Hitler era adevărat. Era posibil oare să schimbăm secera lui Stalin pe ceva mult mai rău? Nimeni nu părea să creadă așa ceva. Papa ar trebui să știe. El întotdeauna știa genul ăsta de lucruri, dar niciodată nu le discuta cu mine. Le dezbătea cu mama. Uneori, auzeam în toiul nopţii șoapte și murmure venind din camera lor. Știam ce însemna asta: vorbeau despre sovietici.

Mă gândeam la papa. Știa de război? Știa că aveam cu toţii păduchi? Știa că eram înghesuiţi laolaltă cu un bebeluș mort? Știa cât de mult îi simţeam lipsa? Am strâns în mână batista din buzunar, cu gândul la chipul zâmbitor al lui papa.

~

— Nu te mai mișca! m-am plâns eu.

— Mă gâdila ceva, s-a scuzat el, rânjind cu gura până la urechi.

— Nu te gâdila nimic, încerci doar să îmi îngreunezi treaba, l-am tachinat eu, încercând să-i redau pe pânză ochii de un albastru strălucitor.

— Te testam. Artiștii adevărați trebuie să fie capabili să surprindă clipa, a spus el.

— Dar, dacă nu stai nemișcat, ochii tăi vor ieși strâmbi, am protestat eu, trasând cu creionul umbrele de pe chipul său.

— Sunt strâmbi oricum, a declarat el, uitându-se cruciș.

— Ce vești mai ai de la verișoara ta, Joana? m-a întrebat el.

— N-am mai primit nimic de la ea în ultima vreme. I-am trimis un desen al căsuței din Nida care i-a plăcut vara trecută. N-am primit nici măcar un bilet în chip de răspuns. Mama mi-a spus că l-a primit, dar că e ocupată cu studiile.

— Este, a confirmat papa. Să știi că speră să devină doctor într-o zi.

Știam. Joana vorbea adeseori despre medicină și despre dorința ei de a deveni medic pediatru. Mă întrerupea tot timpul din desenat ca să îmi povestească despre tendoanele din degete sau din încheieturi. La cel mai mic strănut, se pornea pe loc să facă o listă cu toate bolile infecțioase care ar fi putut să mă bage în mormânt până la lăsarea serii.

Vara trecută a întâlnit un băiat pe când ne petreceam vacanța în Nida. O așteptam în fiecare seară ca să aflu detalii despre întâlnirile lor. La cei șaptesprezece ani ai săi, era înzestrată cu înțelepciune și avea experiența vieții, precum și o carte de anatomie care mă fascina.

— Uite, i-am zis eu când am terminat desenul. Ce zici?

— Ce-i asta? a vrut să știe tatăl meu, arătând spre hârtie.

— Semnătura mea.

— Semnătura ta? E o mâzgălitură. Nimeni nu o să îți recunoască numele.

Am ridicat din umeri.

— Tu îl vei recunoaște, am zis eu.

20

Am călătorit mai departe spre sud și am traversat munții Ural. Domnișoara Grybas ne-a explicat că munții Ural erau situați la granița dintre Europa și Asia. Intrasem în Asia, un alt continent. Oamenii spuneau că eram în drum spre Siberia, sau poate chiar spre China ori Mongolia.

De trei zile încercam să scoatem afară pe furiș bebelușul Onei, dar gărzile stăteau în apropiere ori de câte ori se deschideau porțile. Mirosul de carne intrată în putrefacție devenise de nesuportat în vagonul încins. Mi se întorcea stomacul pe dos de greață.

În cele din urmă, Ona a fost de acord să dăm drumul copilului prin gaura latrinei. A îngenuncheat deasupra deschizăturii în podeaua vagonului, plângând în hohote și strângând ghemotocul înfășat la piept.

— Pentru numele lui Dumnezeu, se văicărea bărbatul cu chelie. Scăpați odată de chestia aia. Nu mai pot să respir.

— Taci din gură! a zbierat mama la el.

— Nu pot, rostea Ona pe un ton de ți se rupea inima. Se va zdrobi de șine.

Mama s-a îndreptat spre Ona. Înainte să ajungă la ea, domnișoara Grybas a smuls ghemotocul înfășat din mâinile Onei și l-a aruncat în gaură. Am tras aer în piept cu un șuierat. Doamna Rimas plângea.

— Așa, a spus domnișoara Grybas. S-a rezolvat problema. E întotdeauna mai ușor pentru cineva neatașat emoțional. S-a șters pe

mâini de poalele rochiei, apoi şi-a aranjat cocul în formă de chiflă. Ona s-a prăvălit în braţele mamei.

Jonas se ţinea scai de Andrius, petrecându-şi aproape fiecare clipă lângă el. Stătea posomorât tot timpul. Îşi pierduse drăgălăşenia lui obişnuită de odinioară. Andrius îl învăţase câteva cuvinte ruseşti, într-un argou pe care îl auzisem la ofiţerii NKVD. M-a înfuriat. Ştiam că, până la urmă, aveam să fiu nevoită să învăţ ceva rusă, dar uram treaba asta.

Într-o seară, am văzut chipul lui Jonas luminat de o ţigară. M-am plâns mamei, dar ea mi-a spus să îl las în pace.

— Lina, în fiecare seară îi mulţumesc lui Dumnezeu că îl are pe Andrius. Şi tu ar trebui să faci la fel, m-a povăţuit ea.

Stomacul îmi măcina în gol. Foamea mă chinuia necontenit. Cu toate că mama făcea eforturi să ne facă un program, pierdeam noţiunea timpului şi uneori aţipeam în cursul zilei.

— Cum se poate una ca asta? Aţi înnebunit?

O voce ascuţită de femeie a răzbătut vagonul de la un capăt la celălalt.

M-am ridicat în capul oaselor şi am mijit ochii ca să văd ce se întâmpla. Domnişoara Grybas se apleca ameninţător asupra lui Jonas şi Andrius. Am încercat să îi îmi croiesc drum până la ei.

— Şi Dickens, pe deasupra. Cum îndrăzniţi? Ei ne tratează ca pe nişte animale, iar voi vă şi transformaţi în ele!

— Ce se întâmplă? am chestionat-o eu.

— Fratele tău şi Andrius fumează! a behăit ea.

— Ştie mama, am replicat eu.

— Cărţi! a exclamat ea, vârându-mi o copertă sub nas.

— Am terminat ţigările, a spus Jonas în şoaptă, dar Andrius avea tutun.

— Domnişoară Grybas, a intervenit mama, mă ocup eu.

— Sovieticii ne-au arestat fiindcă suntem oameni cultivaţi, învăţaţi. Să fumezi paginile unei cărţi e ceva... unde vă era capul? a insistat domnişoara Grybas. De unde aţi luat cartea?

Dickens. Eu aveam *Documentele postume ale Clubului Pickwick* în valiză. Bunica mi-o făcuse cadou de Crăciun, înainte să moară.

— Jonas! Tu mi-ai luat cartea! Cum ai putut să faci așa ceva?

— Lina, a început mama să spună.

— Eu ți-am luat cartea, a recunoscut Andrius. Dați vina pe mine.

— Eu, una, în mod cert dau vina pe tine, a declarat domnișoara Grybas. Să corupi băiețelul ăsta. Ar trebui să îți fie rușine.

Doamna Arvydas dormea în celălalt capăt al vagonului, fără să aibă habar de ceea ce tocmai ieșise la iveală.

— Ești un idiot! i-am trânti-o eu în față lui Andrius.

— O să îți iau alta în loc, s-a oferit el.

— Nu, n-ai cum. Era un cadou, am spus eu. Jonas, cartea o aveam de la bunica.

— Îmi pare rău, s-a scuzat Jonas punând capul în pământ.

— Ar trebui să îți pară! am țipat eu la el.

— Lina, a fost ideea mea, i-a luat apărarea Andrius. Nu e vina lui.

Am făcut un semn cu mâna a lehamite. De ce trebuiau băieții să fie atât de idioți?

21

Săptămâni. Pierdusem șirul zilelor de când eram pe drum. Nu mă mai uitam după cadavrele aruncate din vagoane. După fiecare oprire, lăsam în urmă o droaie de trupuri fără viață. Ce ar zice oamenii dacă le-ar vedea? Oare le îngroapă cineva sau cred că sunt, într-adevăr, hoți și prostituate? Aveam senzația că stăteam cocoțată pe un pendul. Chiar în momentul în care mă avântam în abisul disperării, pendulul oscila de cealaltă parte, aducându-mi un strop de bunătate.

De exemplu, într-o zi oarecare, tocmai trecusem de Omsk, când ne-am oprit undeva, la țară. Era un mic chioșc acolo. Mama a mituit un gardian să o lase afară. S-a întors înapoi în fuga mare, cu poalele fustei întoarse și atârnând greu. A îngenuncheat pe podeaua vagonului, revărsându-și conținutul fustei. Bomboane, caramele, acadele, lemn dulce, mormane de jeleuri și alte bunătăți s-au rostogolit pe jos, desfășurându-se ca un curcubeu în fața noastră. Culori vesele peste tot — roz, galben, verde, roșu, și suficiente pentru toată lumea. Copiii țipau și țopăiau de încântare. Am mușcat dintr-un jeleu. În cerul gurii mi-a explodat o aromă de citrice. Am izbucnit în râs, iar Jonas a râs împreună cu mine.

De asemenea, erau țigări, chibrituri și napolitane cu ciocolată neagră pentru adulți.

— Nu aveau pâine, nici altceva mai consistent, ne-a explicat mama în timp ce împărțea comoara tuturor. Nu aveau nici ziare.

Copiii s-au agățat de picioarele mamei, mulțumindu-i bucuroși nevoie mare.

— Femeie nebună! De ce îți risipești banii pe noi? a luat-o la rost bărbatul cu chelie.

— Pentru că sunteți înfometați și epuizați, a replicat mama, întinzându-i omului o țigară. Și știu că și tu ai face același lucru pentru copiii mei, dacă ar avea vreodată nevoie.

— Ei aș, a spus el în bătaie de joc, întorcându-și privirea în altă parte.

Două zile mai târziu, când i-a venit rândul la schimbarea găleților, Andrius a dat peste o piatră ovală din cuarț și alte minerale. Au trecut-o cu toții din mână în mână, scoțând sunete de admirație. Doamna Arvydas a făcut o glumă, punând-o pe deget, de parcă ar fi fost o piatră prețioasă sclipitoare.

— Nu știați? a spus ea. Sunt prințesa vagonului.

Am izbucnit în râs. Oamenii zâmbeau. Aproape că nu-i mai recunoșteam. M-am uitat la Andrius. Fața îi era luminată de un surâs care îi schimba întru totul înfățișarea. Arăta bine când zâmbea.

22

După șase săptămâni, și a treia zi fără mâncare, trenul s-a oprit. Nu au deschis ușa. Bărbatul cu chelie, care făcuse o foaie de parcurs mentală după tablele indicatoare ale orașelor strigate de la ferestruică, a presupus că eram undeva prin regiunea Altai, chiar în nordul Chinei. Am încercat să trag cu ochiul prin crăpăturile scândurilor din vagon, dar era întuneric afară. Am bătut cu putere în uși. Nu a venit nimeni. M-am gândit la pâinea lăsată pe pervazul ferestrei, proaspăt scoasă din cuptor, aburindă și rotofeie. Ce bine ar fi fost să pot să gust și eu o bucățică. Doar una mică.

Stomacul mă ardea de foame și capul mă durea atât de tare încât simțeam că îmi plesnește. Îmi lipsea desenatul pe hârtie adevărată și tânjeam după lumină pentru a face schițe ca lumea. Îmi era silă să stau în imediata apropiere a atâtor oameni. Mă copleșeau cu respirația lor acră și cu coatele și genunchii care mă înghionteau tot timpul în spate. Uneori simțeam nevoia imperioasă să-i împing pe oameni departe de mine, dar ce folos! Eram precum chibriturile în cutie.

Până la urmă, dimineața târziu, am auzit un zăngănit. Gardienii au deschis ușa și ne-au spus că vom ieși afară. În sfârșit. Îmi tremura tot corpul din pricina contactului cu lumina puternică a zilei. Am mai însemnat un reper pe batistă: „Altai".

— Lina, Jonas, veniți încoace și pieptănați-vă, ne-a instruit mama.

Ne-a netezit hainele, un efort în zadar, apoi m-a ajutat să îmi răsucesc părul într-o cunună. Răsucit însă, mă mânca scalpul și mai tare.

— Țineți minte, trebuie să rămânem cu toții împreună. Să nu vă îndepărtați sau să vă rătăciți de mine. Ați înțeles?

Am dat din cap afirmativ. Mama încă își mai ținea haina strâns sub braț.

— Unde suntem? s-a interesat Jonas. Ne vor da o găleată cu apă?

— Nu știu, deocamdată, a răspuns mama, aranjându-și părul.

A scos un etui și, cu o mână tremurândă, și-a aplicat rujul topit pe buze. Jonas a zâmbit. Ea i-a făcut cu ochiul în chip de răspuns.

Ofițerii NKVD aveau puștile cu baionete pregătite. Soarele se reflecta în lamele lor ascuțite în formă de pumnal. Puteau să ne străpungă în mai puțin de o fracțiune de secundă. Domnișoara Grybas și doamna Rimas i-au ajutat mai întâi pe copiii mici, după care am urmat noi. Andrius și bărbatul cu părul cărunt l-au coborât pe brațe din vagon pe bărbatul cu chelie.

Nu ne aflam în vreo gară. Eram într-o vale largă și adâncă, înconjurată de dealuri împădurite. În depărtare se zăreau munții. Cerul nu fusese niciodată atât de albastru, atât de frumos. A trebuit să îmi pun mâna pavăză la ochi din pricina soarelui intens. Am inspirat adânc și am simțit aerul curat și înviorător umplându-mi plămânii îmbâcsiți. NKVD-iștii au grupat deportații din fiecare vagon pe iarbă, la vreo câțiva metri de vagon. Ne-au dat găleți cu apă și borhot. Copiii s-au repezit la ele.

Era pentru prima oară când îi vedeam pe ceilalți pasageri. Erau mii de oameni. Oare arătam și noi la fel de jalnic ca ei? Mulțimi de lituanieni cu valize zdrențuite și genți burdușite se revărsau în vale, murdari și pământii la față, cu haine soioase, de parcă ar fi trăit prin șanțuri ani de zile. Cu toții mergeau cu încetinitorul, unii dintre ei fiind prea slăbiți ca să își mai poată căra bagajele.

Nu îmi puteam controla picioarele, la fel ca majoritatea dintre noi. Mulți se prăbușeau la pământ sub propria lor greutate.

— Trebuie să ne dezmorțim picioarele înainte de a ne așeza, draga mea, m-a povățuit mama. Mușchii ni s-au atrofiat în mod cert în ultimele săptămâni.

Jonas s-a întins să își dezmorțească oasele. Arăta precum un cerșetor jegos. Zulufii aurii i se lipiseră de creștet în ghemotoace mătuite și avea buzele uscate și crăpate. S-a uitat la mine, făcând ochii mari. Îmi puteam imagina în ce hal arătam. Ne-am așezat, și iarba părea mană cerească, precum un pat de puf, în comparație cu dușumeaua vagonului. Corpul însă îmi mai vibra din pricina balansului vagonului.

Mă uitam la oamenii din vagonul nostru. Ei se uitau la mine. La lumina zilei, ni se înfățișau privirii niște străini cu care împărțisem o debara întunecoasă timp de șase săptămâni. Ona era doar cu câțiva ani mai mare decât mine. Era întuneric atunci când au adus-o din spital în camion. Doamna Arvydas era cu mult mai atrăgătoare decât umbra ei. Avea trăsături armonioase, păr șaten drept și buze senzuale. Doamna Rimas era o femeie scundă cu glezne groase, apropiată de vârstă cu mama.

Oamenii încercau să comunice cu celelalte grupuri, în speranța că vor da de urma membrilor familiei și a celor dragi. Bărbatul cărunt s-a apropiat de mine.

— Ai la îndemână vreo batistă pe care poți să mi-o împrumuți? m-a întrebat el.

Am dat din cap și i-am pasat repede batista împăturită cu grijă ca să îmi ascundă scrisul.

— Mulțumesc, a spus el, tamponându-și nasul.

S-a întors cu spatele la mine și a pornit-o prin mijlocul mulțimii de oameni. Am văzut cum a dat mâna cu un om pe care îl cunoștea, în mod evident, și cum i-a îndesat batista în palme. Omul s-a șters ușor cu batista pe frunte înainte de a o băga în buzunar. Dă-o mai departe, mi-am spus eu în gând, imaginându-mi cum batista trecea din om în om până să ajungă la papa.

— Elena, uite, i-a atras atenția doamna Rimas. Au căruțe trase de cai.

Mama s-a ridicat în picioare și s-a uitat de-a lungul șirurilor de oameni.

— Sunt și bărbați împreună cu ofițerii NKVD. Umblă printre oameni.

Andrius își pieptăna părul cu degetele. Se uita tot timpul în jur, pândind gardienii, dar ținându-și capul plecat, în același timp. Avea toate motivele să fie agitat. Fața i se vindecase, dar urmele gălbui de vânătăi decolorate erau încă vizibile. Îl vor recunoaște? Îl vor lua târâș după ei sau îl vor omorî pe loc, în fața noastră? M-am apropiat de el, încercând să îl acopăr cu corpul meu. Dar era mai înalt decât mine și avea umerii mai lați. Mă uitam la vârfurile ascuțite ale baionetelor și simțeam cum mi se strânge stomacul de frică.

Ona a început să plângă în hohote.

— Mai încet, i-a ordonat bărbatul cu chelie. Vei atrage atenția asupra noastră.

— Te rog, nu mai plânge, a implorat-o Andrius, mutându-și repede privirile de la Ona la gărzi și înapoi.

Un grup de lângă locomotivă era mânat spre două căruțe trase de cai. Căruțele s-au pus în mișcare. Priveam cum ofițerii NKVD mergeau împreună cu bărbații din grup în grup. Bărbații arătau ciudat, în mod sigur nu erau nici lituanieni, nici ruși. Pielea lor era mai închisă la culoare, iar părul negru; în plus, aveau o ținută dezordonată și o înfățișare primitivă. S-au oprit în dreptul grupului de lângă noi și au început să vorbească cu NKVD-iștii.

— Elena, ce spun? a vrut să știe doamna Rimas.

Mama nu a răspuns.

— Elena?

— Ne...

S-a oprit brusc.

— Ce este? a insistat doamna Rimas.

— Ne vând, a șoptit ea.

23

Îi urmăream cu privirea pe bărbații care se plimbau printre grupuri, cântărindu-și marfa. Îi obligau pe oameni să se ridice în picioare, să se rotească de jur împrejur, să le arate palmele.

— Mamă, de ce ne vând? a întrebat Jonas. Unde mergem?

— Elena, a intervenit doamna Arvydas, trebuie să le spui că Andrius este debil mintal. Te rog. Dacă nu le spui, îl vor lua de lângă mine. Andrius, pune capul în pământ.

— Ne vând în grup, i-a relatat mama.

M-am uitat în jur, la grupul nostru. Marea majoritate, eram femei și copii, cu excepția a doi bărbați în vârstă. Dar îl aveam pe Andrius. În ciuda vânătăilor, părea în putere.

— Dar noi vrem să fim cumpărați? a întrebat Jonas.

Nimeni nu i-a răspuns.

Un gardian s-a apropiat împreună cu un bărbat. S-au oprit în fața grupului nostru. Toți și-au lăsat privirile în jos, în afară de mine. Nu mă puteam abține. Îl priveam cu nerușinare pe gardian, care părea foarte odihnit, curat și bine hrănit. Am văzut-o pe mama tușind în palmă și încercând să își șteargă rujul de pe buze cât se poate de discret. Omul cu înfățișare primitivă a arătat înspre ea și i-a spus ceva gardianului. Gardianul a clătinat din cap și a făcut o mișcare circulară cu mâna, cuprinzând tot grupul. Omul a arătat-o pe mama cu degetul încă o dată și a făcut un gest obscen. Gardianul a râs și a început să mârâie ceva. Omul a cercetat grupul nostru, apoi l-a indicat pe Andrius.

Gardianul s-a îndreptat spre Andrius și a lătrat o comandă. Andrius nu s-a clintit din loc. Stomacul mi-a ajuns în gât.

— E încet la minte — lăsați-l în pace, a pledat doamna Arvydas. Elena, spune-le tu.

Mama a scos un singur cuvânt în limba rusă. Gardianul l-a înhățat pe Andrius de păr și i-a ridicat fața. Andrius privea în gol. Ona plângea și se legăna înainte și înapoi. Domnul Stalas gemea și bombănea. Bărbatul a dat din mână a lehamite spre grupul nostru și s-a îndepărtat.

Alte grupuri au fost cumpărate, încărcate în vagoane și duse de-a lungul văii până când au dispărut cu totul între dealurile care se întâlneau la bază în formă de V. Terminasem ultimele picături de apă și ultimii dumicați de borhot. Încă mai dezbăteam problema zilei: dacă voiam să fim cumpărați sau nu.

Unii au pomenit de evadare. S-a discutat foarte puțin despre posibilitatea asta, adică doar până când s-a auzit o împușcătură, urmată de țipete, în partea din față a trenului. Fetița cu păpușa a început să plângă.

— Elena, a luat cuvântul doamna Rimas. Întreabă un gardian unde duc oamenii.

Mama a încercat să intre în vorbă cu un gardian, dar acesta a ignorat-o. Pe moment, nu îmi păsa ce se întâmpla. Iarba mirosea ca arpagicul proaspăt, iar soarele îmi dădea putere. M-am ridicat în picioare și mi-am întins oasele.

Copiii s-au împrăștiat puțin, dar gardienilor nu părea să le pese. Ofițerii NKVD inspectau vagoanele, oprindu-se doar să urle la noi că eram porci împuțiți care manifestasem o totală lipsă de respect față de tren. Locomotiva a șuierat, gata de plecare.

— Se întorc să aducă și alții, a presupus Andrius.

— Crezi? a întrebat Jonas.

— Nu se vor opri, a susținut Andrius, până când nu vor scăpa de noi toți.

24

Orele treceau, iar soarele începuse să apună. Doar câteva grupuri mai rămăseseră. Femeia morocănoasă călca iarba în picioare și zbiera la noi. Susținea că din cauza mamei grupul nostru părea sleit de puteri și că, probabil, ne vor împușca pe toți.

— Să ne împuște, a consimțit bărbatul cu chelie. Ascultați ce vă spun eu, ne va fi mult mai bine așa.

— Da, dar aveau de gând să ne transforme în sclavi, a ripostat doamna Arvydas.

— Nu mureai dacă puneai puțin osul la treabă, s-a răstit la ea femeia morocănoasă. Probabil că vor să ne folosească la vreo muncă manuală, atâta tot. De aceea au luat celelalte grupuri mai întâi, pentru că cei mai mulți dintre voi arătați atât de lipsiți de vlagă. Eu am crescut la o fermă. Nu mi-e teamă să îmi murdăresc mâinile.

— Atunci te delegăm să sapi după ceva de mâncare, a spus Andrius. Și acum, lasă-le pe mamele noastre în pace.

Jonas și cu mine eram întinși pe iarbă, încercând să ne dezmorțim mușchii înțepeniți. Andrius ni s-a alăturat, și-a pus mâinile sub cap și a rămas cu ochii pe cer.

— Ai început să te înroșești pe frunte, am remarcat eu.

— Insolația e ultima mea grijă, a spus Andrius. Nu mă întorc cu spatele la gardieni. Poate dacă reușim să căpătăm un pic de culoare, vom fi cumpărați și transformați în sclavi sovietici, așa cum vrea vrăjitoarea, a remarcat el.

Jonas s-a rostogolit pe spate, ca să stea la fel ca Andrius.

— Trebuie să stăm împreună cât mai mult posibil. Papa a spus că e important.

— Trebuie să stau cu mama, nu am de ales. Mă mir cum de nu a cedat până acum, s-a confesat Andrius, uitându-se la ea.

Doamna Arvydas alunga muștele cu batista ei de mătase, pierzându-și echilibrul ori de câte ori o făcea.

— Nu e prea rezistentă de felul ei.

— Mai ai frați sau surori? l-a întrebat Jonas.

— Nu, a răspuns Andrius. Mamei mele nu i-a plăcut să fie însărcinată. Iar tata a declarat că, din moment ce avea un fiu, nu-i mai trebuiau alți copii.

— Papa ne-a spus că ne vor mai dărui un frate sau o soră într-o zi, a replicat Jonas. Cred că mi-ar place să am un frate. Ei, și ce crezi că fac cei de acasă? Oare se întreabă ce s-a întâmplat cu noi?

— Chiar dacă ar face-o, le este prea frică să întrebe, a afirmat Andrius.

— Dar de ce? Și de ce am fost noi trimiși atât de departe? a mai vrut să știe Jonas.

— Pentru că eram pe listă, am intervenit eu.

— Și de ce eram pe listă? a continuat Jonas.

— Pentru că papa lucrează la universitate, am replicat eu.

— Și doamna Raskunas lucrează la universitate, dar nu a fost luată, a subliniat Jonas.

Jonas avea dreptate. Doamna Raskunas trăsese cu ochiul pe după perdea în timp ce noi eram luați cu forța în toiul nopții. O văzusem cum se uita fix la noi. De ce nu fusese luată și familia ei? De ce se ascundeau pe după perdele în loc să încerce să oprească deportarea noastră? Papa nu ar fi făcut niciodată una ca asta.

— Înțeleg de ce bărbatul cu chelie este pe listă, am comentat eu. E îngrozitor.

— Își dorește teribil de mult să moară, nu-i așa? a adăugat Andrius, tot cu ochii pe cer.

— Știți ceva? a zis Jonas. Când mă uit la cer, e ca și cum aș sta pe iarba de acasă, din Lituania.

Tot ceva în genul ăsta ar fi spus mama, ca să arunce o pată de culoare pe o imagine în alb și negru.

— Priviți, a continuat Jonas. Norii seamănă cu un tun.

— Fă-l să-i spulbere pe sovietici, l-am îndemnat eu, trecându-mi degetele peste firele de iarbă. O merită.

Andrius și-a întors capul spre mine. Mă simțeam ciudat când mă privea îndelung.

— Ce este? l-am întrebat eu.

— Se pare că întotdeauna ai o grămadă de opinii la îndemână, a constatat el.

— Așa spunea și papa. Vezi tu, Lina, ai face bine să fii mai atentă, m-a mustrat Jonas.

~

Ușa dormitorului meu s-a dat de perete.

— Lina, vreau să stau de vorbă cu tine în sufragerie, m-a convocat papa.

— De ce? am întrebat eu .

— În sufragerie, ACUM!

Nările îi fremătau de furie. A ieșit din cameră.

— Mama, ce s-a întâmplat?

— L-ai auzit pe tata, Lina. Du-te în sufragerie.

Am ieșit pe hol.

— Mergi la culcare, Jonas, a spus mama fără măcar să arunce o privire înspre camera fratelui meu. Eu m-am uitat însă. Jonas stătea în prag cu ochi mari, iscoditori.

Papa fumega de mânie, și era mânios pe mine. Ce făcusem? Am intrat în sufragerie.

— Pe asta îți irosești tu talentul?

Mi-a azvârlit în față o bucată de hârtie.

— Papa, a fost o glumă, i-am explicat eu.

— TU crezi că a fost o glumă. Și dacă Kremlinul nu crede că e o glumă? Asemănarea e perfectă, pentru numele lui Dumnezeu!

A dat drumul hârtiei să cadă în poala mea.

M-am uitat la schița mea. Asemănarea era, într-adevăr, perfectă. Chiar dacă ar fi purtat un costum de clovn, tot Stalin ar fi fost, fără nicio urmă de îndoială. L-am desenat pe Stalin stând în picioare în sufrageria noastră, iar pe papa și pe prietenii lui așezați în jurul mesei, lansând avioane de hârtie spre el. Bărbații râdeau. Stalin avea o față de clovn trist, în timp ce avioanele îl loveau drept în cap. Papa și doctorul Seltzer erau cópii fidele cu realitatea. Bărbia jurnalistului nu-mi ieșise prea bine însă, mai aveam de lucrat la ea..

— Mai ai și altele? a întrebat tatăl meu pe un ton autoritar, smulgându-mi foaia din mână.

— Am făcut-o doar pentru amuzament, m-am apărat eu cu un firicel de glas.

Jonas stătea pe hol în pijama.

— Te rog, nu te enerva, papa.

— Ai fost și tu implicat în treaba asta? a urlat tatăl meu.

— Oh, Jonas, a oftat mama.

— Nu a fost implicat în nimic! Eu am făcut desenul. I l-am arătat și lui fiindcă am considerat că e amuzant.

— L-ai mai arătat și altcuiva? a întrebat papa.

— Nu. Tocmai l-am desenat în după amiaza aceasta, am răspuns eu.

— Lina, a intervenit mama. E un lucru grav. Sovieticii te-ar putea aresta dacă ți-ar vedea desenul.

— Dar cum să-l vadă? am tăgăduit eu. L-am aruncat.

— Și dacă l-ar fi găsit cineva în gunoi, așa cum l-am găsit eu? O pală de vânt ar fi putut să îl zboare chiar la picioarele lui Stalin, a argumentat papa. L-ai desenat pe tatăl tău și pe prietenii lui bătându-și joc de conducătorul Uniunii Sovietice! Mai sunt și alte desene? a vrut el să știe.

— Nu, e singurul.

Papa a rupt desenul în bucăți și le-a aruncat în foc.

~

Andrius continua să mă fixeze cu privirea.

— Asta vrei, de fapt? Să-i arunci în aer pe sovietici?

M-am întors cu fața la el.

— Vreau doar să mă duc acasă. Vreau să îl văd pe tatăl meu, am spus eu.

El a dat din cap.

25

La lăsarea serii mai rămăseseră două grupuri. Majoritatea NKVD-iștilor plecaseră cu trenul. Mai erau doar doi ofițeri înarmați, cu două camioane. Aproape șaptezeci și cinci de lituanieni și numai cinci sovietici, dar nimeni nu îndrăznea să miște. Cred că cei mai mulți dintre noi eram prea obosiți și prea slăbiți. Iarba devenise un pat bine-venit, un spațiu de lux. Am notat în gând reperele ca să le desenez pentru papa.

NKVD-iștii au făcut un foc și au gătit în timp ce noi stăteam cu ochii pironiți pe ei. Aveau conserve americane, pâine și cafea. După masă au băut votcă și au fumat, vorbind din ce în ce mai tare.

— Ce spun? am întrebat-o eu pe mama.

— Vorbesc despre casele lor, despre locurile lor de baștină. Deapănă povești despre prietenii și familiile lor, mi-a explicat ea.

Nu o credeam. Ascultam cuvintele rusești. Tonul vocilor și chicotele de râs nu păreau să aibă de-a face cu familia. Ona a început din nou. Căpătase obiceiul de a psalmodia la nesfârșit: „Nu, nu, nu, nu". Unul dintre ofițerii NKVD s-a ridicat în picioare și a zbierat, plesnind din mână ca din bici în direcția noastră.

— Ar fi bine să o fac să înceteze, a rostit mama, ridicându-se în picioare, înainte ca gardienilor să le sară țandăra.

Jonas adormise deja. L-am acoperit cu pelerina mea bleu și i-am dat părul la o parte din ochi. Bărbatul cu chelie sforăia. Bărbatul cu părul cărunt își întorcea ceasul. Andrius stătea la marginea grupului, cu un genunchi la gură, pândind gardienii.

Avea un profil cu trăsături ferme și bărbia ascuțită. O șuviță de păr ciufulit îi cădea perfect într-o parte. Aș fi avut nevoie de un creion cu vârful moale ca să îl pot desena. Mi-a surprins privirea insistentă. Mi-am întors repede capul.

— Hei, mi-a strigat el în șoaptă.

Mi-am ridicat privirea spre el. Ceva s-a rostogolit în iarbă și s-a lovit de piciorul meu. Era piatra strălucitoare pe care o găsise în ziua aceea când a sărit jos din tren.

— Bijuteria coroanei care aparține prințesei vagonului, am șoptit eu zâmbind.

El a încuviințat din cap zâmbind.

Am ridicat-o de jos și i-am trimis-o înapoi de-a rostogolul.

— Nu, păstreaz-o tu, mi-a spus Andrius.

Ne-am trezit la răsăritul soarelui. Câteva ore mai târziu, a venit o căruță, oamenii cu aspect primitiv au ales celălalt grup și i-au luat cu ei. După aceea, gardienii ne-au încărcat în două camioane și ne-au dus de-a lungul văii, dincolo de locul unde se îngemănau dealurile și unde începea un drum. Nimeni nu scotea o vorbă. Eram prea înspăimântați ca să discutăm despre posibila noastră destinație.

Pe când mergeam în camion, mi-am dat seama că încercarea de a evada era absolut ridicolă. Nu era nimic în jur cât vedeai cu ochii. Nu se vedea nici țipenie de om, nici vreo mașină care să treacă pe lângă noi. Gândurile m-au purtat la bărbatul care primise batista mea, sperând că o va da mai departe, astfel încât să se apropie de papa. După două ore am dat cu ochii de niște colibe presărate pe marginea drumului. Am intrat în ceea ce părea a fi un ținut locuit și camionul a tras în fața unei clădiri din lemn.

Gardienii au sărit jos din camion, urlând: *„Davai! Davai!"* și alte comenzi.

— Spun că trebuie să ne lăsăm bagajele în camioane, ne-a raportat mama, ținându-și paltonul strâns sub braț.

— Vreau să știu unde mergem înainte de a coborî, a zis doamna Arvydas pe un ton imperativ.

Mama a încercat să intre de vorbă cu gardienii. S-a întors spre noi zâmbind.

— E o baie publică.

Am sărit jos din camion. Mama și-a împăturit paltonul și l-a pus în valiza ei. Gardienii ne-au separat în două grupuri: femei și bărbați.

— Băieți, cărați-mă și pe mine, s-a adresat bărbatul cu chelie lui Andrius și lui Jonas. Va trebui să mă îmbăiați.

Jonas era înmărmurit de groază, iar Andrius era dezgustat. Eu am zâmbit, ceea ce a părut să îl zgândăre și mai tare pe Andrius. Bărbații au intrat primii. Gardienii i-au somat să se adune la poartă, apoi au început să le zbiere drept în față și să-i împingă înăuntru. Jonas se uita la mama, așteptând traducerea.

— Scoate-ți hainele, dragul meu, a tradus mama.

— Acum? Chiar aici? a întrebat-o Jonas, uitându-se la toate femeile și fetele din jur.

— Ne vom întoarce toate cu spatele, nu-i așa, doamnelor? l-a asigurat mama.

Ne-am întors toate cu spatele la poartă.

— Nu are sens să facem pe pudicii acum, a constatat domnul Stalas. Nu suntem nimic altceva decât niște schelete. Și acum, dă-mi jos pantalonii, băiete! Au! Ai grijă că mă lovești peste picior.

L-am auzit pe domnul Stalas văicărindu-se și pe Jonas cerându-și scuze. O cataramă de curea s-a izbit de tocul porții din lemn. Mă întrebam dacă era a lui Andrius. Gardienii au lătrat.

— Spune că trebuie să ne lăsăm hainele aici la despăducheat, a tradus mama.

În aer plutea un miros ciudat. Nu îmi dădeam seama dacă provenea de la grupul nostru de femei sau de la baia publică. L-am auzit pe bărbatul cu chelie urlând înăuntru.

Mama s-a întors, ca imediat apoi să își împreuneze strâns mâinile.

— Dragul meu Jonas, a șușotit ea.

26

Am așteptat.

— Ce se întâmplă înăuntru? am întrebat eu.

Mama a clătinat din cap. Trei ofițeri NKVD erau postați la intrare. Unul dintre ei a lătrat o nouă comandă.

— Câte zece odată, a tradus mama. Trebuie să ne ducem pe verandă și să ne scoatem hainele.

Eram în primul grup, împreună cu doamna Arvydas, cu femeia morocănoasă și cu fetele ei. Mama a ajutat-o pe Ona să ajungă până la verandă. Mi-am descheiat nasturii de la rochie și mi-am tras-o peste cap, mi-am despletit părul și mi-am scos sandalele. Mama era în sutien și în lenjeria ei de corp, ajutând-o pe Ona. Gardienii stăteau pe verandă, cu ochii pe noi. Am ezitat.

— E în regulă, draga mea, m-a asigurat mama. Gândește-te ce bine te vei simți când vei fi din nou curată.

Ona a început să scâncească.

Un gardian tânăr și-a aprins o țigară și s-a întors cu spatele, îndreptându-și privirea spre camion. Un altul ne privea cu nerușinare, rânjind și mușcându-și buza inferioară.

Mi-am scos sutienul și chiloții și am rămas pironită pe verandă, acoperindu-mă cu mâinile. Doamna Arvydas stătea lângă mine, dar pieptul ei voluptuos era mult prea mare ca să-l acopere cu brațul. Un gardian cu un dinte de aur, care părea a fi comandantul, a venit pe verandă, apoi a început să se uite la fiecare femeie în parte, studiind-o din cap până în picioare. S-a oprit în dreptul

doamnei Arvydas. Ea nu și-a ridicat capul din pământ. El și-a molfăit scobitoarea și a ridicat din sprânceană, violând-o cu privirea.

Am pufnit dezgustată. Mama a zvâcnit din cap spre mine. Gardianul mi-a smucit brațele și mi le-a azvârlit de-a lungul corpului. M-a cercetat din cap până în picioare rânjind. A întins mâna să îmi pipăie sânul. Am simțit cum unghiile lui aspre îmi zgâriau pielea.

Nu mai stătusem niciodată goală în fața vreunui bărbat până atunci. Atingerea lui, mâna lui grosolană pe mine, îmi dădea o senzație de greață și mă făcea să mă simt mai murdară pe dinăuntru decât eram pe dinafară. Am încercat să îmi încrucișez brațele. Mama i-a strigat ceva în rusește și m-a tras în spatele Onei.

Am văzut că Ona avea cheaguri uscate de sânge pe fese și pe partea interioară a pulpelor. Gardianul a început să zbiere la mama. Ea și-a dat jos și restul de haine apoi și-a pus un braț în jurul meu. Ne-au mânat în baia publică.

27

UN GARDIAN STĂTEA la o oarecare distanță. Cufunda un polonic în găleată și arunca pe noi cu un soi de pudră albă. Un declic, și din dușuri a început să curgă un jet de apă rece ca gheața.

— Trebuie să ne grăbim, m-a îndemnat mama. Nu știm cât timp ne lasă la dispoziție.

A luat o ciozvârtă de săpun și a început să mă frece pe scalp și pe față, fără să se ocupe și de propriul ei corp. Urmăream dârele de apă murdară ce îmi șiroiau pe picioare, peste glezne, ca apoi să dispară în canalul de scurgere. Voiam să mă absoarbă și pe mine, să mă ducă departe de gardieni și de umilință.

— Freacă-te bine în continuare, m-a sfătuit mama, întorcându-se să o spele pe Ona.

Tremuram sub șuvoiul de apă, spălându-mă pe cât de bine puteam și sperând ca gărzile să nu ne aștepte de cealaltă parte a zidului.

Am frecat-o pe mama pe spate și am încercat să o spăl pe cap. Doamna Arvydas stătea sub jetul de apă, cu mâinile ridicate grațios deasupra capului, fără să bage nimic în seamă, de parcă ar fi fost acasă, în baia ei personală. Dușurile s-au oprit brusc.

Ne-am recuperat hainele de pe cealaltă parte a zidului. Mi-am tras repede rochia pe mine și am simțit o lovitură în coapsă. Piatra de la Andrius. Mi-am înfundat mâna în buzunar, pipăind-o cu degetele ca să o pun cu partea netedă pe interior.

Mama mi-a pieptănat părul cu degetele. M-am uitat la fața ei udă. Pe umeri îi picura apă din părul blond, ondulat.

— Vreau să merg acasă, am șoptit eu, tremurând ca varga. Te rog.

Ea a lăsat să-i cadă hainele și m-a strâns într-o îmbrățișare lungă și pătimașă.

— Vom merge acasă. Gândește-te tot timpul la tatăl tău și la casa noastră. Trebuie să păstrăm amintirile vii în inimile noastre.

Mi-a dat drumul din strânsoare și s-a uitat la mine.

— Dacă facem așa, atunci vom ajunge acolo.

Bărbații erau deja urcați în primul camion. Pe când ieșeam, am dat de un alt grup de femei și copii dezbrăcați în pielea goală pe verandă.

— Te simți mai bine, dragule? l-a întrebat mama pe Jonas, zâmbindu-i în vreme ce se urca în camion.

Ea și-a verificat apoi paltonul din valiză. Jonas arăta mult mai bine, atât ca înfățișare cât și ca stare de spirit. La fel și Andrius. Părul lui ud era strălucitor, de culoarea ciocolatei negre.

— Acum suntem niște morți curați. Și ce-i cu asta? a bodogănit bărbatul cu chelie.

— Dacă eram morți, nu ne-ar fi dat voie să facem duș, l-a contrazis bărbatul cu părul cărunt, uitându-se la ceas.

— Ia te uită, era păr blond sub toată mizeria aia, a remarcat Andrius, întinzându-se să ia între degete o șuviță din părul meu.

M-am făcut mică și m-am tras înapoi, ferindu-mi privirea. Mama mi-a pus un braț pe după umeri.

— Ce s-a întâmplat, Lina? m-a întrebat Jonas.

Nu l-am băgat în seamă. Mă gândeam la gardianul care m-a atins și la toate lucrurile pe care ar fi trebuit să le fac — să-l plesnesc, sa-i ard un picior, să-i urlu drept în față. Mi-am băgat mâna în buzunar după piatra lui Andrius. Am strâns-o tare de tot în mână, sforțându-mă din răsputeri să o sfărâm.

— Credeți că acum, după ce am fost la saună, ne vor servi o masă copioasă, cu patru feluri de mâncare? a glumit doamna Rimas.

— Oh, desigur, o felie de tort cu ciocolată și fructe de pădure și un pahar-două de coniac, a intrat în joc doamna Arvydas.

— Mie mi-ar place o cafea bună fierbinte, a mărturisit mama.

— O cafea tare, a adăugat bărbatul cu chelie.

— Uau, niciodată nu mi-am închipuit că mă pot simți atât de bine din cauză că sunt curat! a exclamat Jonas, privindu-și mâinile.

Tuturor le crescuse considerabil moralul, cu excepția Onei. Ea continua să psalmodieze. În ciuda eforturilor depuse de doamna Rimas, nu putea fi calmată. În timp ce ultimul grup de femei și copii era încărcat în camion, comandantul a văzut-o pe Ona ba ridicându-se în picioare, ba așezându-se și smulgându-și părul din cap. Tânărul gardian blond și-a făcut apariția în spatele camionului.

— Lăsați-o în pace, l-a rugat doamna Rimas. Jelește, biata de ea.

Mama i-a tradus spusele comandatului. Ona s-a ridicat și a bătut din piciorul drept. Comandantul s-a urcat pe platforma camionului și a dat-o pe Ona jos. Ea și-a pierdut controlul. A început să țipe și să se repeadă cu ghearele la comandant. Nu-și putea măsura forțele cu el însă, la cât de înalt și puternic era. El a azvârlit-o pe jos. Ochii comandantul s-au îngustat și bărbia lui pătrățoasă s-a încleștat. Mama a dat să sară jos din camion după Ona. Era prea târziu. Comandantul a scos pistolul din teacă și a împușcat-o pe Ona în cap.

Am rămas cu gura căscată, ca toți ceilalți, de altfel. Andrius a luat în grabă capul lui Jonas în mâini și i-a acoperit ochii. O baltă de sânge, de culoarea vinului vârtos, roșu-rubiniu, creștea sub capul Onei. Unul dintre picioare îi era răsucit în afară și îndoit într-o poziție nefirească. Își pierduse și un pantof.

— Lina, m-a strigat Andrius.

Mi-am întors capul spre el, buimăcită.

— Nu te uita, m-a povățuit el.

Am deschis gura, dar nu am putut articula niciun sunet. Am întors capul înapoi. Tânărul gardian blond se holba la Ona.

— Lina, uită-te la mine, a insistat Andrius.

Mama s-a prăbuşit în genunchi lângă marginea platformei camionului, privind în jos, la Ona. Eu m-am dus să mă aşez lângă fratele meu.

Motorul a huruit şi camionul s-a pus în mişcare. Mama s-a aşezat, apoi şi-a îngropat faţa în mâini. Domnişoara Grybas a plescăit din limbă, clătinând din cap.

Jonas mi-a tras capul pe genunchii lui şi a început să mă mângâie pe păr.

— Te rog să nu le spui nimic gardienilor. Să nu-i înfurii, Lina, mi-a şoptit el.

Corpul Onei se micşora din ce în ce mai tare pe măsură ce ne îndepărtam. Zăcea moartă în praf, ucisă de un NKVD-ist. Undeva, la sute de kilometri depărtare, fetiţa ei se descompunea în iarbă. Va afla familia ei vreodată ce i s-a întâmplat? Va afla cineva vreodată ce ni se întâmpla *nouă?* Aveam de gând să continui să scriu şi să desenez ori de câte ori aveam ocazia. Voiam să îl desenez pe comandant trăgând cu pistolul, pe mama în genunchi cu capul în mâini, camionul îndepărtându-se, cauciucurile împroşcând cadavrul Onei cu pietriş.

28

Am intrat într-o zonă întinsă de pământ unde se afla o fermă colectivă. Pâlcuri de bordeie dărăpănate, formate dintr-o singură încăpere, alcătuiau un sat ca vai de el. Căldura soarelui era, în mod evident, efemeră. Cocioabele stăteau înclinate într-o parte și aveau acoperișurile dărăpănate din cauza vremii extrem de aspre.

Gardienii ne-au ordonat să coborâm din camion. Andrius lăsase capul să-i atârne într-o parte și se ținea lipit de mama lui. Au început să ne direcționeze spre ceea ce am bănuit eu că ar fi barăcile noastre, dar în momentul în care domnișoara Grybas și doamna Rimas au intrat într-una din ele, o femeie a ieșit afară în fugă și a început să se certe cu gardienii.

— Locuiesc oameni în bordeiele astea, a spus Jonas în șoaptă.

— Da, probabil că va trebui să le împărțim cu ei, a conchis mama, trăgându-ne mai aproape de ea.

Două femei au trecut pe lângă noi cărând găleți mari cu apă. Nu le-am recunoscut să fi fost cu noi în tren.

Ni s-a repartizat o magherniță sordidă de pe unul din rândurile din spate ale așezării. Lemnul gri era scorojit de multe sezoane de ploi și ninsori. Ușa era plină de așchii și crăpături și stătea într-o rână. Un vânt puternic putea zbura cu totul chițimia, spulberând-o fărâme-fărâme. Gardianul blond a împins ușa, a urlat ceva în rusește și ne-a împins înăuntru. O femeie altaiana stabilită acolo, îmbrăcată cu câteva straturi de haine, a alergat la ușă și a început să țipe după gardian. Mama ne-a dus într-un colț. Femeia s-a

întors și a început să zbiere la noi. Părul îi ieșea de sub năframă precum un smoc de paie negre. Ridurile alcătuiau un adevărat atlas pe chipul ei lat și ofilit de vreme.

— Ce spune? a vrut să știe Jonas.

— Spune că nu are loc pentru niște criminali împuțiți, a tradus mama.

— Noi *nu* suntem criminali, am subliniat eu.

Femeia și-a continuat tirada, azvârlindu-și mâinile în aer și scuipând pe podeaua colibei.

— E nebună? a întrebat Jonas.

— Spune că abia dacă-i ajunge ei mâncarea și că nu are de gând s-o împartă cu noi.

Mama s-a întors cu spatele la ea.

— Ei, și-acum, ne vom pune, pur și simplu, lucrurile în colțul acesta. Jonas, lasă jos valiza.

Femeia s-a înfipt în părul meu și a început să mă tragă cu putere spre ușă ca să mă dea afară.

Mama a țipat, ocărând-o pe femeie în rusește. I-a smuls femeii mâna din părul meu, a pălmuit-o, apoi a împins-o deoparte. Jonas i-a ars un picior în tibie. Femeia altaiană ne-a fixat cu ochii ei negri oblici. Mama i-a susținut privirea. Femeia a izbucnit într-un hohot zdravăn de râs. A pus o întrebare.

— Suntem lituanieni, a răspuns mama, vorbind mai întâi în lituaniană, apoi în rusește.

Femeia a mormăit ceva.

— Ce spune? am întrebat eu.

— Spune că oamenii certăreți sunt lucrători buni și că va trebui să îi plătim chirie.

Mama a continuat să îi pună întrebări.

— Să-i plătim? Pentru ce? Că stăm în hruba asta în mijlocul pustiului? m-am revoltat eu.

— Suntem în Altai, a precizat mama. Aici se cultivă cartofi și sfeclă.

— Adică sunt cartofi de mâncat? a întrebat Jonas.

— Mâncarea este raționalizată. Spune că gardienii supraveghează ferma și muncitorii, a explicat mama.

Mi-am adus aminte că papa ne-a povestit odată cum a confiscat Stalin pământurile, uneltele și animalele țăranilor. Le-a impus ce să cultive, cât să producă și cu cât să fie plătiți. După părerea mea, era absolut ridicol. Cum putea Stalin să ia, pur și simplu, ceva ce nu îi aparținea, ceva pentru care un fermier și familia lui au muncit toată viața?

„Acesta e comunismul, Lina," mi-a spus atunci papa.

Femeia s-a răstit la mama, fluturând un deget amenințător în aer și clătinând din cap. A ieșit apoi din bojdeucă.

Eram la un *colhoz*, o fermă colectivă, iar eu eram pe cale să devin un cultivator de sfeclă.

Uram sfecla.

HĂRȚI ȘI ȘERPI

29

MAGHERNIȚA NOASTRĂ AVEA, cu aproximație, vreo trei metri pe patru. Într-un colț era instalată o sobiță cu plită pentru gătit, înconjurată de câteva oale și recipiente murdare din tablă. Un balot de paie era sprijinit de perete, lângă sobă. Nu se vedea nicio pernă, doar o cuvertură matlasată, purtând patina vremii. Cele două ferestruici erau încropite din bucăți de geam chituite între ele.

— Nu e nimic aici, am constatat eu. Nici chiuvetă, nici masă, nici dulap. Acolo doarme? m-am minunat eu. Noi unde o să dormim? Unde e baia?

— Unde o să mâncăm? a continuat Jonas.

— Nu știu sigur, a spus mama, inspectând oalele. Asta e murdară rău. Dar nu înseamnă că nu se poate curăța, nu-i așa?

— Oricum, e bine că am scăpat de trenul acela.

Tânărul NKVD-ist blond a dat buzna pe ușă.

— Elena Vilkas, a spus el scurt.

Mama și-a ridicat privirile spre gardian.

— Elena Vilkas, a repetat el, ceva mai tare de data asta.

— Da, eu sunt, a confirmat mama.

Au început să vorbească în rusește, apoi să se certe.

— Mama, ce se întâmplă? a întrebat Jonas.

Mama ne-a strâns pe amândoi sub aripa ei ocrotitoare.

— Nu vă faceți griji, dragilor. Vom rămâne împreună.

Gardianul a zbierat „*Davai!*", făcându-ne semn să ieșim din colibă.

— Unde mergem? am cerut eu lămuriri.

— Comandantul vrea să mă vadă. I-am spus că trebuie să mergem cu toții, împreună, ne-a explicat mama.

Comandantul. Am simțit cum mi se întoarce stomacul pe dos.

— Eu rămân aici. Mă descurc, am asigurat-o eu.

— Nu, trebuie să stăm împreună, a argumentat Jonas.

Am mers în urma gardianului blond, trecând printre barăcile care stăteau să se dărâme, până când am ajuns la o clădire lungă, aflată într-o stare mult mai bună decât celelalte. Câțiva ofițeri NKVD stăteau lângă ușă, fumând. Le curgeau ochii după mama. Ea a cuprins cu privirea clădirea și gardienii.

— Rămâneți pe loc, ne-a instruit ea. Mă întorc imediat.

— Nu, s-a opus Jonas. Intrăm cu tine.

Mama s-a uitat la gardienii lascivi, apoi la mine.

Un gardian care stătea în pragul ușii a făcut un pas spre noi.

— *Davai!* a lătrat el, trăgând-o pe mama de braț înspre clădire.

— Mă întorc imediat, ne-a spus mama peste umăr înainte de a dispărea pe ușă.

~

— Mă întorc imediat, ne-a spus mama.

— Dar tu ce crezi? am zis eu.

— Cred că arăți minunat, a apreciat ea, făcând un pas înapoi ca să îmi admire rochia.

— Bun, a spus croitorul, înfigând acele cu gămălie la locul lor, în pernița de satin. Gata, Lina. Poți să te schimbi acum, dar ai grijă, e doar prinsă în ace, nu însăilată.

— Ne vedem afară, mi-a spus mama peste umăr, înainte de a dispărea pe ușă.

— Mama ta are un gust excelent la haine, m-a asigurat croitorul.

Avea dreptate. Rochia era frumoasă. Griul deschis îmi scotea ochii în evidență.

M-am schimbat de rochie și am ieșit afară pe trotuar să mă întâlnesc cu mama. Nu era acolo. Am privit cu atenție de-a lungul șirului de magazine viu colorate, dar nu am văzut-o. În capătul străzii s-a deschis o ușă, iar mama și-a făcut apariția. Pălăria ei albastră se asorta cu rochia, care îi flutura în jurul picioarelor pe când se apropia de mine. A ridicat la vedere două cornete de înghețată și mi-a zâmbit. De braț îi atârna o sacoșă de cumpărături.

— Băieții au ziua lor, așa că o să avem și noi ziua noastră, m-a anunțat mama, cu rujul strălucindu-i pe buze.

Mi-a dat un cornet și m-a condus spre o bancă.

— Hai să ne așezăm.

Papa și Jonas se duseseră la un meci de fotbal, iar mama și cu mine ne petrecuserăm dimineața la cumpărături. Am lins vanilia cremoasă și m-am sprijinit cu spatele de banca călduță.

— E plăcut să stai jos, a oftat mama.

S-a uitat la mine.

— Bun, am terminat cu rochia — ce altceva mai avem de făcut?

— Am nevoie de cărbune, i-am reamintit eu.

— Ah, așa e. Cărbune pentru artista mea.

~

— Trebuia să te duci cu ea, mi-a reproșat Jonas.

Avea dreptate. Dar nu voiam să mă aflu în preajma comandantului. Mama știa asta. Ar fi trebuit să mă duc cu ea. Acum era cu ei, lipsită de apărare, și era vina mea. L-am tras pe Jonas în partea laterală a clădirii, lângă un geam murdar.

— Stai aici, astfel încât gardianul blond să te poată vedea, i-am impus eu.

— Ce vrei să faci? m-a chestionat el.

— O să mă uit pe fereastră, să mă asigur că mama este bine.

— Nu, Lina!

— Stai aici, i-am ordonat eu.

Gardianul tânăr nu părea să aibă mai mult de douăzeci de ani. El era acela care se întorsese cu spatele atunci când ne-am dezbrăcat de haine. Și-a scos un briceag din buzunar și a început să se scobească sub unghii. M-am strecurat lângă fereastră și m-am ridicat pe vârfuri. Mama stătea pe un scaun cu ochii în poală. Comandantul stătea cocoțat pe marginea unui birou din fața ei. Răsfoia un dosar în timp ce îi spunea ceva mamei. A închis dosarul și l-a așezat pe coapsa lui, într-un echilibru precar. Am aruncat o privire gardianului, apoi m-am înălțat un pic mai sus ca să văd mai bine.

— Potolește-te, Lina. Andrius a spus că ne vor împușca dacă ne bagi în bucluc, a rostit Jonas în șoaptă.

— Nu vă bag în niciun bucluc, am spus eu, întorcându-mă din nou cu fața la mama. Vreau doar să mă asigur că este bine.

— Hm, nu uita ce i s-a întâmplat Onei, mi-a reamintit Jonas.

Ce i se *întâmplase* Onei? Era oare în rai împreună cu fiica ei și cu bunica mea? Sau plutea printre vagoane de tren și mulțimile de lituanieni, în căutarea soțului ei?

Acestea erau întrebări pentru papa. Întotdeauna îmi asculta întrebările cu atenție, încuviințând din cap și având grijă să facă o pauză înainte de a îmi răspunde. Cine-mi mai răspundea mie la întrebări acum?

Vremea era caldă, în ciuda norilor de pe cer. În depărtare, dincolo de bordeie, se zăreau pini și molizi răspândiți printre terenurile agricole. M-am uitat în jur, întipărindu-mi peisajul în minte ca să îl desenez pentru papa. Mă întrebam unde erau Andrius și mama lui.

Unele clădiri erau într-o stare mai bună decât maghernița noastră. Una dintre ele avea un gard lung din lemn, de jur împrejur, iar alta avea o mică grădină. Aveam de gând să le desenez — triste și zbârcite, doar cu un dram de culoare.

Ușa clădirii s-a deschis, iar mama și-a făcut apariția. Comandantul a ieșit și el, sprijinindu-se de tocul ușii și urmărind-o cu privirea. Mama avea fălcile încleștate. A dat din cap în timp ce se apropia de noi. Comandantul i-a strigat ceva din prag. Ea nu l-a băgat de seamă și ne-a luat repede mâinile într-ale ei.

— Du-ne înapoi la coliba noastră, i-a cerut ea gardianului blond.

Acesta nu s-a clintit din loc.

— Știu eu drumul, a asigurat-o Jonas, pornind-o prin praful de pe uliță. Luați-vă după mine.

— Ești bine? am vrut eu să știu, imediat ce am pornit-o la drum.

— Sunt bine, mi-a confirmat mama, cu glas scăzut.

Am simțit cum mi se ia o greutate de pe umeri.

— Ce voia?

— Nu aici, m-a prevenit ea.

30

— Vor ca eu să lucrez cu ei, mi-a dat de știre mama, de îndată ce Jonas ne-a condus înapoi în magherniţa noastră.

— Să lucrezi cu ei? am repetat eu.

— Da. De fapt, vor să lucrez *pentru* ei, a rectificat ea. Să le traduc documente și, mai mult chiar, să stau de vorbă cu ceilalți lituanieni care se află aici.

M-am dus cu gândul la dosarul pe care îl ținea în mână comandantul.

— Și ce vei obține în schimb? a vrut să știe Jonas.

— Nu vreau să fiu translatorul lor, a declarat mama. I-am refuzat. Mi-au cerut să ascult și conversațiile oamenilor și să le raportez comandantului.

— Adică să fii informatorul lor? a precizat Jonas.

— Da, a confirmat mama.

— Vrea să îi spionezi pe toți și să le dai lor raportul? am întrebat eu.

Mama m-a aprobat dând din cap.

— Mi-au promis un tratament preferențial în caz că eram de acord.

— Porcii! m-am revoltat eu.

— Lina! Vorbește mai încet, mi-a cerut mama.

— Chiar cred că îi vei ajuta după tot ce ne-au făcut? am continuat eu.

— Dar, mamă, poate că vei avea nevoie de un tratament preferențial, a spus Jonas cu îngrijorare în priviri.

— Nu se vor ține de cuvânt, am ripostat eu. Sunt cu toții niște mincinoși, Jonas. Nu ne vor ajuta cu nimic.

— Jonas, i s-a adresat mama, mângâindu-l pe față. Nu pot să am încredere în ei. Stalin le-a spus NKVD-iștilor că lituanienii sunt inamicii lor. Comandantul și gardienii ne privesc ca pe niște ființe inferioare lor. Înțelegi?

— Andrius mi-a spus deja treaba asta, a afirmat Jonas.

— Andrius este un băiat foarte isteț. Trebuie să vorbim doar noi între noi despre chestiunile astea, a spus mama, întorcându-se apoi spre mine, și, te rog, Lina, ai grijă ce scrii sau ce desenezi.

Am cotrobăit prin valize și am pus deoparte ce puteam vinde în caz de nevoie. M-am uitat la exemplarul meu din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*. Paginile de la 6 la 11 erau rupte. Pagina 12 avea o dâră de noroi.

Am strâns în mâini poza cu ramă aurie, sorbind din ochi chipul tatălui meu. Mă întrebam unde era batista. Trebuia să mai trimit și altele.

— Kostas, a rostit mama, privind peste umărul meu.

I-am dat poza înrămată. A trecut degetul arătător peste chipul tatălui meu, apoi peste al mamei ei, cu gesturi drăgăstoase.

— E minunat că ai adus-o cu noi. Nici nu îți dai seama cât de mult îmi ridică moralul. Te rog să o păstrezi la loc sigur.

Am deschis mapa cu hârtie de scris pe care o împachetasem în valiză. *14 iunie 1941*. Cuvintele *Dragă Joana* rămăseseră stinghere pe prima pagină, un titlu fără o poveste. Scrisesem acele cuvinte cu aproape două luni în urmă, în noaptea în care fuseserăm săltați. Unde era Joana și unde erau celelalte rude ale noastre? Și ce i-aș putea scrie acum, dacă ar fi să termin scrisoarea? I-aș spune că sovieticii ne-au urcat cu forța în niște vagoane pentru vite și ne-au ținut prizonieri timp de șase săptămâni, aproape fără apă și fără mâncare? I-aș menționa faptul că i-au cerul mamei să fie spionul lor? I-aș povesti despre bebelușul care a murit în vagonul nostru și cum a murit Ona împușcată în cap? Am auzit glasul mamei, care mă avertiza să fiu atentă, dar mâna mea a început să se miște de la sine.

31

Femeia altaiană s-a întors acasă și a început să trântească și să izbească prin bordei. A pus o oală pe sobă. Am privit-o cum își fierbea cartofi și molfăia un codru de pâine.

— Mamă, s-a interesat Jonas, vom avea și noi cartofi la cină?

Când am întrebat, ni s-a spus că trebuia să muncim ca să ne câștigăm mâncarea.

— Mamă, dacă ai lucra pentru NKVD-iști, ne-ar da de mâncare? a mai adăugat Jonas.

— Nu, dragule. Nu ne-ar da decât promisiuni deșarte, a replicat ea, ceea ce ar fi mai rău decât o burtă goală.

Mama a plătit-o pe femeie pentru un singur cartof, apoi i-a mai dat bani pentru privilegiul de a fierbe cartoful. Era ridicol.

— Câți bani mai avem? am vrut eu să știu.

— Foarte puțini, a fost răspunsul.

Am încercat să dormim, ghemuindu-ne lângă mama, jos, pe dușumeaua goală. Țăranca bolborosea și sforăia, cufundată în patul ei de paie. Respirația ei acră umplea cămăruța. Se născuse oare aici, în Siberia? Cunoscuse și alt mod de trai decât acesta? Priveam în gol pe întuneric și încercam să pictez imagini în minte, pe canavaua neagră.

~

— Deschide-o, draga mea!

— Nu pot, sunt prea emoționată, i-am mărturisit eu mamei.

— A vrut să aştepte până te întorci tu acasă, i-a spus mama lui papa. Stă în braţe cu plicul acela de ore întregi.

— Deschide-l, Lina! m-a îndemnat Jonas.

— Şi dacă nu m-au acceptat? Am zis eu, strângând plicul între degetele umede de transpiraţie.

— Ei bine, atunci vei fi acceptată la anul, m-a consolat mama.

— Nu vei şti, atâta timp cât plicul e sigilat, a spus papa.

— Deschide-l! a zis Jonas întinzându-mi cuţitul pentru tăiatul hârtiei.

Am strecurat tăişul lamei argintii pe sub clapa de pe spatele plicului. De când doamna Pranas îmi trimisese aplicaţia prin poştă, aproape că nu mă mai gândisem la nimic altceva. Să studiez cu cei mai buni artişti din Europa. Ce ocazie! Am despicat capătul plicului şi am scos la iveală o singură foaie de hârtie împăturită. Am parcurs-o repede cu privirea.

„Dragă domnişoară Vilkas,

Vă mulţumim că aţi aplicat pentru cursurile noastre de vară de arte plastice. Mostrele dumneavoastră sunt foarte impresionante. Avem plăcerea de a vă anunţa că aţi fost acceptată... "

— Da! Au spus da! am exclamat eu.

— Ştiam eu! a zis papa.

— Felicitări, Lina, a spus Jonas, punându-şi un braţ în jurul meu.

— Abia aştept să îi spun Joanei, am spus eu.

— E minunat, draga mea! a apreciat mama. Trebuie să sărbătorim.

— Avem tort, s-a dat de gol Jonas.

— Păi eram sigură că avem ce sărbători, a făcut mama cu ochiul.

Papa radia de fericire.

— Draga mea, ai fost binecuvântată cu un dar, a afirmat el, luându-mi mâinile într-ale lui. Te aşteaptă realizări măreţe, Lina.

~

Am întors capul la auzul unui foşnet. Femeia altaiană s-a dus împleticindu-se de somn într-un colţ al bordeiului, a gemut şi a urinat într-o cutie de tablă.

32

ERA ÎNCĂ ÎNTUNERIC când ofițerii NKVD au început să zbiere. Ne-au ordonat să ieșim din chițimiile noastre și să formăm un șir. Ne-am străduit să ne aliniem cu ceilalți. Vocabularul meu rusesc se îmbogățea. Pe lângă *davai*, învățasem și alte cuvinte importante, cum ar fi *niet*, care însemna „nu"; *svinina*, care însemna „porc"; și, bineînțeles *fașist*, adică „fascist". Domnișoara Grybas și doamna Rimas erau deja aliniate în rând. Doamna Rimas i-a făcut cu mâna mamei. M-am uitat în jur după Andrius și după mama lui. Nu erau acolo. Nu se vedea nici bărbatul cu chelie.

Comandantul s-a plimbat în susul și în josul rândului, molfăindu-și scobitoarea. Ne inspecta din cap până în picioare și le dădea niște instrucțiuni celorlalți gardieni.

— Ce spune, Elena? a întrebat doamna Rimas.

— Ne împarte pe echipe de lucru, i-a tradus mama.

Comandantul s-a apropiat de mama și i-a urlat drept în față. Le-a tras afară din rând pe mama, pe doamna Rimas și pe femeia arțăgoasă. Tânărul gardian blond m-a scos și pe mine din rând și m-a împins către mama. Apoi i-a împărțit și pe ceilalți. Jonas era într-un grup cu două femei în vârstă.

— *Davai!*

Tânărul gardian blond i-a înmânat mamei un sac de pânză legat la gură cu o curea și ne-a pornit la drum în pas de marș.

— Ne întâlnim la colibă, i-a strigat mama lui Jonas.

Oare cum era posibil să facem așa ceva? Mama și cu mine nu fuseserăm în stare să găsim drumul înapoi spre bordei nici de la clădirea NKVD. Jonas fusese cel care ne arătase drumul. Ne vom rătăci, cu siguranță.

Stomacul îmi măcina în gol de foame. Abia îmi mai târam picioarele. Mama și doamna Rimas șușoteau în lituaniană în spatele gardianului blond. După ce am parcurs câțiva kilometri, am ajuns la un luminiș în pădure. Gardianul i-a smuls mamei sacul din mâini și l-a aruncat pe jos. A lătrat o comandă.

— A spus „săpați", a tradus mama.

— Să săpăm? Unde? a cerut lămuriri doamna Rimas.

— Bănuiesc că aici, a precizat mama. Spune că trebuie să săpăm, dacă vrem să mâncăm. Rațiile noastre sunt în funcție de cât de mult muncim.

— Cu ce să săpăm? am întrebat eu.

Mama l-a întrebat pe gardianul blond. El a lovit sacul cu piciorul. Mama l-a desfăcut și a găsit înăuntru câteva lopățele ruginite, din cele folosite la grădinărit. Nu mai aveau mânere.

Mama i-a mai spus ceva gardianului care, iritat, a mai lătrat un *„davai"* și ne-a lovit cu lopățelele peste fluierele picioarelor.

— Dați-vă la o parte din calea mea, ne-a ordonat femeia morocănoasă. Să isprăvim odată și cu asta. Am nevoie de mâncare, la fel și fetele mele.

S-a așezat în patru labe și a început să desprindă brazde de pământ cu lopățica ei. Ne-am luat cu toții după ea. Gardianul stătea la umbra unui copac, cu ochii pe noi, fumând țigară după țigară.

— Unde sunt cartofii și sfecla? am întrebat-o pe mama.

— Hm, mă pedepsesc, în mod evident, a constatat mama.

— Te pedepsesc? a repetat doamna Rimas.

Mama i-a șoptit la ureche despre oferta comandantului de a lucra pentru el.

— Dar ai fi putut beneficia de tratament preferențial, Elena, a pledat doamna Rimas. Și, cel mai probabil, de mai multă hrană.

— O conștiință încărcată nu valorează cât un supliment de hrană, a hotărât mama. Gândește-te la ceea ce mi s-ar fi cerut în acel birou. Și gândește-te la ceea ce li s-ar putea întâmpla oamenilor. Nu vreau să îmi împovărez sufletul cu toate astea. Voi munci cu perseverență, la fel ca toți ceilalți.

— O femeie a spus că este un oraș la vreo cinci kilometri distanță. Au un magazin general, o poștă și o școală, a informat-o doamna Rimas.

— Poate că reușim să mergem pe jos până acolo, a încurajat-o mama, și să trimitem scrisori. Poate că bărbații au dat deja cuiva de știre.

— Ai grijă, Elena. Trimițând scrisori, poți să îi pui în pericol pe cei de acasă, a prevenit-o doamna Rimas. Nu așterne nimic pe hârtie, niciodată.

Mi-am lăsat privirea în pământ. Eu scrisesem absolut totul și umplusem deja pagini bune cu descrieri și desene.

— Nu, a replicat mama în șoaptă. S-a uitat la femeia morocănoasă care fărâmița pământul și s-a aplecat spre doamna Rimas.

— Am o persoană de contact.

Ce voia să spună mama prin faptul că avea o „persoană de contact"? Cine era? Și războiul ăsta — nemții erau acum în Lituania. Ce făcea Hitler? Mă întrebam ce se întâmplase cu casa mea și cu tot ce lăsasem în urmă. Și de ce trebuia să săpăm gropile astea idioate?

— Ei bine, cel puțin gazda ta vorbește cu tine, a spus mama. A noastră e o bestie care a luat-o pe Lina de păr.

— Sătenii sunt nefericiți, i-a adus la cunoștință doamna Rimas. Dar se așteptau. După cât se pare, au mai descărcat câteva camioane cu estonieni într-un sat din apropiere acum câteva zile.

Mama a rămas cu lopățica în aer.

— Estonieni?

— Da, a șoptit doamna Rimas. Au deportat oameni și din Estonia și din Letonia.

Mama a oftat.

— Mă temeam de asta. E o nebunie. Câți oameni vor deporta?

— Sute de mii, Elena, a apreciat doamna Rimas.

— Lăsați bârfa și treceți la treabă, a lătrat femeia morocănoasă. Vreau să mănânc.

33

SĂPASEM O GROAPĂ de vreo jumătate de metru adâncime când a sosit un camion, aducându-ne o găletușă cu apă. Gardianul ne-a dat o pauză. Aveam mâinile pline de bășici și degetele murdare de noroi. Nu au vrut să ne dea vreun polonic sau vreo cană. Am băut precum câinii, lipăind pe rând apa din găleată, în vreme ce gardianul blond bea pe îndelete dintr-o gamelă uriașă. Apa avea un miros dubios, dar nu-mi păsa. Genunchii mei erau carne vie, iar spatele mă durea de cât stătusem aplecată ore întregi.

Săpam într-un mic luminiș, înconjurat de o pădure. Mama a cerut permisiunea să meargă la toaletă, apoi ne-a tras pe mine și pe doamna Rimas printre copaci. Ne-am ghemuit pe vine cu rochiile strânse în jurul taliei, ca să ne ușurăm.

Stăteam față în față, toate pe vine.

— Elena, poți să îmi dai pudra de talc, te rog? a cerut doamna Rimas, ștergându-se cu o frunză.

Am izbucnit în râs. Era o priveliște atât de ridicolă, așa cum stăteam noi pe genunchi în cerc. Și râdeam de-adevăratelea. Mama a râs atât de tare, încât i s-a desfăcut nodul de la basmaua cu care îți legase părul.

— Simțul umorului, a remarcat mama, cu ochii umeziți de lacrimi de cât râsese. Nu pot să ni-l ia, așa-i?

~

Ne tăvăleam de râs. Lanternele pâlpâiau în întuneric. Fratele Joanei cânta o melodie veselă la acordeon. Unchiul meu, care consumase cu încredere lichior de coacăze, dansa dezlânat învârtindu-se în jurul curții din spate a cabanei, încercând să le imite pe mamele noastre. Se făcea că își ținea fusta în mâini și înainta unduindu-și corpul dintr-o parte într-alta.

— Haide, m-a îndemnat Joana în șoaptă, luându-mă de mână. Hai să facem o plimbare.

Ne-am înlănțuit mâinile și ne-am croit drum spre plajă printre căsuțele întunecate. Nisipul mi se strecura în pantofi. Ne-am oprit la țărm, cu apa lipăind la picioarele noastre. Marea Baltică scânteia în lumina lunii.

— Luna se reflectă în apă de parcă ne-ar invita să facem o baie, a oftat Joana.

— Așa e. Ne cheamă, am spus eu, memorând jocul de lumini și umbre ca să-l pictez mai târziu. Mi-am azvârlit sandalele din picioare. Haide.

— Nu mi-am adus costumul de baie, s-a scuzat Joana.

— Nici eu. Și ce dacă?

— Și ce dacă? Lina, nu putem să înotăm dezbrăcate în pielea goală, a comentat ea.

— Cine a spus că o să înotăm dezbrăcate în pielea goală?

Am înaintat cu greu prin apă cu rochie cu tot.

— Lina, pentru numele lui Dumnezeu, ce faci acolo? a spus Joana, trăgând aer în piept cu un șuierat.

Mi-am întins brațele și am trasat umbrele lunii pe apă. Fusta mea s-a ridicat, plutind imponderabilă pe suprafața apei.

— Hai! E minunat! Am spus eu.

M-am cufundat în apă.

Joana și-a aruncat pantofii din picioare și a intrat în apă până la glezne. Lumina se reflecta pe părul ei lung șaten și pe silueta ei înaltă.

— Haide, intră! E grozav! am insistat eu.

Înainta cu greu, încet, mult prea încet. Am sărit și am tras-o în apă. A țipat și a râs. Râsul Joanei ieșea în evidență și în mijlocul unei mulțimi de oameni. Avea în el o libertate sălbatică ce reverbera în ecou în jurul meu.

— Ești nebună! mi-a spus ea.

— De ce să fiu nebună? am ripostat eu. Era atât de frumoasă! Voiam să fiu una cu marea.

— O să ne pictezi așa? a întrebat Joana.

— Da. Voi intitula tabloul... „Două capete ivindu-se din marea întunecată", am spus eu stropind-o cu apă.

— Nu vreau să merg acasă. E atât de perfect totul aici, a spus ea, rotindu-și brațele prin apă. Sst, vine cineva.

— De unde? am ținut eu să știu, rotindu-mă de jur împrejur.

— De acolo, de printre copaci, a spus ea în șoaptă. Două siluete s-au ivit dintre copacii ce străjuiau plaja.

— Lina, el este! Cel înalt. Cel despre care ți-am povestit. Cel pe care l-am văzut în oraș. Ce ne facem?

Doi băieți se îndreptau spre țărm, cu privirile ațintite spre noi.

— Un pic cam târziu pentru o baie, nu-i așa, a remarcat băiatul înalt.

— Deloc, am replicat eu.

— Oh, chiar așa? Întotdeauna faceți baie după lăsarea întunericului? a întrebat el.

— Fac baie ori de câte ori am chef, am ripostat eu.

— Și sora ta mai mare? Obișnuiește și ea să facă baie noaptea?

— De ce nu o întrebi chiar tu însuți? i-am întors-o eu.

Joana mi-a ars un picior pe sub apă.

— Ar trebui să aveți grijă. Nu v-ar plăcea să vă vadă cineva fără haine.

Băiatul a rânjit.

— Zău? Adică vrei să spui așa?

Am sărit și m-am ridicat afară din apă. Rochia îmi atârna pe mine ca o zdreanță udă. Mi-am rotit brațele prin apă încercând să îi ud pe amândoi.

— Copilă nebună, a spus el ferindu-se de apa împroşcată de mine.

— Hai, i-a zis prietenul lui. O să întârziem la întrunire.

— O întrunire? Ce fel de întrunire are loc la ora asta târzie? i-am descusut eu.

Băieţii şi-au lăsat capetele în pământ pentru un scurt răstimp.

— Trebuie să plecăm. La revedere, soră mai mare, i-a spus băiatul înalt Joanei, înainte de a se întoarce cu spatele şi a o porni înapoi pe plajă cu prietenul lui.

— Pa, i-a spus Joana.

Am râs atât de tare, încât părinţii noştri ne-au auzit, cu siguranţă. Am sărit afară din apă, ne-am însfăcat încălţările şi am luat-o la fugă pe nisip, apoi pe aleea umbrită. Broaştele orăcăiau şi greierii ţârâiau în jurul nostru. Joana m-a apucat strâns de braţ, obligându-mă să mă opresc la adăpostul întunericului.

— Să nu le spui nimic părinţilor noştri.

— Joana, eşti udă leoarcă. Vor şti că am făcut baie, am spus eu.

— Nu asta, mă referam la băieţi... şi la ceea ce au spus, a subliniat ea.

— În regulă, soră mai mare, nu voi spune nimic, am consimţit eu zâmbind cu gura până la urechi. Am luat-o la fugă prin întuneric, râzând tot drumul până acasă.

~

Ce ştia Joana despre băieţi şi despre întrunirea lor, iar eu nu ştiam?

Râsetele s-au stins.

— Lina, hai să mergem, draga mea, m-a îndemnat mama.

M-am uitat înapoi la groapă. Dacă ne săpam propriul mormânt?

34

Am găsit un băț și l-am rupt în două. M-am așezat și m-am folosit de el ca să desenez pe un petic de pământ uscat. Am desenat casa noastră, grădina, și copacii până când s-a terminat pauza și a trebuit să mă întorc la lucru. Am înfipt pietricele în pământ cu degetul mare, alcătuind o alee ce ducea la ușa principală și am mărginit acoperișul cu rămurele.

— Trebuie să ne pregătim, ne-a anunțat mama. Aici iarna va fi mult mai cumplită decât o știm noi. Temperaturile vor fi cu mult sub zero grade. Nu va fi nimic de mâncare.

— Iarna? am spus eu, sprijinindu-mă pe călcâie. Glumești? Crezi că vom mai fi aici la sosirea iernii? Mama, nu se poate!

Mai erau câteva luni până la iarnă. Nu suportam gândul să locuiesc în magherniță aceea, să sap gropi luni de-a rândul și să încerc să îl evit pe comandant. I-am aruncat o privire gardianului blond. Se uita la desenul meu făcut în praf.

— Sper că nu, a zis mama coborându-și glasul. Dar dacă va fi așa? Dacă nu ne pregătim, cu siguranță vom îngheța de frig sau vom muri de foame.

Mama a captat atenția femeii morocănoase.

— Furtunile de zăpadă din Siberia sunt perfide, i-a întărit spusele doamna Rimas, aprobând din cap.

— Nu știu cum vor rezista colibele, a adăugat mama.

— De ce să nu ne construim noi propria noastră clădire? am întrebat eu. Putem construi o clădire lungă din bușteni, așa cum e

biroul colhozului, cu sobă și coș de fum. Am putea locui cu toții acolo.

— Ce fată fără minte! Nu ne vor lăsa la dispoziție timpul necesar ca să ne construim ceva pentru noi înșine, și chiar dacă am construi ceva, ne-ar rechiziționa clădirea imediat, a comentat femeia morocănoasă. Vezi-ți de săpat în continuare.

A început să plouă. Picăturile de apă ne cădeau pe cap și pe umeri. Am căscat gurile să bem.

— Asta e nebunie curată, a apreciat doamna Rimas.

Mama i-a acoperit vocea, strigând și răspunzându-i ceva gardianului blond. Mucul lui de țigară licărea sub adăpostul alcătuit din ramuri de copac.

— Spune că trebuie să săpăm mai repede, a tradus mama, ridicându-și glasul în vreme ce ploaia începuse să cadă în averse. Pământul va fi mai moale acum.

— Ticălosul, l-a etichetat doamna Rimas.

M-am uitat la desenul meu și am văzut casa noastră topindu-se în noroi. Bățul cu care desenasem se rostogolea, purtat de rafalele de vânt și de ploaie.

Mi-am plecat capul și am început să sap. Împlântam lopățica în pământ, din ce în ce mai aprig, imaginându-mi că pământul era comandantul. Aveam crampe în degete și brațele îmi tremurau de oboseală. Tivul rochiei era sfâșiat, iar fața și gâtul îmi erau arse de soarele dimineții.

Când s-a oprit ploaia, am mărșăluit înapoi la tabără, plini de noroi până în talie. Stomacul mi se zvârcolea de foame. Doamna Rimas și-a atârnat sacul de umăr și am început să ne târâm pe drum, cu mâinile încă chircite după aproape douăsprezece ore în care strânsesem săpăligile în mâini.

Am intrat în tabără prin partea din spate. Am recunoscut bordeiul bărbatului cu chelie cu ușa lui maronie și am fost în stare să o conduc pe mama spre coliba noastră. Jonas ne aștepta înăuntru. Toate oalele erau pline ochi cu apă.

— V-ați întors! a exclamat el. Eram îngrijorat că nu mai găsiți maghernița noastră.

Mama l-a cuprins pe Jonas în brațe și l-a sărutat pe creștet.

— Încă mai ploua când m-am întors, ne-a explicat el. Am tras afară oalele ca să avem apă.

— Isteață treabă, iubitule. Ai băut și tu? a întrebat mama.

— Din belșug, a spus el, uitându-se la mine în ce hal de murdară de noroi eram. Poți să faci o baie.

Am băut dintr-o oală mare înainte de a ne spăla pe picioare. Mama a insistat să mai beau, chiar dacă simțeam că nu mai puteam.

Jonas stătea pe dușumea cu picioarele încrucișate. Una din eșarfele mamei era întinsă pe jos în fața lui. În centru era o singură bucată de pâine, cu o floricică alături.

Mama s-a uitat la pâine și la floarea veștejită.

— Ce-i cu ospățul acesta, dragule? a întrebat ea.

— Am primit un cupon de mâncare pentru ce am muncit azi. Am făcut pantofi împreună cu două doamne, i-a explicat Jonas, zâmbind. Vă e foame? Păreți obosite.

— Mi-e atât de foame, am spus eu privind bucățica de pâine solitară.

Dacă Jonas primise pâine pentru că lucrase undeva în interior, făcând pantofi, atunci cu siguranță că noi trebuia să primim un curcan întreg, am gândit eu.

— Avem dreptul la trei sute de grame de pâine pentru munca noastră, ne-a explicat Jonas. Voi trebuie să vă luați cuponul de mâncare de la biroul colhozului.

— Atât... atâta tot? a întrebat mama.

Jonas a dat din cap.

Trei sute de grame de pâine uscată. Nu-mi venea să cred. Asta era tot ce primeam după ore întregi de săpat. Ne înfometau și probabil că aveau să ne arunce în gropile pe care le săpam.

— Nu ne ajunge, am zis eu.

— Vom căuta și altceva, a decis mama.

Din fericire, comandantul nu era în clădirea din bârne când am ajuns noi acolo. Ni s-au dat cupoanele fără să fie nevoie să le cerșim sau să facem frumos. I-am urmat pe ceilalți muncitori până la o clădire din apropiere. Acolo se cântărea și se distribuia pâinea. Aproape că puteam să cuprind întreaga rație cu palma închisă. Pe drumul de întoarcere, am văzut-o pe domnișoara Grybas în spatele bordeiului ei. Ne-a făcut cu mâna. Avea brațele și rochia murdare. Lucrase pe câmpul de sfeclă toată ziua. Fața ei s-a schimonosit de revoltă la vederea noastră.

— Ce vă pun să faceți?

— Ne pun să săpăm, a spus mama, dându-și la o parte de pe față părul năclăit cu noroi. Pe ploaie.

— Hai, repede! a zis domnișoara Grybas, trăgându-ne mai aproape de ea.

Mâinile îi tremurau.

— S-ar putea să dau de cine știe ce necaz dacă îmi asum asemenea riscuri pentru voi. Sper că știți asta.

Și-a băgat mâna în sân de unde a scos câteva sfecle micuțe și i le-a pasat mamei. Apoi și-a ridicat rochia și a mai scos vreo două care erau ascunse în lenjeria ei de corp.

— Și acum, duceți-vă, repede!

L-am auzit pe bărbatul cu chelie țipând la noi din coliba din spatele nostru.

Am luat-o la fugă cu pași mărunți și repezi spre chițimia noastră ca să ne înfruptăm din bucate. Îmi era prea foame ca să mai îmi pese de faptul că detestam sfecla. Nici măcar nu îmi păsa că fusese cărată în lenjeria de corp plină de transpirație a unei femei.

35

— LINA, PUNE ASTA în buzunar și du-te cu ea la domnul Stalas, mi-a spus mama dându-mi o sfeclă.

Bărbatul cu chelie. Nu puteam. Pur și simplu nu puteam.

— Mamă, sunt prea obosită.

M-am întins pe dușumea, congestionată la față.

— Am adus niște paie să dormim pe ele, ne-a anunțat Jonas. Femeile mi-au spus unde să le găsesc. Mai aduc altele și mâine, ne-a asigurat el.

— Lina, grăbește-te, să nu te apuce întunericul. Du-i sfecla domnului Stalas, a stăruit mama, care aranja paiele împreună cu Jonas.

M-am dus la coliba bărbatului cu chelie. O femeie cu doi țânci care plângeau ocupa aproape tot spațiul cenușiu. Domnul Stalas era înghesuit într-un colț, cu piciorul său rupt prins de o scândură.

— De ce ți-a luat atâta timp până să vii aici? Vrei să mă lași să mor de foame? Ești în cârdășie cu ei? Ce chin. Urlă ăștia zi și noapte. Mai bine era cu copilul putrezit decât cu mizeria de aici.

I-am aruncat sfecla în brațe și am dat să plec.

— Ce-ai pățit la mâini? a întrebat el. Arată îngrozitor.

— Am muncit toată ziua, i-am trântit-o eu. Spre deosebire de dumneavoastră.

— Ce vă pun să faceți?

— Să săpăm gropi.

— Să săpați gropi, zici? a mormăit el. Interesant. Credeam că au luat-o pe mama ta.

— Ce vreți să spuneți? am întrebat eu.

— Mama ta e o femeie isteață. A studiat la Moscova. Ai naibii sovietici, știu totul despre noi. Știu și despre familiile noastre. Să nu crezi că nu profită de asta.

M-am gândit la papa.

— Trebuie să-i trimit vorbă lui papa ca să ne poată găsi.

— Să vă găsească? Ce idioată poți să fii, m-a luat el peste picior.

— Ne va găsi. Va ști cum să ne găsească. Nu-l cunoașteți pe tatăl meu, am spus eu.

Bărbatul cu chelie și-a lăsat capul în pământ.

— Îl cunoașteți?

— Gardienii au ajuns la tine și la mama ta? a întrebat el.

L-am privit nedumerită.

— Pe sub fustele voastre. Au ajuns?

Am pufnit plină de dezgust. Nu-l mai puteam suporta. I-am întors spatele și am ieșit din colibă.

— Hei.

M-am întors în direcția vocii. Andrius stătea sprijinit de bordei.

— Bună, i-am spus eu, uitându-mă la el.

— Arăți groaznic, a constatat el.

Eram prea obosită ca să îi trântesc o replică pe măsură. M-am mulțumit să dau din cap.

— Ce vă pun să faceți?

— Săpăm gropi, i-am relatat eu. Jonas a făcut pantofi toată ziua.

— Eu am tăiat copaci în pădure, a spus el la rândul lui.

Andrius părea murdar, dar neatins de gardieni. Fața și mâinile bronzate îi scoteau în evidență ochii albaștri.

Mi-am scos un cocoloș de noroi din păr.

— În ce colibă stai? m-am interesat eu.

— Undeva pe acolo, mi-a spus el, fără să îmi indice vreo direcție anume. Sapi cu NKVD-istul blond?

— *Cu* el? Glumești. El nu sapă, am precizat eu. Doar stă în preajma noastră fumând și zbierând la noi.

— Numele lui este Kreți, mi-a dezvăluit Andrius. Iar pe comandant îl cheamă Komorov. Încerc să aflu mai multe detalii.

— De unde ai obținut informațiile astea? Ai ceva vești despre bărbați?

L-am întrebat cu gândul la papa, desigur. El a clătinat din cap.

— Se presupune că ar fi un sat prin apropiere, cu oficiu poștal, i-am dat eu de știre. Ai auzit de chestia asta? Vreau să îi trimit o scrisoare verișoarei mele.

— Sovieticii vor citi tot ce vei scrie. Au translatorii lor. Așa că ai grijă ce spui.

Mi-am coborât privirea în pământ, gândindu-mă la NKVD-istul care i-a cerut mamei să fie translator. Corespondența noastră personală nu mai era câtuși de puțin personală. Viața particulară era doar o amintire. Nu era nici măcar raționalizată, precum somnul sau pâinea. M-a bătut gândul să îi spun lui Andrius că NKVD-istul îi ceruse mamei să fie spionul lor.

— Uite, a zis el, întinzându-mi mâna.

A deschis pumnul, scoțând la iveală trei țigări.

— Îmi dai mie țigări? m-am mirat eu.

— Păi, ce credeai, că am o rață friptă în buzunar?

— Nu, voiam să spun... Mulțumesc.

— Desigur. Sunt pentru fratele și mama ta. Ei sunt bine?

Am dat afirmativ din cap, lovind țărâna cu vârful pantofului.

— De unde ai făcut rost de țigări? am întrebat eu.

— De pe aici.

— Ce face mama ta?

— Bine, a răspuns el repede. Uite ce e. Tre' să plec. Salută-l pe Jonas din partea mea. Și încearcă să nu uzi țigările cu zeama de la băsici, m-a tachinat el.

M-am întors la magherniță noastră clătinându-mă pe picioare și încercând să văd în ce direcție a luat-o Andrius. Unde era coliba lui?

I-am dat mamei cele trei țigări.

— De la Andrius, am lămurit-o eu.

— Ce frumos din partea lui, a apreciat mama. De unde a făcut rost de ele?

— L-ai văzut pe Andrius? s-a băgat Jonas în vorbă. Este bine?

— E în regulă. A tăiat lemne în pădure toată ziua. Îți transmite salutări.

Femeia altaiană a venit șontâc până la mama și i-a vârât o mână întinsă sub nas. A urmat un scurt schimb de replici presărat cu „niet" și bătăi nervoase din picior ale femeii altaiene.

— Elena, a spus mama, îndreptându-și degetul arătător spre piept. Lina, Jonas, a spus apoi, arătând înspre noi.

— Uliușka! a strigat femeia întinzând palma cu obrăznicie spre mama.

Mama i-a dat o țigară.

— De ce îi dai o țigară? a vrut să știe Jonas.

— Spune că este plata noastră pentru chirie, l-a lămurit mama. Numele ei este Uliușka.

— E numele ei de botez sau de familie?

— Nu știu. Dar dacă e să locuim aici, trebuie să fim în stare să ne adresăm cum se cuvine unii altora.

Mi-am aranjat pelerina de ploaie peste câteva din paiele pe care le adusese Jonas. M-am întins pe jos. Uram felul în care spusese mama „dacă e să locuim aici" de parcă chiar așa urma să fie. De asemenea, o auzisem pe mama spunând *spasibo*, adică „mulțumesc" în rusește. M-am uitat la ea ca să o văd cum împarte un chibrit cu Uliușka. Mama a pufăit grațios de două ori din țigară pe care o ținea între degetele ei lungi, după care a stins-o repede, ca să o păstreze pentru mai târziu.

— Lina, mi-a spus Jonas în șoaptă. Andrius arăta bine sănătos?

— Părea a fi bine, i-am spus eu, gândindu-mă la fața lui bronzată.

~

Stăteam întinsă pe pat, așteptând semnalul. Am auzit un zgomot de pași ușori afară. Perdeaua se umfla în adierea vântului, dând la iveală chipul bronzat al Joanei încadrat de tocul ferestrei.

— Hai afară, m-a chemat ea. Hai să stăm pe verandă.

M-am strecurat afară din dormitor până pe veranda cabanei. Joana stătea așezată într-o rână în balansoar, cu faldurile rochiei

înfășurate în jurul ei, și se legăna înainte și înapoi. M-am așezat pe un scaun lângă ea, trăgându-mi genunchii la gură și culcușindu-mi picioarele goale sub poalele cămășii de noapte din bumbac. Balansoarul scotea un scârțâit calm și regulat, în timp ce Joana stătea cu ochii pierduți în întuneric.

— Și? Cum a fost? am întrebat eu.

— E minunat, a oftat ea.

— Chiar așa? m-am mirat eu. E deștept? Nu e vreunul din băieții ăia tâmpiți care beau bere pe plajă toată ziua, nu?

— Oh, nu, a spus ea trăgând aer în piept. Este student la universitate în primul an. Vrea să studieze ingineria.

— Hm. Și nu are nicio prietenă? am mai întrebat eu.

— Lina, nu mai căuta nod în papură.

— Nu caut. Întreb și eu așa, m-am apărat eu.

— Într-o bună zi, o să îți atragă și ție cineva atenția, Lina, și să sperăm că atunci când se va întâmpla, nu o să mai fii atât de acidă.

— Nu sunt acidă, am contrazis-o eu. Vreau doar să mă asigur că este destul de bun pentru tine.

— Are un frate mai tânăr.

— I-auzi!

Am strâmbat din nas.

— Vezi? Ești deja pusă pe critică și nici măcar nu l-ai cunoscut.

— Nu sunt pusă pe critică! Și unde e fratele acesta mai tânăr, mă rog?

— Va sosi aici săptămâna viitoare. Vrei să faci cunoștință cu el?

— Nu știu, poate. Depinde cum arată, am spus eu.

— Ei bine, nu ai cum să știi până nu îl cunoști, nu-i așa? m-a tachinat Joana.

36

Dormeam când s-a întâmplat. Îmi oblojisem bășicile și începusem o scrisoare către Joana. Dar eram prea obosită. Am adormit. M-am trezit cu un NKVD urlând la mine și împingându-mă afară din magherniță.

— Mama, ce se întâmplă? a întrebat Jonas.

— Spun că trebuie să raportăm imediat la biroul colhozului.

— *Davai!* a țipat un gardian care ținea în mână o lanternă.

Deveniseră nerăbdători. Unul dintre ei a scos la iveală un pistol.

— *Da!* Da! a exclamat mama. Grăbiți-vă copii! Haideți!

Am ieșit pe bâjbâite din paie. Uliușka s-a rostogolit pe o parte, cu spatele la noi. M-am uitat la valiză, mulțumită că îmi ascunsesem desenele acolo.

Și alți oameni erau mânați afară din colibele lor, precum vitele. Am mers în șir indian pe poteca de pământ spre biroul colhozului. L-am auzit pe bărbatul cu chelie zbierând cât îl ținea gura undeva, în spatele nostru.

Ne-au îngrămădit în încăperea principală a clădirii din bârne. Bărbatul cu păr cărunt stătea în picioare într-un colț, neliniștit. Fetița cu păpușa mi-a făcut entuziasmată cu mâna, de parcă ar fi revăzut o prietenă după o lungă perioadă de vreme. O vânătaie enormă îi înflorea pe un obraz. Am fost instruiți să așteptăm în liniște sosirea celorlalți.

Pereții din bârne erau plini de crăpături acoperite cu o pastă cenușie. La capătul încăperii se afla un birou cu un scaun negru

care ocupau o bună porțiune din podea. Deasupra biroului erau agățate portretele lui Marx, Engels, Lenin și Stalin.

Iosif Vissarionovici Djugașvili. Își spunea Stalin, ceea ce însemna „Bărbatul de oțel". Am cercetat cu atenție tabloul. El părea să îmi întoarcă privirea. Sprânceana lui dreaptă era arcuită provocator. I-am privit mustața stufoasă și ochii negri, inflexibili. Portretul îl înfățișa aproape rânjind. Să fi fost intenționat? Mă gândeam la artiștii care i-au făcut portretul lui Stalin. Au fost oare măguliți că se aflau în prezența lui, sau îngroziți de urmări în cazul în care lui nu i-ar fi plăcut portretele? Tabloul lui Stalin stătea strâmb.

Ușa s-a deschis. Bărbatul cu chelie și-a făcut intrarea șchiopătând.

— Și niciunul dintre voi nu s-a gândit să mă ajute! s-a stropșit el.

Komorov, comandantul, a intrat cu pași mari și apăsați, urmat de câțiva NKVD-iști înarmați cu puști. Gardianul blond, Kreţki, era în ariergardă, cărând un teanc de hârtii. Cum de aflase Andrius numele lor? M-am uitat în jur după Andrius și mama lui. Nu se aflau în încăpere.

Komorov a început să vorbească. Toată lumea s-a întors spre mama. Comandantul a făcut o pauză și a ridicat din sprânceană spre ea, molfăind între dinți omniprezenta scobitoare.

Chipul mamei s-a încordat.

— Spune că am fost aduși aici ca să completăm documente.

— Documente? a întrebat doamna Rimas. La ora asta din noapte?

Komorov a continuat să vorbească. Kreţki ținea la vedere o hârtie oficială bătută la mașină.

— Trebuie să semnăm cu toții acel document, a tradus mama.

— Ce scrie în el? au vrut oamenii să știe.

— Documentul prevede trei lucruri, le-a explicat mama, cu ochii ațintiți asupra comandantului.

El continua să vorbească, iar, în pauze, mama traducea pentru grup.

— În primul rând, trebuie să semnăm că suntem de acord să devenim membri ai fermei colective.

Sala a fost străbătută de murmure. Oamenii și-au îndreptat din nou atenția spre comandantul care vorbea în continuare. Gesticula cu brațul, dând la o parte ca din întâmplare pulpana vestonului și scoțând la iveală arma de la centură. Mulțimea se foia.

— În al doilea rând, a continuat mama, trebuie să semnăm că suntem de acord să plătim o taxă de război de două sute de ruble de persoană, inclusiv copiii.

— Și de unde să luăm două sute de ruble? s-a oțărât bărbatul cu chelie. Ne-au furat deja tot ce aveam.

Alte murmure. Un ofițer NKVD a lovit cu patul puștii în birou. S-a făcut liniște.

Mă uitam la Komorov în timp ce vorbea. Se uita drept în ochii mamei, de parcă s-ar fi bucurat enorm de ceea ce îi spunea. Mama a făcut o pauză. I-au căzut colțurile gurii.

— Ei bine, ce este? Care e cel de-al treilea lucru, Elena? a întrebat doamna Rimas.

— Să fim de acord că suntem criminali de război.

Mama a făcut din nou o pauză.

— Și vom fi condamnați la... douăzeci și cinci de ani de muncă silnică.

Încăperea a răsunat de strigăte și vaiete de durere. Cineva nu mai avea aer. Oamenii se împingeau spre birou, discutând aprins. Ofițerii NKVD și-au ridicat armele, îndreptându-le spre noi. Mi-a picat fața. Douăzeci și cinci de ani? Urma să fim prizonieri timp de douăzeci și cinci de ani? Asta însemna că aveam să fiu mai în vârstă decât era mama acum când mă vor elibera. Am întins mâna după Jonas ca să îmi mențin echilibrul. Nu am dat de el. Se prăbușise la picioarele mele.

Nu eram în stare să respir profund. Camera începea să se strângă în jurul meu. Simțeam cum alunec la vale, pradă unui atac de panică.

— LINIȘTE! a zbierat o voce de bărbat.

Toată lumea s-a întors spre el. Era bărbatul cu păr cărunt care își întorcea ceasul.

— Calmați-vă, a rostit el cu glas rar și apăsat. Istericalele nu ne folosesc la nimic. Nu putem gândi clar dacă intrăm în panică. Îi speriem și pe copii.

M-am uitat la fetița cu păpușa. Se agăța de rochia mamei ei, iar lacrimile îi șiroiau pe chipul învinețit.

Bărbatul și-a coborât glasul și a vorbit cu calm.

— Suntem oameni inteligenți, demni. De aceea ne-au deportat. Pentru cei care nu mă cunosc, numele meu este Alexandras Lukas. Sunt avocat în Kaunas.

Oamenii au făcut liniște. Mama l-a ajutat pe Jonas să se ridice în picioare.

Comandantul Komorov a urlat de la biroul lui din capătul încăperii.

— Doamnă Vilkas, vă rog să îi transmiteți comandantului că le explic situația prietenilor noștri, a spus domnul Lukas.

Mama a tradus. Krețki, tânărul gardian blond, își rodea degetul mare.

— Nu semnez niciun document, s-a împotrivit domnișoara Grybas. Ne-au pus să semnăm un formular de înregistrare la conferința profesorilor. Uite unde am ajuns. Așa au adunat toate numele profesorilor ce urmau a fi deportați.

— Ne vor ucide dacă nu semnăm, a ripostat femeia morocănoasă.

— Nu cred, a fost de părere bărbatul cu păr cărunt. Nu înainte de sosirea iernii. Ne aflăm în prima săptămână din august. Mai este multă muncă de făcut. Suntem muncitori buni, puternici. Lucrăm pământul pentru ei, le construim clădiri. Ei sunt cei care profită de mâna noastră de lucru, cel puțin până la sosirea iernii.

— Are dreptate, a confirmat bărbatul cu chelie spusele lui. Mai întâi ne vor secătui de puteri, iar după aceea ne vor omorî. Cine vrea să aștepte până atunci? Eu, unul, nu.

— Au omorât-o pe fata cu copilul, a izbucnit femeia morocănoasă într-un acces de furie.

— Au omorât-o pe Ona fiindcă și-a pierdut mințile, a încredințat-o domnul Lukas. Nu mai făcea priză cu realitatea. Noi însă nu am pierdut contactul cu realitatea. Suntem oameni inteligenți, raționali.

— Așadar, să nu semnăm? a întrebat cineva.

— Nu. Eu cred că ar trebui să ne așezăm la masa negocierii în mod civilizat. Doamna Vilkas le va explica faptul că nu suntem pregătiți să semnăm documentele.

— Nu suntem pregătiți? a rostit doamna Rimas ca un ecou.

— Sunt de acord, a spus mama. Nu trebuie să refuzăm categoric. Și trebuie să le arătăm că nu suntem isterici. Așezați-vă pe trei rânduri.

Ofițerii NKVD stăteau cu pușile ridicate, neavând de unde să știe ce urma să facem noi. Ne-am așezat pe jos pe trei rânduri în fața biroului, sub portretele conducătorilor ruși. Gardienii s-au uitat unii la alții, plini de nedumerire. Stăteam pe jos, calmi. Ne recăpătasem un strop de demnitate. Mi-am pus brațul pe după umărul lui Jonas.

— Doamnă Vilkas, întrebați-l, vă rog, pe comandantul Komorov, ce acuzații ni se aduc, a pledat bărbatul cu păr cărunt.

Mama a tradus. Komorov stătea cocoțat pe marginea biroului, balansând din picior.

— Spune că suntem acuzați conform articolului 58 din Codul penal sovietic pentru activități antirevoluționare împotriva URSS-ului, i-a transmis mama.

— Asta nu înseamnă o sentință de douăzeci și cinci de ani, a mormăit în barbă omul cu chelie.

— Spuneți-i că vom lucra pentru ei și că ne vom duce la îndeplinire toate îndatoririle, dar că nu suntem încă pregătiți să semnăm, a susținut domnul Lukas.

Mama a tradus.

— Spune că trebuie să semnăm acum.

— Eu nu semnez o hârtie care mă condamnă la douăzeci și cinci de ani de închisoare, a refuzat domnișoara Grybas.

— Nici eu, am hotărât eu.

— Și în cazul ăsta, ce facem? a întrebat doamna Rimas.

— Așteptăm în liniște până când ni se va da drumul să plecăm, a anunțat domnul Lukas, iritat și neliniștit.

Așa că am așteptat.

— Unde este Andrius? mi-a șușotit Jonas la ureche.

— Nu știu, i-am răspuns eu.

Îl auzisem și pe bărbatul cu chelie punând aceeași întrebare.

Stăteam pe podeaua din biroul colhozului. La fiecare câteva minute, Komorov pocnea sau lovea cu piciorul pe cineva, încercând să îi forțeze să semneze. Picături de sudoare mi se prelingeau pe ceafă și de-a lungul șirei spinării. Încercam să stau cu fruntea plecată, de teamă că m-ar putea observa comandantul Komorov. Cei care ațipeau erau bătuți.

Orele treceau. Stăteam acolo supuși, precum elevii în fața directorului școlii. În cele din urmă, Komorov i s-a adresat lui Kretki.

— Îi spune gardianului tânăr să preia conducerea, a tradus mama.

Komorov a venit cu pași mari și apăsați spre mama. A înșfăcat-o de braț și i-a scuipat pe obraz ceva ce semăna a gelatină. Apoi a plecat.

Mama si-a șters repede dâra de mucozitate, de parcă nu i-ar fi păsat deloc. Dar pe mine mă deranja. Aș fi vrut să îmi adun toată ura în gură, ca pe un ghem, și să i-o scuip lui drept în față.

37

La răsăritul soarelui ne-au spus că era vremea să ne întoarcem la muncă. Obosiți dar liniștiți sufletește, ne-am târât înapoi la magherniţa noastră. Uliuşka plecase deja. Înăuntru mirosea a ouă stricate. Am băut niște apă de ploaie și am mâncat un codru de pâine uscată pe care mama îl pusese deoparte. În ciuda tuturor eforturilor de a-mi menține hainele curate, rochia mea tot mai avea o scoarță de noroi. Mâinile mele arătau de parcă le-ar fi ros un animal mititel. Din bășici curgea un lichid gălbui.

Am făcut tot posibilul să îmi curăț rănile cu apă de ploaie. Nu m-a ajutat cu nimic. Mama mi-a spus că trebuia să aștept să mi se formeze bătături.

— Fă tot posibilul să te ferești, draga mea, m-a povățuit mama. Mișcă-ți mâna ca și cum ai săpa, dar nu te opinti în lopățică. Voi munci eu în locul tău.

Am ieșit din magherniță și ne-am îndreptat spre locul de adunare ca să primim însărcinările pe ziua respectivă.

Doamna Rimas a venit spre noi, cu spaima întipărită pe chip. Apoi am văzut și eu despre ce era vorba. Trupul neînsuflețit al unui bărbat. Avea pieptul străpuns de o țepușă înfiptă în zidul lateral al biroului colhozului. Mâinile și picioarele i se bălăbăneau de parcă era o marionetă fără vlagă. Cămașa i se îmbiba de sângele care picura, formând apoi o pată închisă la culoare sub el. Uliii se înfruptau din rănile de glonț care erau carne vie. Unul dintre ei ciugulea dintr-o orbită goală.

— Cine e? am întrebat eu.

Mama a tras năvalnic aer în piept, m-a strâns în brațe cu putere și a încercat să îmi acopere ochii.

— A scris o scrisoare, ne-a șoptit doamna Rimas.

Am trecut dincolo de mama, să mă uit la bucata de hârtie înfiptă într-un cui, care flutura lângă bărbatul mort. Privirea mi-a căzut pe un mesaj însoțit de o hartă rudimentară.

— A scris o scrisoare partizanilor — luptătorilor lituanieni pentru libertate. NKVD-iștii au găsit-o, ne-a relatat doamna Rimas.

— Cine le-a tradus-o? s-a interesat mama în șoaptă.

Doamna Rimas a ridicat din umeri.

M-am gândit la desenele mele și am avut senzația de bolovan în stomac. Mi s-a făcut greață și mi-am dus mâna la gură.

Gardianul blond, Kreţki, nu mă slăbea din ochi. Părea obosit și furios. Priveghiul nostru îl împiedicase să doarmă. Ne-a pus să mărșăluim spre luminiș într-un ritm mai alert decât în mod obișnuit, zbierând la noi și împingându-ne de la spate.

Am ajuns la groapa mare pe care o săpasem cu o zi în urmă. Privind-o, am estimat că înăuntru încăpeau patru oameni întinși pe spate. Kreţki ne-a dat instrucțiuni să mai săpăm o altă groapă alături. Nu îmi puteam șterge din minte imaginea bărbatului mort. Harta lui era alcătuită doar din câteva linii stângace. M-am gândit la desenele mele, veridice și pline de durere, puse în valiză. Trebuia să le ascund.

Am căscat și am început să sfărâm crusta de pământ. Mama pretindea că timpul trecea mai repede dacă vorbeam despre lucrurile care ne făceau fericiți. Spunea că asemenea gânduri ne insuflă putere.

— Vreau să găsesc satul acela, am zis eu. Poate că acolo putem cumpăra mâncare sau trimite scrisori.

— Cum să putem merge undeva, oriunde, când nu facem nimic altceva decât să muncim? s-a oțărât femeia morocănoasă. Și dacă nu muncim, nu mâncăm.

— Voi încerca să o întreb pe femeia cu care locuiesc, s-a oferit doamna Rimas.

— Ai grijă pe cine întrebi, a avertizat-o mama. Nu știm în cine putem avea încredere.

Îi simțeam lipsa lui papa. Ar fi știut pe cine să întrebe și de cine să ne ferim.

Am săpat și iar am săpat până când a sosit apa. Comandantul Komorov era în camion. S-a plimbat în jurul gropilor, inspectându-le. Eu nu îmi luam ochii de la găleată. Aveam părul lipit de față. Simțeam nevoia să îmi cufund capul în găleată și să beau. Komorov a lătrat o comandă. Krețki și-a mutat greutatea de pe un picior pe altul. Komorov a repetat comanda.

Chipul mamei a devenit dintr-odată alb ca varul.

— Spune... că trebuie să intrăm în groapă mai întâi, a tradus ea, apucându-se strâns de poalele rochiei.

— Pentru ce? am vrut eu să știu.

Komorov a zbierat în continuare, scoțându-și pistolul de la cingătoare. L-a îndreptat spre mama. Ea a sărit prima în groapă. Pistolul s-a îndreptat spre capul meu. Am sărit înăuntru. A continuat așa până când am ajuns cu toții în groapă. A izbucnit în râs și a dat o nouă comandă.

— Trebuie să ne punem mâinile pe creștet, a tradus mama.

— Oh, Doamne, nu! a exclamat doamna Rimas tremurând toată.

Komorov se plimba în jurul gropii, măsurându-ne din priviri cu pistolul îndreptat asupra noastră. Ne-a spus să ne întindem pe jos. Ne-am așezat unul lângă altul. În spatele siluetei lui masive, pătrățoase, se profila cerul albastru. A dat din nou roată gropii.

— Te iubesc, Lina, mi-a șoptit mama.

— Tatăl nostru care ești în ceruri, a început doamna Rimas.

BANG!

A tras în groapă. Bulgări de pământ s-au prăvălit peste noi. Doamna Rimas a țipat. Komorov ne-a ordonat să tăcem din gură. Tot dădea ocol gropii, iar și iar, mormăind în barbă, făcându-ne

porci împuțiți. Pe neașteptate, a început să dea cu piciorul în movila de lângă groapă și să azvârle pământul înăuntru. Râdea și dădea din picior din ce în ce mai repede. Țărâna a aterizat pe picioarele mele, apoi pe rochie, apoi pe piept. Izbea furios cu piciorul, acoperindu-ne cu pământ și ținând în continuare pistolul îndreptat asupra noastră. Dacă mă ridicam în picioare, aveam să fiu împușcată. Dacă nu mă ridicam, aveam să fiu îngropată de vie. Am închis ochii. Pământul greu mă apăsa pe tot corpul. Într-un final, mi-a căzut țărână și pe față.

BANG!

Și mai mulți bulgări de pământ au început să se prăvălească peste capetele noastre. Komorov râdea ca un nebun, aruncând cu pământ pe fețele noastre. Țărâna îmi acoperea nasul. Am deschis gura să respir și m-am sufocat de praf și pământ.

L-am auzit pe Komorov chicotind, apoi tușind scurt și des. Râdea și tușea, încercând să își recapete stăpânirea de sine, de parcă s-ar fi întrecut cu firea. Krețki a spus ceva.

BANG!

Apoi s-a făcut liniște. Zăceam acolo, îngropați în propria noastră muncă. Am auzit un uruit înfundat. Camionul se îndepărta. Nu eram în stare să îmi deschid ochii. Am simțit-o pe mama strângându-mă de mână. Încă era în viață. I-am strâns și eu mâna la rândul meu. Apoi am auzit vocea lui Krețki deasupra noastră. Mama s-a ridicat și a început să îmi dea țărâna la o parte de pe față, plină de disperare. M-a tras în picioare. Am îmbrățișat-o, nevrând să îi mai dau drumul din strânsoare. Doamna Rimas a dezgropat-o pe femeia morocănoasă. Ea a strănutat și a tușit, scuipând pământ.

— E în regulă, draga mea, m-a liniștit mama, legănându-mă în brațe. Încearcă doar să ne sperie. Vrea să semnăm documentele acelea.

Nu puteam să plâng. Nu puteam nici măcar să vorbesc.

— *Davai!* mi-a spus Krețki cu glas domol. Mi-a întins mâna.

M-am uitat la brațul lui întins. Am ezitat. L-a întins și mai mult. L-am prins de antebraț. M-a prins și el pe mine. M-am ridicat pe vârfuri și l-am lăsat să mă tragă afară. Stăteam la marginea gropii acum, față în față cu Krețki. Ne priveam ochi în ochi.

— Scoateți-mă de aici! a zbierat femeia crizată.

Mi-am întors privirea înspre locul de unde plecase camionul. Krețki ne-a trimis înapoi la săpat. Nimeni nu a mai scos o vorbă tot restul zilei.

38

— Ce s-a întâmplat? a întrebat Jonas când ne-am întors în magherniţa noastră.

— Nimic, dragule, a evitat mama răspunsul.

Jonas se uita când la mine, când la mama, încercând să descifreze răspunsul pe chipurile noastre.

— Suntem doar obosite, atâta tot.

Mama a zâmbit.

— Doar obosite, i-am întărit eu spusele.

Jonas ne-a făcut semn să ne uităm spre balotul lui de paie. În şapca lui micuţă, aşezată acolo, tronau trei cartofi mari. A dus degetul la gură ca să ne facă să ne înghiţim exclamaţiile de uimire. Nu voia ca Uliuşka să ne ia cartofii drept chirie.

— De unde ai făcut rost de ei? am întrebat eu în şoaptă.

— Mulţumim, dragule! a spus mama. Şi cred că mai avem şi nişte apă de ploaie, exact cât ne trebuie. Am să fac o supă bună de cartofi.

Mama şi-a scos în grabă haina din valiză.

— Mă întorc imediat, ne-a anunţat ea.

— Unde te duci? am întrebat eu.

— Să-i duc de mâncare domnului Stalas, mi-a răspuns ea.

Mi-am verificat valiza, gândindu-mă la bărbatul ţintuit de biroul colhozului. Desenele mele erau la locul lor. Căptuşeala din fundul valizei era prinsă în cleme. Am rupt, pe rând, fiecare desen şi fiecare pagină scrisă din mapa mea, le-am strecurat pe sub

căptușeală, după care am prins-o la loc. Tot așa urma să fac și cu mesajele până când găseam o modalitate de a le trimite.

L-am ajutat pe Jonas să pună apa la fiert. Și dintr-odată, m-a străfulgerat un gând. Domnișoara Grybas nu reușise să ne dea sfeclă în ziua aceea. Mama nu luase niciun cartof cu ea. Așadar, ce-i dădea de mâncare bărbatului cu chelie?

M-am strecurat printre bordeie pe furiș. Mama stătea de vorbă cu Andrius în fața colibei bărbatului cu chelie. Nu mai avea haina cu ea. Nu auzeam ce vorbeau. Andrius părea îngrijorat. I-a întins mamei o bocceluță, luându-și toate măsurile de precauție. Ea a întins mâna și l-a bătut pe umăr. M-am ascuns iute pe după colibă. De îndată ce mama a trecut de mine, am aruncat priviri iscoditoare în jur și m-am luat după Andrius.

Andrius mergea de-a lungul șirului de bordeie. Am rămas mult în urma lui, dar suficient de aproape ca să văd încotro mergea. Și-a croit drum spre marginea lagărului, apoi a s-a îndreptat spre o clădire mare din bârne, cu ferestre. S-a oprit și a aruncat o privire în jur. M-am ascuns iute în spatele unei colibe. După toate aparențele, Andrius intrase în clădire pe ușa din spate. M-am strecurat mai aproape și m-am ascuns după o tufă.

Am tras cu coada ochiului pe fereastră. Un grup de ofițeri NKVD erau așezați în jurul unei mese. M-am uitat la partea din spate a clădirii. Nu, Andrius nu avea cum să fi intrat într-o clădire NKVD. Eram pe punctul de a-l urmări mai departe, pe drum. Apoi am văzut-o pe ea. Doaman Arvydas a apărut în cadrul ferestrei purtând în mâini o tavă cu pahare. Avea părul curat și aranjat. Hainele călcate. Era fardată și rujată. Zâmbea și oferea băuturi NKVD-iștilor.

Andrius și mama lui lucrau pentru sovietici.

39

Ar fi trebuit să fiu recunoscătoare pentru supa de cartofi din seara aceea. Dar nu îmi puteam lua gândul de la Andrius. Cum putea să facă așa ceva? Cum putea să lucreze pentru ei? Locuia în acea clădire? M-am gândit cum zăceam eu în groapa aceea în timp ce Andrius stătea întins în pat, într-un pat sovietic. Am ars una cu piciorul paielor care îmi provocau mâncărimi pe piele și priveam în gol tavanul șubrezit de vreme.

— Mama, crezi că ne vor lăsa să dormim în noaptea asta? Sau ne vor obliga să mergem la birou ca să semnăm hârtiile? a întrebat Jonas.

— Nu știu, a mărturisit mama.

Și-a întors fața spre mine.

— Andrius mi-a dat bucata aceea bună de pâine pe care am mâncat-o la supă. Dă dovadă de mult curaj asumându-și riscuri, așa cum a făcut-o cu noi.

— Cât curaj din partea lui, ce să zic!

— Ce vrei să insinuezi? a sărit Jonas. E curajos. Ne aduce de mâncare aproape în fiecare zi.

— Și, în mod evident, pare bine hrănit, nu-i așa? De fapt, cred că a și luat în greutate, am comentat eu.

— Ar trebui să te bucuri de asta, a intervenit mama. Să te bucuri că nu toată lumea e disperată după mâncare, așa ca noi.

— Da, sunt foarte bucuroasă că NKVD-iștilor nu le este foame. Dacă le-ar fi foame, cum ar mai avea puterea să ne îngroape de vii? i-am întors eu vorba.

— Cum adică? a întrebat Jonas.

Uliuşka a țipat la noi să facem liniște.

— Taci, Lina. Hai să ne spunem rugăciunile și să mulțumim pentru minunata noastră cină. Să ne rugăm și pentru sănătatea tatălui vostru.

Am dormit toată noaptea. În dimineața următoare, ofițerul Kreţki i-a spus mamei că urma să lucrăm cu celelalte femei pe câmpul de sfeclă. M-a străbătut un fior de emoție. Stăteam aplecate și trudeam printre șirurile lungi de sfeclă de zahăr, folosindu-ne de săpăligi fără mâner. Domnișoara Grybas ne ținea adevărate prelegeri în timp ce munceam. Ne-a spus cum, în prima zi, cineva s-a sprijinit o clipă de coada săpăligii ca să își șteargă sudoarea de pe frunte. Sovieticii i-au pus să scoată mânerele. Mi-am dat seama cât de greu îi era domnișoarei Grybas să fure sfeclă pentru noi. Gardieni înarmați stăteau de pază. Cu toate că păreau preocupați mai mult de fumat și de glumele lor, nu era deloc ușor să îți strecori o sfeclă pe sub fustă. Ieșea la vedere, de parcă ai fi avut un membru în plus.

În seara aceea, am refuzat să îi duc de mâncare domnului Stalas. I-am spus mamei că îmi era atât de rău, încât nu mai puteam să fac niciun pas. Nu suportam să dau ochii cu Andrius. Era un trădător. Se îngrășa cu mâncarea sovieticilor, mâncând din mâna care ne sugruma pe noi din ce în ce mai tare, de la o zi la alta.

— Îi duc eu de mâncare domnului Stalas, s-a oferit Jonas după câteva zile.

— Lina, du-te cu el, m-a rugat mama. Nu vreau să se ducă singur.

M-am dus împreună cu Jonas la coliba bărbatului cu chelie. Andrius aștepta afară.

— Bună, ne-a salutat el.

Nu l-am băgat în seamă. L-am lăsat pe Jonas afară și am intrat ca să îi dau sfeclele domnului Stalas. Stătea în picioare.

— Ia te uită cine-i aici! Pe unde ai fost? m-a luat el la rost, sprijinindu-se de perete. Am observat că haina mamei era îndesată sub culcușul lui de paie.

— Sunteți dezamăgit că nu am murit încă? i-am trântit-o eu în timp ce îi dădeam sfeclele.

— Nu ești deloc în toane bune, a remarcat el.

— Sunteți singurul care are voie să fie furios? M-am săturat până peste cap de toate astea! M-am săturat de NKVD-iștii care ne hăituiesc ca pe niște animale!

— Pfui! Nu le pasă dacă semnăm sau nu, a declarat bărbatul cu chelie. Chiar crezi că au nevoie de permisiunea noastră, de semnăturile noastre să facă ceea ce ne fac ei nouă? Stalin vrea să ne înfrângă voința. Nu înțelegi? Știe că, semnând hârtiile alea idioate, capitulăm. Ne va înfrânge.

— De unde știți? am întrebat eu.

Mi-a făcut semn să plec.

— Nu îți stă deloc bine — furia asta, a spus el. Și acum, du-te.

Am ieșit din colibă.

— Hai să mergem, Jonas.

— Așteaptă, mi-a spus Jonas, înghesuindu-se în mine. Ne-a adus salam.

Mi-am încrucișat brațele peste piept.

— Cred că e alergică la dovezile de amabilitate, a replicat Andrius.

— Nu la asta sunt eu alergică. De unde ai salamul? am vrut eu să știu.

Andrius m-a privit lung.

— Jonas, vrei să ne lași o clipă singuri? i-a spus el.

— Nu, nu se poate, am obiectat eu. Mama nu vrea ca el să rămână singur. E unicul motiv pentru care am venit aici.

— E în regulă, a zis Jonas.

S-a întors cu spatele și s-a îndepărtat de noi.

— Și ce mănânci tu, mai nou? am întrebat eu. Salam sovietic?

— Atunci când pot să îl obțin, a răspuns el.

A scos o țigară și a aprins-o. Andrius părea mai puternic, avea brațele mai musculoase. A tras din țigară, apoi a dat drumul unui nor de fum deasupra capetelor noastre.

— Și țigări pe deasupra, am comentat eu. Dormi într-un pat confortabil în clădirea aia sovietică?

— Ce știi tu!

— Adevărat! Știu că nu arăți obosit sau înfometat. Nu ai fost târât până la biroul colhozului în miez de noapte și condamnat la douăzeci și cinci de ani de muncă silnică. Așadar, le raportezi toate conversațiile noastre?

— Crezi că vă spionez?

— Komorov i-a cerut mamei să spioneze pentru ei. A refuzat.

— Nu știi despre ce vorbești, a răbufnit Andrius cu roșeața urcându-i-se în obraji.

— Chiar nu știu?

— Habar n-ai.

— Nu o văd pe mama ta muncind în noroi...

— Nu, a spus Andrius, aplecându-se până a ajuns la o palmă distanță de fața mea. Știi de ce?

O venă îi pulsa la tâmplă. Îi simțeam respirația pe frunte.

— Da, pentru că...

— Pentru că au amenințat-o că mă omoară dacă nu se culcă cu ei. Dar, după ce se vor sătura de ea, s-ar putea, totuși, să mă omoare. Așadar, cum te-ai simți tu, Lina, dacă mama ta ar considera că trebuie să se prostitueze ca să îți salveze viața?

Mi-a căzut fața.

Cuvintele zburau din gura lui.

— Cum crezi că s-ar simți tatăl meu dacă ar ști? Cum se simte mama mea, împărțind patul cu bărbații care i-au omorât soțul? Nu o fi vrând mama ta să traducă pentru ei deocamdată, dar ce crezi că ar face dacă i-ar ține cuțitul la gât fratelui tău?

— Andrius, eu...

— Nu, n-ai nici cea mai mică idee. Nu ai habar cât de mult mă urăsc pentru că mama face ceea ce face din cauza mea. Nu ai habar cum mă gândesc în fiecare zi să îmi pun capăt zilelor ca să o eliberez pe ea. Dar, în schimb, mama mea și cu mine ne folosim de nenorocirea care s-a abătut asupra noastră doar ca să îi ajutăm pe alții să supraviețuiască. Dar nu ai cum să înțelegi, nu-i așa? Ești mult prea preocupată de propria ta persoană și nu ai ochi pentru alții. Biata de tine, sapi toată ziua. Nu ești nimic altceva decât un copil răsfățat.

Mi-a întors spatele și a plecat.

40

Paiele mă înțepau pe față. Jonas adormise de mult. De fiecare dată când expira scotea un șuierat subțire. M-am răsucit când pe o parte, când pe alta.

— Încearcă și el, Lina, a spus mama.

— Doarme, am zis eu.

— Andrius. Încearcă, și tu îi parezi fiecare mișcare. Puțini bărbați sunt atât de plăcuți ca el, să știi.

— Mamă, nu înțelegi, am susținut eu.

Mi-a ignorat spusele și a continuat.

— Ei bine, văd că ești supărată. Jonas mi-a spus că te-ai purtat urât cu Andrius. Nu e drept. Câteodată bunătatea poate fi exprimată într-un mod stângaci. Dar e mult mai sinceră în stângăcia ei decât toată distincția domnilor despre care ai citit în cărți. Tatăl tău era foarte stângaci.

O lacrimă mi s-a rostogolit pe obraji.

Ea a chicotit pe întuneric.

— Tatăl tău a spus că l-am vrăjit din prima clipă în care m-a văzut. Dar știi ce s-a întâmplat cu adevărat? A încercat să stea de vorbă cu mine și a căzut dintr-un copac. A căzut dintr-un stejar și și-a rupt brațul.

— Mama, nu e așa, am început eu.

— Kostas, a oftat ea. Era atât de neîndemânatic, dar atât de sincer. Câteodată e atâta frumusețe în stângăcia unui bărbat. Dragostea și emoțiile pe care se străduiește să le exprime, dar pe

moment, nu reușește decât să pară și mai neajutorat. Înțelegi ce vreau să spun?

— Mm, hm, am îngăimat eu, încercând să îmi stăvilesc lacrimile.

— Bărbații buni sunt mai degrabă practici decât arătoși, a continuat mama. Din întâmplare, Andrius are ambele calități.

~

Nu puteam să dorm. De fiecare dată când puneam geană peste geană îl vedeam cum îmi face cu ochiul, îndreptându-se spre mine cu chipul său frumos. Mirosul părului său îmi stăruia în nări.

— Ești trează? am șoptit eu.

Joana s-a întors pe o parte.

— Da, e prea cald ca să pot dormi, a spus ea.

— Am senzația că se învârte totul cu mine. E atât de... frumos, i-am mărturisit eu.

Ea a chicotit, vârându-și mâinile pe sub pernă.

— Și dansează chiar mai bine decât fratele lui mai mare.

— Cum arătam împreună? am întrebat eu.

— Ca și cum vă distrați de minune, mi-a spus ea. Toată lumea a observat asta.

— Abia aștept să îl văd mâine, am oftat eu. E, pur și simplu, perfect.

A doua zi, după masa de prânz, am dat fuga înapoi la cabană să ne periem părul. Era cât pe ce să mă ciocnesc cu Jonas la ieșire.

— Unde te duci? m-a interogat el.

— La plimbare, am răspuns eu, grăbindu-mă să o ajung pe Joana din urmă.

Mergeam cât de repede puteam, dar fără să fug.

Încercam să nu mototolesc desenul pe care îl țineam în mână. Mă hotărâsem să îi fac portretul pe când nu puteam să dorm. Portretul ieșise atât de bine încât Joana îmi sugerase să i-l dau lui. M-a asigurat că va fi impresionat de talentul meu.

Eram pe stradă când fratele lui s-a repezit în întâmpinarea Joanei.

— Bună, nu ne-am văzut de mult! a salutat-o el pe Joana, zâmbind.

— Bună! i-a răspuns Joana.

— Bună, Lina. Ce ai acolo? a întrebat el arătând spre hârtia din mâna mea.

Joana și-a aruncat privirea spre magazinul cu înghețată. Am ocolit-o ca să îl caut din priviri.

— Lina, a spus ea întinzând mâna să mă rețină.

Prea târziu. Văzusem deja. Prințul meu stătea cu brațul agățat de umerii unei fete roșcate. Se simțeau în largul lor. Își împărțeau între ei un cornet cu înghețată, zâmbind. Am simțit cum mi se zvârcolește stomacul.

— Am uitat ceva, am zis eu, bătând în retragere. Am mototolit desenul în palma umedă.

— Mă întorc imediat, am adăugat.

— Vin cu tine, s-a oferit Joana.

— Nu, e în regulă, am asigurat-o eu, sperând ca arsurile pe care le simțeam pe gât să nu fie sesizabile. Am încercat să schițez un zâmbet. Colțurile gurii îmi tremurau. M-am întors cu spatele și am plecat, încercând să îmi păstrez cumpătul până când ieșeam din raza lor vizuală.

Degeaba mi-am încleștat fălcile, nu mi-am putut stăvili lacrimile. M-am oprit și m-am sprijinit de o pubelă de gunoi de pe stradă.

— Lina!

Joana m-a ajuns din urmă.

— Ești bine?

Am dat din cap. Am desfăcut portretul mototolit. Am rupt chipul frumos în bucăți pe care le-am azvârlit cât colo. Bucăți răzlețe mi-au scăpat din strânsoare și au zburat de-a lungul străzii. Băieții erau niște idioți. Cu toții erau niște idioți.

41

Se apropia toamna. NKVD-iștii ne obligau să muncim și mai mult. Era suficient să ne împiedicăm doar, că ne și reduceau rația de pâine. Mama îmi putea cuprinde antebrațul între degetul mare de la mână și cel mijlociu. Lacrimile îmi secaseră. Îmi venea să plâng adeseori, dar ochii mă usturau de uscați ce erau.

Era greu de imaginat că războiul se dezlănțuise cu furie undeva, prin Europa. Noi aveam propriul război de purtat, așteptându-i pe ofițerii NKVD să își aleagă următoarea victimă și să ne arunce în următoarea groapă. Le făcea plăcere să ne lovească cu pumnii și picioarele când eram pe câmp. Într-o dimineață, l-au prins pe un bătrân mâncând o sfeclă. Unul dintre gardieni i-a smuls dinții din față cu un clește. Ne-au obligat să îl privim. Din două în două nopți ne trezeau din somn că să semnăm documentele care ne condamnau la douăzeci și cinci de ani de muncă silnică. Ne învățasem să stăm pe jos în fața biroului lui Komorov și să ne odihnim cu ochii deschiși. Astfel, reușeam să scap de ofițerii NKVD în timp ce stăteam chiar în fața lor.

Profesoara mea de arte plastice îmi spusese să respir adânc atunci când vreau să îmi imaginez că sunt într-un loc oarecare. Și chiar puteam fi în locul acela, puteam să îl văd, să îl simt. În timpul nopților de veghe împreună cu NKVD-iștii, mă deprinsesem să fac acest lucru. Mă agățam de visele mele ruginite, în răstimpurile de liniște. Sub amenințarea cu arma, mă lăsam pradă speranțelor deșarte și îmi dădeam voie să sper din adâncul inimii. Komorov

credea că ne tortura. Dar evadam în tăcerea din interiorul ființei noastre. Acolo ne găseam puterea de a rezista.

Nu toți puteau să stea nemișcați. Oamenii începeau să devină agitați din pricina oboselii. În cele din urmă, unii cedau.

— Trădătorilor! mormăia domnișoara Grybas în barbă, plescăind din limbă.

Oamenii aveau păreri împărțite despre cei care semnau. În prima noapte când a semnat cineva, m-am înfuriat. Mama mi-a spus că trebuia să îmi fie milă de acea persoană, deoarece fusese împinsă dincolo de limitele propriei identități. Nu puteam să am milă de ei. Nu-i înțelegeam.

În fiecare dimineață, în drum spre câmp, puteam să prevăd cine vor fi următorii care vor semna. Pe fețele lor se citea agonia înfrângerii. Și mama îi vedea. Obișnuia să stea de vorbă cu persoanele respective, să lucreze lângă ei pe câmp, încercând să le ridice moralul. Câteodată sistemul funcționa. Dar, de cele mai multe ori, nu. Noaptea, făceam portretele celor care semnaseră și scriam cum NKVD-iștii le frânseseră voința.

Ostilitățile NKVD-iștilor mă făceau din ce în ce mai sfidătoare. De ce să mă supun unor oameni care îmi scuipau în față și mă torturau în fiecare zi? Cu ce aș mai fi rămas dacă le-aș fi cedat lor și respectul meu de sine? Mă întrebam ce s-ar întâmpla dacă am rămâne singurii care refuzau să semneze.

Bărbatul cu chelie se plângea de faptul că nu ne puteam baza pe nimeni. Îi acuza pe toți de spionaj. Sentimentul de încredere se năruia. Oamenii începeau să pună sub semnul întrebării argumentele celorlalți și plantau semințele îndoielii. Mă gândeam la papa, care îmi spusese să fiu atentă cu desenele mele.

Două nopți mai târziu, femeia morocănoasă a semnat documentele. S-a aplecat asupra biroului. Stiloul tremura în mâna ei noduroasă. Mi-a trecut prin minte că s-ar putea să se răzgândească, dar, sub impulsul momentului, a mâzgălit ceva în grabă și a azvârlit stiloul din mână, condamnându-se pe ea și pe fetele ei la

douăzeci și cinci de ani. Nu ne puteam lua ochii de la ea. Mama și-a mușcat buza inferioară, apoi și-a lăsat capul în pământ. Femeia a început să zbiere la noi, spunându-ne că suntem niște imbecili, că vom muri cu toții, așa că de ce să nu mâncăm bine până atunci? Una din fetele ei a început să plângă. În noaptea aceea, i-am făcut portretul. Cu colțurile gurii atârnând. Cu disperarea ei. Cu fruntea brăzdată de riduri de mânie și de confuzie.

Mama și doamna Rimas făceau săpături ca să afle noutăți despre bărbați sau despre război. Andrius îi transmitea informațiile lui Jonas. Pe mine nu mă băga în seamă. Mama îi scria scrisori lui papa, chiar dacă nu avea habar unde să le trimită.

— Ce bine ar fi dacă am reuși să ajungem în satul acela, Elena, a spus doamna Rimas într-o seară, pe când stăteam la coadă să ne luăm rația. Am putea să punem scrisorile la poștă.

Oamenii care semnaseră condamnarea la douăzeci și cinci de ani de muncă silnică aveau voie să meargă în sat. Noi nu.

— Da, trebuie să ajungem în sat, am încuviințat eu, având de gând să îi trimit ceva lui papa.

— Trimiteți-o pe curva aia, pe Arvydas, a sugerat bărbatul cu chelie. Se va descurca perfect. Probabil că știe să vorbească deja destul de bine rusește.

— Cum îndrăznești? s-a stropșit doamna Rimas.

— Sunteți un bătrân spurcat la gură! Chiar credeți că vrea să se culce cu ei? am zbierat eu. Viața fiului ei depinde de ea.

Jonas și-a lăsat capul să atârne în pământ.

— Ar trebui să vă fie milă de doamna Arvydas, i-a spus mama, tot așa cum și nouă ne este milă de dumneavoastră. Andrius și doamna Arvydas v-au dat supliment de hrană de multe ori. Cum de puteți fi atât de nerecunoscător?

— Ei bine, atunci va trebui să mituiți vaca aia plină de ifose care a semnat, a tras concluzia bărbatul cu chelie. Puteți să o cumpărați ca să vă pună scrisorile la poștă.

Scrisesem cu toții scrisori pe care mama plănuise să le expedieze „persoanei ei de contact", o rudă îndepărtată care locuia la țară, în speranța că papa va face același lucru. Nu puteam să semnăm scrisorile, nici să scriem vreun amănunt care ne putea da de gol. Știam că sovieticii aveau să le citească. Am scris că eram cu toții bine, că ne simțeam minunat, că învățam meserii utile. Am făcut un portret al bunicii și am scris dedesubt „Cu drag, de la bunica Altai" sub mâzgălitura mea de semnătură. Papa va recunoaște cu siguranță chipul, semnătura mea și cuvântul *Altai*. Speram ca NKVD-iștii să nu își dea seama de toate astea.

42

MAMA AVEA TREI tacâmuri de argint cusute în căptușeala hainei. Le păstrase până acum.

— Sunt cadou de nuntă de la părinții mei, mi-a spus ea ținându-le în mână.

I-a oferit unul femeii morocănoase ca să pună scrisorile la poșta din sat, să ne procure câte ceva și să ne împărtășească ultimele noutăți. Ea a acceptat.

Toată lumea tânjea după noutăți. Bărbatul cu chelie i-a spus mamei despre un pact secret între Rusia și Germania. Stalin și Hitler își împărțeau Lituania, Letonia, Estonia, Polonia și alte state. I-am desenat pe amândoi împărțindu-și țările precum niște copii care își împărțeau jucăriile. Polonia ție. Lituania mie. Oare era un simplu joc pentru ei? Bărbatul cu chelie spunea că Hitler nu respectase înțelegerea cu Stalin, deoarece Germania invadase Rusia la o săptămână după ce fuseserăm deportați. Când am întrebat-o pe mama de unde știa bărbatul cu chelie despre pact, mi-a răspuns că nu avea habar.

Ce se întâmplase oare cu casa noastră și cu tot ce aveam de când fusesem deportați? Știau Joana și celelalte rude ale noastre ce se întâmplase? Poate că ne căutau.

Mă bucuram de faptul că Hitler îl dăduse afară pe Stalin din Lituania, dar ce căuta el acolo?

— Nimeni și nimic nu poate fi mai rău decât Stalin, a spus unul dintre oamenii aflați în jurul mesei din sufragerie. Este chintesența răului.

— Nu e loc nici de mai rău, nici de mai bine, a comentat papa, cu glas scăzut. M-am aplecat și mai tare pe după colț ca să aud mai bine.

— Dar Hitler nu ne va dezrădăcina, a fost de părere unul dintre bărbați.

— Poate nu pe voi, dar ce zici de evrei? a intervenit doctorul Seltzer, cel mai bun prieten al tatălui meu. Ați auzit despre regulile de circulație. Hitler i-a pus pe evrei să poarte brasarde.

— Martin are dreptate, a convenit tatăl meu. În plus, Hitler pune bazele unui sistem de ghetouri în Polonia.

— Un sistem? Așa îl numești tu, Kostas? A închis sute de mii de evrei în Lodz și a încarcerat și mai mulți în Varșovia, l-a informat doctorul Seltzer cu glasul sufocat de disperare.

— Nu mi-am ales cuvintele cum trebuie. Îmi cer scuze, Martin, a rostit papa. Ceea ce vreau să spun e că avem de-a face cu doi diavoli care vor deopotrivă să conducă iadul.

— Dar e imposibil, Kostas, să rămânem neutri sau indiferenți, și-a spus punctul de vedere unul dintre bărbați.

— Lina, a șoptit mama, apucându-mă de guler. Du-te în camera ta.

Nu prea mi-a păsat. Toată vorbăria asta despre politică mă plictisea. Ascultam doar pentru jocul meu de-a desenatul. Încercam să le surprind expresiile doar ascultând conversația lor, fără să le văd fețele. Auzisem suficient cât să îi fac portretul doctorului Seltzer.

Jonas continua să lucreze împreună cu femeile siberiene la confecționarea încălțămintei. Femeilor le plăcea de el. Toată lumea îl iubea pe Jonas, datorită caracterului său bun și blând. Femeile l-au sfătuit să confecționeze cizme pentru iarnă. Se făceau că nu văd când el punea deoparte fâșii de material. Jonas învăța limba rusă mult mai repede decât mine. Înțelegea o bună parte din conversație, folosea chiar și expresii argotice. Eu îl puneam mereu să îmi traducă. Uram felul în care suna limba rusă.

43

TRUDEAM ALĂTURI de mama pe câmpul de sfeclă. O pereche de cizme negre mi-a apărut în fața ochilor. Mi-am ridicat privirea. Krețki. Părul lui blond cu cărare pe o parte îi cădea în cascadă peste frunte. Mă întrebam câți ani avea. Nu părea mult mai în vârstă decât Andrius.

— Vilkas, a spus el.

Mama și-a ridicat și ea privirea. A turuit ceva în rusește, mult prea repede ca să înțeleg cât de cât. Mama și-a plecat ochii în pământ, după care s-a uitat din nou la Krețki. Și-a ridicat vocea și a strigat în gura mare celor de pe câmp.

— Caută pe cineva care știe să deseneze.

Mi-a înghețat sângele în vene. Îmi găsiseră desenele.

— Știe careva din voi să deseneze? a întrebat ea, punându-și mâna pavăză la ochi și scrutând câmpul din priviri.

Ce făcea mama? Nimeni nu răspundea.

Krețki mă privea cu ochii întredeschiși.

— Îl vor plăti cu două țigări pe cel care va copia o hartă și o fotografie...

— Le copiez eu, m-am repezit să spun, dând drumul săpăligii din mână.

— Nu, Lina! s-a împotrivit mama, înșfăcându-mă de braț.

— Mamă, o hartă, i-am spus eu în șoaptă. Poate că astfel vom avea vești despre război sau despre bărbați. Și nu mai trebuie să stau aici, pe câmp.

Mă gândeam să îi dau o țigară lui Andrius. Voiam să îmi cer scuze.

— Merg și eu cu ea, a spus mama în rusește.

— *NIET!* a zbierat Krețki și m-a înhățat de braț. *Davai!* a strigat el, trăgându-mă afară de pe straturile de sfeclă.

Mă durea mâna din pricina strânsorii lui. De îndată ce am ieșit din raza vizuală a celor de pe câmp, mi-a dat drumul. Ne îndreptam în tăcere spre biroul colhozului. Doi NKVD-iști se apropiau dinspre șirurile de colibe. Unul dintre ei ne-a văzut și i-a strigat ceva lui Krețki.

S-a uitat la ei, apoi la mine. Și-a schimbat imediat atitudinea.

— *Davai!* a urlat Krețki.

M-a plesnit peste față. Obrazul mă ustura. Îmi sucisem gâtul din pricina loviturii neașteptate.

Cei doi NKVD-iști s-au apropiat, fiind tot timpul cu ochii pe noi. Krețki m-a făcut scroafă fascistă. Au izbucnit în râs. Unul dintre ei a cerut un chibrit. Krețki i-a aprins țigara gardianului. NKVD-istul s-a apropiat la doar câțiva centimetri de obrazul meu. A bălmăjit ceva în rusește, apoi mi-a suflat un nor gros de fum în față. Am tușit. El și-a îndreptat vârful incandescent al țigării spre obrazul meu. Avea dinții din față cariați și pătați de nicotină, buzele crăpate și acoperite de cruste. A făcut un pas înapoi, măsurându-mă din priviri și dând aprobator din cap.

Inima îmi bubuia în piept. Krețki a râs și l-a bătut pe gardian pe umăr. Celălalt ofițer NKVD a ridicat din sprâncene și a făcut niște gesturi obscene cu degetele, ca apoi să izbucnească și el în râs și să plece împreună cu camaradul lui. Mușchii obrajilor îmi tresăreau.

Krețki și-a lăsat umerii să cadă. S-a dat un pas înapoi, apoi și-a aprins o țigară.

— Vilkas, a spus el, clătinând din cap și scoțând fum pe colțul gurii.

A râs, m-a apucat strâns de braț și m-a târât spre biroul colhozului.

În ce mă băgasem?

44

STĂTEAM AȘEZATĂ LA O MASĂ, în biroul colhozului. Îmi scuturam mâinile, sperând ca, astfel, să le fac să se oprească din tremurat. Sus, pe peretele din fața mea erau amplasate o hartă, în stânga mea, și o fotografie, în dreapta mea. Harta era a Siberiei, iar fotografia a unei familii. Capul bărbatului din fotografie era încadrat de un chenar negru.

Un ofițer NKVD mi-a adus hârtie și o cutie cu o varietate selectă de stilouri, creioane și alte ustensile pentru desen. Mi-am trecut degetele peste trusa de desen, dorindu-mi cu ardoare să am și eu așa ceva pentru lucrările mele. Krețki mi-a indicat harta cu degetul.

Văzusem hărți la școală, dar niciuna nu mă interesase la fel de mult ca aceasta. Am privit harta Siberiei, șocată fiind de dimensiunile ei enorme. Unde ne aflam noi pe hartă? Și unde era papa? Studiam cu luare-aminte detaliile topografice. Krețki a bătut cu pumnul în masă de nerăbdare.

Câțiva ofițeri s-au învârtit pe acolo în timp ce desenam. Răsfoiau dosare și indicau locații pe hartă. Dosarele conțineau acte și fotografii anexate acestora. Priveam cu toată atenția orașele de pe hartă în timp ce desenam, încercând să mi le întipăresc în minte. Aveam să le recreez din memorie mai târziu.

Majoritatea ofițerilor au plecat de îndată ce am terminat harta. Krețki se uita prin dosare, bându-și cafeaua în vreme ce eu desenam bărbatul din fotografie. Am închis ochii și am tras aer adânc în piept. Cafeaua mirosea incredibil de bine. În încăpere era la fel

de cald ca în bucătăria noastră de acasă. Când am deschis ochii, Kreţki mă fixa cu privirea.

A pus ceaşca de cafea pe masă şi mi-a studiat desenul. M-am uitat la chipul bărbatului care prindea viaţă pe foaia mea. Avea ochi strălucitori şi un zâmbet cald. Avea gura calmă şi relaxată, nu strânsă ca o pungă, aşa cum văzusem la domnişoara Grybas sau la bărbatul cu chelie. Mă întrebam cine era şi dacă era lituanian. Mă gândeam să creez ceva la care soţia şi copiii lui să se poată uita cu plăcere. Unde se afla acest domn şi de ce era atât de important? Stiloul aluneca cu uşurinţă pe hârtie. Voiam stiloul acela. Când Kreţki s-a întors cu spatele, i-am dat drumul în poală şi m-am aplecat mai tare deasupra mesei.

Aveam nevoie de o textură groasă ca să transpun pe hârtie părul bărbatului. Mi-am înmuiat degetul în ceaşca de cafea a lui Kreţki şi l-am scos plin de zaţ. Am tamponat uşor zaţul pe podul celeilalte palme şi l-am amestecat cu mişcări circulare. M-am folosit de zaţul de cafea să dau textură părului. *Pe aproape.* M-am aplecat şi am îndepărtat excesul de zaţ cu degetul mic, trasând o linie curbă ca să îl fac să se unduiască uşor. *Perfect.* Am auzit zgomot de paşi. Două ţigări mi-au apărut în faţă. M-am întors, tresărind. Comandantul stătea în spatele meu. La vederea lui, mi s-a făcut pielea ca de găină şi mi s-a zbârlit părul de pe braţe şi de pe ceafă. M-am lipit de masă, încercând să ascund stiloul din poală. Mă privea cu o sprânceană arcuită, iar dintele lui de aur îi sclipea printre buze.

— Gata, am spus eu, împingând desenul spre el.

— *Da*, a zis el dând aprobator din cap. Mă privea insistent, cu scobitoarea săltându-i pe vârful limbii.

45

MERGEAM PRINTRE colibe pe întuneric, croindu-mi drum spre clădirea NKVD, aflată în partea din spate a lagărului. Auzeam murmur de voci dincolo de pereții șubrezi. Am grăbit pasul printre șirul de copaci, cu stiloul și țigările cuibărite în buzunar. M-am oprit în spatele unui copac. Barăcile NKVD-iștilor păreau un adevărat hotel pe lângă chițimiile noastre. Lămpile cu kerosen răspândeau o lumină puternică. Câțiva NKVD-iști stăteau pe verandă jucând cărți și trecând un clondir din mână în mână.

M-am strecurat la adăpostul umbrelor nopții până la partea din spate a clădirii. Am auzit ceva — un plânset și șoapte în lituaniană. Am luat-o pe după colțul clădirii. Doamna Arvydas stătea pe o ladă. Umerii îi săltau în ritmul hohotelor înăbușite de plâns. Andrius stătea în genunchi în fața ei, ținându-i mâinile într-ale lui. M-am mai apropiat puțin. El și-a ridicat brusc capul.

— Ce vrei, Lina? m-a repezit Andrius.

— Eu... Doamnă Arvydas, nu vă este bine?

Ea și-a întors fața de la mine.

— Pleacă, Lina, mi-a cerut Andrius.

— Pot să vă ajut în vreun fel? am întrebat.

— Nu.

— Pot să fac ceva pentru voi? am insistat eu.

— Ți-am spus să pleci!

Andrius s-a ridicat în picioare să mă înfrunte.

Am înlemnit.

— Am venit să îți dau... am dus mâna la buzunar după țigări.

Doamna Arvydas și-a întors capul spre mine. Rimelul îi curgea peste o rană sângerândă de pe obraz căpătată, în mod evident, în urma unei lovituri.

Ce-i făcuseră?

M-am pomenit strivind țigările între degete. Andrius se holba la mine.

— Îmi pare rău.

Am mai vrut să spun ceva, dar mi s-a frânt glasul.

— Îmi pare tare rău.

M-am întors repede cu spatele și am luat-o la fugă. Imaginile îmi străfulgerau în minte, sângerau și se amestecau, topindu-se una într-alta din cauza vitezei mele — Uliuška, rânjind cu dinții ei galbeni, Ona în noroi, moartă, cu singurul ochi rămas deschis; gardianul îndreptându-se spre mine, cu fumul ieșindu-i printre buzele strânse pungă — OPREȘTE-TE, LINA — fața bătută măr a lui papa privindu-mă prin gaura latrinei; cadavre zăcând lângă șinele de cale ferată; comandantul pipăindu-mi sânul. OPREȘTE-TE! Nu puteam.

Am ținut-o tot într-o fugă până la maghernița noastră.

— Lina, ce-ai pățit?

— Nimic!

Măsuram bordeiul de la un capăt la altul. Uram lagărul ăsta de muncă. De ce eram aici? Îl uram pe comandant. Îl uram pe Kreţki. Uliuška a început să își manifeste nemulțumirea față de mine și a bătut din picior ca să mă facă să mă așez locului.

— TACI DIN GURĂ, VRĂJITOAREO! am urlat eu.

Am cotrobăit prin valiză. M-am lovit la mână de piatra lui Andrius. Am înșfăcat-o la repezeală. Mă bătea gândul s-o arunc în Uliuška. În schimb, am încercat să o sfârâm. Nu aveam atâta putere. Am pus-o în buzunar și am smuls de pe ea hârtia cu care era înfășurată.

Am găsit o rază de lumină afară, în spatele magherniței noastre. Am pus penița stiloului furat pe hârtie. Mâna mea a început să traseze tușe scurte, mai mult zgâriate. Am respirat adânc. Tușe fluide. Doamna Arvydas și-a făcut apariția încetul cu încetul pe hârtie. Gâtul ei lung, buzele ei pline. Mă gândeam la Munch în timp ce făceam schița, la teoria lui conform căreia durerea, dragostea și disperarea alcătuiau verigile unui lanț infinit.

Respirația mea s-a domolit. I-am umbrit părul des castaniu care-i cădea unduind ușor pe față și i-am făcut cicatricea mare, sângerie, care-i brăzda chipul. Am făcut o pauză și m-am uitat peste umăr ca să mă asigur că nu mai era nimeni în jur. I-am conturat și machiajul prelins pe față. În ochii ei scăldați în lacrimi am desenat reflecția comandantului, care stătea în fața ei, cu pumnul încleștat. Am continuat să desenez până când am răsuflat ușurată și mi-am scuturat mâinile.

Am intrat în bordeiul nostru și am ascuns stiloul cu desen cu tot în valiza mea. Jonas stătea pe jos, dând nervos din genunchi.

Uliuška dormea, sforăind pe balotul ei de paie.

— Unde e mama? l-am întrebat eu.

— Femeia morocănoasă a plecat azi în sat, mi-a dat el de știre. Mama s-a dus să îi iasă în întâmpinare la întoarcere.

— E târziu, am remarcat eu. Nu s-a întors încă?

Îi dădusem femeii și o sculptură în lemn pe care să o dea mai departe pentru papa.

Am ieșit afară și am văzut-o pe mama venind spre bordei. Avea brațele încărcate de haine și de cizme. Mi-a zâmbit larg când m-a văzut. Domnișoara Grybas venea în urma ei cu pași mici și repezi.

— Grăbește-te! m-a îndemnat ea. Ascunde lucrurile astea. NKVD-iștii îi încolțesc pe ceilalți din toate părțile ca să semneze documentele.

Nu am apucat să îi spun mamei despre doamna Arvydas. Am dus totul în coliba bărbatului cu chelie. Mama m-a luat în brațe.

Rochia atârna pe trupul ei slăbit și oasele bazinului îi ieșeau pe sub talia marcată cu centură.

— Ne-a pus scrisorile la poștă! a șoptit mama, zâmbind radioasă.

Am dat din cap, sperând că batista mea străbătuse deja sute de kilometri, din mână în mână, și ajunsese la destinație înaintea scrisorilor.

N-au trecut nici cinci minute până când NKVD-iștii au dat buzna în magherniță noastră, zbierând la noi să ne prezentăm la raport la birou. Jonas și cu mine mărșăluiam alături de mama.

— Și cum a fost cu desenatul hărții? a întrebat ea.

— Ușor de tot, am răspuns eu, cu gândul la stiloul furat ascuns în valiza mea.

— Mă temeam că nu erai în siguranță acolo, a remarcat mama. Dar, probabil că nu am avut dreptate să gândesc așa.

Ne-a cuprins cu brațele pe după umeri.

Sigur că da, eram în siguranță. Eram în siguranță în brațele diavolului.

~

— Azi Tadas a fost chemat în biroul directorului, ne-a informat Jonas în timp ce serveam prânzul.

Și-a îndesat o ditamai bucata de cârnat în gura lui mititică.

— De ce? am fost eu curioasă.

— Pentru că a vorbit de diavol și de infern, a spus Jonas, împroșcând zeamă din cârnatul dolofan, care i s-a prelins pe barbă.

— Jonas, nu mai vorbi cu gura plină, l-a dojenit mama. Ia bucăți mai mici.

— Scuze, a spus Jonas cu gura plină. E bun.

A terminat de mestecat. Am luat și eu o bucățică. Era cald și avea o pieliță sărată delicioasă.

— Tadas i-a spus uneia dintre fete că infernul este cel mai rău loc unde te poți afla și că nu scapi de acolo pe veci.

— Și de ce să-i fi vorbit Tadas unei fetițe despre infern? a întrebat papa, întinzându-se după legume.

— Pentru că tatăl lui i-a spus că atunci când Stalin va veni în Lituania, vom ajunge cu toții acolo.

46

— Se numește Turaciak, ne-a spus mama a doua zi. Este sus pe dealuri. Nu este mare, dar are o poștă, chiar și o mică școală.

— O școală? s-a entuziasmant domnișoara Grybas.

Jonas m-a săgetat cu privirea. Tot întrebase de școală de la începutul lui septembrie.

— Elena, trebuie să le spui că sunt profesoară, a rugat-o domnișoara Grybas. Copiii din lagăr trebuie să meargă la școală. Trebuie să încropim un soi de școală pe aici.

— A pus scrisorile la poștă? a vrut să știe bărbatul cu chelie.

— Da, a răspuns mama. Și a dat adresa poștei pentru corespondență.

— Și cum vom ști dacă sosesc scrisori pentru noi? a întrebat doamna Rimas.

— Ei bine, va trebui să mituim în continuare pe cineva care a semnat, a spus domnișoara Grybas făcând o grimasă. Va verifica corespondența ori de câte ori se duce în sat.

— Mi-a spus că s-a întâlnit cu o femeie letoniană al cărei soț este într-o închisoare de lângă Tomsk, ne-a relatat mama.

— Soțul ei i-a scris că își petrece timpul cu mulți prieteni lituanieni.

Mama a zâmbit.

— Parcă a spus că scrisorile erau criptice și aveau pasaje acoperite cu bandă neagră.

— Bineînțeles că aveau, a intervenit bărbatul cu chelie. Erau cenzurate. Femeia letoniană ar trebui să aibă grijă ce scrie. Și ar trebui să aveți și voi grijă, asta doar dacă nu vreți să vă treziți cu un glonț în cap.

— Chiar nu aveți nicio oprelişte? am întrebat eu.

— Ăsta e adevărul. Scrisorile voastre de dragoste i-ar putea ucide. Și ce se mai aude cu războiul? a întrebat bărbatul cu chelie.

— Nemții au ocupat Kievul, ne-a dat mama de știre.

— Ce fac acolo? a întrebat Jonas.

— Păi ce crezi că fac? Omoară oameni. Așa e la război! s-a oțărât bărbatul cu chelie.

— Nemții omoară oameni în Lituania? s-a mirat Jonas.

— Ce prost ești! Nu știai? s-a luat de el bărbatul cu chelie. Hitler, el e cel ce omoară evreii. S-ar putea ca lituanienii să îl ajute.

— Cum? am izbucnit eu.

— Ce vreți să spuneți? Hitler l-a dat afară pe Stalin din Lituania, l-a interpelat Jonas.

— Asta nu face din el un erou. Țara noastră este sortită pieirii, nu vreți să pricepeți odată? Soarta noastră e genocidul, indiferent pe mâna cui încăpem, a decis bărbatul cu chelie.

— Oprește-te! a zbierat domnișoara Grybas. Nu pot să suport să aud așa ceva.

— Ajunge, domnule Stalas, a fost și mama de acord.

— Dar cum rămâne cu America și cu Marea Britanie? a întrebat doamna Rimas. Ne vor ajuta, cu siguranță.

— Deocamdată nu, a spus mama. Dar să sperăm că în curând.

Cam acestea au fost primele știri despre Lituania după luni de zile. Mamei i-a crescut moralul până la cer. Cu toată foamea și cu toate bășicile provenite de la munca grea, era efervescentă. Mergea parcă plutea. Speranța, la fel ca oxigenul, o făcea să meargă înainte. M-am gândit la papa. Chiar era la închisoare undeva, prin Siberia? Mi-am reamintit de harta pe care o desenasem pentru ofițerii NKVD, apoi de Stalin și de Hitler împărțindu-și Europa între ei.

Deodată, m-a străfulgerat un gând. Dacă Hitler îi omora pe evreii din Lituania, ce se întâmplase cu doctorul Seltzer?

Posibilitatea ca scrisorile să fie pe drum era un prilej de conversații interminabile. Am aflat numele tuturor rudelor, vecinilor, colegilor de muncă — numele oricui ar fi putut trimite o scrisoare. Domnișoara Grybas era sigură că tânărul care locuia în casa vecină îi va trimite o scrisoare.

— Nu, nu îți va trimite nicio scrisoare, a contrazis-o bărbatul cu chelie. Probabil că nici nu a observat că locuiești acolo. Nu ești tocmai genul care să atragă atenția.

Domnișoara Grybas nu era deloc încântată. Jonas și cu mine am râs mai târziu pe seama ei. Noaptea, stăteam întinși pe paturile noastre de paie și cream scenarii ridicole în care domnișoara Grybas avea o relație romantică cu tânărul ei vecin. Mama ne spunea să încetăm, dar uneori o auzeam chicotind împreună cu noi.

Vremea a început să se răcească, iar NKVD-iștii ne-au pus și mai abitir la muncă. La un moment dat, chiar ne-au dat o rație suplimentară, deoarece voiau să mai construim o baracă până la căderea zăpezii. Refuzam în continuare să semnăm documentele. Andrius refuza în continuare să vorbească cu mine. Am plantat cartofi pentru primăvară, chiar dacă nimeni nu era dispus să își imagineze că s-ar putea să mai fim în Siberia când se va lăsa frigul.

Sovieticii au obligat-o pe mama să predea unei clase mixte de copii altaieni și lituanieni. Numai copiii ai căror părinți semnaseră aveau voie să meargă la școală. Au obligat-o să predea în limba rusă, deși mulți dintre copii încă nu înțelegeau limba destul de bine. NKVD-iștii nu au lăsat-o pe domnișoara Grybas să predea. A durut-o. I-au spus că îi dau voie să fie asistenta mamei, dacă semnează. Nu a vrut să semneze, dar seara o ajuta pe mama să își facă planurile de lecție.

Mă bucuram că mama avea prilejul să lucreze într-o baracă cu un acoperiș deasupra capului. Jonas fusese redistribuit la tăiat lemne pentru foc. Zăpada se așternuse, iar el venea acasă ud și

înghețat în fiecare seară. Vârfurile degerate ale firelor de păr pur și simplu i se rupeau. Mie îmi înțepeniseră încheieturile din pricina frigului. Eram convinsă că oasele mele erau pline de gheață pe interior. Când mă întindeam îmi pârâiau și îmi pocneau. Până apucam să ne încălzim, simțeam niște furnicături teribile în brațe, în picioare și pe față. NKVD-iștii au devenit mai irascibili odată cu venirea frigului. La fel și Uliuška. Ne cerea chiria ori de câte ori avea chef. A trebuit efectiv să mă lupt cu ea de vreo câteva ori ca să-mi recuperez rația mea de pâine din mâinile ei.

Jonas îi dădea drept chirie surcelele și lemnele de foc pe care le fura de la tăiat. Din fericire, ne confecționase niște încălțări zdravene cât timp lucrase cu cele două femei siberiene. Cunoștințele lui de limbă rusă progresau rapid. L-am desenat pe fratele meu mai înalt, cu chipul sobru.

Mi-au trasat drept sarcină să car cu spinarea prin zăpadă saci de grăunțe în greutate de treizeci de kilograme. Doamna Rimas m-a învățat cum să șterpelesc o parte din conținutul lor, lărgind ochiurile țesăturii cu un ac, apoi aranjându-le la loc, fără să se cunoască nimic. Ne perfecționam rapid în arta răscolitului prin gunoaie. Jonas se strecura afară în fiecare noapte să recupereze resturile de mâncare din gunoiul NKVD-iștilor. Gândacii și viermii nu mai constituiau o problemă pentru nimeni. Îi strângeam între degete și îi îndesam în gură. Câteodată, Jonas se întorcea cu pachete de mâncare pe care Andrius și doamna Arvydas le ascundeau în gunoi. Dar, pe lângă ocazionalele cadouri mărinimoase din partea lui Andrius, ne transformasem în boschetari, trăind din resturi de mâncare și putreziciuni.

47

AȘA CUM PREZISESE bărbatul cu chelie, am reușit să o mituim în continuare pe femeia morocănoasă ca să treacă pe la poștă când se ducea în sat. Timp de două luni, mita noastră nu ne-a adus nimic în schimb. Tremuram în bordeiele noastre, încălzindu-ne doar la gândul că vom primi un eventual plic cu vești de acasă. Temperaturile erau cu mult sub zero grade. Jonas dormea lângă sobiță, trezindu-se de câteva ori pe noapte ca să o încarce cu lemne. Aveam degetele de la picioare amorțite și pielea crăpată.

Doamna Rimas a fost prima care a primit o scrisoare. Era de la un văr îndepărtat și a sosit la mijlocul lunii noiembrie. Vestea s-a răspândit cu repeziciune în lagăr. Aproape douăzeci de oameni s-au înghesuit în coliba ei ca să afle noutăți despre Lituania. Doamna Rimas nu se întorsese de la coada pentru rație. Am așteptat-o. A sosit Andrius. Și-a făcut cu greu loc lângă mine. A scos la iveală pesmeți furați pentru toată lumea. Am încercat să vorbim cât mai încet, dar emoția pusese stăpânire peste oamenii înghesuiți ca niște sardele.

M-am întors și, din greșeală, l-am lovit pe Andrius cu cotul.

— Scuze, i-am zis eu.

El a dat din cap aprobator.

— Ce mai faci? l-am întrebat.

— Bine, a replicat el.

Bărbatul cu chelie a intrat în colibă și s-a văitat că nu era loc. Oamenii s-au tras mai în față. M-am pomenit cu fața strivită de pieptul hainei lui Andrius.

— Ce face mama ta? am mai întrebat, ridicându-mi privirea spre el.

— Atât de bine cât se poate în condițiile date, a spus el. Ce v-au mai pus să faceți zilele astea?

Bărbia mea era practic lipită de pieptul lui.

— Să tăiem copacii din pădure.

El și-a mutat centrul de greutate, uitându-se în jos la mine.

— Și tu?

Îi simțeam o parte din răsuflare pe creștet.

— Am cărat saci de grăunțe, i-am relatat eu.

El a dat din cap.

Plicul a trecut din mână în mână. Unii l-au sărutat. A ajuns la noi. Andrius și-a trecut degetul peste timbrul și ștampila lituaniană.

— Tu ai scris cuiva? m-am interesat eu.

El a clătinat din cap.

— Deocamdată, nu știm sigur dacă putem face lucrul ăsta fără să fim puși în pericol, a mărturisit el.

A sosit și doamna Rimas. Grupul a încercat să se despartă în două ca să-i facă loc, dar era prea mare aglomerația. Eu am fost din nou împinsă în Andrius. El m-a apucat strâns, încercând să se opună forței mulțimii care ne împingea precum piesele de domino. Ne-am echilibrat. Mi-a dat repede drumul.

Doamna Rimas a rostit o rugăciune înainte de a deschide plicul. După cum era de așteptat, unele rânduri erau tăiate cu cerneală groasă de culoare neagră. Dar se mai putea citi destul.

— *Am primit două scrisori de la prietenul tău din Jonava,* a început să citească doamna Rimas. Acesta trebuie să fie soțul meu! a exclamat ea. El s-a născut în Jonava. Trăiește!

Femeile s-au îmbățișat.

— Citește în continuare! a țipat la ea bărbatul cu chelie.

— *A spus că el și prietenii lui s-au decis să viziteze o tabără de vară,* a continuat doamna Rimas.

— *I se pare frumos acolo,* a mai zis ea. *Exact așa cum este descrierea din Psalmul 102.*

— Să își aducă cineva Biblia. Să vedem ce scrie în Psalmul 102, a propus domnișoara Grybas. Trebuie să fie vreun soi de mesaj ascuns acolo.

Am ajutat-o pe doamna Rimas să descifreze restul scrisorii. Cineva a glumit spunând că mulțimea ținea mai cald decât o sobă. Îi aruncam priviri pe furiș lui Andrius. Avea osatura și ochii puternici, perfect proporționați. După toate aparențele, se și rădea din când în când. Avea pielea arsă de soare și de vânt, la fel ca noi toți, dar nu avea buzele subțiate sau crăpate, ca ale NKVD-iștilor. Părul lui șaten și ondulat era curat în comparație cu al meu. El și-a coborât privirea. Eu m-am uitat în altă parte. Nu îmi dădeam seama cât de murdară trebuie să fi părut, și nici ce vedea el în părul meu.

Jonas s-a întors cu Biblia mamei.

— Grăbește-te! a spus cineva. Psalmul 102.

— Îl am aici, a spus Jonas.

— Sst, lăsați-l să-l citească.

Doamne, auzi rugăciunea mea, și strigarea mea la Tine să ajungă!

Să nu întorci fața Ta de la mine; în orice zi mă necăjesc, pleacă spre mine urechea Ta!

În orice zi Te voi chema, degrabă auzi-mă!

Că s-au stins ca fumul zilele mele și oasele mele ca uscăciunea s-au făcut.

Rănită este inima mea și s-a uscat ca iarba; că am uitat să-mi mănânc pâinea mea.

De glasul suspinului meu, osul meu s-a lipit de carnea mea...

Cineva a oftat din rărunchi. Glasul lui Jonas s-a stins. M-am agățat cu putere de brațul lui Andrius.

— Continuă, l-a îndemnat doamna Rimas, frângându-și mâinile.

Vântul șuiera și pereții colibei se cutremurau. Vocea lui Jonas abia se mai auzea.

Asemănatu-m-am cu pelicanul din pustiu; ajuns-am ca bufnița din dărâmături.

Privegheat-am și am ajuns ca o pasăre singuratică pe acoperiș.

Toată ziua m-au ocărât vrăjmașii mei și cei ce mă lăudau, împotriva mea se jurau.

Că cenușă am mâncat, în loc de pâine, și băutura mea cu plângere am amestecat-o.

Zilele mele ca umbra s-au plecat și eu ca iarba m-am uscat.

— Oprește-l, i-am șoptit eu lui Andrius, lăsându-mi capul să cadă pe haina lui. Te rog. Dar el nu s-a oprit.

În cele din urmă, Jonas a terminat de citit. O rafală de vânt a zgâlțâit acoperișul.

— Amin, a rostit doamna Rimas.

— Amin, au rostit și ceilalți în ecou.

— Moare de foame, am conchis eu.

— Și ce-i cu asta? Și noi murim de foame. M-am uscat ca iarba și eu, a comentat bărbatul cu chelie. Nu îi e cu nimic mai rău decât mie.

— Este în viață, a zis Andrius încetișor.

Mi-am ridicat ochii spre el. Sigur că da. Își dorea ca și tatăl lui să fie în viață, chiar dacă era să fie muritor de foame.

— Da, Andrius are dreptate, a intervenit mama. Este în viață! Și vărul tău i-a trimis, probabil, vorbă că și tu ești în viață!

Doamna Rimas a citit din nou scrisoarea. O parte din oameni au părăsit coliba. Andrius era unul dintre ei. Jonas l-a urmat.

48

S-A ÎNTÂMPLAT o săptămână mai târziu. Mama a spus că i se arătaseră semne. Eu nu văzusem nimic.

Domnișoara Grybas îmi făcea semne disperate cu mâinile. Încerca să alerge prin zăpadă.

— Lina, trebuie să te grăbești! E vorba de Jonas, a șoptit ea.

Mama a spus că a observat cum îi fugise culoarea din obraji. Cu toții ne schimbaserăm la față. Pielea noastră căpătase o nuanță cenușie și aveam cearcăne negre sub ochi.

Krețki nu a vrut să mă lase să îmi părăsesc locul de muncă.

— Vă rog, l-am implorat eu. Jonas este bolnav.

Nu putea să mă ajute, măcar de data asta?

Mi-a făcut semn să mă duc înapoi la grămada de saci cu grăunțe. Comandantul se plimba printre noi, zbierând și arzându-ne șuturi ca să ne grăbim. Se apropia viscolul.

— *Davai!* urla Krețki.

Mama a ajuns înaintea mea la colibă. Jonas zăcea pe patul ei de paie, aproape inconștient.

— Ce-i cu el? am întrebat eu, așezându-mă în genunchi lângă ea.

— Nu știu.

I-a ridicat un crac de la pantaloni. Avea pielea plină de pete.

— S-ar putea să fie vreun soi de infecție. Are febră, a zis ea, punându-i mâna pe frunte. Nu ai observat cât de irascibil și de obosit era în ultima vreme?

— Ca să fiu sinceră, nu, am recunoscut eu. Cu toții suntem irascibili și obosiți.

M-am uitat la Jonas. Cum de nu observasem? Avea buza de jos arsă și gingiile purpurii. Pe mâini și pe degete avea pete roșii.

— Lina, du-te să ne iei rațiile de pâine. Fratele tău va avea nevoie de hrană ca să se lupte cu boala. Și vezi dacă o găsești pe doamna Rimas.

M-am luptat pe întuneric cu troienele răscolite de viscol și cu vântul care îmi biciuia fața. NKVD-istul nu a vrut să îmi dea trei rații. Îi tăiase rația lui Jonas, deoarece nu își terminase ziua de muncă. Am încercat să îi explic că era bolnav. Mi-a făcut semn să plec.

Doamna Rimas nu știa ce boală putea să aibă, la fel și domnișoara Grybas. Jonas părea să piardă din ce în ce mai mult contactul cu realitatea.

A sosit și bărbatul cu chelie. S-a aplecat amenințător asupra lui.

— E contagios? Mai are și altcineva pete? Băiatul acesta ar putea fi îngerul morții pentru noi toți. O fată a murit de dizenterie zilele trecute. Poate că așa ceva are și el. Au aruncat-o în gaura aia pe care ați săpat-o, a spus el

Mama l-a dat afară din bordei.

Uliuška a zbierat la noi să îl scoatem pe Jonas afară în zăpadă. Mama a zbierat și ea la Uliuška, spunându-i să doarmă în altă parte dacă îi era teamă că se îmbolnăvește și ea. Uliuška a ieșit tropăind de nervi. Stăteam lângă Jonas, ținându-i pe frunte o cârpă răcorită în zăpadă. Mama era îngenuncheată lângă el și îi vorbea încetișor, sărutându-l pe mâini și pe obraji.

— Nu pe copiii mei, a șoptit mama. Te rog, cruță-l, Doamne. E atât de tânăr. A văzut atât de puțin din viața asta. Te rog... ia-mă pe mine în locul lui.

Mama și-a ridicat fruntea. Avea chipul desfigurat de durere.

— Kostas?

Era noapte târziu când bărbatul cărunt care își întorcea ceasul a sosit cu o lampă cu kerosen.

— Scorbut, ne-a adus el la cunoștință după ce s-a uitat la gingiile lui Jonas. E avansat. Dinții lui au început să se albăstrească. Dar nu vă faceți griji; nu este contagios. Ar fi bine să îi găsiți băiatului niște hrană plină de vitamine înainte ca organele lui să cedeze complet. Este subnutrit. Ar putea să se stingă în orice clipă.

Fratele meu era ilustrarea Psalmului 102: „Zilele mele ca umbra s-au plecat și eu ca iarba m-am uscat". Mama a ieșit în fuga mare și a plecat prin zăpadă să cerșească, lăsându-mă singură cu Jonas. I-am pus o compresă pe frunte. I-am îndesat piatra lui Andrius în palmă și i-am spus că strălucirea ei interioară îl va vindeca. I-am repovestit basmele copilăriei noastre și i-am descris casa noastră, cameră cu cameră. Am luat Biblia mamei și m-am rugat la Dumnezeu să îl cruțe pe fratele meu. Îngrijorarea îmi provoca o senzație de greață. Am luat în grabă o hârtie și am început să desenez ceva pentru Jonas, ceva care să îl facă să se simtă mai bine. Începusem să îi desenez dormitorul când și-a făcut apariția Andrius.

— De cât timp e în starea asta? a întrebat el, îngenunchind lângă Jonas.

— Din după-amiaza asta, am replicat eu.

— Poate să mă audă?

— Nu știu.

— Jonas. O să te faci bine. Trebuie doar să îți găsim ceva de mâncat și de băut. Rezistă, prietene, mă auzi?

Jonas zăcea nemișcat.

Andrius a scos o legăturică de sub haină. A desfăcut-o, dând la iveală o conservă mică de culoare argintie, după care a luat un briceag din buzunar. A perforat capacul conservei.

— Ce-i asta? am întrebat eu.

— Trebuie să o mănânce, a spus Andrius, aplecându-se spre fața fratelui meu. Jonas, dacă mă auzi, deschide gura.

Jonas nu a făcut nicio mișcare.

— Jonas, am spus și eu, deschide gura. Avem ceva care te va ajuta.

Și-a desfăcut buzele.

— Asta e de bine, a remarcat Andrius.

A cufundat vârful lamei briceagului în cutia de conserve. A scos din ea o roșie fiartă suculentă. Mi s-au încleștat fălcile. Roșii. Am început să salivez. De îndată ce roșia a atins gura lui Jonas, buzele lui au început să îi tremure.

— Da, mestec-o și înghite-o, l-a îndemnat Andrius.

S-a întors către mine.

— Ai niște apă?

— Da, apă de ploaie, i-am confirmat eu.

— Dă-i să bea, mi-a zis Andrius. Trebuie să mănânce tot.

Nu-mi puteam dezlipi ochii de la cutia de conserve. Sucul de roșii se scurgea pe briceagul și pe degetele lui Andrius.

— De unde o ai? am întrebat eu.

S-a uitat la mine, plin de dezgust.

— De la magazinul din colț. N-ai fost acolo?

S-a uitat lung la mine, după care mi-a întors spatele.

— De unde crezi că o am? Am furat-o.

A îndesat ultima roșie în gura fratelui meu. Jonas a băut și sucul din conservă. Andrius și-a șters lama briceagului și degetele murdare de suc de pantaloni. Am simțit cum tot corpul meu voia să se repeadă la dârele de suc.

Mama s-a întors cu una dintre femeile siberiene care confecționa încălțăminte. Erau acoperite de omăt pe cap și pe umeri. Femeia a dat fuga la fratele meu, vorbind repede în rusește.

— Am încercat să îi explic despre ce este vorba, ne-a relatat mama, dar a insistat să vadă cu ochii ei.

— Andrius a adus o conservă de tomate. L-a hrănit pe Jonas, i-am dat eu de știre.

— Roșii? a spus mama, rămânând cu gura căscată. Oh, mulțumesc! Mulțumesc, dragule, și te rog să îi mulțumești și mamei din partea mea.

Femeia siberiană i-a spus ceva mamei.

— Există un ceai care crede că îl va vindeca, a tradus Andrius. Îi cere mamei tale să o ajute să adune ingredientele.

Am încuviințat din cap.

— Andrius, poți să mai rămâi puțin? l-a rugat mama. Știu că Jonas se va simți mult mai bine dacă te știe în preajma lui. Lina, fierbe niște apă pentru ceai.

Mama s-a aplecat asupra lui Jonas.

— Jonas, mă întorc imediat, iubitule. Mă duc după un ceai care o să-ți facă bine.

49

STĂTEAM ÎN TĂCERE. Andrius îl veghea pe fratele meu cu pumnii încleștați. La ce se gândea oare? Era furios din cauză că Jonas era bolnav? Era furios din cauză că mama lui se culca cu NKVD-iștii? Era furios din cauză că tatăl lui era mort? Poate că era doar furios pe mine.

— Andrius.

Nu s-a uitat la mine.

— Andrius, sunt de-a dreptul idioată.

A întors capul.

— Tu ești atât de bun cu noi și eu sunt... sunt, pur și simplu, o idioată.

Mi-am coborât privirea în pământ.

Nu a scos o vorbă.

— Am tras concluzii pripite. Am fost o proastă. Îmi pare rău că te-am acuzat că ne turnai. Mi-a părut teribil de rău.

El a rămas tăcut în continuare.

— Andrius?

— Bun, îți pare rău, a spus el.

Și-a întors privirea la fratele meu.

— Și... îmi pare rău și pentru mama ta! m-am descărcat.

Mi-am luat mapa de scris. M-am așezat ca să termin desenul cu camera lui Jonas. La început, eram conștientă de liniște. Atârna într-un mod apăsător, stânjenitor. Pe măsură ce mi-am continuat desenul, m-am lăsat captivată de el. Eram absorbită de redarea

faldurilor păturii moi care cădeau perfect. Biroul și cărțile trebuia să fie exact la fel. Jonas își iubea biroul și cărțile. Îmi plăceau tare mult cărțile. Cât de mult le duceam dorul!

~

Îmi țineam ghiozdanul în așa fel încât să îmi protejez cărțile. Nu puteam să îi dau drumul din mână ca din pod, așa cum făceam de obicei. La urma urmei, Edvard Munch era în ghiozdanul meu. Așteptasem aproape două luni până când profesoara mea a primit cărțile. În sfârșit, sosiseră din Oslo.

Știam că părinții mei nu îl vor aprecia nici pe Munch, nici stilul său. Unii îi spuneau „artă degenerată". Dar, de îndată ce am văzut reproducerile intitulate Anxietate, Disperare *și* Țipătul, *am simțit nevoia să văd mai multe. Lucrările lui erau denaturate și distorsionate, de parcă ar fi fost pictate de o persoană nevrotică. Eram fascinată.*

Am deschis ușa de la intrarea din față. Am dat cu ochii de plicul solitar și m-am repezit la masa din salon. L-am rupt.

Dragă Lina,

Un An Nou fericit. Îmi pare rău că nu ți-am mai scris de multă vreme. Acum, după ce au trecut și sărbătorile de Crăciun, viața pare să fi intrat pe făgașul normal. Mama și cu tata se tot ceartă. Tata este tot timpul cu capsa pusă și rareori doarme. Măsoară casa de la un capăt la altul ore în șir pe timp de noapte și vine acasă la prânz ca să își ridice corespondența. A pus majoritatea cărților în cutii, spunând că ocupă prea mult loc. A încercat chiar să pună și câteva dintre cărțile mele de medicină în cutii. A luat-o razna? Lucrurile s-au schimbat de când cu anexarea.

Lina, te rog să faci un desen cu cabana din Nida pentru mine. Amintirile calde și însorite mă vor face să trec mai ușor peste iarnă și să ies în primăvară.

Te rog să îmi spui ultimele noutăți și pe unde te mai poartă gândurile și desenele tale.

Cu drag,

Verișoara ta, Joana

~

— Mi-a povestit despre aeroplanul lui, mi-a zis Andrius, uitându-se peste umăr la desenul meu și arătând avionul cu degetul. Uitasem de prezența lui acolo.

Am dat din cap.

— Le adoră.

— Pot să mă uit?

— Desigur, am spus eu, dându-i mapa de scris.

— Arată bine, a remarcat Andrius.

Ținea degetul mare apăsat pe marginea mapei.

— Pot să mă uit și la celelalte?

— Da, am răspuns eu, mulțumită că mai rămăseseră câteva schițe pe care nu le rupsesem încă din mapă.

Andrius a dat pagina. Am luat compresa de pe fruntea lui Jonas și m-am dus să o răcoresc în zăpadă. Când m-am întors, Andrius se uita la un portret pe care i-l făcusem lui. Era cel din ziua în care doamna Rimas primise scrisoarea.

— E privit dintr-un unghi ciudat, a remarcat el, râzând încetișor.

Am luat loc.

— Ești mai înalt decât mine. Așa te-am văzut eu. Și stăteam atât de înghesuiți unul într-altul.

— Așadar, ai avut un unghi bun pentru nările mele, a constatat el.

— Păi mă uitam la tine de jos în sus. Unghiul de acum ar putea fi diferit, am apreciat eu, studiindu-l.

S-a întors spre mine.

— Știi ceva, arăți diferit din perspectiva asta, am spus eu.

— Mai bine sau mai rău? a vrut el să știe.

Mama și femeia siberiană s-au întors.

— Mulțumesc, Andrius, i s-a adresat mama.

El a dat din cap. S-a aplecat și i-a șoptit ceva lui Jonas, apoi a plecat.

Am cufundat frunzele în apa pe care o fiersesem. Jonas a băut ceaiul. Mama a rămas la căpătâiul lui. Eu m-am întins pe patul din paie dar nu am putut să dorm. Ori de câte ori închideam ochii, îmi apărea în minte tabloul *Țipătul*, însă chipul era al meu.

50

Două săptămâni i-au trebuit lui Jonas ca să își revină. Picioarele îi tremurau sub el când mergea. Nu mai avea decât un firicel de glas. Între timp, mama și cu mine ne șubrezisem și mai tare. A trebuit să împărțim cele două rații de pâine ale noastre cu Jonas. La început, atunci când ceream, oamenii contribuiau cu câte o porție din ce aveau. Dar, pe măsură ce frigul s-a întețit și ni s-a strecurat și mai tare în oase, s-a răcit și sentimentul de generozitate. Într-o zi, am văzut-o pe domnișoara Grybas întorcându-ne spatele și îndesându-și în gură toată rația de pâine odată în momentul când a primit-o. Nu o puteam învinui. Adeseori mă bătea și pe mine gândul să fac același lucru. Mama nu a mai cerut nimic de mâncare după acest episod.

În ciuda rugăminților noastre fierbinți, NKVD-iștii refuzau să ne dea de mâncare pentru Jonas. Mama a încercat să stea de vorbă chiar și cu comandantul. Acesta i-a râs în față. I-a spus ceva ce a necăjit-o zile întregi. Nu mai aveam nimic de vânzare. Dădusem efectiv tot ceea ce aveam altaienilor în schimbul unor haine călduroase. Căptușeala paltonului mamei atârna moale, precum tifonul.

Apropierea Crăciunului a mai înviorat spiritele. Ne-am adunat prin bordeie să ne depănăm amintiri despre sărbătorile din Lituania. Vorbeam la nesfârșit despre *Kucios*, ajunul Crăciunului la noi. S-a hotărât să sărbătorim Kucios în coliba bărbatului cu chelie. A consimțit, fără tragere de inimă însă.

Închideam ochii atunci când ascultam descrierea celor douăsprezece feluri de mâncare delicioase care îi reprezentau pe cei doisprezece apostoli. Oamenii se legănau înainte și înapoi, dând din cap. Mama ne povestea despre savuroasa supă din semințe de mac și de cozonacul cu merișor. Doamna Rimas plângea când venea vorba de împărtășanie și de tradiționala binecuvântare de Crăciun, „Să dea Dumnezeu să fim cu toții împreună și la anul".

Gardienii se încălzeau cu băutură după muncă. Adeseori uitau să ne mai controleze, fie nu erau dispuși să se aventureze afară, prin crivățul aspru, care îți îngheța sângele în vene. Ne adunam în fiecare seară să ascultăm povestiri despre cum își petrecuseră oamenii sărbătorile. Am ajuns să ne cunoaștem unii pe alții prin năzuințele noastre și prin amintirile noastre dragi. Mama insista să o invităm pe femeia morocănoasă la întrunirile noastre. Spunea că, deși a semnat, asta nu însemna că nu îi era dor de casă. Zăpada se așternea și temperaturile scădeau vertiginos, dar munca și frigul erau suportabile. Aveam la ce să ne gândim — abia așteptam micile întruniri care să ne aducă alinare în zilele noastre cenușii și nopțile noastre întunecate.

Începusem să fur lemne ca să alimentez soba în continuu. Mama era tot timpul îngrijorată din pricina asta, dar o asiguram că eram atentă și că NKVD-iștilor le era prea lene să iasă afară în frig. Într-o seară, am ieșit din coliba bărbatului cu chelie să iau un butuc pentru sobă. M-am furișat pe după chițimia lui. Am auzit o mișcare și am încremenit. Cineva stătea în umbră. Să fie Kreţki? Inima mi-a stat în loc... Era comandantul?

— Sunt doar eu , Lina.

Am auzit vocea lui Andrius străpungând întunericul. Și-a aprins țigara cu un chibrit, luminându-și chipul preț de o clipită.

— M-ai speriat, i-am zis eu. De ce stai acolo?

— Ascult de aici.

— De ce nu vii înăuntru? i-am sugerat eu. E un ger de crapă pietrele.

— Nu mă vor înăuntru. Nu ar fi corect. Tuturor le este atât de foame.

— Nu e adevărat. Am fi fericiți să te avem printre noi. Tocmai vorbeam despre Crăciun.

— Știu. Am auzit. Mama mă imploră să vin cu povești noi în fiecare seară.

— Chiar așa? Dacă mai aud o singură dată de cozonac cu merișor o iau razna, am declarat eu, zâmbind. Trebuie să mă duc să iau niște lemne.

— Adică să furi niște lemne? m-a corectat el.

— Ei bine, cam așa ceva, am admis eu.

A clătinat din cap, chicotind.

— Chiar nu ți-e frică deloc, nu-i așa?

— Nu, am declarat eu. Mi-e frig.

A izbucnit în râs.

— Vrei să vii cu mine?

— Nu, mai bine mă duc înapoi, m-a refuzat el. Ai grijă. Noapte bună!

Trei zile mai târziu doamna Arvydas și Andrius și-au făcut apariția cu o sticlă de votcă. Oamenii au amuțit când au intrat amândoi pe ușă. Doamna Arvydas purta ciorapi de mătase. Avea părul curat și ondulat. Andrius a pus capul în pământ. Și-a înfundat mâinile în buzunare. Nu îmi păsa că ea purta o rochie curată și că nu îi era foame. Nimeni nu era dispus să facă schimb de locuri cu ea.

— Un toast, a spus mama, închinând sticla de votcă în onoarea doamnei Arvydas. Pentru prietenii dragi.

Doamna Arvydas a zâmbit și a încuviințat din cap. Mama a băut o înghițitură mică de votcă, apoi a plescăit din buze de încântare. Ne-am alăturat și noi, luând înghițituri mici și râzând împreună, savurând momentul. Andrius stătea sprijinit cu spatele de perete, privindu-ne și zâmbind cu gura până la urechi.

În noaptea aceea mi l-am imaginat pe papa venind la noi de sărbători. Îl vedeam cu ochii minții înotând prin troienele de zăpadă spre Altai, sosind chiar la timp de Crăciun, cu batista mea în buzunarul de la piept. *Grăbește-te, papa*, îl îndemnam eu. *Grăbește-te, te rog.*

~

— Nu-ți face griji, Lina. Va sosi în curând, mi-a spus mama. S-a dus după fânul pentru iesle.

Stăteam la fereastră, privind zăpada de afară.

Jonas o ajuta pe mama în sufragerie.

— Așadar o să avem douăsprezece feluri de mâncare mâine. O să mâncăm toată ziua.

S-a lins pe buze.

Mama a netezit fața de masă albă întinsă pe masa din sufragerie.

— Pot să stau lângă bunica? a întrebat Jonas.

Silueta întunecată a lui papa a apărut pe stradă înainte să apuc eu să protestez și să mă cert cu el pentru privilegiul de a sta lângă bunica.

— Vine! am strigat eu.

Mi-am înșfăcat paltonul. Am coborât în fugă treptele de la intrare și m-am oprit în mijlocul străzii. Silueta mică și întunecată creștea pe măsură ce se apropia prin lumina asfințitului și perdeaua de ninsoare. Un clinchet de clopoței, provenind de la harnașamentul unui cal, plutea pe deasupra străzii.

I-am auzit vocea înainte de a-i putea desluși chipul.

— Ia te uită, cine o fi fetița imprudentă care stă în mijlocul drumului pe o asemenea ninsoare?

— O fetiță al cărei tătic a întârziat, l-am tachinat eu.

Chipul lui papa a apărut la vedere, roșu și înghețat. În mână avea un smoc mititel de paie.

— Nu am întârziat, m-a contrazis el, luându-mă cu o mână pe după umăr. Am sosit chiar la timp.

51

A SOSIT NOAPTEA DE AJUN. Am muncit toată ziua la tăiatul lemnelor. Aburul din nări mi-a înghețat și nările au prins crustă. Îmi țineam mintea ocupată încercând să îmi amintesc detaliile despre fiecare Crăciun petrecut acasă. Nimeni nu și-a mai înfulecat rația de pâine la coadă în seara aceea. Ne-am salutat unii pe alții cu amabilitate și ne-am croit drum înapoi la bordeiele noastre. Jonas începuse să arate cât de cât mai bine. Ne-am spălat părul cu zăpadă topită și ne-am curățat unghiile. Mama și-a prins părul în vârful capului, apoi și-a aplicat un strop de ruj pe buze. S-a frecat cu puțină roșeață și în obraji.

— Nu e perfect, dar facem și noi tot ce ne stă în putință, ne-a consolat ea, aranjându-ne hainele și părul.

— Să luăm cu noi fotografia de familie, a propus Jonas.

Și alții au avut aceeași idee. Fotografiile familiilor și ale celor dragi au umplut coliba bărbatului cu chelie. Am văzut o fotografie a doamnei Rimas împreună cu soțul ei. El era scund, la fel ca ea. Ea râdea în fotografie. Arăta atât de diferită, atât de puternică. Acum era aplecată de spate și veștejită, de parcă cineva îi supsese toată vlaga. Bărbatul cu chelie era neobișnuit de tăcut.

Ne-am așezat pe jos de parcă am fi stat în jurul unei mese rotunde. Pe jos era întinsă o pânză albă cu o mână de paie în centru și cu câte o crenguță de brad în dreptul fiecărei persoane. A rămas un loc gol. O bucățică de seu ardea în dreptul acestuia. Conform tradiției lituaniene, trebuia ca la masă să rămână un loc

liber pentru membrii familiei care erau plecați sau decedați. Oamenii au așezat fotografiile familiilor și prietenilor în jurul locului gol. Am așezat cu delicatețe fotografia familiei noastre în spațiul gol.

Mi-am scos bocceaua cu mâncare pe care o păstrasem pentru acest eveniment și am pus-o pe masă. Câțiva dintre cei prezenți pregătiseră mici surprize — un cartof sau ce mai puseseră ei deoparte, pe furiș. Femeia morocănoasă a pus pe masă niște biscuiți pe care trebuie să îi fi cumpărat din sat. Mama i-a mulțumit și a făcut mare tam-tam.

— Băiatul Arvydas și mama lui au trimis asta, ne-a spus bărbatul cu chelie. Pentru desert.

A azvârlit ceva pe fața de masă. A aterizat cu o bufnitură. Oamenii au rămas cu gura căscată de uimire. Nu îmi venea să cred. Eram atât de șocată încât am izbucnit în râs. Era ciocolată. Ciocolată adevărată! Și bărbatul cu chelie nu o mâncase.

Jonas a chiuit de bucurie.

— Sst, Jonas. Nu așa de tare, l-a domolit mama.

S-a uitat la pachetul de pe masă.

— Ciocolată! Ce minunat. *Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi.*

Bărbatul cu chelie a pus sticla de votcă pe masă.

— Doar știi foarte bine că așa ceva nu se cade la *Kucios*, l-a certat domnișoara Grybas.

— De unde naiba să știu eu? a izbucnit bărbatul cu chelie.

— Poate după masă, a spus mama făcând cu ochiul.

— Eu nu vreau nimic din toate astea, a declarat bărbatul cu chelie. Sunt evreu.

Și-au ridicat cu toții privirile spre el.

— Dar... domnule Stalas, de ce nu ne-ați spus? l-a întrebat mama.

— Pentru că nu e treaba voastră, a rostit el sec.

— Dar de zile întregi ne-am tot întâlnit să plănuim Crăciunul. Și ai fost atât de amabil încât să ne permiți să folosim coliba ta. Dacă ne-ai fi spus am fi putut să includem și *Hanuka, sărbătoarea luminilor,* în celebrarea noastră, a pledat mama.

— Să nu vă treacă cumva prin cap că nu am sărbătorit Macabeii, a spus bărbatul cu chelie, admonestându-ne cu degetul arătător. Doar că nu îndrug verzi și uscate ca voi, netoților.

S-a așternut tăcerea în colibă.

— Și nu turui ca o placă stricată de patefon despre rugăciunile mele. Sunt o chestiune intimă. Și zău așa, supă din semințe de mac, puah.

Oamenii se foiau stingheri. Jonas a izbucnit în râs. Ura supa din semințe de mac. Bărbatul cu chelie i s-a alăturat. În curând am ajuns cu toții să hohotim isteric.

Am petrecut ore în șir la praznicul Crăciunului, în jurul mesei noastre improvizate. Am cântat colinde și alte cântece. După multe insistențe, mama l-a convins pe bărbatul cu chelie să rostească rugăciunea evreiască *Ma'oz Tzur*. Nu mai avea vocea aceea arțăgoasă pe care o știam atât de bine. A închis ochii. Cuvintele îi tremurau de emoție.

Mă uitam la fotografia noastră de familie, așezată în dreptul locului gol. Ne petrecusem întotdeauna Crăciunul acasă, cu clinchet de clopoței pe stradă și cu aromele îmbietoare plutind dinspre bucătărie. Mi-am imaginat sufrageria noastră întunecată, candelabrul îmbrăcat în pânze de păianjen și masa acoperită de un strat fin de praf. M-am gândit la papa. Ce făcea el oare de Crăciun? Avea vreo bucățică de ciocolată pe care să o topească pe limbă?

Ușa colibei s-a dat de perete. NKVD-iștii au dat buzna înăuntru cu armele îndreptate spre noi.

— *Davai!* a zbierat un gardian, înșfăcându-l pe bărbatul cărunt.

Oamenii au început să protesteze.

— Vă rugăm, e ajunul Crăciunului, a pledat mama. Nu încercați să ne faceți să semnăm tocmai în ajunul Crăciunului.

Gardienii au zbierat din nou și au început să îi împingă pe oameni afară din bordei. Nu aveam de gând să plec fără papa. Mi-am făcut loc cu greutate până de cealaltă parte a mesei improvizate. Am luat în grabă fotografia de familie și mi-am îndesat-o

pe sub rochie. Aveam să o ascund mai bine în drum spre biroul colhozului. Krețki nu a observat. Stătea nemișcat cu pușca în mână, trecând în revistă toate fotografiile.

52

Ne-au pus să muncim din greu în ziua de Crăciun. Mi se împleticeau picioarele de oboseală, deoarece nu dormisem noaptea trecută. Când m-am întors în magherniţa noastră, abia mă mai ţineam pe picioare. Mama i-a făcut cadou de Crăciun lui Uliuşka un pachet întreg de ţigări. Femeia stătea lângă sobă şi fuma cu picioarele sprijinite de perete. De unde făcuse mama rost de ţigări? Şi nu înţelegeam de ce a trebuit mama să îi dea ceva lui Uliuşka.

Jonas a venit împreună cu Andrius.

— Crăciun fericit, ne-a urat el.

— Mulţumim pentru ciocolată, a spus mama. A întrecut orice aşteptare.

— Andrius, aşteaptă o clipă, a zis Jonas. Am ceva pentru tine.

— Şi eu am ceva pentru tine, am adăugat eu.

M-am dus la valiza mea de unde am scos o foaie de hârtie. I-am dat-o lui Andrius.

— Nu este prea reuşit, dar este dintr-un unghi mai bun, am remarcat eu. Ai nările mai mici.

— E grozav, a apreciat Andrius, uitându-se la desenul meu.

— Chiar aşa?

Privirea i s-a încrucişat cu a mea, iar în ochi îi licăreau luminiţe.

— Mulţumesc.

Am deschis gura, dar nu am reuşit să scot vreo vorbă.

— Crăciun fericit, am zis eu într-un final.

— Poftim, a spus Jonas întinzându-i mâna lui Andrius. A fost a ta, apoi i-ai dat-o Linei. Ea mi-a dat-o mie când am fost bolnav. Am supraviețuit, așa că bănui că trebuie să poarte noroc.

Jonas a desfăcut pumnul ca să dea la iveală piatra strălucitoare. I-a dat-o lui Andrius.

— Mulțumesc. Cred că e o piatră norocoasă, a spus Andrius privind-o.

— Crăciun fericit, a spus Jonas. Și mulțumesc pentru roșii.

— Mă întorc imediat, ne-a zis mama. Aș vrea să îi urez mamei tale Crăciun fericit, dacă poate să se rupă de treburile ei o clipă.

Jonas și cu mine stăteam așezați pe paie, înfofoliți în paltoanele și ghetele noastre.

— Îți aduci aminte de vremurile când dormeam în pijama? m-a întrebat Jonas.

— Da, cu pilote din puf de gâscă, i-am ținut eu isonul.

Corpul meu s-a cufundat în paie și în liniște. Simțeam cum răceala de pe pământul țeapăn mi se strecura pe spate și îmi cuprindea umerii.

— Sper că papa are o pilotă din puf de gâscă în seara asta, a rostit Jonas.

— Sper și eu, am zis. Crăciun fericit, Jonas.

— Crăciun fericit, Lina.

— Crăciun fericit, papa, am șoptit eu.

53

— LINA! M-A STRIGAT Andrius, intrând în fugă în magherniţa noastră. Haide, repede, că vin după tine.

— Cine? am întrebat eu, tresărind de spaimă. Tocmai m-am întors de la muncă.

— Comandatul şi Kreţki sunt pe drum încoace.

— Ce? De ce? a zis mama trăgând năvalnic aer în piept.

M-am gândit la stiloul furat, ascuns în valiza mea.

— E... am... furat un stilou, am mărturisit eu.

— Ce-ai făcut? s-a oripilat mama. Cum de ai putut să fii atât de nesăbuită? Să furi de la NKVD-işti?

— Nu e vorba de stilou, a liniştit-o Andrius. Comandantul vrea să îi faci portretul.

M-am oprit locului şi m-am întors cu faţa spre Andrius.

— Ce spui?

— E paranoic, a spus Andrius. A tot ţinut-o una şi bună că are nevoie de un portret pentru biroul colhozului, un portret pentru soţia lui...

— Soţia lui? s-a mirat Jonas.

— Nu pot să-l fac, am susţinut eu. Nu pot să mă concentrez în preajma lui.

M-am uitat la Andrius.

— Mă simt stânjenită în prezenţa lui.

— Merg cu tine, s-a decis mama.

— Nu o să vă permită, a spus Andrius.

— Mai bine îmi rup mâinile. Nu pot să o fac, am insistat eu.

— Lina, nu vei face nimic de genul acesta, s-a împotrivit mama.

— Dacă îți rupi mâinile, nu vei mai putea munci, a spus Andrius. Și dacă nu poți să muncești, vei muri de foame.

— Ei știu că are și alte desene? a întrebat Jonas cu glas scăzut.

Andrius a clătinat din cap.

— Lina.

Andrius și-a coborât glasul.

— Trebuie să faci portretul... măgulitor.

— Îmi spui tu mie cum trebuie să desenez? m-am burzuluit eu.

A oftat.

— Îmi plac desenele tale. Unele sunt foarte realiste, dar altele, sunt, cum să îți spun, răstălmăcite.

— Dar eu desenez ceea ce văd.

— Știi bine la ce mă refer.

— Și cu ce o să mă aleg pentru treaba asta? am întrebat eu. Nu am de gând să o fac pentru un codru de pâine și două țigări coșcovite.

Am purtat o discuție aprinsă în privința a ceea ce trebuia să cer. Mama voia timbre poștale și semințe. Jonas voia cartofi. Eu voiam propria noastră colibă și o pilotă cu puf de gâscă. M-am gândit ceea ce îmi spusese Andrius și m-am străduit să definesc termenul „măgulitor". Umerii largi semnificau puterea. Capul întors ușor într-o parte accentua linia puternică a bărbiei. Cu uniforma era ușor. Puteam să o desenez cu acuratețe. Chipul mă îngrijora cel mai tare însă. Nu era nicio problemă să îmi imaginez cum aveam să îi fac portretul comandantului, asta până ajungeam la cap. Cu ochii minții vedeam o uniformă curată și călcată, cu un cuib de șerpi veninoși țâșnindu-i din gâtlej, sau cu un craniu cu ochi găunoși, fumând o țigară. Impresiile artistice erau puternice. Tânjeam să le aștern pe hârtie. Dar nu puteam, cel puțin nu în fața comandantului.

54

Focul troznea și pârâia în biroul colhozului. În încăpere mirosea a lemn ars. Mi-am scos mănușile și mi-am încălzit mâinile la foc.

Comandantul a intrat cu pași mari și apăsați. Purta o uniformă verde impecabilă cu paspoal albastru. Tocul pistolului era atârnat de o curea. Am încercat să observ totul repede astfel încât să nu trebuiască să mă mai uit la el. Pantaloni albaștri, șapcă albastră cu vipușcă zmeurie deasupra cozorocului. Două medalii strălucitoare agățate în partea stângă a uniformei. Și, bineînțeles, omniprezenta scobitoare jucându-i dintr-o parte într-alta a gurii.

Mi-am tras un scaun lângă biroul lui și m-am așezat, făcându-i semn comandantului să ia loc și el. Și-a tras scaunul și s-a așezat în fața mea, genunchii lui aproape atingându-se de ai mei. Mi-am dat scaunul mai în spate, pretinzând că sunt în căutarea unghiului corect.

— Haina, a spus el.

Mi-am ridicat privirea spre el.

— Scoate-o, mi-a ordonat el.

Nu m-am clintit.

A dat din cap, aruncându-mi priviri ucigătoare cu ochii lui înfundați în orbite. Și-a înfășurat limba în jurul scobitorii, învârtind-o dintr-o parte într-alta a gurii.

Am clătinat din cap și mi-am frecat palmele.

— Frig, am zis eu.

Comandantul şi-a dat ochii peste cap.

Am tras adânc aer în piept şi mi-am ridicat privirea spre comandant.

— Câţi ani ai? m-a întrebat el, cântărindu-mă din cap până în picioare.

Începuse. Şerpii se strecurau afară din gulerul său şi i se încolăceau în jurul capului, şuierând la mine. Am clipit. Un craniu cenuşiu stătea înfipt în gâtul lui, plesnind din fălci şi rânjind.

M-am frecat la ochi. Nu mai era niciun şarpe. *Nu desena şerpii*, mi-am zis eu. Acum ştiam cum se simţise Edvard Munch. *„Pictează aşa cum vezi"*, spusese el în timpul vieţii. „Chiar dacă este o zi însorită şi tu vezi întuneric şi umbre. Pictează aşa cum vezi". Am clipit din nou. *Nu pot*, mi-am zis eu în sinea mea. *Nu pot să desenez aşa cum văd eu.*

— Nu înţeleg, am minţit eu.

I-am făcut semn să îşi întoarcă capul spre stânga.

Am schiţat vag contururile. Eram nevoită să încep cu uniforma. Nu puteam să îi privesc chipul. Am încercat să lucrez repede. Nu voiam să zăbovesc mai mult decât era necesar, nici măcar un minut. Atâta timp cât stăteam în faţa lui eram străbătută de un tremur care nu părea să treacă vreodată.

Cum puteam să fac totul într-o oră? *Concentrează-te, Lina. Fără şerpi.*

Comandantul nu era un model bun. Insista să ia pauze dese pentru fumat. Am descoperit că reuşeam să îl fac să stea mai mult dacă îi arătam, din când în când, progresul făcut. Era încântat de propria-i persoană, pierdut fiind în propriul său ego.

După alte cincisprezece minute, comandantul a vrut o pauză. Şi-a luat scobitoarea de pe birou şi a ieşit afară.

M-am uitat la desen. Arăta plin de vlagă, autoritar.

Comandantul s-a întors. L-a adus şi pe Kreţki cu el. Mi-a smuls blocul de desen din mâini. I l-a arătat lui Kreţki, bătându-l pe umăr cu dosul palmei.

Kreţki era cu chipul întors spre desen, dar îi simţeam privirea aţintită asupra mea. Comandantul i-a spus ceva lui Kreţki. Acesta a replicat. Vocea obişnuită a lui Kreţki suna diferit faţă de ordinele lui. Avea o voce tânără, un ton calm. Mi-am ţinut capul plecat.

Comandantul mi-a dat înapoi blocul de desen. Se rotea în jurul meu cu paşi rari şi egali, încălţat cu cizmele lui negre. S-a uitat la faţa mea, apoi i-a lătrat un ordin lui Kreţki.

Am început să îi desenez şapca. Asta era ultima piesă. Kreţki s-a întors şi i-a înmânat comandantului un dosar. Komorov l-a deschis şi a început să îl răsfoiască. S-a uitat la mine. Ce scria oare în dosar? Ce ştia despre noi? Scria acolo ceva despre papa?

Am început să desenez cu furie. *Grăbeşte-te, davai*, îmi spuneam eu. Comandantul a început să pună întrebări. Înţelegeam pe bucăţele,

— Desenezi de când copil?

Ce voia să ştie? Am dat din cap, făcându-i semn să îşi întoarcă uşor chipul într-o parte. S-a conformat şi a pozat.

— Ce place să desenezi?

Îmi făcea conversaţie? Am ridicat din umeri.

— Cine artist preferat?

M-am oprit şi mi-am ridicat privirea.

— Munch, i-am spus eu.

— Munch, hm.

A dat din cap.

— Nu cunosc Munch.

Vipuşca de la şapcă mai avea nevoie de câteva detalii. Nu voiam să îmi pierd timpul în mod inutil. Am umbrit-o rapid şi gata. Am rupt cu grijă pagina din blocul de desen. I-am dat-o comandantului.

A lăsat să cadă dosarul pe masă şi a înşfăcat portretul. Se plimba de jur împrejurul biroului, admirându-se.

Mă uitam fix la dosar.

Stătea, pur şi simplu, pe birou. Trebuia să fie ceva despre papa în dosarul acela, ceva ce m-ar fi putut ajuta să îi trimit un desen.

Comandantul i-a dat un ordin lui Krețki. Pâine. I-a spus lui Krețki să îmi dea pâine. Trebuia să primesc ceva mai mult decât nişte pâine goală.

Comandantul a ieşit din încăpere. Am început să protestez.

Krețki mi-a arătat uşa de la intrarea principală.

— *Davai!* a zbierat el, făcându-mi semn să plec.

L-am văzut pe Jonas aşteptând afară.

— Dar... am început eu.

Krețki a strigat ceva şi a ieşit din spatele biroului.

Jonas a întredeschis uşa şi a tras cu ochiul înăuntru.

— Ne-a spus să ne ducem la uşa de la bucătărie. L-am auzit eu. Ne putem lua pâinea de acolo, mi-a relatat el în şoaptă.

— Dar trebuia să primim cartofi, am comentat eu. Comandantul e un mincinos. Ar fi trebuit să fi desenat şerpii.

M-am întors să îmi iau blocul de desen. Am văzut dosarul pe birou.

— Hai, Lina, mi-e foame, m-a grăbit Jonas.

— Bine, am spus eu, pretinzând că îmi adun lucrurile.

Am înhăţat dosarul şi l-am îndesat sub palton.

— Da, să mergem, am fost eu de acord, ieşind în grabă pe uşă afară.

Jonas nu avea habar de ceea ce făcusem.

55

Ne-am dus la barăcile NKVD-iştilor. Simţeam bătăile de inimă bubuindu-mi în urechi. Am încercat să mă calmez, să mă comport normal. Am privit peste umăr. L-am văzut pe Kreţki ieşind pe uşa din spate a biroului colhozului. A mers prin umbrele nopţii până la barăci, cu haina lui lungă fluturându-i în jurul picioarelor. Am aşteptat în spate, lângă uşa bucătăriei, aşa cum fusesem instruiţi.

— Poate că nu mai vine, am presupus eu, nerăbdătoare să mă întorc în magherniţa noastră.

— Trebuie să vină, mi-a spus Jonas. Ne datorează mâncare pentru desenul tău.

Kreţki a apărut la uşa din spate. O bucată de pâine a aterizat pe pământ. Nu putea să ne-o dea în mână? Îi era chiar atât de greu? Îl uram pe Kreţki.

— Hai, Jonas, să mergem, i-am spus eu.

Pe neaşteptate, cineva a aruncat în noi cu cartofi. Am auzit hohote de râs dinăuntru, din bucătărie.

— Chiar era nevoie să îi aruncaţi? m-am revoltat eu, îndreptându-mă spre cadrul uşii cufundat în întuneric. Uşa s-a închis.

— Uite, sunt vreo câţiva! a exclamat Jonas, alergând să îi culeagă de pe jos.

Uşa s-a deschis. O conservă m-a izbit în frunte. Am auzit un ropot de aplauze şi am simţit cum mi se prelinge ceva cald pe frunte. Asupra noastră s-a abătut o ploaie de cutii de conserve şi

de gunoi menajer. NKVD-iştii se amuzau aruncând cu gunoaie în nişte copii neajutoraţi.

— Sunt beţi. Grăbeşte-te! Haide odată! Înainte să înceapă să tragă, am spus eu, nevrând să îmi scape cumva dosarul.

— Aşteaptă! E şi de mâncare printre gunoaiele astea, a constatat Jonas, adunând cu frenezie lucruri de pe jos.

Un sac a zburat prin aer, l-a lovit pe Jonas în umăr şi l-a trântit la pământ. Din spatele uşii bucătăriei au izbucnit chiote de bucurie.

— Jonas!

Am alergat spre el. Ceva ud m-a plesnit peste faţă.

Kreţki a apărut în pragul uşii şi a spus ceva.

— Grăbeşte-te! A spus că furăm mâncare şi că o să ne raporteze, mi-a tradus Jonas.

Alergam cu paşi mici şi mărunţi de jur împrejur, pigulind precum găinile din curte, sucindu-ne gâtul după orice ateriza pe jos. Am ridicat mâna să mă şterg de mizeria urât mirositoare din ochi. Coji mucegăite de cartofi. Mi-am pus capul în pământ şi le-am mâncat.

— *Faşist svinina!* a strigat Kreţki, după care a trântit uşa.

Am adunat lucrurile de pe jos în poala rochiei, ţinând o mână strânsă pe palton şi pe dosar. Am luat tot ce puteam duce cu noi, chiar şi conservele goale cu urme de mâncare în ele. Partea stângă a capului îmi pulsa. M-am pipăit şi am simţit un cucui mare şi umed.

Andrius a ieşit din partea laterală a clădirii. A aruncat o privire în jur.

— Văd că ai primit ceva pentru desenul tău, a remarcat el.

Nu i-am dat atenţie şi am adunat în grabă cartofii cu mâna liberă. I-am îndesat prin buzunare şi în poala fustei, disperată să nu-mi scape vreunul.

Andrius s-a apropiat să ridice sacul cu care mă luptam.

— Nu îţi face griji, a spus el cu blândeţe. Îi vom aduna pe toţi.

— Mi-am ridicat ochii spre el.

— Sângerezi.

— Nu contează. Sunt bine, am spus eu, scoţându-mi o stricăciune de cartof din păr.

Jonas a luat pâinea de pe jos. Andrius a ridicat sacul mare.

— Ce este în el? a întrebat Jonas.

— Făină, a răspuns Andrius. O să vi-l car eu.

— Te-ai lovit la mână? m-a întrebat Andrius, văzând cum îmi ţin strâns haina.

Am negat din cap.

Ne-am târât prin troienele de zăpadă în linişte.

56

— Grăbește-te, Jonas! l-am îndemnat eu, de îndată ce am ajuns la o distanţă apreciabilă de clădirea NKVD. Mama trebuie să fie îngrijorată. Ia-o înainte şi spune-i că suntem teferi şi nevătămaţi.

Jonas a luat-o la fugă spre maghernița noastră. Eu am încetinit pasul.

— Ne-au făcut un dosar, i-am comunicat eu lui Andrius, privind la silueta fratelui meu care se micşora în zare.

— Ne-au făcut tuturor dosare, a declarat Andrius.

A săltat sacul, potrivindu-şi-l mai bine pe umăr.

— Poate reuşeşti să mă ajuţi cu ceva, am început eu.

Andrius a clătinat din cap, aproape râzând.

— Nu pot să fur un dosar, Lina. E cu totul altceva decât să şterpelesc lemne sau o conservă de roşii în bulion. Una e să pătrund în bucătărie, şi...

— Nu am nevoie să furi tu dosarul, am spus eu oprindu-mă brusc din drum.

— Poftim?

Andrius s-a oprit şi el.

— Nu am nevoie să furi tu dosarul.

M-am uitat în jur şi am deschis uşor paltonul.

— Îl am deja aici, am şoptit eu. Era pe biroul comandantului. Am nevoie de tine să îl pui la loc după ce îl citesc.

Andrius a înmărmurit de groază. S-a uitat rapid într-o parte şi-n alta, să se asigure că nu era nimeni în jur. M-a tras în spatele unui bordei.

— Ce-i cu tine? Ţi s-a urât cu viaţa? a vorbit el în şoaptă.

— Bărbatul cu chelie a spus că scrie absolut tot în dosarele noastre, unde am fost trimişi, poate chiar şi ce s-a întâmplat cu restul familiei noastre. Este totul scris aici.

M-am lăsat pe vine, dând drumul cartofilor şi celorlalte lucruri din poală. Mi-am dus mâna în interiorul hainei.

— Lina, nu poţi să faci aşa ceva. Dă-mi dosarul. Îl duc înapoi.

S-a auzit un zgomot de paşi care se apropiau de noi. Andrius s-a aşezat în faţa mea. Cineva a trecut pe lângă noi.

Andrius a dat drumul sacului pe jos şi a întins mâna după dosar. M-am îndepărtat un pas de el şi l-am deschis. Îmi tremurau mâinile. Fotografii ale familiei noastre şi acte erau ataşate la dosar. Am simţit cum mi se opreşte inima în loc. Totul era scris în ruseşte. M-am întors spre Andrius. El mi-a smuls dosarul din mână.

— Te rog, l-am implorat eu. Spune-mi ce scrie.

— Cum poţi să fii atât de egoistă? Sau eşti proastă de-a binelea? m-a admonestat el. Te vor omorî şi pe tine şi pe ai tăi.

— Nu.

L-am apucat strâns de braţ.

— Te rog, Andrius. S-ar putea să mă ajute să îl găsesc pe tatăl meu. L-ai auzit în tren. Pot să îl ajut să ne găsească. Pot să îi trimit desenele mele. Trebuie doar să ştiu unde se află. Ştiu... ştiu că poţi înţelege.

El se holba când la mine, când la dosarul deschis.

— Nu citesc chiar atât de bine în limba rusă.

A scanat rapid paginile.

— Ce scrie?

— Studenţi la Academie, a spus el, privind peste umăr. Cuvântul acesta înseamnă „artist". Despre tine e vorba. Tatăl tău, a mai spus el, punând degetul sub un cuvânt.

— Da, şi? am zis eu.

— Locaţie.

M-am înghesuit în Andrius.

— Ce scrie?

— Krasnoiarsk. Închisoare.

— Papa este la Krasnoiarsk?

Mi-am adus aminte că desenasem localitatea Krasnoiarsk pe harta pentru NKVD-işti.

— Cred că acest cuvânt înseamnă „ofensă" sau „acuzaţie", a spus el arătându-l cu degetul. Scrie că tatăl tău este...

— Ce este?

— Nu cunosc cuvântul acesta, a şoptit Andrius. A închis repede dosarul şi l-a îndesat sub haină.

— Ce altceva mai scrie?

— Asta-i tot ce scrie.

— Poţi să afli ce înseamnă cuvântul acela? Cel despre papa?

— Şi dacă mă prind cu dosarul? a întrebat Andrius, înfuriindu-se dintr-odată.

Şi dacă îl prindeau cu dosarul? Ce i-ar face? S-a întors cu spatele la mine şi a dat să plece. L-am apucat de braţ.

— Mulţumesc, i-am spus eu. Îţi mulţumesc tare mult.

El a dat din cap, smulgându-se din strânsoarea mea.

57

MAMA A FOST ÎNCÂNTATĂ de mâncare. Ne-am hotărât să mâncăm cea mai mare parte din ea imediat, în caz că NKVD-iștii încercau să ne-o ia înapoi. Conserva de sardele era delicioasă. A meritat cu prisosință rana mea ușoară din frunte. Uleiul aluneca precum mătasea pe limba mea.

Mama i-a dat lui Uliuška un cartof. A invitat-o și pe ea cu noi la masă. Știam că aveam mai puține șanse să ne denunțe că aveam mâncare dacă îi dădeam și ei din ea. Uram faptul că mama trebuia să împartă tot ce aveam cu Uliuška. Încercase să îl arunce pe Jonas afară în zăpadă, atunci când fusese bolnav. Nu stătea prea mult pe gânduri când era vorba să fure de la noi. Nu își împărțea niciodată mâncarea cu noi. Mânca ou după ou, chiar în fața noastră. Și, cu toate acestea, mama insista să împărțim mâncarea cu ea.

Îmi făceam griji pentru Andrius. Speram să reușească să pună dosarul la loc fără să bage nimeni de seamă. Și ce însemna cuvântul pe care mi-l indicase, acela care credea el că poate însemna „ofensă" sau „acuzație"? Refuzam să cred că papa făcuse ceva ilegal. Am pritocit în minte toate variantele posibile. Doamna Raskunas lucra la universitate împreună cu papa. Ea nu fusese deportată. Am văzut-o trăgând cu ochiul pe după perdea în noaptea în care fuseserăm luați pe sus. Așadar, nu toată lumea de la universitate fusese deportată. De ce papa? Voiam să îi spun mamei că papa fusese trimis la Krasnoiarsk, dar nu am putut. Ar fi fost

prea îngrijorată să știe de el că se afla în închisoare și foarte furioasă din pricină că eu furasem dosarul. De asemenea, i-ar fi dus grija și lui Andrius. Și eu îi duceam grija.

În noaptea aceea, am rupt mai multe desene din mapa mea și le-am ascuns dedesubtul celorlalte, sub căptușeala valizei. Îmi mai rămăseseră două pagini. Creionul meu plutea deasupra marginii hârtiei. Mi-am ridicat privirea. Mama și Jonas stăteau de vorbă cu glasuri molcome. Am rulat creionul între degete. Am desenat un guler. Un șarpe a început să se deseneze singur, încolăcindu-se în aer. L-am șters repede.

A doua zi după-amiază l-am văzut pe Andrius pe când mă întorceam de la lucru. I-am cercetat chipul din priviri ca să aflu vești despre dosar. El a încuviințat din cap. Umerii mei s-au relaxat. Îl returnase. Dar găsise oare și înțelesul cuvântului? I-am zâmbit. El a clătinat din cap iritat, dar schițând parcă și un zâmbet.

Am găsit o bucată subțire și plată din lemn de mesteacăn pe care am adus-o în magherniță noastră. În timpul nopții, i-am decorat marginile cu motive artizanale lituaniene. Am desenat pe bucata de lemn casa noastră din Kaunas, împreună cu alte simboluri lituaniene. În partea de jos am scris: „Către închisoarea Krasnoiarsk. Cu dragoste de la domnișoara Altai". Am mâzgălit și semnătura mea indescifrabilă, alături de dată.

— Și ce trebuie să fac eu cu asta? m-a întrebat femeia morocănoasă atunci când am abordat-o.

— Să o dați, pur și simplu, unui lituanian pe care îl întâlniți în sat, i-am explicat eu. Spuneți-i să o dea mai departe. Trebuie să ajungă în Krasnoiarsk.

Femeia morocănoasă s-a uitat la ceea ce desenasem: blazonul lituanian, castelul Trakai, Casimir, sfântul nostru protector, și barza, pasărea națională a Lituaniei.

— Poftim, i-am spus eu, întinzându-i o bucată mototolită de pânză pe care o cuibărisem în mână. Poate că una din fetele dumneavoastră se poate folosi de juponul ăsta. Nu e cine știe ce, dar...

— Păstrează-ți-l, mi-a zis femeia morocănoasă, studiind în continuare desenele mele. O să-l dau mai departe.

58

22 MARTIE. A ŞAISPREZECEA mea aniversare. Zi uitată de toată lumea. Mama şi Jonas au plecat la muncă. Niciunul nu şi-a dat seama că era ziua mea de naştere. Şi la ce mă puteam aştepta, la o petrecere? De-abia ne duceam zilele. Mama făcea troc cu orice avea la îndemână pentru a obţine timbre ca să-i trimită scrisori lui papa. Nu i-am spus nimic mamei despre ziua mea. S-ar fi simţit cumplit pentru că uitase tocmai aşa ceva. Cu o lună înainte, îi reamintisem că era ziua de naştere a bunicii. S-a simţit vinovată zile întregi. Şi, la urma urmei, cum de uitase ziua de naştere a mamei ei?

Mi-am petrecut ziua stivuind lemne şi imaginându-mi petrecerea pe care aş fi avut-o dacă aş fi fost în Lituania. Colegii şi profesorii de la şcoală mi-ar fi urat la mulţi ani. Membrii familiei noastre ar fi purtat cele mai bune haine. Prietenul lui papa ar fi făcut poze. Am fi mers într-un restaurant scump din Kaunas. Ziua ar fi fost specială, cu totul aparte. Joana mi-ar fi trimis un cadou.

Gândurile m-au purtat spre ultima mea zi de naştere. Papa ajunsese târziu la restaurant. Îi spusesem că nu primisem nimic de la Joana. Observasem că se îmbăţoşase atunci când am pomenit de verişoara mea, Joana.

„Probabil că e ocupată", încercase el să mă consoleze.

Stalin mi-l luase pe tata şi ne luase şi casa. Acum îmi luase şi ziua de naştere. Mă întorceam de la muncă, târându-mi picioarele prin zăpadă. M-am oprit să îmi iau raţia. Jonas era deja la coadă.

— Grăbește-te! mi-a spus el. Doamna Rimas a primit o scrisoare din Lituania. Și plicul e voluminos!

— Astăzi? m-am mirat eu.

— Da! mi-a confirmat el. Ne întâlnim în coliba bărbatului cu chelie.

Coada avansa greu. M-am gândit la ultima oară când primise doamna Rimas o scrisoare. Era cald în bordeiul ei supraaglomerat. Mă întrebam dacă va fi și Andrius acolo.

Mi-am luat rația și am alergat prin zăpadă până la coliba bărbatului cu chelie. Erau toți grămadă acolo. L-am văzut pe Jonas. M-am dus până în spatele lui.

— Ce-am pierdut? am vrut eu să știu.

— Nimic, a spus el.

Mulțimea s-a despărțit în două. Am văzut-o pe mama.

— La mulți ani! au strigat cu toții.

Am simțit cum mi se pune un nod în gât.

— La mulți ani, draga mea! mi-a urat mama, azvârlindu-și brațele în jurul meu.

— La mulți ani, Lina, mi-a spus și Jonas. Credeai că am uitat?

— Da. Credeam că ați uitat.

— N-am uitat, a spus mama, strângându-mă în brațe.

M-am uitat în jur după Andrius. Nu era acolo.

Mi-au cântat „Mulți ani trăiască". Ne-am așezat și ne-am mâncat pâinea împreună. Bărbatul cărunt care își întorcea ceasul ne-a spus o istorioară despre a șaisprezecea lui aniversare. Doamna Rimas ne-a povestit despre glazura din cremă de unt pe care o făcea pentru torturi. S-a ridicat în picioare și ne-a făcut o demonstrație cum își punea ea vasul adânc și rotund pe coapsă, și bătea cu spatula. Glazură. Mi-am adus aminte de consistența cremoasă și de dulceața ei.

— Avem un cadou pentru tine, m-a anunțat Jonas.

— Un cadou? m-am mirat eu.

— Ei bine, nu e împachetat, dar e totuși un cadou, a confirmat mama.

Doamna Rimas mi-a dat o bocceluță. Era un bloc de hârtie și un ciot de creion.

— Mulțumesc! De unde ați făcut rost de ele?

— Nu putem să îți dezvăluim secretele noastre, a spus mama. Hârtia este liniată, dar asta e tot ce am putut găsi.

— Oh, dar e minunat! am apreciat eu. Nu contează că are dungi.

— Vei desena mai drept, a spus Jonas zâmbind.

— Trebuie să desenezi ceva care să îți aducă aminte de ziua ta. Nu va mai fi o a doua la fel. În curând, toate acestea vor rămâne doar o amintire, a subliniat mama.

— O amintire, pfui. Destul cu petrecerea. Afară cu voi. Am obosit, s-a văicărit bărbatul cu chelie.

— Vă mulțumesc pentru că mi-ați găzduit petrecerea, i-am spus eu.

A făcut o grimasă și a dat din mâini a lehamite, împingându-ne pe ușă afară.

Ne-am luat de braț și am pornit-o spre maghernița lui Uliuška. M-am uitat la cerul cenușiu și înghețat. Urma să se așternă și mai multă zăpadă.

— Lina.

Andrius și-a făcut apariția din spatele colibei bărbatului cu chelie.

Mama și Jonas mi-au făcut cu mâna, văzându-și mai departe de drumul lor.

— La mulți ani, mi-a urat Andrius.

M-am îndreptat spre el.

— De unde ai știut?

— Jonas mi-a spus.

Avea vârful nasului roșu.

— Să știi că poți să vii înăuntru, l-am poftit eu.

— Știu.

— Ai aflat ce însemna cuvântul acela din dosar? l-am luat eu la întrebări.

— Nu, nu pentru asta am venit. Am venit... să îți dau asta.

Andrius a scos mâna ascunsă la spate dând la iveală cadoul înfășurat într-o cârpă.

— La mulți ani!

— Mi-ai adus ceva? O, îți mulțumesc! Nici măcar nu știu când este ziua ta.

Am luat pachetul. Andrius a dat să plece.

— Așteaptă. Stai jos, i-am spus eu indicându-i un buștean din fața magherniței.

Ne-am așezat unul lângă celălalt. Fruntea lui Andrius s-a încrețit de nedumerire. Am dat la o parte cârpa în care era înfășurat cadoul. M-am uitat la el.

— Eu... eu nu știu ce să zic, am dat eu în bâlbâială.

— Spune că îți place.

— Îmi place nespus de mult!

Îmi plăcea la nebunie. Era o carte. Dickens.

— Nu e vorba de *Documentele postume ale Clubului Pickwick*. Pe aceea am fumat-o, mai ții minte?

A izbucnit în râs.

— Este *Dombey și fiul*. E singura carte de Dickens pe care am putut-o găsi.

A suflat în mănuși frecându-și mâinile una de cealaltă. Răsuflarea lui caldă se învârtejea precum fumul în aerul rece.

— E cadoul perfect, am apreciat eu.

Am deschis cartea. Era tipărită în rusește.

— Și-acum, trebuie să înveți limba rusă, altfel nu vei fi în stare să îți citești cadoul, m-a sfătuit el.

Am făcut pe supărata.

— De unde o ai?

El a tras adânc aer în piept și a clătinat din cap.

— Aha. Carevasăzică ne apucăm să o fumăm?

— Poate, a spus el. Am încercat să citesc puțin din ea.

A simulat un căscat.

Am izbucnit în râs.

— Sigur că Dickens poate fi ceva mai greu de digerat la început.

Mă uitam la cartea din poala mea. Coperta tare de culoarea vinului de Burgundia era solidă și netedă la pipăit. Titlul era gravat adânc cu litere aurii. Era un cadou frumos, un cadou real, un cadou perfect. Dintr-odată, am avut senzația că era ziua mea de-adevăratelea.

I-am aruncat o privire lui Andrius.

— Mulțumesc, i-am spus eu.

I-am cuprins obrajii cu mănușile mele, i-am tras fața spre mine și l-am sărutat. Avea nasul rece. Avea buzele calde și pielea îi mirosea a curat. Am simțit cum mi se zbăteau fluturi în stomac. M-am tras înapoi, privind chipul lui frumos, și am încercat să îmi recapăt suflul.

— Îți mulțumesc din toată inima. E un cadou minunat.

Andrius stătea pe buștean, uluit. M-am ridicat în picioare.

— Douăzeci noiembrie, a spus el.

— Poftim?

— Atunci e ziua mea.

— Am să țin minte. Noapte bună.

M-am întors cu spatele la el și am plecat. A început să ningă.

— Să n-o fumezi toată odată, am auzit în spatele meu.

— Nu, am strigat eu peste umăr, strângându-mi în brațe comoara.

59

SĂPAM PRIN zăpadă și pământul înghețat astfel încât soarele să poată pătrunde în peticul nostru unde plantasem cartofi. Temperaturile erau deasupra limitei de îngheț, dacă era să te iei după termometrul pus afară, pe zidul biroului colhozului. Puteam să mă deschei la palton.

Mama a intrat în fugă în magherniţa noastră, aprinsă la față, strângând în mână un plic. Mâna îi tremura. Primise o scrisoare de la verișoara menajerei noastre, care îi spunea, într-un limbaj codificat, că papa era în viață. M-a strâns în brațe, repetând iar și iar aceleași cuvinte: „Da" și „Mulțumesc".

În scrisoare nu se pomenea nimic de locul unde se afla el. M-am uitat la cuta de pe fruntea ei, care îi apăruse de când fuseserăm deportați. Nu mi s-a părut cinstit să păstrez informația doar pentru mine. I-am spus mamei că văzusem dosarul și că papa era la Krasnoiarsk. Prima ei reacție a fost una de mânie, șocată fiind de riscul pe care mi-l asumasem, dar, în următoarele zile, i-a mai trecut supărarea și vocea ei a căpătat o oarecare voioșie.

— Ne va găsi, mamă, sigur ne va găsi! îi spuneam eu, cu gândul la bucata de mesteacăn care era deja în drum spre papa.

Activitatea s-a înteţit în lagăr. Soseau colete de la Moscova. Andrius spunea că unele dintre ele conțineau cutii cu dosare. Gardienii au plecat. Au venit alții în locul lor. Îmi doream să plece și Kreţki. Uram frica permanentă în care trăiam la gândul că ar putea arunca cu ceva în mine. Nu a plecat. Am observat că stătea

de vorbă cu Andrius din când în când. Într-o zi, pe când mă duceam la tăiat de lemne, am văzut sosind camioane cu ofițeri. Nu i-am recunoscut. Aveau uniforme de altă culoare. Se țineau tare bățoși.

După ce am fost obligată să îi fac portretul comandantului, am desenat tot ceea ce vedeam sau simțeam. Unele desene erau, ca și ale lui Munch, pline de durere, altele pline de speranță, de dor. Toate redau realitatea cu acuratețe și puteau fi, în mod cert, considerate anti-sovietice. Noaptea, obișnuiam să citesc câte o jumătate de pagină din *Dombey și fiul*. Mă căzneam să înțeleg fiecare cuvânt în parte. Îi ceream tot timpul mamei să îmi traducă.

— Este o carte clasică scrisă în rusa veche, cu un limbaj adecvat, mi-a spus mama. Dacă înveți să vorbești din cartea asta, vei fi asemenea unui savant.

Andrius începuse să vină să se întâlnească cu mine la coada pentru rație. Tăiam de zor la lemne, în speranța că ziua va trece astfel mai repede. Seara mă spălam pe față în zăpadă. Am încercat să îmi curăț dinții și să îmi perii părul încâlcit.

— Ia spune, câte pagini ai fumat până acum? a șoptit el în spatele meu.

— Aproape zece, i-am răspuns eu peste umăr.

— Trebuie, de-acum, să vorbești fluent în limba rusă, m-a tachinat el trăgându-mă de căciulă.

— *Perestan*, am spus eu zâmbind.

— Stop? Oh, e foarte bine. Chiar că ai învățat ceva. Dar ce zici de cuvântul acesta — *krasivaia*?

M-am întors cu fața spre el.

— Ce înseamnă?

— Va trebui să afli singură, mi-a zis Andrius.

— Bine, am consimțit eu. Așa voi face.

— Fără să o întrebi pe mama ta, m-a avertizat el. Promiți?

— Bine, am făgăduit eu. Mai spune-l o dată.

— *Krasivaia*. Chiar trebuie să afli singură ce înseamnă.

— Bine.

— Vom vedea, a încheiat el discuţia şi s-a îndepărtat de mine zâmbind.

60

ERA PRIMA ZI CALDĂ de primăvară. Andrius a venit după mine la coada pentru rație.

— Am parcurs două pagini seara trecută, fără niciun ajutor, m-am lăudat eu, pe când îmi luam codrul de pâine.

Andrius nu zâmbea.

— Lina, mi s-a adresat el, luându-mă de braț.

— Ce este?

— Nu aici.

Ne-am îndepărtat de coadă. Andrius nu scotea o vorbă. M-a dirijat cu blândețe în spatele unei barăci din apropiere.

— Ce este? am întrebat eu din nou.

A aruncat o privire peste umăr.

— Îi mută pe oameni, a spus el în șoaptă.

— Cine? NKVD-iștii?

— Da.

— Unde? am mai întrebat eu.

— Nu știu deocamdată.

Luminița care îi jucase în ochi cu o zi înainte îi pierise cu totul.

— De ce îi mută pe oameni? Cum de ai aflat?

— Lina, mi-a spus el ținându-mă de braț.

Expresia de pe chipul lui mă îngrijora.

— Ce este?

M-a luat de mână.

— Ești pe listă.

— Ce listă?

— Lista celor care urmează a fi mutați. Jonas și mama ta sunt și ei pe listă.

— Știu că am luat dosarul? m-am interesat eu.

El a clătinat din cap.

— Cine ți-a spus?

— Asta-i tot ce știu, a spus el.

Și-a coborât privirea în pământ. Mâna lui o strângea cu putere pe a mea. M-am uitat la mâinile noastre încleștate.

— Andrius, am spus eu încetișor, ești și tu pe listă?

El și-a ridicat ochii spre mine. A clătinat din cap.

I-am dat drumul mâinii lui din strânsoare. Am luat-o la fugă pe lângă cocioabele dărăpănate. Mama. Trebuia să îi spun mamei. Unde ne duceau? Să fi fost din cauză că nu am semnat? Cine mai era pe listă?

— Lina, calmează-te! mi-a cerut mama. Vorbește mai rar și mai clar.

— Ne duc de aici. Andrius mi-a spus, am rostit eu cu răsuflarea întretăiată.

— Poate că mergem acasă, s-a amăgit Jonas.

— Exact! l-a aprobat mama. Poate că mergem într-un loc mai bun.

— Poate că o să fim undeva, împreună cu papa, a continuat Jonas.

— Mamă, noi nu am semnat. Nu ai văzut ce față avea Andrius, i-am spus eu.

— Unde e Andrius? a întrebat Jonas.

— Nu știu, i-am răspuns eu. Nu e pe listă.

Mama a plecat după Andrius și după doamna Rimas. Eu am rămas să măsor maghernița cu piciorul de la un capăt la celălalt.

~

Duşumeaua scârţâia, protestând sub greutatea paşilor lui papa.

— E de preferat Suedia, a spus mama.

— Imposibil, i-a explicat papa. Germania e singura lor opţiune.

— Kostas, trebuie să îi ajutăm, a insistat mama.

— Îi ajutăm. Vor lua un tren spre Polonia, iar noi le vom aranja trecerea frontierei germane de acolo.

— Şi documentele? a întrebat mama.

— S-au rezolvat.

— M-aş simţi mai bine dacă ar fi vorba de Suedia, a stăruit mama.

— Nu se poate. Germania rămâne bătută în cuie.

— Cine pleacă în Germania? am strigat eu din sufragerie.

Tăcere mormântală.

— Lina, nu ştiam că eşti aici, a vorbit mama ieşind din bucătărie.

— Îmi fac temele.

— Un coleg de-al tatei pleacă în Germania, m-a lămurit mama.

— Mă întorc la cină.

Papa a sărutat-o pe mama pe obraz şi a ieşit în grabă pe uşa din spate.

~

Ştirea mutării iminente a pus lagărul pe jar. Oamenii se năpusteau în şi afară din bordeie. Speculaţiile înfloreau. Zvonurile se schimbau de la o clipă la alta. Se vehiculau tot felul de idei. Cineva a pretins că NKVD-iştii primiseră întăriri. Altcineva a spus că a văzut un grup de NKVD-işti încărcându-şi armele. Nimeni nu ştia care era adevărul.

Uliuşka a deschis de perete uşa magherniţei. I-a spus ceva lui Jonas, după care a plecat grăbită.

— O caută pe mama, mi-a explicat Jonas.

— Ştie ceva? am întrebat eu.

Domnișoara Grybas a intrat în fugă în bordeiul nostru.

— Unde e mama? a vrut ea să știe.

— S-a dus să-i găsească pe Andrius și pe doamna Rimas.

— Doamna Rimas este cu noi. Adu-o pe mama ta în coliba bărbatului cu chelie.

Am așteptat. Nu știam ce să facem. Să-mi pun toate lucrurile în valiză? Plecam cu adevărat? Să fi avut Jonas dreptate? Era posibil oare să mergem acasă? Nu semnasem. Nu îmi puteam scoate din minte expresia de îngrijorare de pe chipul lui Andrius atunci când mi-a spus că eram pe listă. De unde știa că eram pe listă? De unde știa că el nu era?

Mama s-a întors. Oamenii stăteau umăr la umăr în coliba bărbatului cu chelie. Am îngroșat rândurile în momentul când am intrat.

— Sst, ne-a atenționat bărbatul cărunt. Toată lumea să stea jos, vă rog. Să auzim ce are Elena de spus.

— E adevărat, a confirmat mama. Există o listă și se zvonește că vor muta oamenii.

— Cum a aflat Andrius de listă? s-a interesat Jonas.

— Doamna Arvydas a primit niște informații.

Mama și-a ferit privirea.

— Nu știu cum a intrat în posesia lor. Eu sunt pe listă. La fel și copiii mei. Doamna Rimas este pe listă. Domnișoară Grybas, nu ești pe listă. Asta e tot ce știu.

Oamenii s-au repezit să întrebe dacă erau pe listă.

— Nu mai chelălăiți de pomană. V-a spus tot ce știe, i-a repezit bărbatul cu chelie.

— Interesant, a remarcat bărbatul cărunt. Domnișoara Grybas nu este pe listă. Și nu a semnat. Așadar, nu este vorba doar de cei care nu au semnat.

— Vă rog, a spus domnișoara Grybas sufocându-se cu propriile-i cuvinte, nu mă lăsați aici.

— Gata cu smiorcăiala, i-a tăiat-o bărbatul cu chelie. Deocamdată nu știm ce se va întâmpla.

Am încercat să aflu metoda. Cum ne sortau pentru mutarea iminentă? Dar nu era nicio metodă. Psihologia terorii propovăduită de Stalin părea să se bazeze pe faptul că niciodată nu știai la ce să te aștepți.

— Trebuie să fim pregătiți, a intervenit domnul Lukas, cu neliniște în glas. Gândiți-vă la călătoria pe care am făcut-o până aici. Nu mai suntem nici pe departe la fel de puternici ca atunci. Dacă e să ne confruntăm din nou cu o asemenea călătorie, trebuie să fim pregătiți.

— Doar nu crezi că ne vor băga iar în vagoanele alea de tren, nu-i așa? a spus doamna Rimas, trăgând năvalnic aer în piept.

Un val de țipete și plânsete a străbătut grupul de oameni aflat acolo.

Cum puteam fi pregătiți? Niciunul dintre noi nu avea mâncare. Eram subnutriți, slăbiți. Vândusem aproape tot ce aveam mai de preț.

— Dacă e adevărat și dacă nu plec, voi semna documentele, ne-a anunțat domnișoara Grybas.

— Nu! Nu trebuie s-o faceți! m-am împotrivit eu.

— Oprește-te, i-a spus doamna Rimas. Nu gândești limpede.

— Ba gândesc foarte limpede, a contrat-o domnișoara Grybas, încercând să își stăvilească lacrimile. Dacă tu și Elena plecați, eu voi rămâne aproape singură. Dacă semnez, îmi vor da voie să le predau copiilor din lagăr. Chiar dacă cunoștințele mele de limbă rusă nu sunt grozave, voi putea să predau, măcar atât. Și dacă rămân singură, va trebui să am acces în sat. Îmi vor acorda accesul doar dacă semnez. Astfel, voi putea continua să vă scriu scrisori tuturor. Trebuie să o fac.

— Hai să nu luăm o decizie încă, a temperat-o mama, bătând-o ușor pe mână pe domnișoara Grybas.

— Poate că e doar un zvon nefondat, a conchis doamna Rimas.

Mama și-a coborât privirea și a închis ochii.

61

Andrius a venit în magherniţa noastră noaptea târziu şi a stat de vorbă cu mama afară.

— Andrius ar vrea să stea de vorbă cu tine, m-a anunţat mama.

Uliuşka i-a spus ceva în rusește. Mama a încuviinţat din cap.

Am ieşti afară. Andrius stătea cu mâinile înfundate în buzunare.

— Bună.

Scormonea pământul cu vârful bocancului.

— Bună.

Am privit de-a lungul şirului de colibe. O briză uşoară îmi ridica vârfurile părului.

— A început să se încălzească, am rostit eu într-un final.

— Mda, a catadicsit el să spună, ridicându-şi privirea spre cer. Hai să ne plimbăm.

Zăpada se topise, lăsând în loc noroiul îngheţat. Niciunul dintre noi nu a scos vreo vorbă până când nu am trecut de coliba bărbatului cu chelie.

— Ştii unde ne duc? am întrebat eu.

— Cred că vă transferă în alt lagăr. Se pare că merg şi unii dintre NKVD-işti cu voi. Îşi fac bagajele.

— Nu mă pot gândi la altceva decât la tatăl meu şi la ce scria despre el în dosar.

— Lina, am aflat ce înseamnă cuvântul acela din dosar, mi-a spus Andrius.

M-am oprit din drum, cercetându-i chipul din priviri ca să aflu răspunsul.

El a întins mâna și mi-a dat cu delicatețe părul la o parte din ochi.

— Înseamnă „complice", m-a informat Andrius.

— Complice?

— Asta înseamnă că, probabil, a încercat să ajute oameni aflați în pericol, mi-a explicat el.

— Păi, bineînțeles că ar face așa ceva. Doar nu crezi că a înfăptuit vreo crimă, în adevăratul sens al cuvântului, nu-i așa?

— Sigur că nu! Noi nu suntem criminali, a declarat el. Poate tu oi fi vreun soi de răufăcător — furi lemne, stilouri și dosare.

S-a uitat la mine, reprimându-și un zâmbet.

— Uite cine vorbește — roșii, ciocolată, votcă.

— Mda, și cine știe ce altceva, m-a completat el.

Mi-a luat mâna și a sărutat-o.

Ne-am plimbat mână în mână, fără să ne vorbim. Am încetinit pasul.

— Andrius, eu... mi-e frică.

S-a oprit și s-a întors spre mine.

— Nu. Să nu-ți fie teamă. Să nu le cedezi nimic. Nici măcar spaima ta.

— Toată chestia asta mă depășește. Nu am reușit să mă obișnuiesc nici măcar cu lagărul. Îmi este dor de acasă, îmi este dor de tata, îmi este dor de școală, îmi este dor de verișoara mea.

Am început să respir precipitat.

— Sst, m-a redus Andrius la tăcere.

M-a tras la pieptul lui.

— Ai grijă cu cine vorbești. Nu lăsa garda jos, da? mi-a șoptit el.

Brațele lui s-au înlănțuit și mai tare în jurul meu.

— Nu vreau să plec, am zis eu.

Am rămas acolo, în tăcere.

Cum de am ajuns într-o asemenea situație? Cum de m-am trezit, în cele din urmă, în brațele unui băiat pe care abia dacă îl

cunoșteam, dar pe care știam că nu voiam să îl pierd? Mă întrebam ce aș fi gândit despre Andrius dacă ne-am fi aflat în Lituania. Mi-ar fi plăcut de el? I-ar fi plăcut de mine, în alte împrejurări?

— Nu vreau să pleci, a șoptit el într-un final, atât de încet încât abia se auzea ce spunea.

Am închis ochii.

— Andrius, trebuie să ne întoarcem acasă.

— Știu, mi-a confirmat el. Vom ajunge acasă.

M-a luat de mână și am pornit-o pe drumul de întoarcere.

— Îți voi scrie. Voi trimite scrisorile în sat, am spus eu.

El a încuviințat din cap.

Am ajuns la maghernița noastră.

— Așteaptă o clipă, i-am zis eu.

Am intrat înăuntru. Mi-am adunat toate desenele, inclusiv cele făcute pe bucățele de hârtie, de sub căptușeala valizei. Am rupt hârtiile din blocul de desen. Am ieșit afară și i-am dat tot teancul lui Andrius. Desenul mamei lui, cu fața stâlcită în bătaie, a alunecat și a căzut pe jos. Ochii ei ne fixau din noroi.

— Ce faci? a întrebat el, ridicând iute desenul.

— Ascunde-le. Ține-le la loc sigur pentru mine, am spus eu punându-mi mâna peste a lui. Nu știu unde mergem. Nu vreau să fie distruse. Desenele astea reprezintă atât de mult din mine, din noi toți. Poți să le găsești un ascunziș sigur?

El a dat aprobator din cap.

— Sub patul meu de campanie este o scândură slăbită. Tot acolo am ascuns *Dombey și fiul*, a rostit el cu glas scăzut, uitându-se la desene. Trebuie să continui să desenezi. Mama mea mi-a spus că lumea nu are habar de ceea ce ne fac sovieticii nouă. Nimeni nu știe despre sacrificiile făcute de tații noștri. Dacă alte țări ar ști, s-ar putea să ne vină în ajutor.

— Voi continua, am făgăduit eu. Și am așternut totul pe hârtie. De aceea trebuie să ții desenele la loc sigur pentru mine. Ascunde-le.

El a încuviințat din cap.

— Promite-mi doar atât: că ai grijă de tine, mi-a spus el. Nu mai fii atât de nesăbuită încât să cauți dosare sau să alergi pe sub trenuri.

Ne uitam unul în ochii celuilalt.

— Și să nu mai fumezi cărți fără mine, da? a adăugat el.

Am zâmbit.

— De acord. Cât timp crezi că mai avem la dispoziție?

— Nu știu. S-ar putea să se întâmple oricând.

M-am ridicat pe vârfuri și l-am sărutat.

— *Krasivaia*, mi-a șoptit el la ureche, iar nasul lui mi-a alunecat de-a lungul obrazul. L-ai învățat deja?

M-a sărutat pe gât.

— Încă nu, am spus eu închizând ochii.

Andrius a dat drumul aerului din piept și a făcut un pas încet înapoi.

— Spune-i lui Jonas că mă întorc mâine-dimineață să îl văd.

Am dat din cap, simțindu-i încă atingerea caldă a buzelor pe gât.

S-a îndepărtat în noaptea întunecată, strângând desenele mele la piept, pe sub haină. S-a răsucit și m-a privit peste umăr. I-am făcut cu mâna. Mi-a făcut și el cu mâna în chip de răspuns. Silueta lui a devenit din ce în ce mai mică până când, într-un final, s-a topit cu totul în întuneric.

62

Au venit înainte de răsăritul soarelui. Au dat buzna în magherniţa noastră agitându-şi puştile în aer, exact la fel cum năvăliseră în casa noastră cu zece luni în urmă. Nu aveam decât câteva minute la dispoziţie. De data asta eram pregătită.

Uliuşka s-a ridicat din patul ei de paie. A lătrat la mama.

— Nu mai zbiera atâta. Plecăm, i-am dat eu de ştire.

S-a apucat să-i dea mamei cartofi, sfeclă şi mâncare pusă deoparte. I-a dat lui Jonas o blană moţoasă pe care să o ascundă în valiză. Mie mi-a dat un creion. Nu îmi venea să cred. De ce ne dădea de mâncare? Mama a încercat să o îmbrăţişeze, dar numai îmbrăţişare nu s-a putut numi. Uliuşka a respins-o şi a bătut din picior.

NKVD-iştii ne-au spus să stăm afară, să aşteptăm. Bărbatul cărunt s-a îndreptat spre noi, cu valiza în mână. Era pe listă. Doamna Rimas venea în spatele lui, urmată de fetiţa cu păpuşa, de mama ei şi de un şir întreg de alţi oameni. Am pornit încet, într-o procesiune, spre biroul colhozului, târându-ne bagajele după noi. Chipurile oamenilor arătau mult mai îmbătrânite decât la sosirea noastră, cu zece luni în urmă. Arătam şi eu mai în vârstă decât eram, de fapt? Domnişoara Grybas a venit în fugă spre noi, plângând.

— Au trimis după voi. Vă duceţi în America. Ştiu eu. Vă rog să nu mă uitaţi, ne-a implorat ea. Vă rog să nu mă lăsaţi să mă prăpădesc pe aici. Vreau să merg acasă.

Mama și doamna Rimas au îmbrățișat-o pe domnișoara Grybas. Au asigurat-o că nu o vor da uitării. Eu nu o voi uita nici pe ea, nici sfeclele pe care le ascundea pe sub fustă.

Ne târam pe drum. Hohotele de plâns ale domnișoarei Grybas au rămas în urma noastră. Femeia morocănoasă a ieșit din bordeiul ei, cu fetele agățate de picioare. A ridicat o mână ofilită în chip de salut și a dat din cap. Mi-a amintit cum ascundea gaura de aerisire din tren cu trupul ei. Pierduse atât de mult în greutate. L-am căutat pe Andrius din priviri. Aveam cartea *Dombey și fiul* la loc sigur în valiză, alături de fotografia noastră de familie.

În fața biroului colhozului era parcat un camion uriaș. Krețki și alți doi NKVD-iști stăteau lângă el fumând. Comandantul stătea pe verandă împreună cu un ofițer pe care nu îl cunoșteam. Au început să ne strige numele în ordine alfabetică. Oamenii se suiau pe platforma din spatele camionului.

— Ai grijă, Jonas, s-a auzit vocea lui Andrius în spatele nostru. La revedere, doamnă Vilkas.

— La revedere, Andrius, a spus mama, luându-i mâinile într-ale ei și sărutându-l pe obraji. Ai grijă de mama ta, dragule.

— A vrut să vină, dar...

— Înțeleg. Transmite-i complimente din partea mea, a spus mama.

NKVD-iștii continuau să citească nume de pe listă.

— Să-mi scrii Jonas, da? a mai spus Andrius.

— Sigur că da, a confirmat Jonas. I-a întins mâna lui micuță în chip de salut.

— Și să ai grijă de amândouă, promiți? Tatăl tău și cu mine ne bazăm pe tine, a continuat Andrius.

Jonas a dat aprobator din cap.

Andrius s-a întors, căutându-mă din priviri. M-a găsit.

— Ne mai vedem noi, m-a asigurat el.

Nu mi s-a clintit niciun mușchi de pe față. Nu am scos niciun sunet. Dar, pentru prima oară după luni de zile, am plâns. Lacrimile

mi-au țâșnit din ochii uscați și s-au prelins în șuvoaie pe obraji. Mi-am întors capul.

NKVD-iștii au strigat numele bărbatului cu chelie.

— Uită-te la mine, mi-a șoptit Andrius, apropiindu-se de mine. Ne vom revedea, a spus el. Gândește-te numai la asta. Gândește-te numai la faptul că îți voi aduce desenele înapoi. Imaginează-ți toate astea ca pe un tablou, pentru că eu voi face parte din el.

Am dat din cap.

— Vilkas, a strigat un ofițer NKVD.

Ne-am îndreptat spre camion și am urcat înăuntru. M-am uitat înapoi la Andrius. Își trecea degetele prin păr. Motorul a pornit cu un huruit. Am fluturat mâna, luându-mi la revedere de la el.

Buzele lui au schițat cuvintele: „Ne vom revedea" și a dat din cap, confirmându-și spusele.

Am încuviințat și eu din cap. Ușa din spatele camionului s-a trântit, iar eu m-am așezat. Camionul a pornit la drum icnind. Vântul a început să îmi bată drept în față. Mi-am strâns mai tare haina în jurul meu și mi-am băgat mâinile în buzunare. Și atunci am dat de ea. De piatră. Andrius mi-o strecurase în buzunar. M-am ridicat în picioare să îi dau de știre că am găsit-o. Plecase.

GHEAȚĂ ȘI CENUȘĂ

63

Am mers toată dimineaţa cu camionul. Drumul îngust şerpuia, pierzându-se printre copaci. Încercam să gândesc pozitiv, la fel ca mama. Mă gândeam la Andrius. Vocea lui încă îmi mai răsuna în urechi. În orice caz, îi lăsasem în urmă pe comandant şi pe Kreţki. Speram să ajungem pe undeva pe lângă Krasnoiarsk, cât mai aproape de papa.

Camionul s-a oprit lângă un câmp. Ni s-a dat voie tuturor să sărim jos şi să ne uşurăm în iarbă. NKVD-iştii au început să urle la noi doar după câteva secunde.

— *Davai!*

Am recunoscut vocea. M-am uitat ca să mă conving. Kreţki.

După-amiaza târziu, am ajuns într-o gară. O tăbliţă indicatoare ştearsă scârţâia în vânt. Biisk. Camioanele au umplut curtea gării. Scena nu era asemănătoare cu gara de unde fuseserăm deportaţi. În Kaunas, atunci în iunie, fusesem înnebuniţi de spaimă. Panica crescuse la cote ameţitoare. Oamenii alergau şi urlau. Acum, mase de oameni obosiţi, cenuşii la chip, îşi croiau încet drum spre vagoanele de tren, precum un şir de furnici epuizate ce urcau un deal.

— Toată lumea să se aşeze în dreptul uşilor deschise, ne-a instruit bărbatul cu chelie. Daţi impresia că nu vă simţiţi în largul

vostru. Poate că nu vor mai băga alți oameni aici și vom avea suficient spațiu să respirăm.

Am urcat în vagon. Era diferit față de vagonul de data trecută. Era mai lung. O lampă atârna din tavan. Vagonul mirosea a trupuri nespălate și a urină. Îmi lipsea aerul curat și mirosul pădurii din lagăr. Am făcut așa cum ne-a sugerat bărbatul cu chelie și ne-am înghesuit lângă ușă. Stratagema a funcționat. Două grupuri de oameni au fost dirijate spre alte vagoane.

— Ce mizerie e aici, a remarcat doamna Rimas.

— Și la ce te așteptai? La o cușetă într-un vagon de lux? a luat-o peste picior bărbatul cu chelie.

Au mai înghesuit câțiva oameni înăuntru înainte de a trânti ușile. Mai întâi, o femeie cu doi băieți și un bărbat mai în vârstă s-au cățărat în vagon. Apoi, un bărbat înalt a pășit înăuntru privind cu nervozitate în jur. În final, o femeie și fiica ei au fost ajutate să urce. Jonas mi-a dat un ghiont în braț. Fata era galbenă ca o lămâie, iar ochii ei nu mai erau decât niște fante buhăite. Unde fusese? Mama îi vorbea fiicei în limba lituaniană.

— Încă o scurtă călătorie și ajungem acasă, draga mea, a asigurat-o ea pe fată.

Mama a ajutat-o pe femeie cu bagajele. Fata ba își dregea glasul, ba tușea.

Am avut noroc. Nu erau decât treizeci și trei de oameni în vagonul nostru. De data asta aveam suficient loc și lumină. I-am cedat fetei galbene ca lămâia un loc de dormit pe scândura prinsă pe peretele vagonului. Mama a insistat să îi dăm un loc și lui Jonas. Eu m-am așezat pe jos, lângă fata cu păpușa, care era cu mâinile goale de data asta.

— Unde ți-e păpușa? am întrebat-o eu.

— A murit, a răspuns fata ai cărei ochi erau lipsiți de orice expresie.

— Oh.

— NKVD-iștii au omorât-o. Ţii minte cum au omorât-o pe femeia cu bebelușul? Tot așa au făcut și cu Liale, doar că au aruncat-o în aer și i-au smuls capul cu focuri de armă. Precum unui porumbel, ca să spun așa.

— Trebuie să îți fie tare dor de ea, am spus eu.

— Păi mi-a fost dor la început. Am plâns și am tot plâns. Un gardian mi-a spus să încetez cu plânsul. Am încercat, dar nu am putut. M-a pocnit în cap. Vezi cicatricea? mi-a spus ea arătându-mi o rană adâncă cicatrizată pe frunte.

Ticăloșii. Nu era decât un copil.

— Nici tu nu te-ai putut opri din plâns? m-a întrebat ea.

— Poftim?

A arătat cu degetul spre cicatricea de deasupra sprâncenei mele.

— Nu, pe mine m-au lovit cu o conservă de sardele, am lămurit-o eu.

— Pentru că plângeai? a mai întrebat ea.

— Nu, doar ca să se amuze, i-am explicat eu.

Mi-a făcut semn cu degetul ca să mă apropii de ea.

— Vrei să îți spun un secret mare de tot? mi-a spus ea.

— Ce secret?

S-a aplecat să îmi șoptească la ureche.

— Mama mi-a spus că NKVD-iștii se duc în iad.

S-a tras înapoi.

— Dar nu poţi să spui nimănui. E un secret, da? Știi ceva, Liale, păpușa mea, este în rai. Îmi vorbește. Îmi spune tot felul de lucruri. Și acesta e un secret, dar Liale mi-a dat voie să ți-l spun.

— Nu o să-l spun nimănui, i-am promis eu.

— Cum te cheamă? m-a interogat ea.

— Lina, am răspuns eu.

— Și pe fratele tău?

— Jonas.

— Pe mine mă cheamă Janina, s-a prezentat ea, continuând să pălăvrăgească. Mama ta, să știi că arată mai bătrână acum. Și mama mea la fel. Și ție îți place de băiatul care aștepta lângă camion.

— Ce spui?

— Acela care ți-a pus ceva în buzunar. Am văzut. Ce ți-a dat?

I-am arătat piatra.

— E atât de strălucitoare. Cred că i-ar place lui Liale. Poate că ai putea să mi-o dai mie.

— Nu, e un cadou. Cred că ar fi mai bine să îl păstrez o vreme, am declarat eu.

Mama a venit să se așeze lângă mine.

— Ați văzut ce cadou a primit Lina de la prietenul ei? a întrebat-o Janina.

— Nu e prietenul meu.

Era el prietenul meu? Voiam ca el să fie prietenul meu. I-am arătat mamei piatra.

— Văd că a ajuns înapoi la tine, a constatat ea. E purtătoare de noroc.

— Păpușa mea a murit, a anunțat-o Janina. Este în rai.

Mama a încuviințat din cap și a bătut-o ușor pe Janina pe brat.

— Faceți-o să tacă odată pe copila aia! a răbufnit bărbatul cu chelie. Tu, cel înalt! Ce știi despre război?

— Japonezii au bombardat Pearl Harbour, l-au bombardat, a spus bărbatul.

— Pearl Harbour? Au bombardat America? s-a mirat doamna Rimas.

— Când? a vrut să știe bărbatul cu chelie.

— Cu câteva luni în urmă. În jur de Crăciun, da, de Crăciun.

Repeta cuvintele. Avea un tic nervos.

— Așadar, Statele Unite au declarat război Japoniei? s-a interesat mama.

— Da, împreună cu Marea Britanie. Marea Britanie a declarat și ea război.

— De unde vii? l-a întrebat bărbatul cu chelie.

— Din Lituania, a fost răspunsul.

— Atâta lucru știu și eu, idiotule. De unde ai venit azi?

— Din Kalamanka, a răspuns bărbatul. Da, din Kalamanka.

— Kalamanka, zici? Era o închisoare sau un lagăr? a continuat bărbatul cu chelie interogatoriul.

— Un lagăr, hmm, un lagăr. O fermă de cartofi. Tu?

— De la o fermă de sfeclă de lângă Turaciak, a intervenit mama. Erau mulți lituanieni în lagărul tău?

— Nu, majoritatea erau letoni, a spus bărbatul. Și finlandezi. Da, finlandezi.

Finlandezi. Uitasem cu totul de Finlanda. Mi-am reamintit de noaptea când doctorul Seltzer a venit la noi acasă să îl caute pe papa. Sovieticii invadaseră Finlanda.

„E doar la treizeci de kilometri distanță de Leningrad, Elena", îi spusese doctorul Seltzer mamei. „Stalin vrea să se apere de Vest."

„Vor negocia finlandezii?" a vrut să știe mama.

„Finlandezii sunt un popor puternic. Se vor lupta", apreciase doctorul Seltzer.

64

Trenul înainta trosnind și pârâind din încheieturi. Ritmul sacadat al roților cu scrâșnetul lor metalic pe șine mă tracasa. Mă duceau departe de Andrius, departe în necunoscut. Lampa metalică de deasupra noastră oscila precum un pendul, iluminând chipuri găunoase, aruncând umbre prin vagon. Janina șușotea cu păpușa ei fantomă, chicotind.

Fetița galbenă tușea și horcăia lângă Jonas. Îl împroșcase cu sânge pe tot spatele. Mama l-a luat pe Jonas pe sus de pe scândură. I-a rupt cămașa de pe el și i-a aruncat-o în gaura latrinei. Nu că ar fi ajutat la ceva. Cu toții respiram același aer ca fata galbenă. Flegma și sângele de pe o cămașă nu puteau fi cu nimic mai contagioase.

— Îmi pare atât de rău, a hohotit fata. Ți-am stricat cămașa.

— Nu-i nimic, a zis Jonas, luându-se singur în brațe ca să se încălzească. Urmele de scorbut nu îi dispăruseră cu totul. Pete roz erau răspândite pe tot toracele lipsit de vlagă.

Bărbatul înalt, cel care repeta cuvintele, vorbea plin de însuflețire, cu toată convingerea, despre America, America. Eu nu eram convinsă de nimic, cu excepția dorinței mele arzătoare de a-i revedea pe papa, pe Andrius și de a ajunge acasă.

M-am trezit în toiul celei de-a treia nopți. Am simțit o bătaie pe piept. Am deschis ochii. Chipul Janinei, cu ochii larg deschiși, era aplecat deasupra mea. Lumina se balansa dintr-o parte într-alta în spatele ei.

— Janina. Ce este?

— Liale.

— Spune-i să se ducă la culcare, i-am sugerat eu, închizând ochii.

— Nu poate să doarmă. Spune că fata galbenă a murit.

— Cum?

— Liale spune că a murit. Poți să verifici dacă are ochii deschiși? Mie mi-e frică să mă uit.

Am tras-o pe Janina lângă mine, punându-i capul pe pieptul meu.

— Sst. Culcă-te.

Tremura în brațele mele. Mi-am ciulit urechile. Tusea încetase

— Sst. E vremea să te culci, Janina, i-am spus eu, legănând-o ușurel.

Gândul mi-a zburat la Andrius. Oare ce făcea acolo, în lagăr? Se uitase la desenele mele? Mi-am dus mâna la buzunar și mi-am înfășurat degetele în jurul pietrei. L-am văzut zâmbind, trăgând de căciula mea la coada pentru rație.

Fata galbenă era moartă. Dâre uscate de sânge i se prelingeau din colțurile gurii spre bărbie. A doua zi, gardienii i-au târât corpul înțepenit afară din vagon. Mama ei a sărit jos după ea, plângând. S-a auzit un zgomot de armă. O bufnitură surdă. O mamă îndurerată era întotdeauna o grijă în plus.

Uliuška, femeia pe care o disprețuiam, ne-a asigurat supraviețuirea în timpul călătoriei cu trenul. Am trăit din mâncarea pe care i-o dăduse mamei. Am împărțit-o cu ceilalți. Am desenat-o pe Uliuška cu fața ei lată și cu claia ei de păr, încercând să nu îmi las mâna să tremure din pricina vibrațiilor trenului.

Nimeni nu refuza apa sau borhotul pământiu din găleți. Mâncam cu lăcomie, lingându-ne palmele și sugându-ne de sub unghiile murdare. Mama Janinei dormea adeseori. Eu abia puteam dormi, cu toate că eram epuizată de oboseală. Zgomotul și mișcarea trenului nu mă lăsau să dorm. Stăteam trează, întrebându-mă unde ne duceau și cum să îi dau lui papa de știre.

Janina l-a bătut pe umăr pe bărbatul cu chelie.

— Am auzit că sunteți evreu, i-a spus ea.

— Așa ai auzit, carevasăzică? a replicat bărbatul cu chelie.

— E adevărat? l-a întrebat Janina.

— Da. Am auzit că ești o mică pușlama, e adevărat?

Janina a făcut o pauză, rămânând pe gânduri.

— Nu, nu cred. Știați că Hitler și naziștii i-ar putea omorî pe evrei? Mama mi-a spus asta.

— Mama ta greșește. Hitler *îi* omoară pe evrei.

— Dar de ce? s-a băgat Jonas în vorbă.

— Evreii sunt țapii ispășitori pentru toate problemele Germaniei, a declarat bărbatul cu chelie. Hitler este convins că puritatea rasială este soluția. Este mult prea complicat pentru copii să înțeleagă.

— Și atunci preferați să fiți cu noi, decât cu naziștii? a întrebat Jonas.

— Crezi că am de ales? Fie sub Hilter, fie sub Stalin, războiul acesta ne va termina pe toți. Lituania este prinsă la mijloc. L-ai auzit pe bărbatul acela. Japonezii au bombardat Pearl Harbour. Statele Unite s-ar putea să se fi aliat deja cu sovieticii. Destul cu vorbăria. Tăceți din gură, ne-a retezat-o bărbatul cu chelie.

— Mergem în America, a spus bărbatul care repeta cuvintele. În America.

65

După o săptămână, trenul s-a oprit târziu în noapte. Doamna Rimas a spus că a văzut o tăbliță indicatoare pe care scria Makarov. Ne-au mânat afară din vagoane. Aerul curat, plin de prospețime, mi-a învăluit fața. Inhalam pe nas și expiram pe gură, printre buzele mele uscate. Gardienii ne-au direcționat spre o clădire aflată la vreo câteva sute de metri depărtare. Ne-am scos târâș bagajele noastre murdare din vagon. Mama s-a prăvălit în noroi.

— Ridic-o repede, m-a sfătuit doamna Rimas, uitându-se de jur împrejur după gardieni. Dacă au tras într-o mamă îndurerată, s-ar putea să tragă și într-o femeie care nu se ține pe picioare.

— Nu am nimic. Sunt doar obosită, atâta tot, a replicat mama.

Doamna Rimas și cu mine am ajutat-o pe mama să meargă. Jonas târa după el valizele noastre. Mama s-a împiedicat din nou în apropierea clădirii.

— *Davai!*

Doi NKVD-iști s-au apropiat cu mâinile încleștate pe arme. Mama nu se mișca suficient de repede.

Au venit spre noi în pași de marș. Mama s-a îndreptat de spate. Unul dintre NKVD-iști a scuipat pe jos. Celălalt s-a uitat la ea. Am simțit cum mi se pune o greutate în stomac. Krețki. Călătorise cu noi.

— Nikolai, a rostit mama cu un firicel de glas.

Krețki a făcut un semn într-altă direcție. S-a dus cu pași mari și apăsați spre un alt grup de oameni.

Clădirea era mare, asemănătoare unui hambar uriaș. Trebuie să fi fost, cu toții, vreo mie de oameni acolo. Eram prea obosiți ca să

vorbim. Ne-am prăbușit pe jos, peste bagajele noastre. Mușchii mi s-au relaxat. Pământul ferm sub picioare îmi dădea o senzație minunată, de parcă o mână magică ar fi oprit un metronom. Scăpasem, în sfârșit, de scrâșnetul metalic al șinelor. Mi-am cuprins valiza în brațe, îmbrățișând cartea *Dombey și fiul*. Era liniște. Stăteam întinși pe jos în zdrențele noastre și dormeam.

S-a crăpat de ziuă. Am simțit răsuflarea Janinei, care era cuibărită în spatele meu. Jonas stătea cocoțat pe valiza lui. Mi-a făcut un semn din cap. M-am uita la mama. Dormea profund, cu fața și brațele pe valiza ei.

— I-a spus Nikolai, mi-a semnalat Jonas.

— Cui? am întrebat eu.

Jonas a început să măsoare încăperea cu pasul.

— Lui Krețki. N-ai auzit-o? Aseară i-a spus Nikolai.

— E numele lui de botez? am întrebat eu.

— Exact. Nu știu ce să zic. De unde îl știe? s-a revoltat Jonas. De ce a venit cu noi? Jonas a izbit cu vârful pantofului în țărână.

NKVD-iștii au venit cu pâine și găleți cu supă de ciuperci. Am trezit-o pe mama și am cotrobăit în bagajele noastre după o ceașcă sau o farfurie.

— Ne pregătesc, ne pregătesc, a spus bărbatul care repeta cuvintele. Vom participa la câte un festin în fiecare zi în America. În fiecare zi.

— De ce ne hrănesc? m-am mirat eu.

— Ca să ne dea putere de muncă, a comentat Jonas.

— Mâncați până la ultimul dumicat, ne-a instruit mama.

După masă, gardienii au început să ne grupeze. Mama se sforța să audă ce spuneau.

A râs fără vlagă.

— Mergem să facem baie. Vom putea să facem baie!

Ne-am îndreptat cu pași mărunți și repezi spre o baie publică mare, din lemn. Mersul mamei era mai ferm. La intrare ne-au separat în grupuri de bărbați și femei.

— Așteaptă-ne, l-a instruit mama pe Jonas.

Ni s-a spus să ne scoatem hainele și să le dăm muncitorilor siberieni de la poartă. A dispărut orice urmă de pudoare. Femeile s-au dezbrăcat repede. Voiau să fie curate. Eu mi-am aruncat privirea în jos, ezitând.

— Grăbește-te, Lina!

Nu voiam să mă atingă sau să se uite careva dintre ei la mine. Mi-am încrucișat brațele peste piept.

Mama vorbea cu unul dintre bărbați.

— Spune că trebuie să ne grăbim, că acesta e doar un scurt popas în călătoria noastră. Azi va sosi un grup mai mare. Spune că letonii, estonienii și ucrainenii au trecut deja pe aici, ne-a tradus mama. Este în regulă, draga mea. Poți să fii sigură de asta.

Bărbații nu prea păreau să ne dea atenție. Normal. Trupurile noastre stafidite păreau aproape androgine. Nu mai avusesem ciclu de luni de zile. Pierdusem orice urmă de feminitate. O bucată de carne de porc sau o bere cu spumă ar fi fost mult mai atractive pentru bărbați.

După ce am făcut duș, am fost urcați într-un camion cu bagajele noastre cu tot. Ne-au mai dus câțiva kilometri prin pădure până când am ajuns pe malul râului Angara.

— De ce ne-au adus aici?

Pe malul apei erau umbrare mari din lemn. Lângă pâlcul de copaci era cuibărită o clădire uriașă a NKVD-ului.

— Ne îmbarcă pe vapoare. Nu vedeți? Plecăm în America! În America! a spus bărbatul care repeta cuvintele. Călătorim în amonte pe râul Angara, până la Lena, apoi traversăm marea prin Strâmtoarea Bering. Strâmtoarea Bering.

— O asemenea călătorie ar dura luni de zile, a apreciat bărbatul cărunt.

America? Cum puteam să îl lăsăm pe papa într-o închisoare din Krasnoiarsk? Cum mai puteau ajunge desenele mele până la el? Și cum rămânea cu războiul? Ce se întâmpla dacă și alte țări se aliau cu Stalin? Am văzut cu ochii minții chipul lui Andrius atunci când mi-a spus că eram pe listă. Ceva din expresia întipărită pe fața lui îmi spunea că nu mergeam în America.

66

VAPOARELE S-AU LĂSAT aşteptate. Am aşteptat pe malurile pietroase ale râului Angara mai bine e o săptămână. Ne-au hrănit cu terci de orz. Nu îmi dădeam seama de ce ne hrăneau mai bine. Nu era un act de bunătate. Aveau nevoie de puterea noastră de muncă, dar pentru ce? Stăteam la soare, de parcă eram în vacanţă. Am desenat pentru papa şi i-am scris lui Andrius în fiecare zi. Desenam pe bucăţele mici de hârtie ca să nu se bage de seamă şi le ascundeam între paginile cărţii *Dombey şi fiul*. O femeie estoniană m-a văzut desenând şi mi-a dat nişte hârtie în plus.

Tăiam lemne, dar numai pentru focurile de tabără pe care le făceam seara. Ne aşezam în jurul lemnelor care trosneau în foc şi cântam melodii lituaniene. Întreaga pădure răsuna de melodiile oamenilor baltici care cântau despre ţinutul lor natal. Femeile erau alese să meargă la Ceremhovo cu trenul, să îi ajute pe NKVD-işti să care proviziile înapoi. Ne puneau şi scrisori la poştă.

— Vă rog frumos, puteţi să duceţi asta la Ceremhovo şi să i-o daţi cuiva care să o treacă din mână în mână?

I-am dat femeii o placă din lemn.

— E minunată. Şi florile — ai făcut o treabă frumoasă. Aveam şi eu virnanţi acasă, în grădina din spate, a spus ea oftând. Şi-a ridicat ochii spre mine. Tatăl tău este în Krasnoiarsk?

Am aprobat din cap.

— Lina, te rog să nu îţi faci speranţe prea mari, m-a sfătuit mama. Krasnoiarsk e departe de aici.

Într-o zi, după ce am stat la soare, mama și cu mine am intrat în râul Angara. Am ieșit în fugă afară din apă, râzând. Hainele ude ni se lipiseră strâns de trupurile noastre subțiri.

— Acoperiți-vă! ne-a ordonat Jonas, ferindu-și privirea.

— Ce vrei să spui? a întrebat mama, trăgând de materialul ud lipit de ea.

— Sunt cu ochii pe noi, a răspuns Jonas făcând semn cu capul spre NKVD-iști.

— Jonas, nu-i interesează. Uită-te la noi. Nu se poate spune că suntem tocmai fermecătoare, a spus mama storcându-și apa din păr.

Mi-am cuprins bustul cu brațele.

— Doamna Arvydas le-a trezit interesul. Poate că se va întâmpla și cu voi la fel, a spus Jonas.

Mâinile mamei au căzut pe lângă corp.

— Despre ce vorbești? Despre cine?

— Nikolai, a rostit Jonas sec.

— Kreţki? am zis eu. Ce-i cu el?

— Întreab-o pe mama, mi-a răspuns Jonas.

— Oprește-te Jonas. Nu îl cunoaștem pe Nikolai, a zis mama.

M-am întors cu fața la mama.

— De ce îi spui Nikolai? De unde îi știi numele de botez?

Mama și-a întors privirea de la mine la Jonas.

— L-am întrebat cum îl cheamă.

Am simțit un nod în stomac. Avea Jonas dreptate?

— Dar e un monstru, mamă, l-am categorisit eu, ștergându-mi apa de pe cicatricea de pe frunte.

Ea s-a apropiat mai tare de mine, storcându-și fusta.

— Nu știm ce este cu adevărat.

Am pufnit pe nări de dispreț.

— Este un...

Mama m-a înhățat de braț. Durerea m-a săgetat până în umăr. Mi-a vorbit printre dinții încleștați.

— Nu știm, mă auzi? Nu știm ce este. E un băiat. E doar un băiat.

Mama mi-a dat drumul din strânsoare.

— Și nu mă culc cu el, i-a scuipat ea vorbele lui Jonas drept în față. Cum îndrăznești să insinuezi așa ceva!

— Mama..., a dat Jonas în bâlbâială.

Ea a plecat, iar eu am rămas să mă frec pe brat.

Jonas încremenise, șocat fiind de ieșirea mamei.

67

Săptămâni de-a rândul, barjele s-au târât în amonte pe râul Angara, mergând departe, spre nord. Apoi am debarcat și am mers pe drum zile întregi în platformele camioanelor negre, străbătând păduri dese. Treceam pe lângă copaci uriași căzuți, cu trunchiuri atât de mari încât camioanele noastre ar fi putut trece prin interiorul lor. Nu vedeam nici țipenie de om. Pădurea întunecată părea să ne înconjoare, impenetrabilă. Unde ne duceau? Ziua ne coceam și noaptea dârdâiam. Bășicile se vindecau. Mâncam tot ce ni se dădea, mulțumiți de faptul că nu eram puși la muncă.

Camioanele au ajuns la Ust-Kut, pe malul fluviului Lena. Am așteptat din nou barjele. Lunca fluviului Lena era tapetată cu pietriș mărunt. Ploua torențial. Corturile improvizate ridicate pe malul apei nu ne protejau cu nimic. Stăteam călare pe valiza mea, protejându-mi cartea *Dombey și fiul*, piatra, desenele și fotografia noastră de familie. Janina era afară, în ploaie. Stătea cu ochii ațintiți pe cer, purtând conversații cu un interlocutor imaginar. Cizmele lui Krețki scârțâiau în susul și în josul malului. Zbiera la noi să stăm grupați. Noaptea, obișnuia să stea cu ochii pierduți pe reflecția argintie a lunii în fluviul Lena; singura mișcare pe care o făcea era să își ducă la buze țigara aprinsă care lucea în întuneric.

Începusem să mă descurc binișor în limba rusă. Jonas însă mă întrecuse cu mult.

După două săptămâni, au sosit și barjele, iar NKVD-iștii ne-au îmbarcat din nou ca să plutim undeva spre nord.

Am ieșit din Ust-Kut și am trecut pe lângă Kirensk.

— Călătorim spre nord, ne-a dat de știre Jonas. Cine știe, poate că ajungem, într-adevăr, până în America.

— Și să-l lăsăm pe papa în urmă? am întrebat eu.

Jonas privea apa. Nu a mai spus nimic.

Bărbatul care repeta cuvintele nu vorbea decât de America. Încerca să deseneze hărți ale Statelor Unite, discutând până în cele mai mici amănunte ceea ce auzise de la prieteni și rude. Se agăța cu toată puterea de ideea asta.

~

— În America sunt universități excelente într-o regiune denumită Noua Anglie. Se spune că New Yorkul este un oraș destul de modern, mi s-a destăinuit Joana.

— Cine a spus că New Yorkul este un oraș destul de modern? am vrut eu să știu.

— Părinții mei.

— Ce știu ei despre America? am mai întrebat eu.

— Mama are un unchi acolo, a zis Joana.

— Credeam că toată familia mătușii tale este în Germania, am remarcat eu.

— După toate aparențele, are o rudă în America. Primește scrisori de la acea persoană. Locuiește în Pennsylvania.

— Hm. Nu prea mă interesează America. Ce pot să îți spun sigur este că duc lipsă de opere de artă. Nu pot să numesc niciun artist american care să fi realizat ceva deosebit.

~

— Ai face bine să nu mă desenezi, m-a avertizat bărbatul cu chelie. Nu vreau să existe vreun portret de-al meu.

— De fapt, aproape am terminat, l-am asigurat eu, umbrind zona cenușie a obrajilor lui pătați.

— Rupe-l, a insistat el.

— Nu, am refuzat eu. Nu vă faceți griji, nu îl voi arăta nimănui.

— Nu, nu îl vei arăta, dacă îți vrei binele.

Mi-am lăsat privirea în jos, spre desenul meu. Îi surprinsesem buza încrețită și expresia lui posacă dintotdeauna. Nu era urât. Cutele adânci de deasupra sprâncenelor, însă, îl făceau să pară veșnic nemulțumit.

— De ce ați fost deportat? m-am interesat eu. Ați spus că ați fost colecționar de timbre. Dar de ce să vă deporteze pentru așa ceva?

— Vezi-ți de treaba ta, mi-a trântit-o el.

— Unde e familia dumneavoastră? am insistat eu.

— Ți-am spus doar că nu e treaba ta, m-a repezit el, amenințându-mă cu degetul lui strâmb. Și dacă îți cunoști propriul interes, ascunde desenele alea, mă auzi?

Janina s-a așezat lângă mine.

— Tu nu vei fi niciodată o artistă celebră, a apreciat bărbatul cu chelie.

— Ba da, va fi, l-a contrazis Janina.

— Nu, nu va fi. Știi de ce? Pentru că nu a murit încă. Dar poate că mai e o speranță. America, pfui.

L-am străpuns cu privirea.

— Păpușa mea a murit, a spus Janina.

68

Ne-am apropiat de Iakuțk.

— Și acum vom vedea. Vom vedea, a spus bărbatul care repeta cuvintele, parcă pus pe jeratec. Dacă debarcăm aici, nu vom merge în America. Nu vom merge.

— Unde vom merge? a întrebat Jonas.

— În raionul Kolîma. La una din închisori. Probabil că la Magadan, a presupus bărbatul cu chelie.

— Nu mergem la Magadan, a intervenit mama. Nu mai arunca cu vorbe de-astea, domnule Stalas.

— Nu la Kolîma, nu la Kolîma, a spus bărbatul care repeta cuvintele.

Barjele au încetinit.

— Nu, te rog, nu, a șoptit Jonas.

Ne-am oprit.

Doamna Rimas a început să plângă.

— Nu pot să stau într-o închisoare, atât de departe de soțul meu.

Janina m-a tras de mânecă.

— Liale spune că nu mergem la Kolîma.

— Ce spui? am întrebat eu.

— Spune că nu mergem acolo.

A ridicat din umeri.

Ne-am înghesuit spre marginea barjei. Unii dintre NKVD-iști au debarcat. Kreţki se afla printre ei. Căra un rucsac. Un comandant a întâmpinat gardienii pe țărm.

I-am privit în timp ce își primeau instrucțiunile.

— Uite, mi-a atras atenția Jonas. O parte din NKVD-iști încarcă provizii pe barjă.

— Așadar, plecăm de aici? am întrebat eu.

Pe neașteptate, s-au auzit niște voci aprinse venind de pe mal. Era Krețki. Se certa cu comandantul. Am înțeles ce spunea comandantul. Îi cerea lui Krețki să se întoarcă pe barjă.

— Krețki vrea să rămână, mi-a dat Jonas de știre.

— Foarte bine, să rămână, am fost eu de acord.

Krețki gesticula cu brațele prin aer în fața comandantului, care avea o mână îndreptată spre barjă.

Mama a oftat și a plecat ochii în pământ. Krețki s-a întors pe barjă. Nu rămânea. Venea cu noi, oriunde ne duceam mai departe.

Oamenii chiuiau și se îmbrățișau în vreme ce barja se îndepărta de Iakuțk.

O săptămână mai târziu spiritele erau la fel de încinse. Oamenii cântau pe puntea barjei. Cineva îi acompania la acordeon. Krețki a apărut ca o furtună în mijlocul nostru, îmbrâncindu-i de-o parte și de alta pe oamenii din calea lui.

— Ce v-a apucat? Sunteți imbecili cu toții? Chiuiți de parcă v-ați duce în America! Proștilor! a zbierat el.

Ne-a pierit tot elanul. Chiuiturile s-au transformat în murmure.

— America, America? a spus încetișor bărbatul care repeta cuvintele.

Unde ne duceau? Era deja august. Temperaturile scădeau pe măsură ce înaintam mai mult spre nord. Aveam impresia că era sfârșit de octombrie, nu vară. Pădurile de pe malul fluviului Lena începuseră să se rărească.

— Am traversat Cercul Polar Arctic, ne-a anunțat bărbatul cărunt.

— Ce? a strigat Jonas, rămânând cu gura căscată. Cum se poate una ca asta? Unde ne duc?

— E corect, a zis bărbatul care repeta cuvintele. Ne ducem la gura fluviului Lena și ne urcăm în vapoarele uriașe cu aburi care ne vor duce în America. Vapoare cu aburi.

Barjele s-au oprit în Bulun și Stolbai în Arctica. Am văzut cum grupuri mari de oameni erau mânați jos de pe barjă și lăsați, pur și simplu, pe un țărm pustiu în vreme ce noi ne îndepărtam. Am navigat mai departe.

La sfârșitul lui august am ajuns la gura de vărsare a fluviului Lena. Temperatura era puțin deasupra limitei de îngheț. Valurile înghețate ale Mării Laptev se izbeau de barjă în timp ce era trasă la mal.

— *Davai!* zbierau gardienii, împungându-ne cu țevile puștilor.

— Ne vor îneca, a presupus bărbatul cu chelie. Ne-au adus pe toți atâta drum până aici doar ca să ne înece și să scape de noi.

— Doamne, Dumnezeule, nu, s-a rugat doamna Rimas.

NKVD-iștii au făcut pod aruncând un planșeu de lemn peste apă și sprijinindu-l de partea laterală a barjei. I-au împins pe copii în jos pe planșeu, urlând la ei să se grăbească.

— Să ne grăbim. Unde? Nu e nimic aici, a constatat mama.

Avea dreptate. Era o zonă nelocuită, nu se vedea nicio tufă, nici măcar un copac, doar pământ sterp pe un țărm cu o întindere nesfârșită de apă. Nu eram înconjurați de nimic altceva decât de tundra polară și de Marea Laptev. Vântul ne biciuia. Nisipul îmi intra în gură și mă înțepa în ochi. Am strâns valiza în mână și m-am uitat împrejur. NKVD-iștii își croiau drum spre două clădiri din cărămidă aflate lângă un pâlc de copaci. Cum aveam să încăpem cu toții înăuntru? Eram peste trei sute de oameni.

Kreţki a discutat în contradictoriu cu câțiva dintre NKVD-iști, repetând că el trebuie să ajungă înapoi la Iakuțk. Un NKVD-ist cu păr unsuros și dinți strâmbi maronii ne-a oprit din drum.

— Unde credeți că mergeți? a întrebat el pe un ton zeflemitor.

— Spre clădiri, i-a răspuns mama.

— Acelea sunt pentru ofițeri, a repezit-o el.

— Şi noi unde ar trebui să stăm? a întrebat mama. Unde e satul?

Gardianul a făcut un semn larg cu mâna.

— *Acesta* este satul. Aveţi tot satul la dispoziţie.

Ceilalţi ofiţeri NKVD au izbucnit în râs.

— Cum adică? a întrebat mama.

— Ce, nu îţi place? Crezi că eşti mult prea bună pentru aşa ceva? Scroafă fascistă. Porcii dorm în noroi. Nu ştiai? Dar înainte de a vă duce la culcare, trebuie să terminaţi de construit brutăria şi o fabrică de peşte.

S-a apropiat de mama. Dinţii lui stricaţi îi ieşeau pe sub buza superioară.

— Vouă, fasciştilor, vă place peştele, nu-i aşa? Mă dezgustaţi, porcilor.

A scuipat-o pe piept, după care a plecat de lângă ea.

— Nu meritaţi nici măcar noroi, i-a strigat el peste umăr.

Ne-au pus să descărcăm cărămizi şi lemne de pe barjă. Formasem două şiruri de la ţărm până în măruntaiele barjei şi invers, cărând cât de multe cărămizi puteam duce odată. Ne-au trebuit zece ore să descărcăm barjele. Pe lângă cărămizi şi lemne, am cărat butoaie cu petrol lampant, făină, chiar şi bărcuţe de pescuit, toate pentru NKVD-işti. Îmi tremurau braţele de oboseală.

— Liale spune că nu ne ducem în America, ne-a anunţat Janina.

— Chiar aşa? Ţi-a spus păpuşa ta fantomă şi că vom ajunge aici? a întrebat-o bărbatul cu chelie cu asprime în glas.

I-a arătat o tăbliţă indicatoare strâmbată şi ştearsă de vreme.

Trofimovsk. Localitatea cea mai nordică din Cercul Polar Arctic, lângă Polul Nord.

69

Ne-am îngrămădit unii într-alții și ne-am înfofolit bine cu hainele ca să ne țină cât mai cald. Mi-era dor de munca câmpului, de maghernița lui Uliușka, tânjeam de dorul lui Andrius. Sirena remorcherului cu aburi a șuierat și a tras barjele înapoi, în amonte pe fluviul Lena. Urmau să aducă și alți oameni?

— Cum îi vei mai trimite scrisori lui papa de aici? m-a întrebat Jonas.

— Trebuie să fie vreun sat prin apropiere, a spus mama.

M-am gândit la bucata de lemn pe care o dădusem mai departe în Ceremhovo. Ceva trebuie să fi ajuns la papa până acum.

— Deci ăsta e planul lor, a constatat bărbatul cu chelie, uitându-se în jur. Așa ne va extermina Stalin? Ne va lăsa să murim de frig. Ne va lăsa aici să ne mănânce vulpile.

— Vulpile? s-a minunat doamna Rimas.

Mama Janinei l-a străpuns din priviri pe bărbatul cu chelie.

— Dacă sunt vulpi, le putem mânca noi pe ele, a spus Jonas.

— Ai prins vreodată o vulpe, băiete? l-a interpelat bărbatul cu chelie.

— Nu, dar sunt sigur că se poate face așa ceva, a afirmat Jonas.

— A spus că va trebui să construim o fabrică pentru ei, am intervenit eu.

— Nu se poate să fie asta destinația noastră, a spus mama. Cu siguranță ne vor duce în altă parte.

— Nu fii atât de sigură, Elena, a admonestat-o bărbatul cărunt. Pentru sovietici, nu mai există Lituania, Letonia sau Estonia. Stalin trebuie să se descotorosească de tot de noi ca să nu îi mai stăm ca un gunoi în ochi.

Gunoi? Asta eram noi pentru Stalin?

— E aproape septembrie, a zis bărbatul cărunt. În curând va veni peste noi noaptea polară.

Aproape septembrie. Înghețam de frig. Învățasem despre noaptea polară la școală. În regiunea polară, soarele se ascunde sub linia orizontului timp de 180 de zile. Semiîntuneric timp de aproape jumătate de an. Nu prea fusesem atentă la lecție la vremea respectivă. Schițasem soarele scufundându-se dincolo de orizont. Am simțit cum inima mi-a căzut în stomac, unde bila a început să o macine.

— Nu avem mult timp la dispoziție, a continuat bărbatul cărunt. Cred...

— OPREȘTE-TE! Nu mai da din gură atâta! a țipat la el mama Janinei cu glas strident.

— Ce s-a întâmplat, draga mea? a întrebat-o mama.

— Sst... Să nu atrageți atenția gardienilor, i-a avertizat doamna Rimas.

— Ce s-a întâmplat, mamă? a vrut să știe și Janina.

Mama ei continua să țipe.

Femeia aproape că nu scosese un cuvânt pe parcursul întregii călătorii și, dintr-odată, nu o mai puteam opri din vorbit.

— Nu pot să fac asta! Nu vreau să mor aici. Nu o să las o vulpe să ne mănânce!

Pe neașteptate, femeia a strâns-o pe Janina de gât. Fata a scos un bolborosit din gâtlej, din pricina sufocării.

Mama s-a repezit asupra mamei Janinei și i-a desfăcut cu forța degetele încleștate în jurul gâtului fetiței. Janina și-a recăpătat suflul și a început să plângă în hohote.

— Îmi pare rău, a strigat mama ei.

S-a întors cu spatele la noi, și-a înconjurat propriul gât cu mâinile și a încercat să se sugrume de una singură.

Doamna Rimas a plesnit-o peste față. Bărbatul cărunt i-a imobilizat mâinile.

— Ce-i cu tine? Dacă vrei să te sinucizi, nu o face în văzul lumii, a certat-o bărbatul cu chelie.

— E vina dumneavoastră, am intervenit eu. Dumneavoastră i-ați spus că va fi mâncată de o vulpe.

— Calmează-te, Lina, mi-a atras atenția Jonas.

— Mama, hohotea Janina.

— Nu e de ajuns că fata pălăvrăgește cu păpușa ei moartă, mai vreți să o auziți vorbind și despre mama ei moartă? ne-a luat la rost bărbatul cu chelie.

— Mama, a zbierat Janina.

— O să îți treacă și o să-ți fie bine, a spus mama, mângâind părul jegos al femeii. Cu toții o să fim bine. Nu trebuie să ne pierdem cu firea. Totul va fi bine. Crede-mă.

70

La revărsatul zorilor, NKVD-iştii au zbierat la noi să ne apucăm de muncă. Mă durea gâtul din cauză că dormisem cu capul pe valiză. Jonas şi mama au dormit sub o barcă de pescuit ca să se protejeze de vânt. Dormisem doar câteva ore. După ce adormise toată lumea, eu m-am apucat să desenez la lumina lunii. Am desenat-o pe mama Janinei cu mâinile strânse în jurul gâtului fetei şi pe Janina cu ochii ieşiţi din orbite. I-am scris o scrisoare lui Andrius, dându-i de ştire că suntem în Trofimovsk. Cum aveam să trimit vreodată scrisoarea asta? Va crede Andrius că am uitat de el? *Te voi găsi*, îmi promisese el. Cum avea să ne găsească vreodată aici? *Papa*, mi-am zis eu în gând. *Tu vei veni după noi. Grăbeşte-te.*

NKVD-iştii ne-au împărţit în douăzeci şi cinci de grupe de câte cincisprezece oameni. Noi eram grupa numărul unsprezece. Au luat bărbaţii care mai erau cât de cât în putere şi i-au trimis să termine de construit barăcile NKVD-iştilor. Băieţii au fost trimişi să pescuiască în Marea Laptev. Restul femeilor şi bărbaţii mai în vârstă au fost instruiţi cum să construiască o iurtă, o colibă, pentru grupa lor. Nu puteam să ne folosim însă de nicio cărămidă sau scândură de lângă clădirea NKVD-ului. Acelea erau rezervate pentru barăcile NKVD-ului. La urma urmei, venea iarna şi NKVD-iştii aveau nevoie de un adăpost cald, a spus Ivanov, gardianul cu dinţi stricaţi. Puteam folosi resturi şi bucăţi de lemne care veneau plutind la mal.

— Înainte de a ne gândi măcar cum să clădim ceva, vom avea nevoie de materiale de construcţie, ne-a sfătuit doamna Rimas. Împrăştiaţi-vă repede şi adunaţi tot ce puteţi găsi, absolut orice, înainte ca ceilalţi să apuce să ia tot, şi aduceţi-le aici.

Am cules pietre mari, beţe şi spărturi de cărămidă. Chiar urma să construim o casă din nuiele şi pietre? Mama şi doamna Rimas au găsit buşteni aduşi de apă la mal. I-au târât până la şantierul nostru şi s-au dus să caute şi alţii. Am văzut o femeie smulgând muşchi de copac şi folosindu-l drept mortar între pietre. Janina şi cu mine rupeam bucăţi de muşchi şi le puneam deasupra proviziilor noastre. Stomacul îmi ronţăia în gol de foame. Abia aşteptam ca Jonas să se întoarcă cu peşte.

S-a întors ud, tremurând ca varga şi cu mâinile goale.

— Unde e peştele? am întrebat eu. Îmi clănţăneau dinţii.

— Gardienii au spus că noi nu avem voie să mâncăm peşte. Tot peştele pe care îl prindem e pus deoparte pentru NKVD-işti.

— Şi noi ce o să mâncăm? am întrebat eu.

— Raţiile de pâine, a replicat el.

Ne-a luat o săptămână să culegem destule lemne ca să încropim un schelet pentru iurta noastră. Bărbaţii discutau cum să arate. Eu desenam schiţele.

— Lemnele astea nu par prea solide, a comentat Jonas. Sunt doar lemne plutitoare aduse de apă.

— E tot ce avem, a spus bărbatul cărunt. Trebuie să ne grăbim. Trebuie să terminăm înainte de căderea zăpezii. Dacă nu reuşim, nu vom supravieţui.

— Să ne grăbim. Să ne grăbim, a zis bărbatul care repeta cuvintele.

Făceam scobituri adânci în pământul tare cu o piatră plată. Pământul era îngheţat. Pe măsură ce săpam mai adânc, trebuia să sfărâm gheaţa. Mama, doamna Rimas şi cu mine puneam buştenii în scobituri, în poziţie verticală, apoi tasam pământ în jurul lor.

— Nu pare suficient de mare pentru cincisprezece oameni, am constatat eu, uitându-mă la cadrul din lemn.

Vântul aspru îmi biciuia faţa.

— Ne va fi mai cald dacă stăm aproape unii de ceilalţi, m-a consolat mama.

Ivanov s-a apropiat de noi, împreună cu Krețki. Înțelegeam aproape tot ce își spuneau.

— Cei mai mototoli porci din Trofimovsk! a exclamat Ivanov printre dinţii lui stricaţi.

— Aveţi nevoie de un acoperiș, a remarcat Krețki, gesticulând cu țigara în mână.

— Da, știu. Și căldură? am întrebat eu.

Aveam suficient material pentru acoperiș, dar ce puteam face în privinţa căldurii?

— Vom avea nevoie de o sobă, i-a spus mama în rușește.

Lui Ivanov i s-a părut teribil de amuzantă cererea ei.

— V-ar place o sobă? Și ce altceva? O baie fierbinte? Un pahar de coniac? Tăceţi din gură și treceţi la treabă.

S-a întors cu spatele și a plecat.

Mama s-a uitat la Krețki.

El și-a lăsat ochii în pământ și s-a îndepărtat de noi.

— Vezi, nu vrea să ne ajute, i-am spus eu.

Am mai lucrat încă o săptămână, construind din ceea ce am putut aduna. Nu era o casă. Era un morman de bălegar, o grămadă de lemne acoperite cu noroi, nisip și mușchi de copac. Arăta a ceva ce ar fi construit un copil din noroi. Și trebuia să locuim acolo.

Bărbaţii au terminat de construit barăcile și o brutărie pentru NKVD-iști. Erau clădiri ca lumea, din cărămidă cu sobe sau șemineuri în fiecare cameră. Bărbatul cărunt a spus că erau bine echipate pentru iarnă. Și se așteptau ca noi să rezistăm iernii polare într-o colibă din noroi? Nu, nu se așteptau deloc să rezistăm.

71

A DOUA ZI după ce am terminat iurta, Janina a venit în fugă la mine.

— Lina, un vapor! Vine un vapor!

În mai puțin de câteva secunde, NKVD-iștii s-au repezit asupra noastră, cu armele îndreptate spre noi. Ne-au ordonat tuturor să intrăm în iurtele noastre. Alergau ca turbații, urlând.

— Jonas? a strigat mama. Lina, unde este Jonas?

— A fost trimis la pescuit, i-am răspuns eu.

— *Davai!* a lătrat Ivanov, împingându-mă în iurtă.

— Jonas! a strigat mama, împiedicându-se intenționat ca să scape de Ivanov.

— Vine, Elena, a liniștit-o domnul Lukas, alergând spre noi. L-am văzut în spatele meu.

Jonas a apărut cu respirația întretăiată din pricina alergatului.

— Mamă, se vede un vapor. Are steagul american.

— Au sosit americanii. Au sosit! a exclamat bărbatul care repeta cuvintele.

— Americanii se vor lupta cu NKVD-iștii? s-a interesat Janina.

— Proastă mai ești, a zeflemisit-o bărbatul cu chelie. Americanii îi ajută pe NKVD-iști.

— Ne ascund, a remarcat mama. Gardienii nu vor ca americanii să dea cu ochii de noi și să vadă ce ne fac sovieticii.

— Nu se vor întreba americanii ce-i cu colibele astea din noroi? m-am mirat eu.

— Vor crede că e un soi de unitate militară, a presupus bărbatul cărunt.

— Să fugim afară, ca să ne vadă americanii? am propus eu.

— Vă vor împușca, a spus bărbatul cu chelie.

— Stai pe loc, Lina. Înțelegi ce-ți spun?

Avea dreptate. NKVD-iștii ne ascundeau de americani. Am rămas în iurtele noastre mai bine de cinci ore. Atâta timp i-a trebuit vaporului american să descarce proviziile. De îndată ce vaporul a plecat, NKVD-iștii au venit și au început să urle al noi să ne apucăm de treabă. Proviziile trebuiau duse la brutărie și la barăcile NKVD-iștilor. Mă uitam la vaporul american care se pierdea în zare, luând cu el și speranța noastră de salvare. Voiam să alerg la țărm și să îmi flutur brațele urlând.

Proviziile au fost stivuite pe paleți mari din lemn și erau atât de înalte și de late cât patru case din Kaunas la un loc. Mâncare. Era atât de aproape. Jonas mi-a spus să stau cu ochii pe scândurile din paleți pe care le puteam folosi să construim o ușă pentru iurta noastră.

Bărbatul cărunt vorbea limba engleză. Ne-a tradus ce scria pe marcajele de pe containere. Conserve de mazăre, roșii, unt, lapte condensat, pudră de ouă, zahăr, făină, votcă, whisky. Peste trei sute de lituanieni și finlandezi căraseră munți de mâncare și provizii de care nu se vor mai atinge niciodată. Cât de multă mâncare era în America, dacă un vapor putea să lase o asemenea cantitate imensă de provizii pentru mai puțin de douăzeci de gardieni? Și acum americanii plecaseră cu vapor cu tot. Știau ei secretul înspăimântător al sovieticilor? Întorceau și celălalt obraz?

După ce am terminat cu mâncarea, am mutat celelalte provizii — petrol lampant, plase de pescuit, paltoane căptușite cu blană, căciuli, mănuși groase din piele. NKVD-iștii aveau să trăiască confortabil la iarnă. Vântul îmi sufla prin haina mea roasă de atâta purtat. Mă sforțam să ridic ladă după ladă împreună cu Jonas.

— Oprește-te, te rog, i-a zis mama domnului Lukas.

— Îmi pare rău, s-a scuzat el întorcându-și ceasul. Mă calmează.

— Nu la asta mă refeream. Nu mai traduce inscripțiile de pe lăzi. Nu mai pot să suport să știu ce cărăm, i-a spus mama, după care s-a îndepărtat de el.

— Eu vreau să știu, a obiectat bărbatul cu chelie. Vreau să știu ce ar fi la îndemână dacă s-ar ivi ocazia pentru careva dintre voi.

— Ce vrea să spună? a întrebat Jonas.

— Probabil că vrea să ne pună să furăm pentru el, am conchis eu.

— Iarăși face treaba asta, a constatat Jonas.

— Ce să facă? am întrebat eu.

Jonas a făcut un semn din cap spre mama. Stătea de vorbă cu Krețki.

72

JONAS A GĂSIT un butoi gol plutind pe mare. A reușit să îl tragă la mal cu ajutorul unei crengi și l-a rostogolit până la iurta noastră. Bărbații l-au aclamat.

— Pentru sobă, a spus Jonas zâmbind.

— Bună treabă, dragul meu, l-a lăudat mama.

Bărbații s-au apucat să meșterească la butoi, folosindu-se de cutii goale de conserve din gunoiul NKVD-iștilor pentru a construi un burlan.

Era riscant să purtăm la noi sau să ne păstrăm rațiile de pâine când era Ivanov prin preajmă. Îi plăcea să ne ia rațiile de pâine. Trei sute de grame. Asta era tot ce primeam. Odată, l-am văzut cum a smuls o bucată de pâine din mâna unei bătrâne care stătea la coadă la brutărie. Și-a azvârlit-o în gură și a început să o mestece. Ea îl privea mestecând în gol odată cu el. Ivanov i-a scuipat pâinea mestecată la picioare. Ea s-a grăbit să culeagă fiecare bucățică mestecată de el și s-o mănânce. Doamana Rimas a auzit că fusese transferat de la o închisoare din Krasnoiarsk. Mutarea la Trofimovsk trebuie să fi fost o retrogradare. Fusese oare și Krețki retrogradat? Mă întrebam dacă Ivanov fusese la aceeași închisoare cu papa.

Stomacul mă ardea. Tânjeam după terciul cenușiu pe care ni-l dădeau în tren. Făceam desene detaliate cu feluri de mâncare — pui aburinzi cu piele crocantă și lucioasă, boluri cu prune, prăjituri

cu mere cu crusta bine coaptă. Am așternut pe hârtie toate detaliile legate de vaporul american și de mâncarea pe care a transportat-o.

NKVD-iștii ne-au pus să tragem buștenii din mare. Trebuia să-i facem surcelele și să le uscăm pentru foc. Nu aveam voie să folosim lemnele pentru noi. Stăteam în iurta noastră uitându-ne la soba goală. Am văzut cu ochii minții cum erau debarasate farfuriile de pe masa noastră din sufragerie și resturile aruncate la gunoi. Am auzit și vocea lui Jonas spunând, „Dar nu mi-e foame, mamă", atunci când ea i-a spus să termine mâncarea din farfurie. Nu-i era foame. Când nu ne era nouă foame?

— Mi-e frig, a zis Janina.

— Păi de ce nu te duci să cauți niște lemne pentru sobă în cazul ăsta? a replicat bărbatul cu chelie.

— Unde pot să le găsesc? a întrebat ea.

— Poți să furi. Lângă clădirea NKVD, i-a explicat el. Tot de acolo iau și ceilalți.

— Nu o trimiteți la furat. Mă duc eu să caut ceva, m-am oferit.

— Vin și eu cu tine, a spus Jonas.

— Mamă?

Mă așteptam să protesteze.

— Hm? s-a mulțumit ea să spună.

— Jonas și cu mine plecăm după lemne.

— Bine, dragă, a zis ea cu glas moale.

— Mama e bine? l-am întrebat eu pe Jonas în timp ce ieșeam din coliba noastră de pământ.

— Pare mai slăbită și mai confuză, a remarcat el.

M-am oprit din drum.

— Jonas, tu ai văzut-o pe mama mâncând?

— Cred că da, a zis el.

— Gândește-te bine. Am văzut-o ciugulind, dar întotdeauna ne da nouă pâinea, m-am dumirit eu. Chiar ieri ne-a dat pâine. Ne-a spus că era o rație suplimentară pe care a primit-o fiindcă a cărat bușteni.

— Crezi că ne dă rația ei?

— Da, sau cel puțin o parte din ea, am spus eu.

Mama se lipsea de mâncare ca să ne hrănească pe noi.

Vântul urla pe când ne îndreptam spre clădirea NKVD. Gâtul mă ardea ori de câte ori trăgeam aer în piept. Soarele nu mai apărea. Se instalase noaptea polară. Peisajul pustiu era pictat de razele lunii în tonuri cenușii și albăstrui. Bărbatul care repeta cuvintele tot spunea că trebuia să ieșim din prima iarnă. Mama era de acord cu el. Dacă rezistam până ieșeam din iarnă, însemna că aveam să supraviețuim. Trebuia să îndurăm noaptea polară ca să fim martorii revenirii soarelui.

— Ți-e frig? m-a întrebat Jonas.

— Am înghețat.

Vântul îmi pătrundea prin haine și mă înjunghia în spate ca un cuțit.

— Vrei haina mea? m-a mai întrebat el. Cred că ți se potrivește.

M-am uitat la fratele meu. Haina pe care mama o obținuse la troc îi era prea mare. Va crește și îi va veni bine într-o zi.

— Nu, pentru că o să îți fie ție frig atunci, am refuzat eu. Dar mulțumesc oricum.

— Vilkas!

Kreṭki. Purta o haină lungă de lână și căra un sac din pânză.

— Ce faceți aici? a întrebat el pe un ton poruncitor.

— Căutăm bușteni pentru foc, i-a explicat Jonas. Ați văzut pe undeva?

Kreṭki a ezitat. A băgat mâna în sac de unde a scos o bucată de lemn, ne-a azvârlit-o, lovindu-ne peste picioare, și a plecat înainte de a apuca noi să îi spunem ceva.

În noaptea aceea de 26 septembrie s-a abătut primul viscol asupra noastră.

A durat două zile. Vântul urla și zăpada viscolită pătrundea printre crăpăturile iurtei noastre. Frigul cumplit mi se strecura în genunchi și în coapse. Mă dureau și îmi tremurau atât de tare încât

abia mă mai puteam mișca. Ne înghesuiam unii într-alții să ne ținem de cald. Bărbatul care repeta cuvintele s-a băgat lângă mine. Respirația îi mirosea a putred.

— Ai mâncat pește? l-a întrebat bărbatul cu chelie.

— Pește? Da, un peștișor, a răspuns bărbatul.

— De ce nu ne-ai adus și nouă? l-a luat la rost bărbatul cu chelie.

Au început și ceilalți să țipe la bărbatul care repeta cuvintele, făcându-l egoist.

— L-am furat. Era doar unul micuț. Unul micuț.

— Lui Liale nu-i place peștele, a șoptit Janina.

M-am uitat la ea. Se scărpina în cap cu toată puterea.

— Te mănâncă? am întrebat eu.

Ea a dat din cap. Păduchi. Nu mai era mult până când aveau să mișune prin toată coliba noastră de pământ.

Am săpat cu rândul o cărare în fața ușii de la intrare ca să ne croim drum până la brutărie, de unde ne luam rațiile. Adunam cu mâinile goale cantități mari de zăpadă ca să o topim pentru băut. Jonas se asigura că mama își mânca toată rația de pâine și bea apă. Înainte, ne ușuram afară, dar odată cu dezlănțuirea furioasă a viscolului, nu am mai avut încotro și a trebuit să punem o găleată în iurtă. În semn de curtoazie, cel care se așeza pe găleată nu stătea cu fața la noi, cu toate că erau glasuri care susțineau că priveliștea din spate era mult mai neplăcută.

73

CÂND S-A DEZLĂNȚUIT viscolul, NKVD-iștii au urlat la noi să ne întoarcem la treabă. Am ieșit din colibă. Deși era întuneric, zăpada albă ilumina peisajul de culoarea cărbunelui. Dar asta era tot ce puteam vedea — cenușiu pretutindeni. NKVD-iștii ne-au ordonat să rostogolim și să tăiem lemne pentru foc. Jonas și cu mine am trecut pe lângă o iurtă acoperită complet de zăpadă.

— Nu, striga o femeie afară. Vârfurile degetelor îi sângerau și avea unghiile sfâșiate.

— Idioții. Au făcut ușa să se deschidă în afară și au rămas prizonieri înăuntru. Molâii ăia nu au reușit nici să tragă nici să dărâme ușa!

Ivanov râdea plesnindu-se peste coapse.

— Patru dintre ei au murit înăuntru. Porci tâmpiți, i-a spus el altui gardian.

Jonas a rămas cu gura căscată.

— La ce caști gura? a țipat Ivanov la el. Treci la muncă!

L-am tras pe Jonas de lângă femeia care plângea și de lângă movila de pământ acoperită cu zăpadă.

— Râdea. Oamenii aceia au murit și Ivanov râdea, am spus eu.

— Patru oameni au murit chiar de la primul viscol, a rostit Jonas, uitându-se în jos, la picioare. Poate și mai mulți. Avem nevoie de mai multe lemne. Trebuie să ieșim din iarnă.

Ne-au împărțit în patru grupuri. Trebuia să merg trei kilometri până la liziera pădurii să găsesc lemne pentru NKVD-iști. Bărbatul

cu chelie era în grupul meu. Înaintam cu greu prin zăpadă înghețată care ne scârțâia sub picioare.

— Cum să merg eu prin zăpada asta cu piciorul meu beteag? se plângea bărbatul cu chelie.

Am încercat să merg mai repede. Nu voiam să rămân cu el pe cap. M-ar fi făcut să îmi încetinesc pasul.

— Nu mă lăsa singur! mi-a strigat el. Dă-mi mănușile tale.

— Poftim?

— Dă-mi mănușile tale. Eu nu am deloc.

— Nu. O să-mi înghețe mâinile, i-am spus eu.

Frigul deja îmi mușca fața.

— Și mie îmi îngheață mâinile! Dă-mi mănușile tale. Doar pentru câteva minute. Poți să îți pui mâinile în buzunare.

M-am gândit la felul în care îmi oferise fratele meu haina și m-am întrebat dacă trebuia să îmi împart mănușile cu bărbatul cu chelie.

— Dă-mi mănușile tale și o să îți spun ceva, mi-a promis el.

— Ce o să îmi spuneți? am întrebat eu, bănuitoare.

— Ceva ce vrei să știi.

— Ce aș vrea eu să știu de la dumneavoastră? am mai întrebat eu.

— Hai mai repede, dă-mi mănușile tale.

Îi clănțăneau dinții.

Am mers mai departe în tăcere.

— Dă-mi odată afurisitele alea de mănuși și o să îți spun de ce ai fost deportată!

M-am oprit și m-am holbat la el.

Mi-a smuls mănușile din mâini.

— Hai, nu mai sta înțepenită pe loc. Mergi înainte sau murim de frig. Pune-ți mâinile în buzunare.

Am mers mai departe.

— Așadar?

— Îl cunoști pe Petras Vilkas? m-a întrebat el.

Petras Vilkas. Fratele tatălui meu. Tatăl Joanei.

— Da, i-am confirmat eu. Este unchiul meu. Joana este prietena mea cea mai bună.

— Cine e Joana, fiica lui?

Am dat din cap.

— Ei bine, din cauza lor ați fost voi deportați, a spus el frecându-și mănușile una de alta. Mama ta știe. Doar că nu v-a spus. Așa că știi și tu acum.

— Cum adică, din cauza lor am fost deportați? De unde știți? l-am luat eu la întrebări.

— Ce mai contează de unde știu? Unchiul tău a fugit din Lituania înainte ca să fiți voi deportați.

— Mă minți.

— Chiar așa? Numele de fată al mătușii tale era de origine germană. Așadar familia unchiului tău a fugit, probabil s-au repatriat în Germania. Tatăl tău i-a ajutat. A făcut parte din conspirație. Așa că familia ta a fost trecută pe listă. Așadar tatăl tău este în închisoare și voi veți muri în iadul arctic și prietena ta cea mai bună probabil că acum e bine mersi în America.

Despre ce vorbea? Joana fugise în America? Cum era posibil așa ceva?

~

— Se repatriază, dacă reușesc să scape, a sugerat tata, curmându-și brusc vorbele la vederea mea în cadrul ușii..

~

Dragă Lina,

Acum, după ce au trecut și sărbătorile de Crăciun, viața pare să fi intrat pe făgașul normal. Tata a pus majoritatea cărților în cutii, spunând că ocupă prea mult loc.

~

M-am dus cu gândul la ultima mea zi de naștere. Papa a ajuns târziu la restaurant. I-am spus că nu primisem nimic de la Joana. Am observat că s-a îmbătoșat când am pomenit de verișoara mea, Joana.

— Probabil că e ocupată, a încercat el să mă consoleze.

~

— E de preferat Suedia, a spus mama.

— Imposibil, i-a explicat papa. Germania e singura lor opțiune.

— Cine pleacă în Germania? am strigat eu din sufragerie.

Tăcere mormântală.

~

— Credeam că toată familia mătușii tale este în Germania, am remarcat eu.

— După toate aparențele, are o rudă în America. Primește scrisori de la acea persoană. Locuiește în Pennsylvania.

~

Era posibil.

Eu plătisem prețul libertății Joanei cu propria mea libertate.

— Aș da orice pentru o țigară, a declarat bărbatul cu chelie.

74

— Dar de ce nu mi-ai spus?

— Încercam să îl protejăm pe unchiul tău. Iar ei urmau să ne ajute, mi-a explicat mama.

— Cu ce să ne ajute? a vrut să știe Jonas.

— Să fugim, a șoptit mama.

Nu era nevoie să ne coborâm glasurile. Cu toții pretindeau că erau ocupați, făcându-și de lucru cu unghiile sau cu hainele, dar auzeau fiecare cuvințel. Doar Janina ne privea cu toată atenția. Stătea așezată pe genunchi lângă Jonas, pocnindu-și păduchii din sprâncene.

— Odată ajunși în Germania, urmau să facă actele necesare și pentru repatrierea noastră.

— Ce înseamnă *repatriere*? a vrut să știe Janina.

— Să te duci acolo de unde este originară familia ta, am lămurit-o eu.

— Sunteți nemțoaică? a întrebat-o ea pe mama.

— Nu, draga mea. Dar familia cumnatei mele își are obârșiile în Germania, a răspuns mama. Am crezut că putem obține actele prin intermediul lor.

— Și papa i-a ajutat? Așadar, a fost complice? am descusut-o eu.

— Complice? Nu a comis nicio crimă, Lina. I-a ajutat. Suntem o familie, a spus ea.

— Deci Joana este în Germania? am întrebat eu.

— Probabil că da, a confirmat mama. Totul a mers îngrozitor de anapoda. După ce au plecat, tatăl tău a aflat în aprilie că NKVD-iștii au fost să le percheziționeze casa. Cineva trebuie să îi fi informat pe sovietici.

— Cine ar face așa ceva? a întrebat Jonas.

— Lituanienii care lucrează pentru sovietici. Ei sunt cei care furnizează informații despre alți oameni ca să se autoprotejeze.

Cineva și-a dres glasul și a tușit în colibă.

— Refuz să cred că Joana a știut și nu mi-a spus și mie, am susținut eu.

— Joana nu știa! Părinții ei nu i-au spus, desigur. Le era teamă că s-ar putea să spună, la rândul ei, cuiva. Credea că se duc în vizită la un prieten de familie, m-a încredințat mama.

— Andrius mi-a spus că ei credeau despre tatăl său că avea contacte internaționale. Acum sovieticii cred că papa comunică cu cineva din afara Lituaniei, a rostit Jonas încetișor. Asta înseamnă că el este în pericol.

Mama a încuviințat cu o aplecare a capului. Janina s-a ridicat în picioare și s-a adus să se așeze lângă mama ei.

Fel și fel de gânduri îmi năpădeau în minte. Nici nu apucam să rumeg bine unul, că năvălea altul. Noi eram pedepsiți în vreme ce familia Joanei trăia confortabil în Germania. Noi renunțasem la viețile noastre în favoarea lor. Mama era furioasă că bărbatul cu chelie îmi dezvăluise secretul. Ea a avut încredere în el atunci când i l-a încredințat. El îi trădase secretul pentru a se încălzi într-o pereche de mănuși preț de cinci minute. Nu se gândiseră mama și papa să aibă încredere în *noi*? S-au gândit la consecințe înainte de a-i ajuta să fugă? M-am scărpinat în partea din spate a capului. Păduchii își croiseră cărare pe ceafa mea.

— Cât egoism! Cum de au putut să ne facă una ca asta? m-am revoltat eu.

— A trebuit să renunțe și ei la niște lucruri, le-a luat apărarea Jonas.

Am rămas cu gura căscată.

— Ce vrei să spui? l-am luat eu la rost. Nu au renunțat la nimic! Noi am renunțat la tot pentru ei.

— Au renunțat la casa lor. Unchiul a renunțat la magazin. Joana a renunțat la studiile ei.

Studiile ei. Joana își dorea să devină o doctoriță la fel de mult cum îmi doream eu să devin o artistă. Cu toate că eu încă mai puteam să desenez, ea nu își putea continua studiile cu războiul care măcina Germania. Unde era? Știa ce se întâmplase cu noi? Reușiseră sovieticii să păstreze secretul deportărilor față de restul lumii? Și dacă era așa, cât timp mai avea să dureze treaba asta? M-am gândit la vaporul american cu provizii, care se pierduse la orizont. S-ar fi gândit cineva să ne caute în Siberia Arctică? Dacă Stalin își îndeplinea vrerea, urma să fim înmormântați în gheață și zăpadă.

Mi-am luat hârtia. M-am așezat lângă focul aprins în sobă. Furia clocotea în mine. Era atât de nedrept. Dar nu puteam să o urăsc pe Joana. Nu era vina ei. A cui vină era? Am desenat două mâini agățându-se strâns una de cealaltă și smulgându-se din strânsoare în același timp. Am desenat o zvastică pe palma ei, o seceră și un ciocan pe dosul palmei mele, și steagul lituanian zdrențuit căzând între ele.

Am auzit un râcâit. Bărbatul cărunt cioplea o bucățică de lemn cu briceagul lui. Butucii din foc sfârâiau, scuipând scântei afară din butoi.

~

— Pare zgâriată, a constatat Jonas. Stătea așezat turcește pe patul meu, uitându-se la una dintre gravurile lui Munch pe care o primisem de la Oslo.

— Este zgâriată. Folosea cuțitul de paletă ca să zgârie textura în pânză.

— O face să pară... confuză, a apreciat Jonas. Dacă nu ar fi zgâriată, ar părea tristă. Dar zgârieturile creează confuzie.

— Exact, l-am aprobat eu, periindu-mi părul curat și călduț cu mișcări ample. Dar pentru Munch, asta însemna să dea viață picturii. Era un bărbat plin de contradicții. Nu îi păsa de proporții, voia doar să pară totul real.

Jonas a dat pagina, trecând la gravura următoare.

— Asta ți se pare reală? a întrebat el, cu ochii măriți de uimire.

— Categoric, i-am spus eu. Se numește Cenușă.

— Nu știu ce înseamnă real. Poate real de înspăimântător, și-a dat cu părerea Jonas în timp ce ne ridicam să plecăm. Știi ceva, Lina, îmi plac mult mai mult desenele tale. Acestea sunt prea ciudate. Noapte bună.

— Noapte bună, i-am urat eu.

Am dat la o parte hârtiile și m-am trântit pe pat, cufundându-mă în pilota mea moale din puf de gâscă. Am citit un comentariu de pe margine al unui critic de artă. „Munch este, în primul rând, un poet liric al culorilor. Simte culorile, dar nu le vede. În schimb, vede părerile de rău, lacrimile și decadența".

Părerile de rău, lacrimile și decadența. Vedeam și eu toate astea în Cenușă. *După părerea mea, era genială.*

~

Cenușă. Mi-a venit o idee. Am luat la repezeală un băț de lângă sobă. L-am decojit să rămân doar cu vâna. Am separat fibrele, alcătuind o perie țepoasă. Am luat o mână de zăpadă din fața ușii și am amestecat-o cu grijă cu cenușa din sobă. Culoarea nu era uniformă, dar alcătuia o frumoasă acuarelă de un gri cenușiu.

75

A SOSIT LUNA NOIEMBRIE. Ochii mamei nu mai aveau strălucirea de odinioară. Trebuia să facem eforturi din ce în ce mai mari ca să îi aducem zâmbetul pe buze. Se întâmpla doar atunci când își sprijinea bărbia în palmă sau când Jonas îl pomenea pe papa în timpul rugăciunilor noastre de seară. Atunci i se lumina fața și îi înflorea un zâmbet în colțul gurii. Îmi făceam griji pentru ea.

Noaptea, închideam ochii și mă gândeam la Andrius. Îl vedeam cum își trecea mâna prin părul lui castaniu ciufulit, îi simțeam nasul lui trasând o line de-a lungul obrazului meu în noaptea dinaintea plecării noastre. Mi-am amintit surâsul lui larg atunci când m-a tachinat la coada pentru rație. I-am revăzut ochii timizi atunci când mi-a dat cartea *Dombey și fiul*, și felul lui de a mă încuraja atunci când camionul se îndepărta. Mi-a spus că mă va găsi. Știa unde ne aduseseră? Știa că râdeau și făceau rămășaguri pe viața și moartea noastră? *Găsește-mă*, am șoptit eu.

Bărbatul cărunt privea cerul. A spus că venea viscolul. L-am crezut, nu din cauza cerului de un cenușiu palid, ci din cauza agitației NKVD-iștilor. Țipau la noi. *Davai*-urile lor erau mult mai presante. Până și Ivanov era grămadă pe noi. De obicei, își striga ordinele de departe. Dar acum, ba intra, ba ieșea din baracă, coordonându-ne până și cea mai mică mișcare.

Doamna Rimas a încercat să negocieze rații în avans pe timpul viscolului iminent.

Ivanov i-a râs în față.

— Dacă e viscol, nu lucrați. Și de ce să primiți rație, atunci?

— Dar cum vom supraviețui fără pâine? a vrut să știe doamna Rimas.

— Nu știu. Cum? a replicat Ivanov.

Am șterpelit lemne de lângă barăcile NKVD-știlor. Nu exista altă soluție. Aveam nevoie de foarte multe pentru perioada asta. M-am întors să mai iau. Zăpada a început să cadă.

Și atunci am văzut.

Mama stătea de vorbă cu Ivanov și cu Krețki în spatele barăcilor NKVD-iștilor. Ce făcea? M-am ascuns și am tras cu ochiul. Ivanov a scuipat pe jos. Apoi s-a aplecat aproape de obrazul mamei. Inima a început să îmi bubuie în piept. Deodată, și-a ridicat mănușa la tâmplă, imitând o împușcătură în bătaie de joc. Mama a tresărit. Ivanov și-a dat capul pe spate și a început să râdă. A intrat în baraca NKVD-iștilor.

Mama și Krețki au rămas înțepeniți pe loc, cu zăpada căzând în jurul lor. Krețki i-a pus o mână pe umăr. Am văzut buzele lui mișcându-se. Mamei i s-au înmuiat genunchii. El a prins-o de talie. Chipul ei s-a contorsionat și a căzut cu capul peste pieptul lui. Îl lovea cu pumnul în umăr.

— MAMA! am zbierat eu, alergând spre ea.

M-am împiedicat de lemnele care mi s-au rostogolit de sub palton.

Am smuls-o din mâinile lui Krețki, trăgând-o înspre mine.

— Mama!

Ne-am prăbușit amândouă în genunchi.

— Kostas, a rostit ea printre hohote de plâns.

Am mângâiat-o pe păr și am strâns-o în brațe. Cizmele lui Krețki au luat-o din loc. Mi-am ridicat privirea spre el.

— A fost împușcat. În închisoarea din Krasnoiarsk, m-a înștiințat el.

Am simțit cum aerul din jur mă apasă, scufundându-mi corpul adânc în zăpadă.

— Nu. Vă înșelați, am spus eu, căutându-l pe Krețki din priviri. Va veni să ne ia de aici. E pe drum. Se înșală, mamă. Ei cred că a murit fiindcă a plecat. A primit desenele mele. Vine după noi!

— Nu.

Krețki a clătinat din cap.

L-am privit drept în ochi. *Nu?*

Mama plângea, prăbușită în brațele mele.

— Papa?

Abia am reușit să articulez cuvântul.

Krețki a făcut un pas înainte, vrând să o ajute pe mama. Mi-a năpădit toată ura pe gură.

— Plecați de lângă ea! Dați-vă la o parte! Vă urăsc. Mă auziți? VĂ URĂSC!

Krețki o fixa din priviri pe mama.

— Și eu îi urăsc, a zis el.

A plecat, lăsându-ne pe amândouă pe jos.

Ne-am afundat și mai tare în zăpada care ne acoperea precum o pătură, iar vântul aprig ne împungea fețele ca niște ace.

— Haide, mamă. Vine viscolul.

Nu o mai țineau picioarele. Pieptul îi tresălta de efort la fiecare pas, dezechilibrându-ne. Zăpada se învârtejea în jurul nostru, limitându-mi raza vizuală.

— AJUTOR! am strigat eu. Să ne ajute cineva, VĂ ROG!

Nu am auzit nimic altceva decât urletul vântului.

— Mama, potrivește-ți pașii după ai mei. Mergi odată cu mine. Trebuie să ne întoarcem. A început viscolul.

Mama nu mergea. Repeta doar numele tatălui meu prin zăpada care cădea peste noi.

— AJUTOR!

— Elena?

Era doamna Rimas.

— Da! Suntem aici. Ajutați-ne! am strigat eu.

Două siluete au străpuns zidul de zăpadă și vânt.

— Lina?

— Jonas! Te rog!

Jonas și doamna Rimas au venit înspre noi prin zăpadă, cu brațele întinse.

— Oh, Doamne, Dumnezeule, Elena! a exclamat doamna Rimas.

Am târât-o pe mama în iurta noastră. S-a așezat cu fața în jos pe un planșeu din lemn, cu doamna Rimas alături de ea și cu Janina aplecată deasupra ei, privind-o iscoditor.

— Lina, ce s-a întâmplat? m-a întrebat Jonas îngrozit de spaimă.

Eu priveam în gol.

— Lina?

M-am întors spre fratele meu.

— Papa.

— Papa?

I-a căzut fața.

Am dat încet din cap. Nu puteam să vorbesc. Din gură mi-a ieșit un singur sunet, un tânguit jalnic, sugrumat. Nu era adevărat. Nu putea fi adevărat. Nu papa. Îi trimisesem desenele.

Chipul lui Jonas s-a transfigurat sub ochii mei. Dintr-odată și-a arătat vârsta, devenind vulnerabil. Nu mai era la fel cu tânărul care lupta pentru familia lui, care fuma cărți, ci, mai degrabă, școlarul care venise în fugă în dormitorul meu în noaptea în care fuseserăm săltați. S-a uitat la mine, apoi la mama. S-a dus la ea, s-a așezat jos punându-și cu grijă o mână în jurul ei. Zăpada viscolită năvălea printr-o crăpătură în pământ, căzându-le pe păr.

Janina mi-a cuprins picioarele în brațe. Murmura încetișor.

— Îmi pare tare rău. Tare rău, spunea bărbatul care repeta cuvintele.

76

NU PUTEAM SĂ DORM. Nu puteam să vorbesc. Ori de câte ori închideam ochii, vedeam chipul lui papa, desfigurat, uitându-se în jos prin gaura latrinei din vagonul de tren. *Curaj, Lina*, îmi spusese el. Oboseala și durerea se strecuraseră în mine și îmi apăsau fiecare fibră a corpului meu, și, cu toate acestea, eram cât se poate de trează. Mintea îmi pâlpâia de parcă ar fi fost scurtcircuitată, derulând la nesfârșit imagini pline de suferință, anxietate și păreri de rău.

De unde știa Kreţki? Trebuia să fie o greșeală la mijloc. Era vorba de altcineva, nu de papa. Era posibil, nu? M-am gândit la Andrius, căutându-l pe tatăl său în vagoanele de tren. Și el credea că era posibil. Voiam să îi spun lui Andrius ce se întâmplase. Mi-am dus mâna la buzunar și am încleștat-o în jurul pietrei.

Desenele mele eșuaseră. Eu eșuasem.

Am încercat să desenez, dar nu am putut. Când am început să desenez, creionul a început să se miște singur, animat de o forță ascunsă care zăcea în mine. Fața lui papa s-a contorsionat. Gura lui era schimonosită de durere. Ochii lui trădau spaima. M-am desenat pe mine, țipând la Kreţki. Buzele mi s-au învălurit. Trei șerpi negri cu colți au țâșnit din gura mea deschisă. Am ascuns desenul între paginile cărții *Dombey și fiul*.

Papa era puternic. Era patriot. S-a luptat pentru viața lui? Sau l-au luat prin surprindere? L-au lăsat în noroi, ca pe Ona? Mă întrebam dacă Jonas își punea aceleași întrebări. Nu am discutat

treaba asta. I-am scris o scrisoare lui Andrius, dar am mâzgălit-o cu lacrimi.

Viscolul urla. Vântul și zăpada înghețată alcătuiau un vacarm asurzitor. Am săpat o cărare pornind din fața iurtei ca să ne luăm rațiile. Doi finlandezi s-au rătăcit afară, în viscol, și nu și-au mai găsit iurta. S-au înghesuit într-a noastră. Unul dintre ei avea dizenterie. Duhoarea mă făcea să îmi pun căluș la gură. Păduchii îmi mișunau pe tot scalpul.

A doua zi, mama s-a ridicat și a insistat să împingă ușa ca să iasă afară. Era trasă la față, ca și cum o parte din suflet o părăsise.

— Mamă, trebuie să te odihnești, i-a spus Jonas. Sap eu cărare prin zăpadă.

— Nu e bine să zăcem aici, a spus mama. E atâta treabă de făcut. Trebuie să îmi fac norma.

În a treia zi de viscol, bărbatul cărunt i-a dus pe cei doi finlandezi înapoi la iurta lor.

— Scoate găleata afară. Spal-o în zăpadă, mi-a ordonat bărbatul cu chelie.

— De ce tocmai eu? i-am întors eu vorba.

— Vom face cu rândul, a intervenit mama. Va trebui să o facem cu toții.

Am scos găleata afară, în întuneric. Vântul se potolise. Dintr-odată, nu am mai putut să respir. Mi se lipiseră nările. Și era doar noiembrie. Noaptea polară avea să dureze până la începutul lui martie. Vremea urma să se înrăutățească. Cum vom reuși să o suportăm? Va trebui să ieșim cu bine din prima iarnă. M-am grăbit să îmi termin corvoada și să mă întorc în iurtă. Mă simțeam la fel ca Janina, vorbindu-i în șoaptă lui papa noaptea, la fel cum îi șușotea ea păpușii ei moarte.

20 noiembrie. Ziua lui Andrius. Numărasem zilele cu atenție. I-am urat la mulți ani când m-am trezit și m-am gândit la el când am cărat lemne în timpul zilei. Noaptea, m-am așezat lângă focul

din sobă și am citit din *Dombey și fiul. Krasivaia.* Tot nu găsisem cuvântul. Poate că îl voi găsi dacă voi sări peste pagini. Am trecut peste câteva pagini. Ceva mi-a atras atenția. Am dat paginile înapoi. Era o însemnare făcută cu creionul pe marginea paginii 278.

Bună Lina, ai ajuns la pagina 278. E destul de bine!

Am rămas cu gura căscată. După ce mi-am revenit, m-am prefăcut că eram absorbită de carte. Mă uitam la scrisul lui Andrius. Am trecut cu degetul peste literele alungite ale numelui meu. Mai erau și alte mesaje? Știam că trebuia să citesc mai departe. Nu mai aveam răbdare. Am întors paginile cu grijă, cercetându-le marginile.

Pagina 300:

Ai ajuns, într-adevăr, la pagina 300 sau ai sărit peste pagini?

A trebuit să îmi înăbușesc hohotul de râs.

Pagina 322:

Dombey și fiul e o carte plictisitoare. Recunoaște.

Pagina 364:

Mă gândesc la tine.

Pagina 412:

Oare te gândești și tu la mine?

Am închis ochii.

Da. Mă gândesc la tine. La mulți ani, Andrius.

77

Era mijlocul lui decembrie. Iarna ne prinsese în ghearele ei. Bărbatul care repeta cuvintele avea degerături. Vârfurile degetelor sale erau zbârcite și negre ca smoala. Pe vârful nasului îi apăruseră niște protuberanțe cenușii. Ne înfășuram în fiecare haină sau zdreanță pe care o găseam la îndemână. Ne bandajam picioarele cu vechi plase de pescuit aduse de apă la mal. Ne ciorovăiam cu toții în iurtă, călcându-ne reciproc pe nervi.

Copiii mici au început să moară. Mama i-a dus rația ei unui băiat care se stingea de foame. Era deja mort, cu mânuța lui micuță întinsă, așteptând o bucată de pâine. Nu se afla niciun doctor sau asistentă medicală în lagăr, doar un veterinar din Estonia. Ne bazam pe el. El făcea tot ce îi stătea în puteri, dar condițiile erau insalubre. Nu avea medicamente.

Ivanov și NKVD-iștii nu intrau în iurtelor noastre. Strigau la noi să lăsăm morții afară, în fața ușii.

— Sunteți cu toții niște porci împuțiți. Trăiți în mizerie. Nu e de mirare că muriți.

Dizenteria, tifosul și scorbutul erau la ordinea zilei în lagăr. Păduchii se înfruptau din rănile noastre deschise. Într-o după amiază, un finlandez s-a oprit din tăiatul lemnelor și s-a dus să urineze. Janina l-a găsit bălăbănindu-se de o creangă. Se spânzurase cu o plasă de pescuit.

Trebuia să mergem din ce în ce mai departe ca să găsim lemne. Eram la o distanță de aproape cinci kilometri față de lagăr. La sfârșitul zilei, Janina s-a agățat de brațul meu.

— Ce este? am întrebat-o eu, îndesându-mi rămurele în buzunar pentru foc și pentru pensulele mele.

Janina s-a uitat în jur.

— Vino aici. Am să-ți arăt.

M-a luat de mână și m-a condus prin zăpadă, până la liziera pădurii. A întins mâna ei înmănușată, indicându-mi ceva.

— Ce este? am întrebat eu.

Priveam zăpada cu ochi cercetători.

— Sst...

M-a tras mai aproape de ea și mi-a arătat ceva.

Și atunci am văzut-o. O bufniță uriașă zăcea în zăpadă la liziera copacilor. Aripile ei albe se confundau atât de tare cu zăpada, încât la început nu am zărit-o. Corpul ei părea să aibă vreo cincizeci-șaizeci de centimetri. Pasărea de pradă de talie mare avea pete micuțe maronii pe cap și pe trunchi.

— Doarme? a întrebat Janina.

— Cred că e moartă, am replicat eu.

Am scos un băț din buzunar și am împuns-o în aripă. Bufnița nu s-a mișcat.

— Da, e moartă.

— Crezi că am putea să o mâncăm? m-a mai întrebat Janina.

La început am fost șocată. Apoi mi-am imaginat trupul ei dolofan prăjindu-se în butoiul nostru, precum un pui. Am împuns-o din nou. Am apucat-o de o aripă și am început să o trag după mine. Era grea, dar aluneca pe zăpadă.

— Nu! Nu se poate să o târăști, s-a împotrivit Janina. Te vor vedea NKVD-iștii și ne-o vor lua. Ascunde-o în haină.

— Janina, bufnița asta e enormă. Nu pot să o ascund în haină.

Am început să mă cutremur numai la gândul bufniței moarte ascunse în haina mea.

— Dar mi-e atât de foame, s-a plâns Janina. Te rog? Voi merge în faţa ta. Nimeni nu va vedea.

Şi mie îmi era foame. Şi mamei. Şi lui Jonas. M-am aplecat deasupra bufniţei şi i-am împins aripile spre burtă. Era ţeapănă. Avea o înfăţişare aspră, ameninţătoare. Nu ştiam dacă eram în stare să o lipesc de corpul meu. M-am uitat la Janina. Dădea din cap, făcând ochii mari.

Am aruncat o privire în jur.

— Descheie-mă la haină.

Mâinile ei micuţe s-au pus pe treabă.

Am ridicat pasărea de pradă moartă şi am strâns-o la piept. Tot corpul a început să îmi tremure spasmodic de repulsie.

— Încheie-mă la haină. Hai, mai repede.

Nu reuşea să mă încheie. Bufniţa era prea mare. Abia dacă reuşeam să o acopăr cu haina mea.

— Întoarce-o ca să nu îi iasă capul din palton, mi-a spus Janina. Se va confunda cu zăpada. Să ne grăbim.

Să ne grăbim? Cum era să merg cinci kilometri, însărcinată cu o pasăre moartă, fără ca NKVD-iştii să bage de seamă?

— Janina, mergi mai încet. Nu pot să merg repede. E prea mare.

Ciocul coroiat îmi împungea pieptul. Corpul ei mort îmi dădea fiori. Dar mi-era atât de foame.

Ceilalţi deportaţi se uitau la noi.

— Mamele noastre sunt bolnave. Au nevoie de mâncare, le-a explicat Janina. Ne puteţi ajuta?

Oameni pe care nu îi cunoşteam au format un cerc în jurul nostru, ascunzându-mă vederii. M-au escortat în deplină siguranţă până la iurta noastră. Nu ne-au cerut nimic. Erau fericiţi să ajute pe cineva, să reuşească să facă ceva, chiar dacă nu aveau niciun beneficiu. Încercam să atingem cerul din fundul oceanului. Mi-am dat seama că, poate, ajungeam un pic mai aproape dacă ne sprijineam unii pe alţii.

Mama Janinei a curăţat pasărea de pene. Ne-am înghesuit cu toţii în jurul sobei improvizate ca să simţim mirosul cărnii gătite.

— Miroase a raţă, ce ziceţi? a spus Jonas. Hai să pretindem că e raţă.

Gustul cărnii calde era dumnezeiesc. Nu conta că era un pic tare; experienţa a durat mai mult pentru că am avut ce mesteca. Ne imaginam că eram la un banchet regal.

— Nu simţiţi gustul sosului de agrişe? a oftat doamna Rimas.

— E minunată. Mulţumim, Lina, a spus mama.

— Mulţumiţi-i Janinei. Ea a găsit bufniţa, am precizat eu.

— Liale a găsit-o, m-a corectat Janina.

— Mulţumim, Janina, a spus Jonas.

Janina zâmbea radioasă cu un pumn de pene în mână.

78

A sosit Crăciunul. Rezistasem până la jumătatea iernii. Trebuia să fim recunoscători pentru asta.

Vremea era la fel de necruțătoare. Nici nu trecea bine un viscol, că și începea un altul. Trăiam la fel ca pinguinii, înghețând sub straturile de gheață și zăpadă. Doamna Rimas stătea în fața brutăriei. Aromele de unt și cacao o făceau să plângă. NKVD-iștii își coceau prăjituri și produse de patiserie în brutărie. Mâncau pește, beau cafea fierbinte și se delectau cu conservele de carne și legume primite din America. După masă, jucau cărți, fumau țigări, poate chiar și un trabuc și trăgeau o dușcă de coniac. Apoi aprindeau focul în barăcile lor din cărămidă și se acopereau cu păturile lor din blană.

Desenele mele se micșorau. Nu prea mai aveam hârtie. Mama nu prea mai avea energie. Nu a fost în stare să stea trează nici măcar la sărbătorirea ajunului Crăciunului, *Kucios*. Zăcuse prea mult timp. Părul îi înghețase și se lipise de planșeul din lemn pe care stătea întinsă. Dormea aproape tot timpul, trezindu-se doar cât să ne trimită o sărutare din vârful buzelor atunci când ne simțea în apropierea ei.

Păduchii au adus tifosul cu ei. Bărbatul care repeta cuvintele s-a îmbolnăvit. A insistat să părăsească iurta.

— Sunteți niște oameni atât de drăguți. E mult prea periculos pentru voi toți. Periculos, a repetat el.

— Da, ieși afară de aici, l-a aprobat bărbatul cu chelie.

S-a mutat într-o iurtă unde oamenii aveau simptome asemănătoare — febră, erupții pe piele, niscaiva delir. Doamna Rimas și cu mine l-am ajutat să meargă până acolo.

Patru zile mai târziu, l-am văzut în pielea goală, cu ochii larg deschiși, aruncat peste un morman de cadavre. Mâna degerată îi lipsea. Vulpile albe îi făcuseră o gaură în stomac, expunându-i măruntaiele la vedere și pătând zăpada de sânge.

M-am întors și mi-am acoperit ochii cu mâna.

~

— Lina, ia, te rog, cărțile acelea de pe masă, mi-a cerut mama. Nu suport să văd imaginile alea sinistre, nu la micul dejun.

— Dar astea au inspirat arta lui Edvard Munch. El nu vedea moartea în imaginile astea, ci, mai degrabă, nașterea.

— Ia-le de pe masă, a stăruit mama.

Papa chicotea în spatele ziarului său.

— Papa, ascultă numai ce-a spus Munch.

Papa a coborât ziarul din dreptul ochilor.

Am dat pagina.

— A spus: „Din corpul meu putrezit vor răsări flori, iar eu sunt în ele și aceasta e eternitatea". Nu-i așa că e frumos?

Papa mi-a zâmbit.

— Tu ești frumoasă fiindcă vezi lucrurile astfel.

— Lina, ia cărțile de pe masă, te rog, a repetat mama.

Papa mi-a făcut cu ochiul.

~

— Trebuie să facem ceva! m-am revoltat eu, adresându-mă lui Jonas și doamnei Rimas. Nu putem să lăsăm oamenii să moară așa.

— Ne străduim. Asta e tot ce ne stă în putință, a remarcat doamna Rimas. Și ne rugăm să se întâmple o minune.

— Nu. Nu mai vorbiți așa. Vom supraviețui, am zis eu. Nu-i așa, Jonas?

Joans a încuviințat din cap.

— Nu te simți bine? l-am întrebat eu.

— Ba da, sunt bine, a replicat el.

În noaptea aceea, am stat cu capul mamei în poala mea. Păduchii o porniseră într-un marș triumfal pe fruntea ei, iar eu îi plesneam pe capete.

— I-ai cerut scuze? m-a întrebat mama privindu-mă printre pleoapele care-i atârnau greu peste ochii pe jumătate deschiși.

— Cui?

— Lui Nikolai. Ai spus că îl urăști.

— Chiar că îl urăsc, am subliniat eu. Putea să ne ajute. A preferat să stea deoparte.

— M-a ajutat pe mine, a rostit mama încetișor.

Mi-am coborât privirea spre ea.

— În noaptea aceea când am ieșit în întâmpinarea femeii morocănoase, era întuneric. Niște NKVD-iști au trecut cu mașinile pe lângă mine. Au început să își bată joc de mine. Mi-au ridicat rochia. A venit Nikolai. I-a gonit pe toți. M-a dus el cu mașina tot restul drumului. L-am rugat din tot sufletul să afle vești despre tatăl vostru. Ne-am întâlnit cu femeia morocănoasă pe drum, în întuneric. Nikolai ne-a lăsat la trei kilometri distanță de tabără. Am parcurs tot restul drumului pe jos. Vezi tu, a spus ea ridicând-și fața spre mine, așa m-a ajutat el. Și cred că a aflat comandantul. Nikolai a fost pedepsit pentru treaba asta. Cred că din cauza asta se află aici.

— Merită să fie aici. Poate că se va îmbolnăvi și nimeni nu îl va băga în seamă. Atunci ar simți pe pielea lui cum stă treaba. Ar putea să ne aducă un doctor!

— Lina, gândește-te la ceea ce ar spune tatăl tău. O faptă rea nu ne dă dreptul de a face rău, la rândul nostru. Știi asta.

M-am gândit la papa. Mama avea dreptate. El ar fi spus ceva în genul ăsta.

Jonas a intrat în iurtă.

— Cum se simte? m-a întrebat el.

Mi-am pus palma pe fruntea mamei.

— Are febră mare în continuare.

— Dragule, i s-a adresat mama lui Jonas. Mi-e atât de frig. Îți e și ție frig?

Jonas și-a scos haina și mi-a dat-o mie. S-a întins lângă mama, cuprinzând-o în brațe cu corpul lui.

— Bun, și acum, pune haina deasupra noastră. Adu și blănița de la Uliușka, mi-a spus Jonas.

— Uliușka, a rostit mama cu tandrețe.

— Te voi încălzi eu, mamă, a asigurat-o Jonas, sărutând-o pe obraz.

— Mă simt deja mai bine, i-a confirmat ea.

79

Am tot repetat cuvintele în limba rusă până când le-am învățat. *Doctor. Medicamente. Mama. Vă rog.* Mi-a tresăltat stomacul. Am strâns piatra în mână. Am auzit vocea lui Andrius. *Să nu le cedezi nimic, Lina. Nici măcar spaima ta.*

Nu era vorba doar de mama. Bărbatul cărunt era bolnav. Mama Janinei era bolnavă. Dacă aș putea obține măcar niște medicamente. Uram ideea de a le cere lor ceva. NKVD-iștii îl omorâseră pe papa. Îi uram pentru asta. Nu puteam să îi las să facă același lucru și cu mama.

L-am văzut pe Kreţki lângă barăcile NKVD-iștilor. Era împreună cu Ivanov. Am așteptat. Voiam să stau de vorbă cu Kreţki între patru ochi. Timpul trecea. Trebuia să lucrez ca să îmi primesc rația. Am înaintat cu greu prin zăpadă, îndreptându-mă spre ei.

— Uite, un porcușor a spus Ivanov.

— Mama mea e bolnavă, i-am informat eu.

— Chiar așa? a spus el, prefăcându-se că e îngrijorat. Știu eu ceva ce ar putea să îi fie de folos.

M-am uitat la el.

— Asigură-te că beneficiază din plin de soare, dă-i o mulțime de fructe și de legume.

A râs de propria lui gluma macabră.

— Avem nevoie de un doctor. Avem nevoie de medicamente, am spus eu dârdâind.

— Și de ce mai ai nevoie? De o baie cu aburi? De o școală? Ei bine, apucă-te de construit. *Davai!*

M-am uitat la Krețki.

— Ajutați-mă, vă rog. Avem nevoie de un doctor. Avem nevoie de medicamente. Mama este bolnavă.

— Nu e niciun doctor aici, mi-a spus Krețki.

— Medicamente, am insistat eu. Avem nevoie de medicamente.

— Mai vrei încă douăzeci de ani? a urlat Ivanov. Asta pot să îți dau. Fără pâine astăzi, ingrato. Treci la muncă! *Davai!*

Nu am obținut un doctor. Nu am obținut medicamente. Mi-am pierdut rația de pâine și m-am umilit cerând toate acestea. Am pornit-o înspre copaci. Uitasem cum era să simt soarele încălzindu-mi fața. Am închis ochii și am văzut soarele strălucind în Lituania și în părul lui Andrius. Dar nu îmi puteam imagina soarele aici, pe malul Mării Laptev. Chiar dacă reușeam să ajungem în primăvară, mai aveam noi puterea necesară să construim? Putem construi, într-adevăr, o baie cu aburi și o școală? Cine mai avea să rămână în viață ca să predea?

Nu puteam să o pierd pe mama. Mă voi lupta. Voi face orice va fi necesar. Tremura toată, alternând stările de veghe cu somnolența. Jonas și cu mine o făceam sandviș între noi, încercând să o încălzim și să îi creăm o stare de confort. Doamna Rimas încingea cărămizi ca să îi încălzească picioarele. Janina îi culegea păduchii din gene.

Bărbatul cu chelie s-a aplecat asupra mamei și i-a îndesat în mână rația lui.

— Haide, femeie. Poți mai mult decât atât. Ai copii de care trebuie să ai grijă, pentru numele lui Dumnezeu, i-a spus el.

Orele treceau. Mamei îi clănțăneau dinții. Buzele i se învinețiseră.

— J-Jonas, ține asta.

I-a dat verigheta lui papa.

— E plină de dragoste. Nimic nu e mai important.

Mama a început să tremure și mai tare.

Trăgea anevoie aer în piept și gemea încetișor.

— Vă rog, pleda ea, implorându-ne din priviri. Kostas.

O țineam între noi, cu brațele înfășurate în jurul corpului ei ofilit.

Jonas a tras aer în piept cu un șuierat. Ochii lui speriați i-au căutat pe ai mei.

— Nu, a șoptit el. Te rog.

80

5 IANUARIE. Jonas a ținut-o pe mama în brațe în timpul dimineții, legănând-o ușor, așa cum obișnuia ea să facă cu noi. Doamna Rimas încerca să o hrănească și să îi maseze membrele ca să îi pună sângele în mișcare. Nu putea nici să mănânce, nici să vorbească. Încingeam, rânduri-rânduri de cărămizi în sobă, ca să îi țină cald. M-am așezat lângă ea, frecându-i mâinile și povestindu-i istorioare de acasă. Îi descriam în detaliu fiecare încăpere din casa noastră, până și modelul lingurilor din sertarul de la bucătărie.

— Prăjitura se coace în cuptor și e cald în bucătărie, așa că tu te-ai hotărât să deschizi fereastra de deasupra chiuvetei, ca să lași să pătrundă înăuntru adierea blândă a vântului. Îi auzi pe copii jucându-se afară, i-am povestit eu.

Dimineața târziu mama a început să respire din ce în ce mai greu.

— Mai încălzește cărămizi, Lina, mi-a cerut fratele meu. Este mult prea rece.

La un moment dat, mama și-a ridicat privirea spre Jonas. A deschis gura, dar nu a reușit să scoată niciun sunet. S-a oprit din tremurat. Umerii i s-au relaxat și capul i-a alunecat într-o parte, sprijinindu-se de Jonas. Ochii ei priveau în gol.

— Mama? am spus eu apropiindu-mă.

Doamna Rimas a palpat gâtul mamei.

Jonas a început să plângă, legănând-o în brațele lui de unsprezece ani. Plânsul lui înăbușit s-a transformat în hohote sfâșietoare de plâns, care-i zguduiau tot trupul.

M-am așezat jos, în spatele lui și l-am cuprins în brațe.

Doamna Rimas a îngenuncheat lângă noi.

— *Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi*, a început ea.

— Mama! a strigat Jonas.

Lacrimile mi s-au rostogolit pe obraji.

— A avut un suflet nobil, a rostit bărbatul cărunt.

Janina m-a mângâiat pe păr.

— Te iubesc, mamă, am șoptit eu. Te iubesc, papa.

Doamna Rimas a continuat:

— *Că de voi și umbla în mijlocul morții, nu mă voi teme de rele; că Tu cu mine ești.*

Toiagul Tău și varga Ta, acestea m-au mângâiat.

Gătit-ai masă înaintea mea, împotriva celor ce mă necăjesc; uns-ai cu untdelemn capul meu și paharul Tău este adăpându-mă ca un puternic.

Și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele, ca să locuiesc în casa Domnului, întru lungime de zile.

Amin.

A descris-o perfect pe mama. Dăduse dovadă de o iubire debordantă față de oricine și orice din jurul ei, inclusiv față de dușmani.

Doamna Rimas a început să plângă.

— Scumpa noastră Elena. Draga de ea. Era atât de bună cu toată lumea.

— Vă rog, nu-i lăsați să îi ia trupul, i-a spus Jonas doamnei Rimas. Vreau eu să o îngrop. Nu vreau să o las pradă vulpilor.

— O vom îngropa, l-am asigurat eu pe Jonas. Vom face un coșciug. Ne vom folosi scândurile pe care dormim.

Jonas a dat din cap.

Bărbatul cu chelie rămăsese privind în gol, și, ca niciodată, fără să spună nimic.

~

— Arată bine bunica, a spus Jonas, stând pe partea laterală a coșciugului acesteia. Papa, ea știe că sunt aici?

— Știe, a răspuns papa, luându-ne pe după umeri. Ne veghează de sus.

Jonas s-a uitat mai întâi în tavan, apoi la papa.

— Îți aduci aminte cum am înălțat un zmeu, vara trecută? l-a întrebat papa.

Jonas a dat din cap aprobator.

— S-a pornit vântul, iar eu am strigat la tine că a sosit vremea. Ți-am spus să-i dai drumul din strânsoare. Sfoara a început să se desfășoare, iar bobina din lemn ți-a scăpat printre degete. Zmeul s-a înălțat din ce în ce mai sus. Uitasem să leg sfoara de bobină. Îți amintești ce s-a întâmplat?

— Zmeul a dispărut sus, în cer, a spus Jonas.

— Exact. Asta se întâmplă când mor oamenii. Spiritele lor zboară sus, în cerul albastru, a spus papa.

— Poate că bunica a găsit zmeul, a presupus Jonas.

— Poate, a spus papa.

~

Bărbatul cu chelie stătea cu coatele pe genunchi, vorbind singur.

— De ce este atât de greu să mori? se întreba el. Am fost unealta trădării tale. Am spus. „Nu e prea târziu. Am văzut listele".

Doamna Rimas s-a întors valvârtej cu fața spre el.

— Ce spui?

El a dat din cap.

— M-au pus să confirm meseriile oamenilor. Mi-au cerut să fac o listă cu profesorii, avocații și militarii care locuiau în apropiere.

— Și ați făcut-o? am întrebat eu.

Jonas o ținea pe mama în brațe, încă plângând.

— Le-am spus că o voi face, a confirmat bărbatul cu chelie. Apoi m-am răzgândit.

— Sunteți un trădător! Un bătrân patetic! am răbufnit eu.

— Patetic, și totuși, am supraviețuit. Sigur că da, supraviețuirea e pedeapsa mea. Așa trebuie să fie. Femeia asta a închis ochii și s-a dus. Mi-am dorit moartea chiar din prima zi, și, cu toate astea, supraviețuiesc. E chiar așa de greu să mori?

81

M-AM TREZIT cuprinsă de neliniște. A fost o noapte cruntă. Am dormit lângă trupul neînsuflețit al mamei mele, înăbușindu-mi hohotele de plâns ca să nu îl sperii pe Jonas. Frumoasa mea mamă — nu o voi mai vedea niciodată zâmbind, nu-i voi mai simți îmbrățișarea. Îmi lipsea deja vocea ei. Îmi simțeam corpul gol pe dinăuntru, ca și cum bătăile apatice ale inimii mele răsunau în ecou prin membrele mele umplute cu un vid dureros.

Întrebările bărbatului cu chelie mă ținuseră trează toată noaptea, punându-mă pe gânduri. Era greu să mori, sau era mai greu să fii un supraviețuitor? Aveam șaisprezece ani, eram o orfană în Siberia, dar știam răspunsul. Era singurul lucru pe care nu îl pusesem niciodată sub semnul întrebării. Voiam să trăiesc. Voiam să îl văd pe fratele meu crescând. Voiam să revăd Lituania. Voiam să simt parfumul lăcrămioarelor purtat de briză până sub fereastra mea. Voiam să pictez câmpurile. Voiam să îl văd pe Andrius cu desenele mele cu tot. Nu erau decât două variante posibile în Siberia. Succesul însemna supraviețuirea. Eșecul însemna moartea. Eu alesesem viața. Voiam să supraviețuiesc.

O parte din mine se simțea vinovată. Era o dovadă de egoism din partea mea că voiam să trăiesc, chiar dacă părinții mei se prăpădiseră? Era o dovadă de egoism din partea mea că aveam și alte dorințe dincolo de reîntregirea familiei noastre? Eram acum tutorele fratelui meu de unsprezece ani. Ce s-ar face el dacă aș muri și eu?

După ce am terminat ziua de muncă, Jonas l-a ajutat pe bărbatul cărunt să facă un coșciug. Doamna Rimas și cu mine am pregătit-o pe mama.

— A mai rămas ceva în valiza ei? m-a întrebat doamna Rimas.

— Nu cred.

Am scos valiza mamei de sub scândura pe care zăcea. Mă înșelasem. Înăuntru erau haine bune, curate. O rochie subțire, ciorapi de mătase, pantofi cu tocurile netocite, rujul ei de buze. Mai erau acolo o cămașă și o cravată. Hainele lui papa. Am început să plâng.

Doamna Rimas și-a dus mâna la gură.

— Chiar avea de gând să se întoarcă acasă.

M-am uitat la cămașa lui papa. Mi-am dus-o la obraz. Mama mea îngheța de frig. Putea să fi purtat hainele astea. Le păstrase, ca să se întoarcă în Lituania cu un rând de haine curate.

Doamna Rimas a scos din valiză rochia de mătase.

— E minunată. O să o îmbrăcăm cu ea.

Am scos paltonul de pe mama. Îl purtase în continuu din noaptea în care fuseserăm deportați. Căptușeala avea urme de cusături și fire trase acolo unde ascunsese obiectele noastre de valoare. Am ridicat tivul căptușelii. Mai rămăseseră câteva hârtii.

— Acelea sunt actele de proprietate pentru casa și terenul din Kaunas, mi-a atras atenția doamna Rimas, cercetând documentele. Păstrează-le la loc sigur. Vei avea nevoie de ele când te vei duce acasă.

Mai era o bucățică de hârtie. Am despăturit-o. Era o adresă din Biberach, în Germania.

— Germania. Ăsta trebuie să fie locul unde se află verișoara mea.

— Probabil, dar nu trebuie să scrii la această adresă, m-a avertizat doamna Rimas. S-ar putea să îi bagi în bucluc.

În noaptea aceea, Jonas și cu mine am furat lopeți și pioleți din spatele barăcilor NKVD-iștilor.

— Va trebui să fie într-un loc pe care să ni-l aducem aminte, i-am spus eu, deoarece îi vom duce trupul înapoi în Lituania, când vom pleca de aici.

Ne-am dus până la un mic deal de lângă Marea Laptev.

— E o priveliște frumoasă aici, a spus Jonas. Ne vom aminti locul.

Am săpat toată noaptea, cioplind în gheață, săpând cât de adânc am putut. Spre dimineață, doamna Rimas și bărbatul cu părul cărunt au venit să ne ajute. Chiar și Janina și bărbatul cu chelie au venit să sape. Gheața era atât de tare încât mormântul nu era suficient de adânc.

A doua zi de dimineață, doamna Rimas i-a scos mamei verigheta de pe deget.

— Păstreaz-o. Îngroap-o odată cu ea când o duci înapoi acasă.

Am scos coșciugul pe brațe din iurtă și am pornit încet prin zăpadă, spre deal. Jonas și cu mine țineam coșciugul de partea din față, doamna Rimas și bărbatul cărunt îl țineau de mijloc, iar bărbatul cu chelie îl ținea de partea din spate. Janina se târa alături de mine. Ni s-au alăturat și alți oameni. Nu îi cunoșteam. Se rugau pentru mama. În curând, s-a format o procesiune numeroasă în urma noastră. Am trecut pe lângă barăcile NKVD-iștilor. Kreţki stătea de vorbă cu gardienii pe verandă. Ne-a văzut și s-a oprit din vorbă. Am privit drept înainte și mi-am continuat drumul spre groapa rece din pământ.

82

Am desenat o hartă cu drumul până la mormânt folosind o mixtură de cenușă și o pană de bufniță. Absența mamei mi-a lăsat un gol care se căsca imens, precum lipsa unui dinte din față. Cenușiul etern al câmpului a căpătat o tentă mai închisă. În mijlocul nopții polare, singurul nostru soare se ascunsese după un nor.

— Am putea să ne înecăm, a spus bărbatul cu chelie. Ar fi ușor, nu-i așa?

Nimeni nu i-a răspuns.

— Nu mă ignora, fetițo!

— Nu vă ignor. Nu înțelegeți? Ne-am săturat cu toții de dumneavoastră! i-am reproșat eu.

Eram atât de obosită. Mintal, fizic, emoțional. Eram obosită.

— Tot timpul vorbiți despre moarte și despre cum să ne sinucidem. Nu v-ați dat seama încă? Nu ne preocupă moartea, l-am lămurit eu.

— Dar pe mine mă preocupă, a insistat el.

— Probabil că nu vreți să muriți cu adevărat, i-a spus Jonas. Poate credeți doar că asta meritați.

Bărbatul cu chelie s-a uita la Jonas, apoi la mine.

— Nu vă gândiți la nimeni și la nimic altceva decât la propria dumneavoastră persoană. Dacă vreți să vă omorâți, ce vă reține? l-am întrebat eu.

— Teama, a răspuns el.

După două nopți de la moartea mamei, am auzit vântul șuierând. Urma un viscol a doua zi. M-am înfășurat în tot ce aveam la îndemână și am ieșit pe întuneric să fur lemne de lângă clădirea NKVD-ului. În fiecare zi, pe când tăiam și livram lemne, doseam o parte în spatele stivei. Era de la sine înțeles că oricine era destul de curajos să fure, le găsea acolo. Un bărbat din grupa douăzeci și șase a fost prins furând lemne. A fost condamnat la încă cinci ani de muncă în lagăr. Cinci ani pentru un buștean. Puteau fi și cincizeci la fel de bine. Sentințele noastre erau practic date pe viață, în funcție de cât reușeam, fiecare dintre noi, să supraviețuim.

M-am îndreptat spre baraca NKVD-ului, făcând un ocol larg, ca să ajung în spate, aproape de stiva de lemne. Aveam fața și urechile înfășurate într-o cârpă; doar ochii și nasul erau la vedere. Purtam pălăria mamei. O siluetă a trecut pe lângă mine cu pași repezi și mărunți, cărând o placă mare din lemn. Curajos om. Plăcile erau sprijinite de baracă. Am cotit-o prin spatele stivei de lemne. M-am oprit. O siluetă îmbrăcată într-o haină lungă stătea în spatele grămezii uriașe de lemne. Era imposibil să străpung întunericul cu privirea. M-am întors încet să plec, încercând să nu fac niciun zgomot.

— Cine este? Arată-ți fața!

M-am întors.

— Numărul grupei? m-a întrebat el pe un ton poruncitor.

— Unsprezece, am spus eu mergând cu spatele.

Silueta s-a apropiat de mine.

— Vilkas?

Nu am răspuns. A mai făcut un pas spre mine. Avea o sticlă în mână.

— La furat? m-a întrebat el, trăgând o dușcă.

Nu am spus nimic.

— Nu pot să îți aranjez să faci vreun portret pe aici. Nimeni nu își dorește vreunul, a spus Krețki.

— Crezi că vreau să desenez pentru tine?

— De ce nu? Ți-a ținut de cald. Ai primit mâncare. Și ai desenat un portret frumos, realist.

A izbucnit în râs.

— Realist? Nu vreau să fiu forțată să desenez astfel.

De ce catadicseam să stau de vorbă cu el? M-am întors cu spatele și am dat să plec.

— Mama ta, a spus el.

M-am oprit din drum.

— A fost o femeie bună. Se vedea că a fost tare frumușică la viața ei.

M-am întors pe loc, iute ca o sfârlează.

— Ce vrei să spui? A fost întotdeauna frumușică! Tu ești ceea ce se numește urât. Nu aveai cum să vezi frumusețea ei, nici a altcuiva, din pricina asta.

— Nu, am văzut. Era frumușică. *Krasivaia.*

Nu. Nu cuvântul acela. Trebuia să aflu singură ce însemna. Nu de la Krețki.

— Înseamnă frumoasă, dar și puternică, totodată, a articulat el cu greu cuvintele. Unică.

Nu puteam să mă uit la el. Mă uitam la lemne. Voiam să înhaț unul. Voiam să îl pocnesc cu el peste față, așa cum făcuse el cu conserva de sardele.

— Așadar, mă urăști?

A izbucnit în râs.

Cum de putuse mama să îl tolereze pe Krețki? Pretindea că o ajutase.

— Și eu mă urăsc pe mine însumi, a spus el.

Mi-am ridicat privirea.

— Vrei să mă desenezi așa? La fel ca mult iubitul tău Munch? m-a întrebat el.

Fața lui părea buhăită. Abia înțelegeam ce bolborosea el în rusește.

— Știu de desenele tale.

A îndreptat spre mine un deget tremurător.

— Le-am văzut pe toate.

Știa despre desenele mele.

— De unde ai aflat despre tatăl meu? l-am întrebat eu.

Nu a băgat în seamă întrebarea mea.

— Mama mea, a fost și ea o artistă, a spus el, gesticulând cu sticla. Dar ea se află împreună cu a ta — e moartă.

— Îmi pare rău, am rostit eu instinctiv.

De ce-i spusesem așa ceva? Nu îmi păsa.

— Îți pare rău? a pufnit el pe nări, neîncrezător, îndesându-și sticla sub braț și frecându-și mănușile una de alta.

— Mama mea era poloneză, a continuat el. A murit când aveam cinci ani. Tatăl meu este rus. S-a recăsătorit când aveam șase ani. Mama mea nici nu a apucat să se răcească bine. O parte din rudele mamei sunt în Kolîma. Trebuia să mă duc la ele, să le ajut. De aceea am vrut să părăsesc barja în Iakuțk. Dar acum mă aflu aici. Așadar, nu ești singura care se află în închisoare.

A mai tras o dușcă zdravănă din sticlă.

— Vrei să furi lemne, Vilkas?

A deschis larg brațele.

— Fură lemne.

A făcut un semn cu mâna spre lemne.

— *Davai.*

Urechile îmi ardeau. Pleoapele mă înțepau din pricina frigului. M-am dus la grămada de lemne.

— Femeia cu care s-a măritat tatăl meu, și ea mă urăște, să știi. Îi urăște pe polonezi.

Am luat un buștean. Nu m-a împiedicat. Am început să fac o stivă de lemne. Am auzit un zgomot. Krețki era cu spatele la mine și cu sticla atârnându-i de mână. Îi era rău? M-am îndepărtat cu un pas de el, cu lemnele în brațe. Am auzit zgomotul din nou. Lui Krețki nu îi era rău. Plângea.

Pleacă, Lina. grăbește-te! Ia lemnele și pleacă. Pleacă odată! Am mai făcut un pas ca să mă îndepărtez de el. Cu toate acestea însă, picioarele mele au pornit-o spre el, cu lemne cu tot. Ce făceam? Sunetele pe care le scotea Krețki erau stânjenitoare, înăbușite.

— Nikolai.

Nu s-a uitat la mine.

Am rămas acolo, în tăcere.

— Nikolai.

Am întins o mână pe sub lemne și i-am pus-o pe umăr.

— Îmi pare rău, am spus eu într-un târziu.

Stăteam amândoi pe întuneric, fără să scoatem vreo vorbă.

Am dat să plec.

— Vilkas.

M-am întors spre el.

— Îmi pare rău pentru mama ta, mi-a spus el.

Am dat din cap.

— Și mie.

83

Am făcut tot felul de scenarii cum să mă răzbun pe NKVD-iști, cum să îi calc în picioare pe sovietici dacă aș avea vreodată ocazia. Avusesem ocazia. Aș fi putut să îi râd în nas, să arunc cu lemne în el, să îl scuip drept în față. Omul acela aruncase cu lucruri în mine, mă umilise. Îl uram, nu? Trebuia să mă fi întors cu spatele și să îmi fi văzut de drum. Ar fi trebuit să mă simt bine în sinea mea. Dar nu a fost așa. Atunci când l-am auzit plângând am simțit, efectiv, o durere fizică. Ce era în neregulă cu mine?

Nu am povestit nimănui incidentul. A doua zi, Krețki a plecat.

A sosit luna februarie. Janina se lupta cu scorbutul. Bărbatul cărunt avea dizenterie. Doamna Rimas și cu mine îi îngrijeam cât de bine ne pricepeam. Janina vorbea ore în șir cu păpușa ei moartă, uneori chiar țipând sau râzând. După vreo câteva zile a încetat să mai vorbească.

— Ce ne facem? m-am plâns eu lui Jonas. Janinei îi e mai rău de la o clipă la alta.

El s-a uitat la mine.

— Ce este? l-am întrebat eu.

— Iar am pete, mi s-a destăinuit el.

— Unde? Să văd.

Petele de scorbut reapăruseră pe burta lui Jonas. Îi căzuseră smocuri întregi de păr.

— De data asta, nu mai am roșii, a spus Jonas. Andrius nu este aici.

A început să își bâțâie capul.

L-am apucat strâns de umeri pe fratele meu.

— Jonas, ascultă-mă. Vom supraviețui. Mă auzi? Vom merge acasă. Nu vom muri. Vom merge înapoi la noi acasă și vom dormi în paturile noastre sub pilotele din puf de gâscă. Așa va fi. Bine?

— Cum vom trăi singuri, fără mama și fără papa? m-a întrebat el.

— Cu mătușa și cu unchiul. Și cu Joana. Ne vor ajuta. Vom avea plăcintele cu mere și gogoșile umplute cu gem ale mătușii. Acelea care îți plac, da? Și Andrius ne va ajuta.

Jonas a dat din cap.

— Spune-o. Spune: „Mergem acasă".

— Mergem acasă, a repetat Jonas.

L-am îmbrățișat și i-am sărutat pata cheală de pe cap.

— Uite.

Am scos din buzunar piatra de la Andrius și i-am întins-o lui Jonas. Părea buimăcit. Nu a luat piatra.

Am simțit o greutate în stomac. Ce puteam să fac? Nu aveam medicamente. Toată lumea era bolnavă. Aveam să rămân doar eu, împreună cu bărbatul cu chelie?

Ne duceam după rații cu rândul. Cerșeam la celelalte iurte, așa cum făcuse și mama la ferma de sfeclă. Am intrat într-o iurtă. Două femei stăteau printre patru oameni înveliți ca și cum ar fi dormit. Erau morți cu toții.

— Te rugăm să nu ne spui, și-au pledat ele cauza. Vrem să îi îngropăm când se potolește viscolul. Dacă NKVD-iștii află că au murit, îi vor arunca afară în zăpadă.

— Nu voi spune nimic, le-am asigurat eu.

Viscolul era în toi. Șuieratul vântului îmi răsuna în ecou în urechile care mă pișcau de frig. Vântul sufla atât de rece, încât părea un foc alb. Mi-am croit cu greu drum înapoi, până la iurta noastră. În fața colibelor erau stivuite, precum lemnele, cadavre acoperite cu zăpadă. Bărbatul cu părul cărunt nu revenise în iurta noastră.

— Mă duc să îl caut, i-am spus eu doamnei Rimas.

— Abia dacă mai putea să meargă, a zis bărbatul cu chelie. Probabil că s-a dus la cea mai apropiată iurtă, atunci când a început crivățul. Nu-ți asuma un asemenea risc.

— Trebuie să ne ajutăm unii pe alții! am izbucnit eu.

Dar cum puteai să te aștepți ca tocmai el, dintre toți oamenii, să înțeleagă?

— Trebuie să rămâi aici. Jonas nu se simte bine.

Doamna Rimas i-a aruncat o privire Janinei.

— Și mama ei? am întrebat eu.

— Am dus-o în coliba cu tifos, mi-a șoptit doamna Rimas.

M-am așezat lângă fratele meu. L-am învelit mai bine cu cârpele și plasele de pescuit cu care era acoperit.

— Sunt atât de obosit, Lina, s-a văitat el. Mă ard gingiile și mă dor dinții.

— Știu. De îndată ce se oprește viscolul, voi căuta ceva de mâncare. Ai nevoie de pește. E din belșug, butoaie întregi. Trebuie doar să-l fur.

— Îmi e a-atât de frig, a spus Jonas, dârdâind. Și nu pot să îmi îndrept picioarele.

Am încins spărturi de cărămidă și i le-am pus sub picioare. I-am dus o bucată de cărămidă și Janinei. Petele de scorbut îi invadaseră fața și gâtul. Avea vârful nasului negru din pricina degerăturii.

Țineam focul aprins tot timpul. Nu ajuta aproape cu nimic. Nu puteam folosi decât puține lemne odată, ca să economisesc proviziile noastre. Nu știam cât va dura viscolul. Mă uitam la locurile goale unde stătuseră mama mea, mama Janinei, bărbatul cărunt, bărbatul care repeta cuvintele. Pe podeaua iurtei erau spații mari neocupate.

Stăteam alături de Jonas, acoperindu-l cu corpul meu, așa cum făcusem și pentru mama. L-am cuprins în brațe, ținându-i mâinile într-ale mele. Vântul se izbea în rafale de iurta noastră care se dezintegra. Zăpada năvălea înăuntru peste noi.

Nu se putea termina așa. Nu. Ce voia viața de la mine? Cum puteam să dau un răspuns atâta timp cât nu știam întrebarea?

— Te iubesc, i-am șoptit eu lui Jonas.

84

VISCOLUL S-A MAI DOMOLIT a doua zi. Jonas abia mai putea să vorbească. Încheieturile îmi înțepeniseră, de parcă ar fi înghețat cu totul.

— Trebuie să muncim astăzi, a spus doamna Rimas. Avem nevoie de rații, de lemne.

— Da, a încuviințat bărbatul cu chelie.

Știam că aveau dreptate. Dar nu eram sigură că aveam și puterea necesară. M-am uitat la Jonas. Zăcea perfect nemișcat pe un planșeu din lemn, cu obrajii scofâlciți, cu gura căscată. Dintr-odată, și-a deschis ochii și a privit în gol.

— Jonas? am articulat eu, ridicându-mă imediat în picioare.

Afară s-a iscat tărăboi mare. Am auzit voci de bărbați țipând. Jonas și-a mișcat ușor picioarele.

— Totul e în regulă, i-am spus eu, încercând să îi încălzesc picioarele.

Ușa iurtei noastre s-a dat de perete. Un bărbat și-a băgat capul înăuntru. Purta haine civile — o haină îmblănită și o căciulă groasă.

— Sunt oameni bolnavi înăuntru? a întrebat el în rusește.

— Da! i-a răspuns doamna Rimas. Suntem bolnavi. Avem nevoie de ajutor.

Bărbatul a intrat în iurtă. Avea o lanternă în mână.

— Vă rog, i-am spus eu. Fratele meu și fetița aceasta au scorbut. Și nu reușim să dăm de unul dintre prietenii noștri.

Bărbatul și-a croit drum spre Jonas și Janina. Odată cu aerul din piept, a dat drumul unui torent de înjurături în rușește. A strigat ceva. Un NKVD-ist și-a băgat capul pe ușă.

— Pește! a ordonat el. Pește crud pentru ăștia mici, imediat! Care dintre voi mai e bolnav?

S-a uitat la mine.

— Eu sunt bine.

— Cum te cheamă?

— Lina Vilkas.

— Câți ani ai?

— Șaisprezece.

A evaluat situația.

— Vă voi ajuta, dar sunt sute de bolnavi și de morți. Am nevoie de sprijinul vostru. Sunt doctori sau asistente medicale în lagăr?

— Nu, doar un veterinar. Dar ... am făcut o pauză. Poate că a murit.

— Un veterinar? Atâta tot?

Și-a coborât privirea, clătinând din cap.

— Vă putem ajuta noi, s-a oferit doamna Rimas. Suntem pe picioare.

— Și tu, bătrâne? Am nevoie de o grămadă de oameni să facă supă și să tranșeze pește. Copiii ăștia au nevoie de acid ascorbic.

Nu întrebase persoana potrivită. Bărbatul cu chelie nu ar fi ajutat pe nimeni. Nici măcar pe el însuși.

În schimb, acesta și-a ridicat privirea.

— Sigur că da. Vă voi ajuta, a spus el.

M-am uitat la el. S-a ridicat în picioare.

— Vă voi ajuta, cu condiția să ne îngrijim de acești copii mai întâi, a declarat, arătând înspre Jonas și Janina.

Doctorul a aprobat cu o înclinare a capului și a îngenuncheat lângă Jonas.

— Vă vor permite NKVD-iștii să ne ajutați? l-am întrebat eu pe doctor.

— Trebuie. Eu sunt inspector. Aș putea să fac un raport pentru tribunal. Ei vor ca eu să plec și să raportez că totul este în regulă aici, că nu am văzut nimic ieșit din comun. Asta se așteaptă ei de la mine.

A făcut o mișcare rapidă cu mâna înspre mine. Eu mi-am ridicat palmele, acoperindu-mi fața.

— Eu sunt doctorul Samodurov.

Își întinsese mâna spre mine, în chip de salut. Mă zgâiam la mâna lui, uluită de o asemenea dovadă de respect.

Am lucrat sub îndrumarea lui. În ziua aceea, fiecare dintre noi a primit un castron de supă de mazăre și jumătate de kilogram de pește. Ne-a ajutat să ne facem provizii de pește pentru viscolul următor și să construim un cimitir pentru cele peste o sută de cadavre, inclusiv cel al bărbatului cărunt. Înghețase de frig. Doctorul a apelat la ajutorul evenkilor, vânători și pescari indigeni, care locuiau la mai puțin de treizeci de kilometri distanță de noi. Au venit cu săniile trase de câini și ne-au adus haine, ghete și provizii.

După zece zile, ne-a spus că trebuia să plece, deoarece erau și alte tabere cu deportați aflați în suferință. I-am dat toate scrisorile pe care i le scrisesem lui Andrius. M-a asigurat că le va pune la poștă.

— Și tatăl tău? m-a întrebat el.

— A murit în închisoare, la Krasnoiarsk.

— De unde știi?

— Ivanov i-a spus mamei mele.

— Ivanov? Hm, a spus doctorul, clătinând din cap.

— Credeți că a murit? m-am repezit eu să-l întreb.

— Oh, nu știu ce să spun, Lina. Am fost într-o mulțime de închisori și de lagăre, niciuna atât de departe ca aceasta, dar în ele sunt sute de mii de oameni. Am auzit odată despre un acordeonist că fusese împușcat, dar m-am întâlnit cu el câteva luni mai târziu, într-o închisoare.

Inima mi-a tresăltat în piept.

— Exact așa i-am spus și eu mamei mele. Poate că Ivanov s-a înșelat!

— Ei bine, nu știu ce să spun, Lina. Dar să nu uităm ca am întâlnit și o groază de oameni morți în calea mea.

Am dat din cap și am zâmbit, simțind cum debordez de optimismul pe care mi-l inoculase.

— Domnule doctor Samodurov, cum ați dat de noi?

— Nikolai Krețki, a fost tot ce mi-a spus el.

85

JOMAS A ÎNCEPUT SĂ ÎȘI REVINĂ încetul cu încetul. Janina vorbea din nou. L-am îngropat pe bărbatul cărunt. Mă agățam de povestea acordeonistului și îmi imaginam desenele mele croindu-și drum spre mâinile lui papa.

Desenam din ce în ce mai mult, gândindu-mă că, odată cu venirea primăverii, poate voi reuși să trimit vreun mesaj cumva.

— Mi-ai spus că evenkii aceia care au venit cu săniile l-au ajutat pe doctor, mi-a spus Jonas. Poate că ne vor ajuta și pe noi. După cât se pare, au o grămadă de provizii.

Da. Poate că ne vor ajuta.

Aveam un vis care se repeta obsesiv. Vedeam o siluetă masculină venind spre mine în lagăr, prin zăpada și gheața viscolită. De fiecare dată mă trezeam înainte de a-i zări chipul, dar odată am crezut că aud vocea lui papa.

~

— Ia te uită, cine o fi fetița imprudentă care stă în mijlocul drumului pe o asemenea ninsoare?

— O fetiță al cărei tătic a întârziat, l-am tachinat eu.

Chipul lui papa a apărut la vedere, roșu și înghețat. În mână avea un smoc mititel de paie.

— Nu am întârziat, m-a contrazis el, luându-mă cu o mână pe după umăr. Am sosit chiar la timp.

~

Am ieșit din iurtă după lemne. Am pornit-o prin zăpadă. Aveam de mers cinci kilometri până la liziera pădurii. Și atunci l-am văzut. O mică geană aurie și-a făcut apariția printre tonurile cenușii de la orizont. Mă uitam la lumina de chihlimbar a razelor de soare, zâmbind. Soarele revenise.

Am închis ochii. L-am simțit pe Andrius în apropierea mea.

„Ne vom revedea", mi-a promis el.

— Da, ne vom revedea, am șoptit eu. Sigur că da.

Am dus mâna la buzunar și am strâns piatra în mâini.

EPILOG

25 aprilie 1995, Kaunas, Lituania

— Ce faci? Mișcă-te mai repede, altfel nu vom mai termina treaba astăzi, a spus bărbatul.

Utilajele de construcție uruiau în spatele lui.

— Am găsit ceva, a spus săpătorul, holbându-se în groapă.

— Ce este?

— Nu știu.

Bărbatul a scos o cutie de lemn dinăuntru. A forțat balamalele, a deschis capacul și a cercetat conținutul cutiei. A scos la iveală un borcan mare din sticlă plin cu hârtii. A deschis capacul borcanului și a început să citească:

Dragă prietene,

Înscrisurile și desenele pe care le ții în mână au fost îngropate în anul 1954, după ce m-am întors din Siberia împreună cu fratele meu, unde am fost ținuți prizonieri timp de doisprezece ani. Sunt mii de oameni asemenea nouă, majoritatea morți. Cei rămași în viață nu pot vorbi. Deși nu am comis nicio fărădelege, suntem considerați criminali de război. Chiar și acum, dacă am vorbi despre ororile prin care am trecut, nu am face altceva decât să ne condamnăm singuri la moarte. Așa că ne-am pus toată încrederea în tine, cel care vei descoperi această capsulă a amintirilor, cândva,

în viitor. Îți încredințez tot adevărul, deoarece aceste documente exact asta conțin — adevărul.

Soțul meu, Andrius, spune că răul va domni până când oamenii buni, fie bărbați, fie femei, vor considera că trebuie să acționeze. Îl cred. Această mărturie a fost scrisă pentru a dezvălui adevărul, pentru a vorbi într-o lume în care vocile noastre au fost reduse la tăcere. Aceste înscrisuri s-ar putea să te șocheze sau să te oripileze, dar nu asta e intenția mea. Sper din tot sufletul că aceste pagini din borcan vor atinge cea mai profundă coardă a compasiunii. Sper să te îndemne să treci la acțiune, să spui cuiva. Doar atunci vom putea fi siguri că toate aceste rele nu se vor mai repeta niciodată.

Cu stimă,
Doamna Lina Arvydas

9 iulie 1954, Kaunas

NOTA AUTORULUI

În profunzimea iernii, în cele din urmă am învățat
că în mine dăinuie o vară nesfârșită — Albert Camus

În 1939, Uniunea Sovietică a ocupat statele baltice Lituania, Letonia și Estonia. La scurtă vreme după aceea, Kremlinul a întocmit liste cu oameni consideraţi antisovietici care aveau să fie omorâţi, trimiși la închisoare sau deportaţi în lagărele de muncă silnică din Siberia. Doctori, avocaţi, profesori, militari de carieră, scriitori, oameni de afaceri, muzicieni, artiști, chiar și bibliotecari, erau consideraţi cu toţii antisovietici și erau adăugaţi pe o listă interminabilă, fiind programați pentru genocid în masă. Primele deportări au avut loc în data de 14 iunie, 1941.

Tatăl meu este fiul unui ofiţer lituanian. Ca și Joana, el a fugit împreună cu părinţii lui în Germania, ajungând în taberele de refugiaţi. Ca și Lina, membrii familiei sale au fost deportaţi și încarceraţi. Ororile îndurate de deportaţi au fost atroce. Între timp, sovieticii le-au devastat ţările, le-au ars bibliotecile și le-au distrus bisericile. Prinse la mijloc între imperiul sovietic și cel nazist și uitate de lume, statele baltice au dispărut, pur și simplu, de pe hartă. Am fost de două ori în Lituania să fac cercetări pentru carte. M-am întâlnit cu membrii familiilor, cu supraviețuitorii deportărilor, cu supraviețuitorii gulagurilor, cu psihologi, istorici și oficialităţi guvernamentale. Multe dintre evenimentele sau situaţiile descrise în roman sunt experienţe relatate de supraviețuitori și

de familiile lor, experienţe prin care, după spusele lor, au trecut mulţi dintre deportaţii în Siberia. Toate personajele din această poveste sunt imaginare, cu excepţia doctorului Samodurov. El a sosit în Arctica tocmai la timp pentru a salva multe vieţi omeneşti.

Cei care au supravieţuit au petrecut între zece şi cincisprezece ani în Siberia. Pe la mijlocul anilor 1950, lituanienii s-au întors ca să descopere că sovieticii le ocupaseră casele, bucurându-se de toată agoniseala lor; mai mult chiar, îşi luaseră până şi numele lor. Pierduseră absolut totul. Deportaţii care s-au întors au fost trataţi drept criminali de război. Au fost obligaţi să trăiască în zone restricţionate şi se aflau sub constanta supraveghere a KGB-ului, fostul NKVD. Să fi vorbit despre experienţa prin care trecuseră însemna să ajungă neîntârziat la închisoare sau să fie deportaţi înapoi în Siberia. Drept urmare, ororile îndurate nu au fost dezvăluite, rămânând un secret hidos împărtăşit de milioane de oameni.

La fel ca Lina şi Andrius, unii deportaţi s-au căsătorit între ei, găsindu-şi alinarea în priviri cu subînţeles şi şoapte în miez de noapte în căminul lor. Copii frumoşi, precum Jonas şi Janina, au crescut în lagăre de muncă silnică şi s-au întors adulţi în Lituania. Nenumărate soţii şi mame, la fel ca Elena, au murit. Suflete curajoase, cărora le era teamă că adevărul va pieri odată pentru totdeauna, au îngropat jurnale şi desene pe tărâmul baltic, riscând moartea, în cazul în care capsulele lor ar fi fost descoperite de KGB. Ca şi Lina, mulţi alţii şi-au canalizat emoţiile şi teama spre artă şi muzică, singurele modalităţi prin care se puteau exprima, păstrându-şi astfel identitatea naţională în adâncul inimii. Picturile şi desenele nu au fost făcute publice. Arta s-a transmis în mod secret, împreună cu mesaje şi ştiri codificate din diferite lagăre şi închisori. Schiţe cu simboluri ale ţinuturilor natale au fost uneori suficiente să le dea un imbold pozitiv deportaţilor, să le dea puterea de a lupta pentru încă o zi de supravieţuire.

S-a estimat că Iosif Stalin a omorât peste douăzeci de milioane de oameni în timpul regimului său de teroare. Statele baltice

Lituania, Letonia și Estonia au pierdut mai mult de o treime din populație în timpul genocidului sovietic. Deportările au afectat chiar și Finlanda. Până în ziua de azi, rușii neagă că ar fi deportat vreo persoană vreodată. Dar majoritatea oamenilor din zona baltică nu le poartă ranchiună, nu sunt plini de resentimente sau dușmănie. Le sunt recunoscători sovieticilor care au dat dovadă de compasiune față de ei. Își prețuiesc libertatea și se deprind să trăiască în această stare. Pentru unii dintre noi, libertățile pe care le avem în calitate de cetățeni americani sunt clădite pe seama oamenilor care zac în mormintele anonime din Siberia. Ei au fost cei care au plătit prețul libertății noastre, tot așa cum a făcut-o și Lina pentru Joana.

În unele războaie este vorba doar despre bombardamente. În acest război, pentru oamenii din țările baltice, a fost vorba despre încrederea lor nestrămutată. În 1991, după cincizeci de ani de ocupație brutală, cele trei state baltice și-au recâștigat independența, în mod pașnic și cu demnitate. Au ales speranța în locul urii și au arătat lumii că până și în cea mai întunecată noapte există o rază de lumină. Vă rog să faceți cercetări. Spuneți cuiva. Aceste trei națiuni mititele ne-au învățat că dragostea este cea mai puternică armă. Fie că e dragostea pentru un prieten, dragostea de țară, dragostea de Dumnezeu sau chiar dragostea față de dușman — dragostea ne dezvăluie cu adevărat natura miraculoasă a spiritului uman.

Ruta E. Sepetys

Mulțumiri

Sunt profund îndatorată multor oameni minunați care m-au sprijinit în călătoria care s-a materializat în prezentul roman.

Lindsay Davis, care a crezut în această carte chiar de la prima pagină — tu ești eroina mea. Steven Malk, datorită îndrumării și muzicii lui am ajuns la Writers House. Rebecca Sherman, care m-a asigurat că pot să o fac, și incredibilul Ken Wright, care și-a făcut apariția călare pe un cal alb, făcând totul posibil. Nu puteam să îmi doresc mentori, reprezentanți și prieteni mai buni.

Extraordinarul meu redactor, Tamra Tuller, a investit timp și eforturi inestimabile în acest roman. Suntem o echipă și le sunt recunoscătoare pe vecie. O adâncă plecăciune în fața lui Michael Green, care a avut curajul să scoată borcanul din pământ și, într-un final, să aducă această poveste pe lume. Courtenay Palmer, Camilla Sanderson, Farah Géhy, Liz Moraz, Julia Johnson și toți ceilalți oameni minunați de la Philomel și Penguin. Vă mulțumesc pentru că ați crezut în mine.

Grupul meu de scriitori — Sharon Cameron, Amy Eytchison, Rachel Griffiths, Linda Ragsdale, Howard Shirley și Angelika Stegmann. Vă mulțumesc pentru dăruirea voastră și mai ales pentru prietenia voastră. Nu aș fi putut să o fac fără voi! Îi mulțumesc și Laurei Goering pentru consultanța ei în limba rusă.

Societatea Scriitorilor și Ilustratorilor de Cărți pentru Copii, care mi-a acordat grantul pentru cea mai bună lucrare-în-devenire, nemaivorbind de conferințele și petrecerile nebune la care

am participat, m-a ajutat să îmi dau seama că puteam, într-adevăr, să scriu o carte. Mulţumiri speciale lui Genetta Adair şi Tracy Barrett de la *SCBWI Midsouth*.

Yvonne Seivertson, Niels Bye Nielsen, Fred şi Lindsay Wilhelm, Mike Post, Mike Cortese, Jeroen Noordhuis, Louise Ardenfelt Ravnild, Laurence Harry, Heather Napier, Gerry Rosenblatt, JW Scott, Daniel Schmidt, John Wells, Gavin Mikhail, familiile Reid, Tucker, Peale şi Smith m-au sprijinit cu toţii şi mi-au încurajat eforturile depuse pentru această carte chiar din prima zi.

Le datorez totul mamei şi tatălui meu, care m-au învăţat să am vise măreţe şi să iubesc şi mai mult de-atât. Şi lui John şi Kristina — sursa mea de inspiraţie, prietenii mei cei mai buni. Visul meu este să scriu cândva la fel ca voi.

Şi soţului meu, Michael, primul care mi-a sugerat să mă apuc de scris. Dragostea ta mi-a dat curaj şi aripi. Tu eşti totul pentru mine.

Mulțumiri lituaniene

Fără Linas Zabaliunas, această carte nu ar fi fost posibilă. Linas m-a îndrumat spre nenumărate persoane pe parcursul cercetărilor mele, mi-a oferit serviciile ei de translator, m-a însoţit prin toată Lituania, m-a aprovizionat cu gogoşi şi găluşte lituaniene şi chiar a aranjat ca eu să stau închisă într-o fostă închisoare sovietică. *Ačiū labai*, prietena mea!

Sincera mea recunoştinţă şi organizaţiei Lapteviečiai şi următorilor supravieţuitori ai deportărilor lituaniene care au avut timpul şi amabilitatea de a-mi împărtăşi experienţele lor: doamna Irena Špakauskienė, domnul Jonas Markauskas, doctorul Jonas Puodžius, doamna Rytė Merkytė şi domnul Antanas Stasiškis.

Mulţumiri speciale domnişoarei Agnieška Narkevič pentru traducerea din Vilnius; doamnei Dalia Kazlauskiene care mi-a arătat zguduitoarele fotografii ale soţului ei, făcute în Siberia; lui Nemunas Tour şi familiei Zabaliunas, doctorului Danute Gailiene, directorul Departamentului de Psihologie Clinică de la Universitatea din Vilnius din Lituania pentru că s-a întâlnit cu mine şi mi-a răspuns la toate întrebările; lui Gintare Jakuboniene, directorul Departamentului Memorial al Centrului Genocidului şi Rezistenţei; lui Vilma Juozevičiūtė de la Muzeul Victimelor Genocidului; Centrului de Cercetare a Genocidului şi Rezistenţei, Fundaţiei Lituaniene, Muzeului Rumšiškės şi Închisorii Karosta din Letonia.

Sunt îndatorată și următoarelor cărți care m-au ajutat să umplu spațiile albe: *O tinerețe furată, o țară furată* de Dalia Grinkevivičiūtė, *Condamnare: Siberia* de Ann Lehtmets și Douglas Hoile, *Lasă-ți lacrimile la Moscova* de Barbara Armonas, *Lituanienii în Arctica* de Organizația Lapteviečiai și *Psihologia traumatizării extreme* de doctor Danute Gailiene.

Și, în final, familiei lărgite a lui Jonas Šepetys. Mulțumesc pentru dragostea necontenită și sprijinul permanent pe care l-ați acordat întotdeauna familiei noastre. Patriotismul, loialitatea și sacrificiul vostru nu vor fi uitate niciodată.

Ačiū labai!